

muzejski dokumentacijski centar, zagreb 2004.

Adresa uredništva / Editor's Office

Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44, Zagreb, Hrvatska
Museum Documentation Centre, Ilica 44, Zagreb, Croatia
Tel: + 385 1 48 47 897
Faks: + 385 1 48 47 913
URL: <http://www.mdc.hr>
e-mail: info@mdc.hr

Za izdavača / For the Publisher

Višnja Zgaga
vzgaga@mdc.hr

Urednica / Editor

Lada Dražin Trbuljak
ldrazin@mdc.hr

Redakcijski odbor / Editorial Board

mr. sc. Lucija Benyovsky, Nada Beroš, Markita Franulić, Vlasta Gracin, mr.sc. Željka Jelavić, dr.sc. Ljiljana Kolešnik, Željka Kolveshi, mr.sc. Dubravka Peić Čaldarević, Nada Premerl, Jadranka Vinterhalter, dr.sc. Žarka Vujić, Višnja Zgaga, Lada Dražin-Trbuljak

Lektor / Language Advisor

Zlata Babić

Prijevod sažetaka / Translation

Tomislav Pisk

Dizajn standarda prijeloma izrađen 2001. / Publication redesign

cavarpayer

Dizajn, prijelom i priprema za tisak / Design, layout and prepress

pinhead_ured, Zagreb

Tisak / Printed by

Kratis, Zagreb

Naklada / Printing run

600

Tekstovi predani u tisak / Texts handed in for printing

prosinac 2005. / December 2005

Za stručne podatke i mišljenja odgovaraju autori / The authors are responsible for their own data and opinions

Svezak izlazi za 2004. / Issue printed for year 2004

© Muzejski dokumentacijski centar & Muzeji & Autori / © Museum Documentation Center, Zagreb & Museums & Authors

Časopis su financirali i njegov izlazak iz tiska omogućili / This publication has been financed by

Gradski ured za kulturu, Grad Zagreb i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske / The City of Zagreb, Department of Culture and the Ministry of Culture of the Republic of Croatia

SADRŽAJ Contents**TEMA BROJA** Topic of This Volume / **POMORSKI MUZEJI I POMORSKE ZBIRKE U HRVATSKOJ**
Maritime museums and maritime collections in Croatia

Nikša Mendeš	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka O postanku Odjela povijesti pomorstva Muzeja i pripadajućim zbirkama The Maritime and Historical Museum of the Croatian Littoral in Rijeka The origin of the Maritime History Department of the Museum and its accompanying collections	6
Anica Kisić	Pomorski muzej u Dubrovniku - jučer, danas, sutra The Maritime Museum in Dubrovnik - past, present and future	10
Katarina Počedić	Zbirka pomorstva i brodogradnje Povijesnog muzeja Istre The Maritime and shipbuilding collection of the Istria History Museum	14
Sani Sardelić	Daleko, daleko... Predmeti iz života pomoraca u Gradskom muzeju Korčula Far away, far away... Items from sailors' everyday life at the Korčula Town Museum	17
Dragana Lucija Ratković	Kuća o batani / Casa della batana John boat house / Casa della batana	19
Anica Kisić	Zakonodavstvo i praksa u zaštiti pomorske baštine u Hrvatskoj Legislation and practice in the protection of the maritime heritage in Croatia	22
 RIJEČ JE O ... / Main Feature		
Nerina Eckhel	Čipkarstvo u Hrvatskoj (Prijedlog kandidature za upis na UNESCO-ovu listu remek - djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva) Lace making in Croatia (Proposal for making an entry as a candidate in UNESCO's list of masterpieces of the oral and intangible heritage of mankind)	25
 IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE / Museum Theory and Practice		
Morana Vouk	Osobe oštećena sluha - ravnopravni posjetitelji muzeja? Equality of persons with impaired hearing as museum visitors?	38
Ljerka Perčić	Knjižnica plemićke obitelji Bombelles kao vrelo za istraživanje vrte umjetnosti u okolini Varaždina The library of the noble family Bombelles as a source for researching garden art in the region of Varaždin	42
Rosana Ratkovčić	Kuća Anne Frank The House of Anne Frank	49
Danica Draganić	Indijanska tradicija i Frank O'Gehry - dva ogleda o novim muzejima u Washingtonu D.C. The Native American tradition and Frank O'Gehry - two views on new museums in Washington D.C.	52

ICOM / ICOM	
Muzeji i nematerijalna baština, 20. generalna konferencija i 21. generalna skupština ICOM-a (Međunarodnog savjeta za muzeje), Seoul, Koreja, 2004. / Museums and the intangible heritage	
The 20th ICOM General Conference and the 21st ICOM General Assembly in Seoul, Korea, 2004	

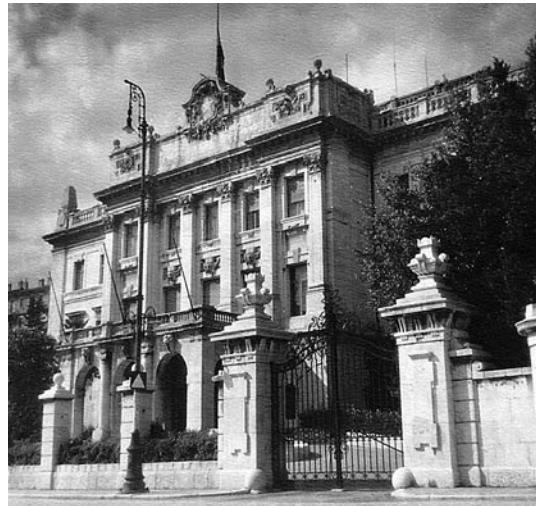
Višnja Zgaga	Izvješće o sudjelovanju na 20. generalnoj konferenciji i 21. generalnoj skupštini Međunarodnog savjeta za muzeje, 2.-8. listopada 2004., Seoul, Južna Koreja	58
	Report on the participation at the twentieth General Conference and the twenty first General Assembly of the International Council of Museums (ICOM), October 2nd - 8th 2004, Seoul, South Korea	
Željka Kolveshi	Muzeji i nematerijalna baština 20. generalna konferencija i 21. generalna skupština ICOM-a, Seoul, Koreja, 2004.	62
	Museums and the intangible heritage	
	The 20th ICOM General Conference and the 21st ICOM General Assembly in Seoul, Korea, 2004	
Goranka Horjan	Regionalni razvoj i nematerijalna baština Regional development and the intangible heritage	66
Rut Carek	Nematerijalna kulturna baština - UNESCO i njegova uloga The intangible cultural heritage - UNESCO and its role	69
	IZ DOKUMENTACIJSKIH FONDOVA MDC-a / From MDC's Documentation Holdings	
Jozefina Dautbegović	Iz personalnog arhiva MDC-a: Mirko Bulat From MDC's Personnel Archives: Mirko Bulat	72
	POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA / Views, Experiences, Events	
Draženka Jalšić Ernečić	DAAK - Drava Art Annale Koprivnica: ekološka misao i zaštita Drave u kontekstu institucionalne kulture, Muzeja grada Koprivnice i Galerije Koprivnica	84
	DAAK - Drava Art Annale Koprivnica: ecological thought and protection of the Drava river in terms of institutional culture, Koprivnica Municipal Museum and Koprivnica Gallery	
Dunja Šarić	Muzealci kuhanj 2004. Museum employees cook 2004.	86
Vlasta Krklec	Projekt "Ljetna geološka škola" The geological summer school project	88
Tončika Cukrov	Međunarodni dan muzeja 2004. International museum day, May 18th 2004.	90
	Prilozi	
	Dubravko Adamović Bjelovarski prkos - izvorni oblik nematerijalne kulturne baštine Defiance in Bjelovar - an original form of the intangible cultural heritage	
	Branko Cerovac Vladimir Dodig Trokut / Wunderkammer - studio slobodne misli Vladimir Dodig Trokut / Wunderkammer - a studio of free thought	
	Ružica Černi Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja 2004. godine u Muzeju grada Iloka Marking International Museum Day 2004 at the Ilok Town Museum	
	Ervin Dubrović Čarobna igla - Zbirka gramofona i riječka diskografija The collection of phonographs and record players and phonograph production in Rijeka	
	Edita Janković Hapavel Legenda o Picokima kao nematerijalna kulturna baština The Picok legend as a form of the intangible cultural heritage	
	Mario Klaić Muzejska pričaonica - igraonica "Spojimo Miljenka i Dobrilu" The 'Let's match Miljenko and Dobrla' museum storytelling and playgroup	
	Vlasta Šabić Nematerijalna baština u Muzeju Slavonije The intangible heritage and the Museum of Slavonia	
	Miroslav Milonjić Obilježen Međunarodni dan muzeja u Samoboru Marking International Museum Day in Samobor	

Margareta Biškupić	Muzejsko - edukativna i nagradna igra "Odijelo" The educational museum game 'The Suit'	110
Dubravka Habuš Skendžić	Muzejsko - edukativna i nagradna igra "Kad bi odjeću morao izraditi sam" The educational museum game 'If I had to make my own clothes'	111
Dunja Majnarić Radošević	Domaćom riječju kroz običaje Gorskog Kotara Local speech and the traditions of the Gorski Kotar region	113
 PRIKAZI / Review		
Denis Nepomuk	Monografija: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka Monograph: Maritime and Historical Museum of Croatian Littoral in Rijeka	114
 INFO / Info		
Sanjica Faletar-Tanacković	Međunarodni projekt Calimera u Hrvatskoj The international Calimera project in Croatia	116
 POSEBAN PRILOG / Special section		
Snježana Radovanlja Mileusnić	Bibliografija Informatica museologica 1994. - 2003. Bibliography of the Informatica museologica 1994 - 2003	117

POMORSKI I POVIJESNI MUZEJ HRVATSKOG PRIMORJA RIJEKA

O postanku Odjela povijesti pomorstva Muzeja i pripadajućim zbirkama

NIKŠA MENDEŠ □ Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka

sl.1. Zgrada Pomorskog i povjesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka
Fotaka: Muzejski dokumentacijski centar,
Zagreb

“Zanimanje za prikupljanje grade pomorske tematike na području grada Rijeke postojalo je i prije osnivanja prvih muzejskih ustanova.”

Zanimanje za prikupljanje grade pomorske tematike na području grada Rijeke postojalo je i prije osnivanja prvih muzejskih ustanova. Posebno se može istaknuti činjenica da su mnogi riječki mornari i zapovjednici brodova - ploveći krajem 19. i početkom 20. stoljeća u službi riječkih brodarskih društava Ungaro-Croata i Adria te brodarskih društava iz Senja i Bakra - u Rijeku donosili egzotične predmete prikupljene na putovanjima po Dalekom istoku, Južnoj i Sjevernoj Americi itd. Do uspostave muzejskih institucija u gradu mnogi su predmeti završavali u kućama pomoraca, a izrazitiji poticaj za darivanjem grade muzejima pojavljuje se tek utemeljenjem Musea Civica krajem 19. stoljeća, a potom i Gradskog muzeja Sušak 1930-ih godina. O želji da se očuva baština Hrvatskog primorja i vrijednosti Jadranskog mora svjedoči i podatak da je u sastavu Gradskog muzeja Sušak postojala i tzv. Kapetanska soba, a i sam je Muzej kao jedan od svojih zadataka isticao čuvanje pomorske baštine i proučavanje prošlosti Jadranskog mora.

Fundus Odjela povijesti pomorstva obogaćivao se poglavito u drugoj polovici 1940-ih i tijekom 1950-ih godina. U darivanje su se uključile mnoge poznate riječke ustanove kao što su Pomorski tehnikum Rijeka, Lučka kapetanija Rijeka, Brodospas Rijeka i Ministarstvo pomorstva te mnoge obitelji.

Znatniji napredak Odjel bilježi nakon osnivanja Narodnog muzeja Rijeka 1953. godine. Do kraja pedesetih godi-

na pojavile su se mnoge inicijative za utemeljenjem Pomorskog muzeja u Rijeci. U oživotvorenje samostalnog Pomorskog muzeja preko Udruge muzealaca pomorskih muzeja uključili su se i drugi jadranski pomorski muzeji. U to je vrijeme u osnivanju budućega pomorskog muzeja vrlo aktivno sudjelovala i Sekcija pomorskih muzealaca, čiji je predsjednik bio dr. Radojica F. Barbalić, a djelovao je i kao vanjski suradnik Muzeja. Sekcija pomorskih muzealaca tijekom desetak godina, od sredine 1950-ih do sredine 1960-ih, održavala je redovite skupove na kojima su članovi razmatrali brojne teme, osobito stvaranje novih pomorskih zbirki pri muzejima ili formiranju samostalnih pomorskih muzeja. Suradnja dr. Radojice Barbalića s djelatnicima Narodnog muzeja Rijeka Radmilom Matejčićem, koja je vodila Odjel povijesti pomorstva, ravnateljem Miroslavom Blažičevićem i tehničkim suradnikom kapetanom Ivanom Moderčinom, rezultirala je otvorenjem izložbe 1962. godine koja će postati jezgra budućega stalnog postava, otvorenoga 1964. godine. Inače, tijekom 1960. godine Narodni je muzej postao Pomorski, a od 1961. dobiva današnji naziv, Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka.

Danas se Muzej sastoji od četiri odjela od kojih je jedan i Odjel povijesti pomorstva, uz Arheološki, Kulturno-povijesni i Etnografski, te uz izdvojene Zbirke Kastavštine u gradu Kastvu i Etnografske zbirke otoka Krka u mjestu Dobrinj na Krku.

IZLOŽBENA DJELATNOST ODJELA POVIJESTI POMORSTVA.

Još za postojanja Narodnog muzeja Rijeka, tijekom 1950-ih redovito su se organizirale izložbe pomorske tematike. Osobito su bile poznate izložbe povijesnih jedrenjaka 19. stoljeća, a Muzej je u to doba obogaćen fundusom slikâ jedrenjaka najpoznatijeg manirista 19. stoljeća Bartola Ivankovića. Osim toga, Muzej je 1959. organizirao izložbu posvećenu stogodišnjici povratka kapetana Ivana Visina brodom *Splendido* s putovanja oko svijeta. Izložba je okupila najreprezentativnija djela manirističkih slikara 19. stoljeća, Bartola Ivankovića, Antoina Rouxa, Nicola Cammillierija, Giovannija Luzza, Antonija Francesca Luppisa. Tijekom druge polovice 1960-ih, a osobito 1970-ih, organizirane su mnoge izložbe maketa i modela jedrenjaka različitih autora, a mnoge je izradio Ante Međstrović, nekadašnji ravnatelj Muzeja. Osobito bismo istaknuli izložbe *Povijesne rekonstrukcije brodova*

na jedra istočne obale Jadrana, 1974. i 1987. godine i Razvoj pomorstva sjevernog Jadrana kroz tipove naših jedrenjaka, 1982. godine. Određena je građa iz fundusa Muzeja obogatila i postav izložbi izvan Rijeke, pa je tako bio organiziran zajednički projekt pomorskih muzeja u Republici Hrvatskoj *More naše hrvatsko*, u Splitu 1994. godine.

Od kraja 1990-ih do danas nastavljena je izložbena djelatnost Odjela, putem izložbi *Odjeci dalekih pućina* 1998. i *Stari jedrenjaci* 2000. godine. Sukus te dugogodišnje djelatnosti Odjela konačno je oživotvoren 2003. godine izložbom *Eppur si muove*, koja je upozorila na bogatu, više od stoljeća dugu tradiciju muzeja u Rijeci, te objavljuvanjem monografije Muzeja 2004. godine.

ZBIRKE ODJELA POVIJESTI POMORSTVA.

Danas Odjel povijesti pomorstva čine ove zbirke:

- Zbirka slika, litografija, crteža i nacrta
- Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda
- Zbirka pomorskih i zemljopisnih karata i atlasa
- Zbirka brodskih dnevnika i brodskih isprava
- Zbirka navigacijskih instrumenata i brodske opreme
- Zbirka fotografija i razglednica
- te izdvojene zbirke Luppis i Sinčić

Unutar **Zbirke slika, litografija, crteža i nacrta** osobito je važna podzbirka slika koja obuhvaća gradu od druge polovice 17. stoljeća do recentnih slika iz druge polovice 20. stoljeća. Znatan je dio Zbirke pribavljen pri uspostavljanju Gradskog muzeja Sušak. Još su tijekom druge polovice 1930-ih novine izvještavale o nabavi portretâ kapetana i crteža jedrenjaka za fundus Gradskog muzeja Sušak.

Danas fudus podzbirke slika obuhvaća djela nekih najznačajnijih slikara manirista 19. stoljeća. To su ponajprije Bartol Ivanović, koji je bio najplodniji slikar jedrenjaka

sl.2. Krčki jedrenjak, Vrbnik, 12./13. stoljeće maketa, M=1:30, druga polovica 20.st. drvo, platno kupljena od Ante Meštrovića 1976.

Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda

sl.3. Starohrvatski brod, Nin, 10.-11. st. maketa, M=1:10, druga polovica 20.st. drvo, platno kupljena od Ante Meštrovića 1987.

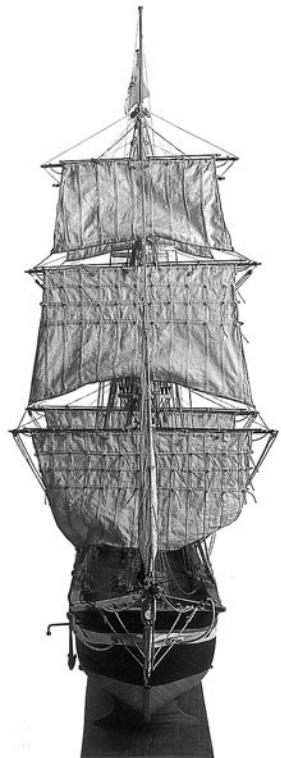
Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda

na istočnoj obali Jadrana, a u fundusu Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja sačuvano je dvanaest njegovih ulja na platnu. Svakako bismo istaknuli slike: *Pošćiceva flota*, *Flota jedrenjaka i parobroda* te slike poznatih jedrenjaka s riječkog područja Conte Geza Szapary, Jane, Trojednica i sl. Osim slika Bartola Ivanovića, fundusom dominiraju akvareli još dvojice autora, Antonija Francesca Luppisa, Riječanina, i Giovannija Luzzia iz Venecije. Svakako bi trebalo spomenuti djela koja prikazuju dva posljednja jedrenjaka duge plovidbe koji su plovili pod austrougarskom zastavom, a to su Capricorno, zadnji bark duge plovidbe koji je građen u Rijeci 1883. godine i Contessa Hilda, posljedni kvarnerski jedrenjak koji je oplovio svijet 1909. godine.

Vrlo je značajna **Zbirka maketa i modela jedrenjaka** u kojoj prevladavaju povijesni prikazi brodova - od makete vrbničkog jedrenjaka iz 12. stoljeća, preko modela uskočke veslarke iz 16. stoljeća do najpoznatije makete jedrenjaka brika Splendido, broda koji je u 19. stoljeću prvi pod austrijskom zastavom oplovio svijet 1852.-1859.

Možda je najpotpunija, iako ne najobrađenija, **Zbirka pomorskih i zemljopisnih karata i atlasa**. Jedan od najlepših primjeraka Zbirke je *Atlas maritime*, atlas pomorskih karata, iz druge polovice 18. stoljeća. Obuhvaća više od 30 karata različitih svjetskih mora, a dominiraju karte Sredozemnoga i Jadranskog mora. Također je važna skupina karata iz 18. stoljeća kartografa Georga Mattheusa Seuttera, koje prikazuju različite dijelove europskog kontinenta. Kao osobitu zanimljivost treba spomenuti knjžicu *Panorama della costa e delle isole di Dalmazia*, s panoramskim prikazima otoka Kvarnera i Dalmacije poznatog kartografa i putopisca Giuseppea Riegera.

Zbirkom brodskih dnevnika i brodskih isprava dominiraju sačuvani dnevnički jedrenjaka barkova iz 19. stoljeća,

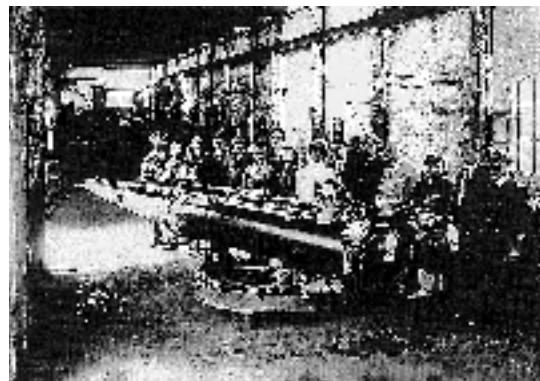
sl.4. Brik Splendido, Rijeka 1850. maketa, M=1:32, 1982. drvo, platno kupljena od Luciana Kebera, 1999.

Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda

sl.5. Dijelovi torpeda u obradi
početak 20.st
fotografija, 13 x 22 cm
darovala Tvrnica torpeda u Rijeci
Odjel povijesti pomorstva

sl.6. Lansirna cijev za torpedo
D.Rovšek, Ljubljana, prva polovica 20. st.
fotografija, 15 x 23 cm
darovala Tvrnica torpeda u Rijeci
Odjel povijesti pomorstva

sl.7. Brodsko kormilo
Rosebank Ironworks Edinburgh,
Škotska, 19./20.st.
drvo, mjeđ
Odjel povijesti pomorstva

sl.8. Dromoskop
nepoznati autor, 19. st.
drvo, mjeđ, staklo
Odjel povijesti pomorstva

pretežno s riječkoga i lošinjskog područja. U toj je zbirci jedan od prvih, najstarijih, cijelovito sačuvanih brodskih dnevnika, dnevnik riječkog jedrenjaka Combinatore iz 1822. godine. To je razdoblje samih početaka plovidbe jedrenjaka s akvatorija sjevernog Jadrana prema otvorenim morima i preko oceana, da bi od 1834. godine započela putovanja i oko Cap Horna. Iz druge polovice 19. stoljeća sačuvan je jedinstven primjerak brodskog dnevnika riječkog jedrenjaka Stefano. Rukopis s više od 260 stranica na talijanskom jeziku svjedoči o brodolomu jedrenjaka sagrađenoga 1873. u Rijeci, u brodogradilištu braće Brazzoduro, o životu preživjelih članova posade među Aboriginima u Australiji i o njihovu spašavanju. Taj rukopis svjedočanstvo je o vezama dubrovačke obitelji Bačić, brodovlasnika Nikole Bačića koji je doselio u Rijeku i kadeta Mihe Bačića, jednoga od preživjelih pomoraca sa Stefana.

Od mnogih isprava koje su sačuvali pomorci Hrvatskog primorja tijekom 19. stoljeća svakako bismo istaknuli ove: Ferman sultana Mehmeda II., kapetanu Jurju Medaniću iz Kostrene, iz 1839. godine, kojim se dopušta slobodna plovidba kroz Bospor i Dardaneli, povjela o položenom ispitnu za kapetana duge plovidbe dodijeljena zapovjedniku Branku Široli, brojne pomorske knjižice pomoraca nastanjenih na području Hrvatskog primorja i Rijeke i, kao osobito vrijedne, dvije povelje, i to kapetanu Antonu Celestinu Ivančiću iz Malog Lošinja, koju mu je dodijelio austrijski car, 1859. godine za spašavanje broda Eolo, i brončana plaketa i povelja kapetanu Josipu Kalafatoviću, zapovjedniku parobroda Kostrena, koji je 1924. spasio posadu francuskog hidroaviona na Sredozemlju.

Završno razdoblje jedrenjaka duge plovidbe opisuju sačuvani brodski dnevnički kapetana Branka Širole, koji je zapovjedao posljednjim kvarnerskim jedrenjakom duge plovidbe Contessom Hildom. Brodski dnevnički govore o svakodnevnim zbivanjima tijekom plovidbe Contesse Hilde oko svijeta 1908./1909. godine. Bark Contessa Hilda bio je zadnji austrougarski jedrenjak koji je oplovio svijet i nakon kojega prestaje dominacija jedrenjaka duge plovidbe na morima, a primat u pomorstvu potpuno preuzimaju parobrodi.

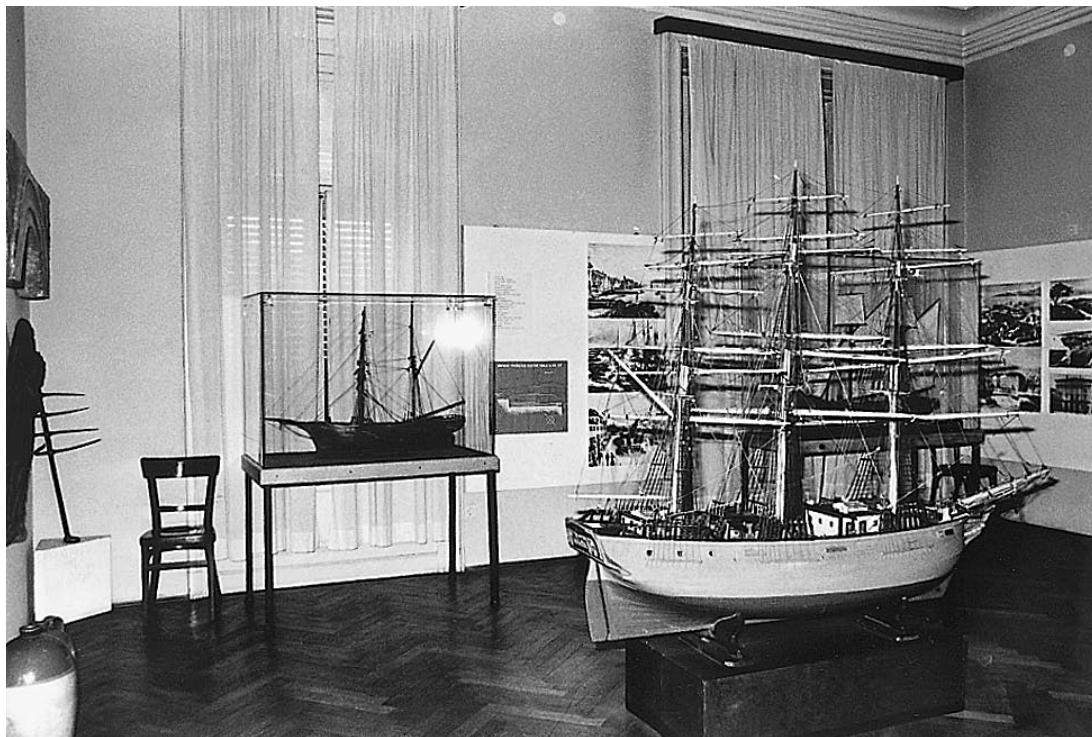
Vrlo značajan dio fundusa Odjela čini Zbirka fotografija i razglednica. Fotografije u navedenoj zbirci možemo

podijeliti na više skupina: najčešće su fotografije koje prikazuju motive luka, brodova, pomoraca i sl. Postoji veći broj fotografija poznatih riječkih parobroda, brodara Adria I Ungaro - Croata, a osobito su značajne fotografije brodova riječkog brodara Jadranse povidbe d.d. Sušak između dva rata. Kao osobito vrijedne fotografije te zbirke spomenuli bismo fotografiju posljednje posade barka Contessa Hilda iz 1909. godine, fotografiju posade broda Admiral Tegetthoff iz 1872., koja je spomen na prvu austrougarsku ekspediciju na Arktik i Sjeverno ledeno more, te fotografiju prvoga školskog broda Margita bakarske Nautike.

U Zbirci Luppis, koja također sadržava pretežito fotografsku građu, središnja je osoba prikazana na fotografijama kapetan Karlo Luppis i pripadnici njegove obitelji. Također su sačuvane fotografije koje je kapetan Luppis kao časnik austrougarske mornarice, prikupio na putovanjima u raznim zemljama svijeta. Zbirka Luppis osim dokumentarnih fotografija ima i mnoštvo lijepih razglednica gradova i zemalja svijeta koje je prikupio kapetan Luppis.

U fundusu je sačuvana još jedna izdvojena zbirka, Zbirka Sinčić. Ona svjedoči o prvom strojaru školskog broda Vila Velebita Josipu Sinčiću, koji je ujedno bio i konstruktor prototipa čamca na parni pogon. O tome je ostavio mnoge nacrte i fotografije tog događaja, kao i porinuća čamca u more pred bakarskom lukom. Zbirka se sastoji od 15 fotografija iz 1930-ih.

ZAKLJUČAK. Još između dva svjetska rata započelo je značajnije prikupljanje građe koja je potvrđivala dugotrajnu pomorskiju baštinu našeg kraja. To se osobito potenciralo osnivanjem Muzeja Hrvatskog primorja, a zatim i Narodnog muzeja Rijeka. Neumornim zauzimanjem mnogih osoba i institucija i grad Rijeka 1960. godine konačno dobiva Pomorski muzej. Do 1961. godine za fundus Muzeja prikupljena je brojna i važna građa pomorske tematike, tako da se mogla planirati i realizacija prvog postava povijesti pomorstva, koji se u početku formirao kao stalna izložba povijesti pomorstva od 1962., da bi zatim 1964. godine postav preraстао u stalni postav povijesti pomorstva. Tijekom iduća dva desetljeća Muzej je neprestano prezentirao javnosti dio svog fundusa, često održavajući izložbe o povijesti

sl.9. Iz stalnog postava Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka

pomorstva Hrvatskog primorja, ali i šire, proučavajući građu koja je svjedočila o tradicijskom brodarstvu istočne obale Jadrana.

U vremenima demokratskih promjena, početkom 1990-ih Odjel povijesti pomorstva Muzeja nastavio je pratiti tradicijsku brodogradnju i brodarstvo, s naglaskom na hrvatskoj pomorskoj baštini, a danas se u suvremenim okolnostima nastoji utemeljiti novi stalni postav kojim bi se obuhvatili različiti aspekti pomorske, gospodarske i društvene prošlosti Rijeke i Hrvatskog primorja.

Primljeno. . lipnja

THE MARITIME AND HISTORICAL MUSEUM OF THE CROATIAN LITTORAL IN RIJEKA

The origin of the Maritime History Department of the Museum and its accompanying collections

The interest in collecting materials with a maritime theme in the region of the city of Rijeka existed even before the formation of the first museum institutions. We can especially emphasize the fact that many sailors and chief ship's officers from Rijeka - while sailing during the period at the end of the 19th and beginning of the 20th century in the service of ship companies from Rijeka Ungaro-Croata and Adria and ship companies from Senj and Bakar - brought exotic objects to Rijeka, collected during their travels to the Far East, South and North America, etc. Before the establishment of museum institutions in the city, many objects ended up in the homes of sailors, and a more intense interest in donating materials to the museum arose only upon the establishment of the City Museum at the end of the nineteenth century, and afterwards

the Sušak Town Museum during the thirties of the twentieth century. The fact that there was a so-called Captain's Room within the Sušak Town Museum bears out the desire to preserve the heritage of the Croatian Littoral and the values of the Adriatic Sea, and the museum itself, as one of its tasks, emphasized the preservation of the maritime heritage and the study of the history of the Adriatic. Between the two world wars a more significant collection of materials commenced which became even more intense with the creation of the Museum of the Croatian Littoral, and then the National Museum in Rijeka. With the consistent efforts of many persons and institutions the City of Rijeka finally opened the Maritime Museum in 1960.

By 1961, a numerous and significant collection of materials was acquired for the museum holdings, so the planning and realization of the first exhibition of maritime history could commence. This was initially presented as a permanent exhibition of maritime history in 1962, and then in 1964 it grew into a permanent display of maritime history. During the following two decades the Museum continuously presented a part of its holdings to the public, often holding exhibitions dealing with the topic of maritime history of the Croatian Littoral, and even broadly than that, by studying materials that are evidence of the traditional shipping trade of the eastern coast of the Adriatic.

During the time of democratic changes at the beginning of the last decade of the 20th century, the Maritime History Department of the Museum continued with following the traditions of ship building and the shipping trade with an emphasis on Croatia's maritime heritage, and today there is an attempt to form a new permanent display under modern circumstances, which would encompass different aspects of the maritime, economic and social history of Rijeka and the Croatian coast.

“Još između dva svjetska rata započelo je značajnije prikupljanje grude koja je potvrđivala dugotrajanu pomorsku baštinu našeg kraja.”

“... Muzej je neprestano prezentirao javnosti dio svog fundusa, često održavajući izložbe o povijesti pomorstva Hrvatskog primorja, ali i šire, proučavajući gradu koja je svjedočila o tradicijskom brodarstvu istočne obale Jadrana.”

POMORSKI MUZEJ U DUBROVNIKU - JUČER, DANAS, SUTRA

ANICA KIŠIĆ □ Dubrovački muzeji, Pomorski muzej u Dubrovniku, Dubrovnik

"Probudena nacionalna svijest potaknula je već krajem 19. stoljeća mnoge intelektualce na skupljanje predmeta kulturne baštine."

OSNIVANJE I RAD POD UPRAVOM JAZU (DANAS HAZU)

Probudena nacionalna svijest potaknula je već krajem 19. stoljeća mnoge intelektualce na skupljanje predmeta kulturne baštine. Dubrovački *Domorodni muzej*, čiju smo 130. obljetnicu nedavno obilježili, imao je u svom fundusu i pomorsku zbirku, a 1930-ih godina već je izrađen prijedlog za osnivanje samostalnoga Pomorskog muzeja.

Društvo DUB, koje je s ljubavlju čuvalo pomorsku baštinu, priredilo je u palači Sponza početkom 1941. za ono doba velebnu izložbu *Dubrovačko pomorstvo kroz vječove*. Odbor uglednih dubrovačkih kapetana i intelektualaca predstavio je na izložbi 655 predmeta, slike brodova, maketa i sl., koje su posudili iz privatnih zbirki i crkava. Nakana je bila da otkupima i poticanjem na darivanje povećaju fundus za novi Pomorski muzej. U tome ih je omeo Drugi svjetski rat. S vremenom su predmeti vraćeni crkvama i vlasnicima, ali ih je ipak mnogo darovano, pohranjeno ili prodano Muzeju, što je znatno obogatilo fundus.

Inicijativom *Jadranskog instituta JAZU* u Zagrebu (danas HAZU) ostvarena je 1949. davna zamisao da se u Dubrovniku osnuje samostalni Pomorski muzej povjesnog usmjerjenja, koji od 1951. preuzima I. Razred za društvene znanosti JAZU, a od 1952. smješten je trajno na I. katu Tvrđave sv. Ivana.

sl.1-2. Pomorski muzej u Dubrovniku smješten je u tvrđavi sv. Ivana

Konačni smještaj Muzeja u tvrđavu u gradskoj luci, koju posjetitelj vidi s prozora i terase Muzeja, a koja i danas ima sve tipične obrise kao i na prikazu luke na ruci zaštitnika Dubrovnika sv. Vlaha s triptiha N. Božidarevića, oko 1500., daje Muzeju posebnu ambijentalnu vrijednost i dodatnu kvalitetu doživljaja spoja prošlosti i sadašnjosti.

Pedesetih godina upravitelj Muzeja postaje Josip Luetić, koji je zaslужan da se Pomorski muzej od početka uspješno razvijao u muzeološkom, istraživačkom i znanstvenom smjeru.

Kao institucija bivšeg JAZU (danas HAZU), Pomorski muzej imao je specifičan razvoj i zadatke. Slijedeći osnovni muzeološki zadatak skupljanja, obrade i izlaganja muzejske grade, Muzej je radio na tematskoj strukturi postava, pa je on 1967. skromnim intervencijama osuvremenjen. Predmeti su se otkupljivali ili dolazili u Muzej darovanjem, mnogo češće nego danas, inventirali su se, stvarala se fototeka, hemeroteka i sl. Istodobno, kao dio institucije kojoj je znanstveni rad glavna zadaća, Muzej je dobio naziv Zavod za povjesna istraživanja pomorstva južne Dalmacije (Pomorski muzej) JAZU. Od djelatnika Muzeja (dr. Josipa Luetića, a od 1965. i mr. Anice Kisić) tražilo se i napredovanje u znanstvenom zvanju. Od 1954. do 1967. Muzej je objavio pet knjiga *Gradske za pomorsku povijest Dubrovnika*. Usto ima bogatu knjižnicu s više od 10.000 svezaka. Radi objedinjavanja svojih ustanova, tadašnji je JAZU 1977. Pomorski muzej pripojio Zavodu za povjesne znanosti Istraživačkog centra JAZU.

Od 1972., u suradnji s tadašnjim Republičkim zavodom za zaštitu kulturne baštine u Zagrebu, Pomorski muzej preuzima sva podmorska istraživanja na više nalazišta brodoloma pretežito kasne antike (Mljet: uvala Sobra, Polače, Glavat, razna rekognosciranja) te za taj muzej osobito vrijedna istraživanja potonuloga dubrovačkog broda iz 16. stoljeća u uvali Sudurađ na Španu i na lokalitetu potonulog broda na Drevinama s početka 18. stoljeća.

Godine 1979. Dubrovnik je pogodio razorni potres koji je oštetio Tvrđavu sv. Ivana u svodnoj konstrukciji i zidovima. Sav fundus i biblioteka bili su spakirani i preseljeni (pod nadzorom mr. A. Kisić na razne lokacije prostora JAZU i franjevačkog samostana). Arhivska grada koja se čuvala u Muzeju predana je Državnom arhivu u

Dubrovniku, kamo po zakonu i pripada.

Radovi na obnovi Tvrđave sv. Ivana trajali su od lipnja 1982. do studenog 1985. (nakon umirovljenja dr. J.

Luetića 1984. voditelj Muzeja postala je mr. A. Kisić). Općinskom odlukom u rujnu 1984. Pomorskomu muzeju oduzet je dio I. kata Tvrđave sv. Ivana i dodijeljen Biološkome zavodu, a Muzej je dobio II. kat Tvrđave.

Mr. Anica Kisić tematski je osmisnila i izradila sinopsis za novi, prošireni i osvremenjeni postav Pomorskog muzeja, a likovni postav osmislio je akad. slikar dr. Mladen Pejaković. Postav se dijeli na tri odjela.

□ Od kasne antike do pada Dubrovačke Republike (I.kat) - tematske su cjeline: *Kasna antika (podmorska istraživanja), Prve vijesti o gradu, Procvat pomorskih veza i trgovački ugovori u 12. i 13. stoljeću, Razvoj gradske luke, brodogradnja (15. i 16. stoljeće), Procvat pomorstva u 15. i 16. stoljeću, Galijun, Pomorsko-trgovački putovi u 16. stoljeću, Rasprostranjenost dubrovačkih konzulata, Doprinos dubrovačkih znanstvenika pomorstvu od 16. do 18. stoljeća, Najpoznatiji pomorci i sl.* Neke od tih tema prvi su put istaknute.

□ Pomorstvo dubrovačkog kraja u 19. stoljeću (dio II. kata) - tematske su cjeline: *Napoleonova uprava i početak austrijske uprave (stagnacija pomorstva u prvoj polovici 19. stoljeća), Obnova brodogradnje, pomorsko školstvo, Dubrovačko pomorsko društvo, Pelješko pomorsko društvo, Početak parobrodarstva.*

□ Pomorstvo dubrovačkog kraja u 20. stoljeću (dio II. kata) - tematske su cjeline: *Prva parobrodarska dioničarska društva, Dubrovačka parobrodarska plovidba (kasnije Dubrovačka plovidba), Udio našeg seljeništva u pomorstvu, Pomorstvo između dva rata, Štete u pomorstvu u Drugome svjetskom ratu, Atlantska plovidba.*

Nakon Domovinskog rata dodana je tema: *Razaranje gradske luke i luke Gruž u Domovinskom ratu.*

Unatoč propustima i pogreškama u građevnoj sanaciji Tvrđave sv. Ivana, u kojoj posljedice prodora vlage i danas osjećamo, moglo bi se reći da je rezultat obnove samoga mujejskog postava bio uspješan, ponajprije

zbog boljih finansijske mogućnosti. Velikom upornošću uspjeli smo postići da se konzervira, restaurira ili samo očisti više od 300 predmeta, snimi veći broj originalnih dokumenata i predmeta, izradi novi deplijan-vodič i legende, police za biblioteku, ormari za čuvanje sitnih predmeta i sl. Muzej je svečano otvoren u jesen 1986.

S obzirom na to da je JAZU isključivo znanstvena institucija, da bi se rasteretio održavanja mnoge pokretne i nepokretne imovine u njegovu vlasništvu diljem Hrvatske, Predsjedništvo JAZU odlučilo je u listopadu 1987. da "inventar novog Pomorskog muzeja ustupi na korištenje Skupštini općine Dubrovnik, kao zasebne cjeline Pomorskog muzeja u sklopu Dubrovačkog muzeja". Mr. A. Kisić prihvatile je mjesto voditeljice Pomorskog muzeja.

POMORSKI MUZEJ U SASTAVU DUBROVAČKIH MUZEJA

Za vrijeme Domovinskog rata fundus originala bio je spakiran u metalne sanduke i pohranjen u najzaštićeniji dio I. kata Tvrđave. Na Tvrđavi sv. Ivana pao je velik broj granata, a neke su zamalo promašile prozore i prouzročile štetu.

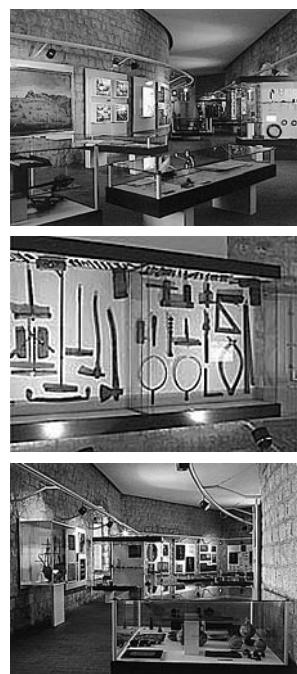
U novim radnim uvjetima posljednjih petnaestak godina u statusu "ustrojbine jedinice" glomazne zajednice od šest muzeja, od kojih svaki ima brojne nagomilane vitalne probleme rješavanja postava, depoa, radnih prostora i sl., rad je sve teži.

Osim osnovne djelatnosti skupljanja, obrade i izlaganja mujejske građe, rad u Pomorskom muzeju obuhvaća još nekoliko zadataka.

□ **Stručni i znanstveni istraživački rad i uključivanje u sroda interdisciplinarna istraživanja u Hrvatskoj.** Nadovezujući se na znanstvenu aktivnost i ostavštinu dr. Josipa Luetića, mr. Anica Kisić bavi se pomorskom ikonografijom i pomorskim zavjetnim slikama na Jadranu (knjiga *Ex votu Adriatico-zavjetne slike hrvatskih pomoraca*, Zagreb, 2001.), pomorskom kartografijom, brodogradnjom, a znanstveno je objavila sve istražene podmorske lokalitete. Kustos Đivo Bašić, povjesničar i arheolog, zaposlen 1994., primarno istražuje temu *Pomorstvo Dubrovačke Republike od rusko-turskog rata do pada Republike*, te druge manje teme.

Godine 1989. započela je suradnja Pomorskog muzeja s grupom stručnjaka koji su kasnije osnovali udružnu *Ars Halieutica* koja radi na interdisciplinarnom projektu *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj*. U projektu sudjeluju povjesničari i arheolozi, inženjeri brodogradnje i jezikoslovci iz Zagreba, Zadra i Splita. Svrha projekta je da se očiste istraživanja pomorskoga kulturnog naslijeđa proširi istraživanjem materijalne kulture (plovila, brodograđevni, ribarski i drugi artefakti), ali i one nematerijalne, duhovne kulture (politehnička znanja, vještine, usmena književnost i dr.) brodograditelja, pomoraca, ribara i drugih sudionika naše pomorske prošlosti.

Razumljivo je da su istraživanja najuspješnija na tradicionalnim obalnim jadranskim plovilima (primjerice na gajeti falkuši) o kojima još uvijek ima materijalnih ostataka i usmene predaje. Pojedinci (posebice je dragocjen rad

sl.3-6. Pomorski muzej, Dubrovnik, stalni postav.

sl.7-8. U fundusu Pomorskog muzeja u Dubrovniku nalaze se slike jedrenjaka i parobroda većine najpoznatijih slikara ovog žanra.

ing. brodogradnje prof. dr. Velimira Salamona i Miroslava Fabijanića) rade i na istraživanju oblika starijih tipova dubrovačkih trgovačkih brodova 16. i 17. stoljeća, a Pomorski muzej daje im potporu uputama o likovnom materijalu i pisanoj građi (brodograditeljski ugovori, djela iz 18. i 19. stoljeća u fundusu naše biblioteke, upute i nabava kopija rijetkih teoretskih djela o brodogradnji od 16. do 18. stoljeća i sl.).

Suradnja na projektu *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj* rezultirala je i uspješnom istoimenom izložbom te izdanjem zbornika *Iskustvo broda* na hrvatskome i engleskom jeziku.

□ **Izložbe.** Premda je Pomorski muzej i u sklopu JAZU napravio nekoliko zapaženih manjih izložbi, od 1987. godine, osim sudjelovanja na više skupnih izložbi, Muzej je priredio i 11 samostalnih izložbi, od kojih su neke gostovale u Hrvatskoj i inozemstvu. Autorica izložbi je mr. Anica Kisić, jer je do 1994. bila jedina stručna djelatnica u Pomorskom muzeju (*Dubrovački brodovi na zavjetnim slikama*, 1987., Dubrovnik i Zagreb; *Obala Hrvatske na geografskim i pomorskim kartama od 16. do 19. stoljeća*, 1988., Dubrovnik; *Slučaj broda X*, 1988., Zagreb, suautor prof. dr. Slobodan P. Novak; *Brodograđevna tradicija u Dubrovniku*, 1990., Dubrovnik; Hrvatski paviljon na Expou 92., Genova, 1992. (u povodu 500. obljetnice Kolumbova otkrića Amerike); *Dubrovnik i Novi svijet-Amerike*, 1993., Dubrovnik; *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj*, suautor prof. dr. V. Salamon, 1994.- Dubrovnik, Betina, Split, Rijeka, Zagreb, 1995.- Lisabon (Torre de Belem, dopunjena izložba), Hamburg, 1998. ponovo u Dubrovniku, dopunjena; *Posljednji dubrovački i pelješki jedrenjaci (slikar B. Ivanković)*, Dubrovnik, 1996.; *Brodovi u vitrinama*, Dubrovnik, 1996.; *Modeli brodova (brodovi brodomaketara Argosy)*, Dubrovnik, 1998.; *Antički brod u podmorju Mljetu*, Dubrovnik, 2000., Šibenik, 2001., Zagreb i Zadar, 2002., Pula i Umag, 2003., Rijeka, 2005.

□ **Prezentacija Pomorskog muzeja izvan Hrvatske, poglavito na Mediteranu.** Od 1998. Pomorski muzej član je AMMM (Association Mediterranean Maritime Museums □ Udruga Mediteranskih Pomorskih muzeja).

□ Nakon Domovinskog rata voditeljica mr. Anica Kisić prisustvovala je inozemnim skupovima pomorskih muzeja (*Forum for the Debate on the Maritime Heritage on the Mediterranean*), obvezatno s tematskim izlaganjem. Teme pojedinog skupa podijeljene su u različite sekcije, primjerice na očuvanje drvene brodogradnje, podmorska arheološka istraživanja, pomorsku povijest, rad s mlađima i sl. Uočava se tendencija otvaranja djelatnosti muzeja prema vanjskim institucijama i uzajamna suradnja na projektima.

□ Mr. A. Kisić sudjelovala je na Forumu u Gradu, Italija, 1996. (izlaganje *Naval Architecture od Dubrovnik*, tiskano u zborniku *Navi di legno*, Comune di Grado, 1998.), na Malti 1997. (izlaganje *Maritime relations between the Republic of Dubrovnik and Malta*, tiskano u *Journal of Mediterranean Studies*, University of Malta, 1999.).

□ Uz potporu Međunarodnog središta hrvatskih sveučilišta u Dubrovniku, sljedeći, V. forum održan je u Dubrovniku 1998. (izlaganje *Proposal for the development of the Maritime Museum in Dubrovnik*). Značaj toga skupa bio je višestruk. Sudionici iz vodećih pomorskih muzeja na Mediteranu upoznali su Dubrovnik i Pomorski muzej i bili ugodno iznenadeni. Osvjedočili su se o dubrovačkoj pomorskoj baštini i značenju dubrovačkog pomorstva, koje je u povijesti bilo važna sastavnica mediteranskog pomorstva, o čemu su malo znali. Upravo je na dubrovačkom V. forumu utemeljena već pripremana udružba AMMM - Association of the Mediterranean Maritime Museums. Sjedište udruge je u Museu Maritim u Barceloni.

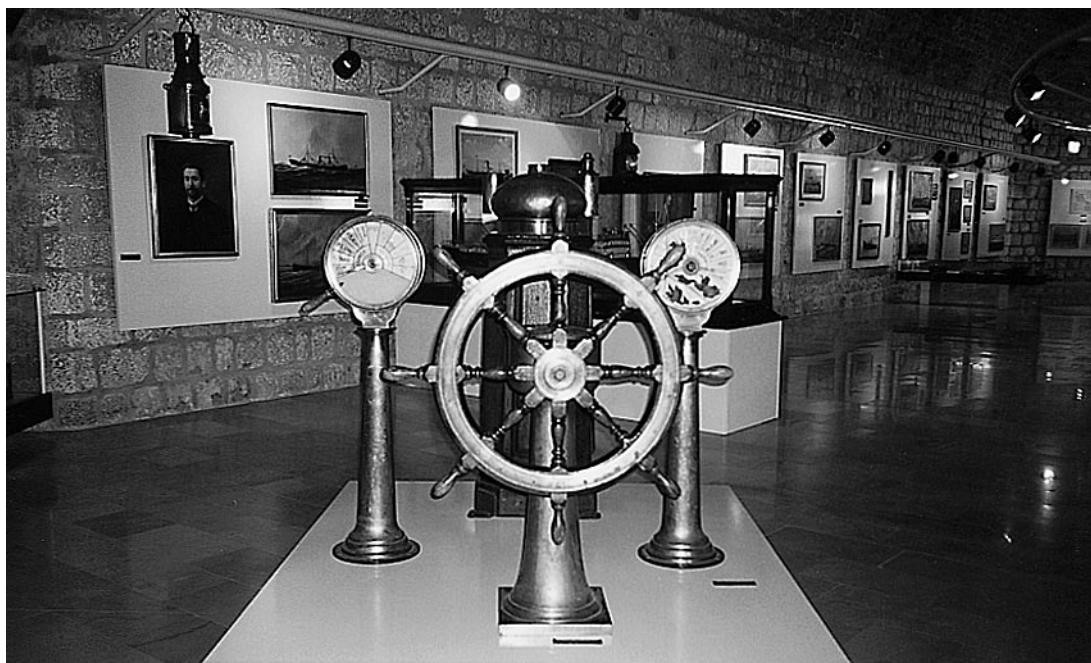
□ VII. forum održan je u Ateni 2000. (izlaganje *The Greek colonization of Adriatic*, tiskano u zborniku *Mediterranean sea Routes*, Maritime museum of Greece, Atena, 2003.).

□ U Barceloni su 2001. u kontinuitetu održana tri skupa: *Congress of European Maritime Museums*, *Congress of the Common European Maritime Heritage* i *VIII Forum of the Mediterranean Maritime Museums*. Tiskovnim materijalom (deplijanom-vodičem na engleskom jeziku i knjigom *Experience of the boat, Wooden Shipbuilding Heritage in Croatia*) te izlaganjem *The connection between the Dubrovnik Republic and Spain in 16th century* nastojali smo se što bolje predstaviti europskim kolegama.

□ Na skupu u Piranu 2002., uz IX. forum održan je i *XIth ICMM Triennal Congres*, odnosno skup Udrženja svjetskih pomorskih muzeja, podijeljen u više sekcija. U sklopu sekcije *Adriatic project A*. Kisić održala je referat *Maritime museums and collections on the Croatian coast and chances of their future presentation and prosperity*, a prof. Burdelez izlaganje o razaranju pomorske baštine i gradske luke Dubrovnika u srpsko-crno-gorskom napadu.

□ Ostali Forumi održani su 2003. u Palermu (izlaganje *Significance of the old Harbour of Dubrovnik and its reconstruction*), ponovo u Barceloni 2004. (izlaganje *Legislation and practice in the protection of the Maritime Heritage*), na Malti 2005. (izlaganje *The War Galleys of Dubrovnik Republic*).

□ Uključenje dubrovačkoga Pomorskog muzeja u rad na takvima skupovima, te međunarodna prezentacija i priznanje udruge *Ars Halieutica*, pridonijelo je da stručnjaci koji se u inozemstvu bave pomorskom baštinom više doznavaju o bogatoj i značajnoj hrvatskoj i dubrovačkoj pomorskoj baštini, o kojoj se nedovoljno zna i nedovoljno objavljuje u inozemnim časopisima. Ostvareni su korisni kontakti, a dugoročnu korist vidimo u budućoj mogućoj potpori i uključivanju stranih istraživačkih projekata u neke hrvatske i, posebno, dubrovačke pomorske istraživačke projekte, što je sada otežano jer Hrvatska još nije član EU. Čak i unatoč tomu, Pomorski muzej bio je 2000. uključen, preko Hellenic Maritime Museuma iz Pireja, u *Raphael programm* na izradi CD-ROM-a *Atlas of traditional crafts from the Eastern Mediterranean, 18th -19th C.* (zajedno s Grčkom, Maltom, Italijom i Turskom).

Nažalost, svijest o važnosti hrvatske pomorske baštine kao dijela mediteranske baštine bila je desetljećima zatirana i nije još potpuno zaživjela. Malobrojni dobivaju financijsku potporu i dolaze na takve skupove, a i Pomorski muzej u Dubrovniku dobiva sve slabiju potporu.

BUDUĆI RAZVOJ

Po raznovrsnosti i vrijednosti građe (oko 5.000 izložaka) prema ocjeni stranih muzealaca, pripadamo među značajnije pomorske muzeje Mediterana i dostoјno predstavljamo pomorsku ostavštinu šire dubrovačke regije od antičkih vremena do najnovije povijesti. Uz Povjesnopo-morski muzej Hrvatskog primorja u Rijeci, dubrovački Pomorski muzej najbogatiji je takav muzej u Hrvatskoj.

Stoga držimo da prezentacija stalnog postava mora ići u korak s napretkom suvremene muzeologije: postav mora biti edukativan i prenijeti posjetiteljima autentičnu priču umjesto da se ograniči na puko izlaganje građe, a audio-vizualna sredstva pridonose da originalni predmet dobije novu vrijednost i zanimljivost u temi koja se može svestranije prikazati.

Za takav pristup prezentaciji potreban je veći prostor, koji nam je u Pomorskome muzeju nedostajao već i za postav iz 1986. Treba poraditi na novim zahtjevima glede opreme i informatizacije građe, na novim kriterijima konzervacije, čuvanja i deponiranja predmeta, što je zbog pomanjkanja prostora poseban problem svih dubrovačkih muzeja, pa tako i Pomorskog muzeja.

Držimo da Dubrovnik mora imati najreprezentativniji pomorski muzej u Hrvatskoj, a ne da se svede na lokalni provincijski muzej, jer pomorskoj baštini ovoga kraja nema preanca u Hrvatskoj niti na Jadranu (osim Venecije). On ujedno mora biti i jedan od turističkih "proizvoda" i promocija Dubrovnika u svijetu.

Primaljeno: . prosinca .

THE MARITIME MUSEUM IN DUBROVNIK - PAST, PRESENT AND FUTURE

The Dubrovnik Maritime Museum was established in 1941 following the organization by Dubrovnik Club of the exhibition entitled Dubrovnik and Sea Routes through Centuries. Since 1949, the Museum had been run by JAZU (the Yugoslav Academy of Arts and Sciences), until in 1987 it became a part of the Dubrovnik Museum.

The Dubrovnik Maritime Museum is located in St. John's Castle at Mul which is one of the four largest town fortresses, whose construction started in the 14th century and has been rebuilt after the earthquake of 1979. The permanent display was opened in 1986. Ms Anica Kisić has determined the themes and made the detailed synopsis for the new extended and modernised setting of the Dubrovnik Maritime Museum and artistic design was made by academic painter Mladen Pejaković. The permanent display is divided into three main departments: From late Greek and Roman period to the Fall of the Dubrovnik Republic; Navigation of the Dubrovnik area in 19th century; Navigation of the Dubrovnik area in 20th century. The Dubrovnik Maritime Museum does not own as many objects as some great world maritime museums, but considering the variety and the worth of its exhibits, according to the evaluation of foreign museum experts, it belongs to more important Mediterranean maritime museums and meritoriously represents the maritime heritage of the wider Dubrovnik area from Greek and Roman times to the recent history. Beside the Rijeka History-Maritime Museum, it is the richest maritime museum in Croatia.

It consists of 5,000 exhibits owned by the Museum, which illustrate the naval history of Dubrovnik and the surrounding region. Among the exhibits are ship models dating back to the 17th, 18th and 19th centuries, as well as flags, cannons and other weapons, figureheads, nautical instruments, log books, various documents, and the like.

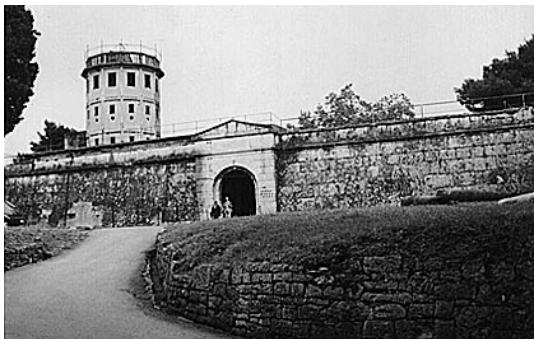
The Museum holds a valuable library containing many rare books and important archival materials.

sl.9-10. Pomorski muzej, Dubrovnik, stalni postav.

ZBIRKA POMORSTVA I BRODOGRADNJE POVIJESNOG MUZEJA ISTRE

KATARINA POCEDIĆ □ Povijesni muzej Istre, Pula

sl.1. Povijesni muzej Istre, Pula

"U Puli, gradu velike pomorske i brodogradevne tradicije u kojemu djeluje muzej povjesnog tipa, kao jedan od prioriteta nametnula se potreba ustrojavanja Zbirke pomorstva i brodogradnje."

U Puli, gradu velike pomorske i brodogradevne tradicije u kojemu djeluje muzej povjesnog tipa, kao jedan od prioriteta nametnula se potreba ustrojavanja Zbirke pomorstva i brodogradnje. Zbirka je utemeljena u listopadu 1990. godine, nakon što je Muzejski savjet Republike Hrvatske prihvatio elaborat o promjeni naziva i proširenju djelatnosti Muzeja narodne revolucije Istre u Povijesni muzej Istre.¹

Međutim, nije duga i bogata samo tradicija pomorstva i brodogradnje, već je u prošlosti bila izuzetno bogata i tradicija muješke djelatnosti povezana s tim gospodarskim granama. Tako je početkom 1870-ih godina, za vrijeme austrogarske vlasti, u sklopu Arsenala postojao Pomorski muzej, jedan od prvih u svijetu te vrste.

SKUPLJANJE GRAĐE

Grada za fundus Zbirke pomorstva i brodogradnje prikuplja se na različite načine. Većinu Zbirke čine predmeti pronađeni tijekom terenskih istraživanja, dok drugi dio čine predmeti koji su na temelju otkupne politike Povijesnog muzeja Istre planski otkupljivani na sajmovima umjetnina i starina ili od privatnih kolekcionara te predmeti koji su u muzej pristigli darovanjem.

Fundus Zbirke pomorstva i brodogradnje sastoji se od predmeta prikupljenih tijekom terenskih istraživanja:

- na projektu suradnje s brodogradilištem Uljanik
- na lokalitetima potonulih brodova - austrogarskoga bojnog broda Szent Istvan i putničkog broda austrijskog Lloyda Baron Gautsch
- spašavanja i restauracije ostataka ribarskog brodića Luigi
- spašavanja i restauracije polikromne brodske oplate s mletačkog jedrenjaka iz 17. stoljeća
- otkupljenih predmeta.

I Elaboratom je ukinuta tzv. Zbirka C trodimenzionalnih predmeta koji su pronašli mjesto u novoosnovanim zbirkama.

TERENSKO ISTRAŽIVANJE

Dva najznačajnija istraživačko-zaštitarska projekta, koja Povijesni muzej Istre, u suradnji s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske, kontinuirano provodi već desetak godina jesu istraživanje i zaštita dviju podmorskih lokacija na kojima su potopljeni austrogarski bojni brod Szent Istvan, odnosno putnički brod austrijskog Lloyda Baron Gautsch. Osim s aspekta obogaćivanja muješkog fundusa, ti su projekti važni i radi preventivne zaštite lokaliteta i sprečavanja njihove devastacije. Ekspanzijom ronilačkog turizma u posljednjih nekoliko godina podmorski su lokaliteti postali izuzetno ugroženi. Za provođenje podmorskih istraživanja potrebno je prikupiti opsežnu dokumentaciju.

Potrebno je dobiti ove dozvole:

- od Ministarstva kulture, Odjela za zaštitu kulturne baštine - dozvolu za podvodno istraživanje
- od Ministarstva kulture, Odjela za zaštitu arheološke baštine - dozvolu za vađenje spomenika kulture
- od Ministarstva kulture, Odjela za zaštitu arheološke baštine - rješenje o preventivnoj zaštiti potonulog broda.

Organizator istraživanja obvezan je:

- poduzeti sve mjere osiguranja sudionika arheološkog istraživanja, uvezvi u obzir i vremenske prilike prema prognozi
- osigurati nesmetani plovni put
- osigurati da osobe koje obavljaju istraživanje budu primjereni stručno sposobljene i zdravstveno sposobne prema posebnim zakonima te propisano označene.

Nakon što se prikupe te dozvole, o istraživanju se obavještava Uprava za zaštitu kulturne baštine - Konzervatorski odjel, mjerodavna policijska uprava te nadležna lučka kapetanija. Osim kontrole lokaliteta, snimanja i dokumentacije, prilikom ronjenja na potonulim brodovima pristupa se i vađenju predmeta koji ulaze u fundus muzeja.

PREDMETI PRIKUPLJENI TERENSKIM ISTRAŽIVANJEM U SKLOPU PROJEKTA ULJANIK

Tijekom 1989./90. godine Brodogradilište Uljanik nesobično je pristalo sponzorirati sanaciju dijela izložbenih prostorija Povijesnog muzeja Istre, čime je znatno smanjen utjecaj vlage u tim prostorijama. Tada je Uljanik donirao Muzeju brojne primjerke starog uporabnog ala-

sl.2. Rezbarena polikromna brodska oplata s mletačkog jedrenjaka iz 18.st, Povijesni muzej Istre.

ta, makete brodova, fotografije, nacrte i publikacije od razdoblja austrougarske uprave u tadašnjem Arsenalu pa do danas. Dio tih predmeta iskorišten je za stalni postav o razvoju pomorstva i brodogradnje.

ZAŠTIĆENI PODMORSKI LOKALITET S. M. S. SZENT ISTVAN

S. M. S. Szent Istvan, austrougarski bojni brod klase Tegetthoff porinut je u more u Rijeci 1914. godine, a opremljen u pulskome Arsenalu i tršćanskom brodogradilištu San Marco. Matična luka bila mu je Pula, glavna austrougarska ratna luka i središte ratne flote. S. M. S. Szent Istvan bio je zadnja riječ tehnike na području brodogradnje i ponos austrougarske flote.

Iako je imao izuzetna ofenzivna svojstva, brod je tijekom Prvoga svjetskog rata tek nekoliko puta napustio pulsku luku. Posljednji put je to učinio 9. lipnja 1918. godine, kada se, zajedno s više austrougarskih bojnih brodova, uputio prema južnom Jadranu sa zadaćom uništavanja savezničke baražne blokade Otrantskih vrata.

Talijanski su ih torpedni čamci napali u noći između 9. i 10. lipnja, pri čemu je Szent Istvan pogoden i potopljen južno od Malog Lošinja, između otoka Ilovika i Premude.

Sustavno istraživanje olupine počelo je 1995. godine. Tijekom triju ekspedicija koje je muzej organizirao u suradnji s Odjelom za zaštitu arheološke baštine Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, iz olupine broda izvađeno je ukupno 37 predmeta koji su restaurirani i pohranjeni.

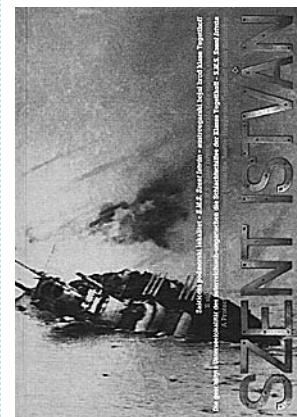
AUSTROUGARSKI PUTNIČKI BROD BARON GAUTSCH

Brod Baron Gautsch prometovao je na brzoj liniji Kotor - Trst, a potonuo je kao prva žrtva ratnih zbivanja na našoj obali u Prvome svjetskom ratu, 15. kolovoza 1914.

godine, šest nautičkih milja jugozapadno od svjetionika Sv. Ivan na Pučini, između Rovinja i Brijuna. U postupak nadzora i zaštite tog lokaliteta Povijesni muzej istre se uključio 1994. godine. Tada je u suradnji s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Hrvatskom ratnom mornaricom tijekom ekspedicije koja je trajala tri dana obavljen pregled olupine broda. Sljedeće godine muzej je kod Ministarstva kulture inicirao pokretanje postupka preventivne zaštite olupine, što je ono i prihvatiло te odobrilo podvodno arheološko istraživanje koje je provedeno u svibnju 1995. godine. Povremena kontrolna ronjenja obavljena su u proljeće 1998. i 1999. godine. Tada je izvađeno nekoliko predmeta, ali veća istraživanja nisu poduzimana do 2003. godine. Posljednja istraživačka ekspedicija organizirana je u listopadu 2003. godine, tijekom koje je izvađeno 47 predmeta što se trenutačno nalaze na restauraciji. Ukupno su iz olupine broda Baron Gautsch izvađena 74 predmeta.

RIBARSKI BRODIĆ LUIGI

Brodić Luigi raritetni je primjerak jedinstvenog tipa ribarskog broda konstruiranoga u Istri, kakav se koristio uz zapadnu obalu Istre i u tršćanskom zaljevu. Taj je primjerak izrađen u Rovinju 1928. godine, a korišten je prilikom diverzije na rijeći Mirni nakon kapitulacije fašističke Italije. Zatim je godinama stajao u gotovo raspadnutom stanju u uvali Santa Marina podno Tara. Restauratorsko-konzervatorski radovi na njemu obavlje-

sl.3. Naslovica publikacije *Austrougarski bojni brod klase Tegetthoff Szent Istvan objavljene u izdanju Povijesnog muzeja Istre, 1998.*

sl.4. Ribarski brodić Luigi u atriju Pomorskog muzeja Istre, Pula.

ni su 1990.-1991. u brodogradilištu Tehnomont u Puli, nakon čega je postavljen u atrij Povijesnog muzeja Istre. Tako je uspješno spašen od zaborava izuzetan primjerak istarske brodarske tradicije.

REZBARENA POLIKROMNA BRODSKA OPLATA S MLETAČKOG JEDRENJAKA IZ 18. STOLJEĆA

Tijekom radova Arheološkog muzeja Istre 1997. godine u unutrašnjosti crkve Srca Isusova u Puli pronađena je rezbarena polikromna brodska oplata. Ne postoji dokumentacija o tome gdje su predmeti pronađeni i pretostavlja se su predmeti bili u fundusu nekadašnjega provincijskog muzeja.

Budući da je utvrđeno kako predmeti potječu iz 18. stoljeća, Arheološki muzej Istre je u srpnju 1997. obavio predaju Povijesnom muzeju Istre. Brodska oplata je restaurirana i svoje je mjesto pronašla u stalnom postavu Muzeja.

OTKUP PREDMETA

U tekstu je već spomenuto da je u Puli za vrijeme austrohungarske vlasti postojao Pomorski muzej, a da su izlošci koji su se u njemu nalazili mahom odneseni iz Pule i Istre tijekom Prvoga i Drugoga svjetskog rata. No nije to jedini primjer iznošenja vrijedne kulturno-povijesne grade s tog područja. Takvih je primjera, nažalost, bilo mnogo, a posljedica su burnih povijesnih dogadaja koji su pogodali Istru u 20. stoljeću. Istra je, naime, proživiljala nekoliko masovnih egzodus-a stanovništva, tijekom kojih je, osim ljudstvom, ostajala siromašnija i za brojne predmete materijalne kulture.

Ta se grada danas nalazi u stranim muzejima ili privatnim zbirkama, a često se pojavljuje i na specijaliziranim sajmovima, pogotovo u talijanskim gradovima. Otkupnom politikom Povijesni muzej Istre nastoji vratiti barem dio grade koje je tijekom 20. stoljeća iznesen iz Pule i Istre. Stoga se Muzej pojavljuje na susretima kolezionara i sajmovima umjetnina i starina u Puli, Rijeci, Trstu, Ljubljani, Zagrebu, Veroni i Beču, gdje, ovisno o finansijskim mogućnostima, otkupljuje zanimljive predmete. Međutim, pri otkupu predmeta pojavljuje se problem novca. Naime, Muzej od osnivača (Istarske županije) ne dobiva namjenska sredstva za otkup vrijedne mujejske grade, pa smo se prisiljeni za tu namjenu koristiti vlastitim sredstvima koja su prilično skromna, pa zbog toga

sl.5-6. Predmeti iz fundusa Pomorskog muzeja Istre, Pula.

"Otkupnom politikom Povijesni muzej Istre nastoji vratiti barem dio grade koje je tijekom 20. stoljeća iznesen iz Pule i Istre. Stoga se Muzej pojavljuje na susretima kolezionara i sajmovima umjetnina i starina i u Puli, Rijeci, Trstu, Ljubljani, Zagrebu, Veroni i Beču, gdje, ovisno o finansijskim mogućnostima, otkupljuje zanimljive predmete. Međutim, pri otkupu predmeta pojavljuje se problem novca. Naime, Muzej od osnivača (Istarske županije) ne dobiva namjenska sredstva za otkup vrijedne mujejske grade, pa smo se prisiljeni za tu namjenu koristiti vlastitim sredstvima koja su prilično skromna, pa zbog toga

brojni zanimljivi primjeri koji se pojave na tržištu ostaju nedostupni Muzeju.

Kako bude rastao fundus Muzeja, bit će moguće planirati projekte u kojima će predmeti iz Zbirke pomorstva i brodogradnje biti prezentirani samostalno ili u kombinaciji s tematski sličnim predmetima iz drugih zbirki. Primjerice, i u Zbirci starih razglednica postoji izuzetno bogata građa o brodovima svih vrsta, o mornarima i mornarskom životu, te o mornaričkim ustanovama i objektima u gradu Puli. Slično je i sa Zbirkom fotografija, u kojoj je osobito vrijedna građa o austrougarskoj floti stacioniranoj u Puli. U Zbirci oružja i vojne opreme nalaze se brojni primjeri mornarskih uniformi, opreme i naoružanja koji su pripadali vojskama onih država u čijem se sastavu Istra nalazila tijekom povijesti. Svi ti primjeri pokazuju kako, osim Zbirke pomorstva i brodogradnje, i druge zbirke Muzeja imaju obilje grade i podataka za rekonstrukciju brodograđevne i pomorske tradicije u Puli i Istri, kako putem izložbenih projekata, tako i publicističkim, stručnim i znanstvenim radovima.

Primljeno: . lipnja .

THE MARITIME AND SHIPBUILDING COLLECTION OF THE ISTRIA HISTORY MUSEUM

Pula, the location of the Istria History Museum, is a city with a great maritime and shipbuilding tradition and the need of forming a maritime and shipbuilding collection arose as a priority. The collection was organised in October 1990 after the Museum Council of the Republic of Croatia adopted a study concerning the change of name and the expansion of the activities of the Museum of the National Revolution in Istria to the Istria Historical Museum. The maritime and shipbuilding tradition has long and rich history in this region, and the same can be said about museum activities tied to these branches of the economy. During the 1870's, the time of Austro-Hungarian rule in the region, the Arsenal contained a maritime museum, one of the first of its kind in the world.

The material of the holdings of the maritime and shipbuilding collection is collected in different ways. Most of the collection is composed of items found during field research while the rest was acquired at art and antique fairs or from private collectors as well through donations to the museum.

The acquisition policy of the Istria History Museum is aimed at returning material that somehow disappeared from Pula and Istria during the 20th century. Once the holdings of the Museum begin to expand, it will be possible to plan projects in which items from the maritime and shipbuilding collection will be displayed independently or in combination with similar thematic items from the collection of old postcards, the photograph collection and weapons and military equipment collection. The collections will offer an abundance of material and information for tracing the shipbuilding and maritime tradition in Istria and will be displayed as exhibitions as well as in various popular and scholarly publications.

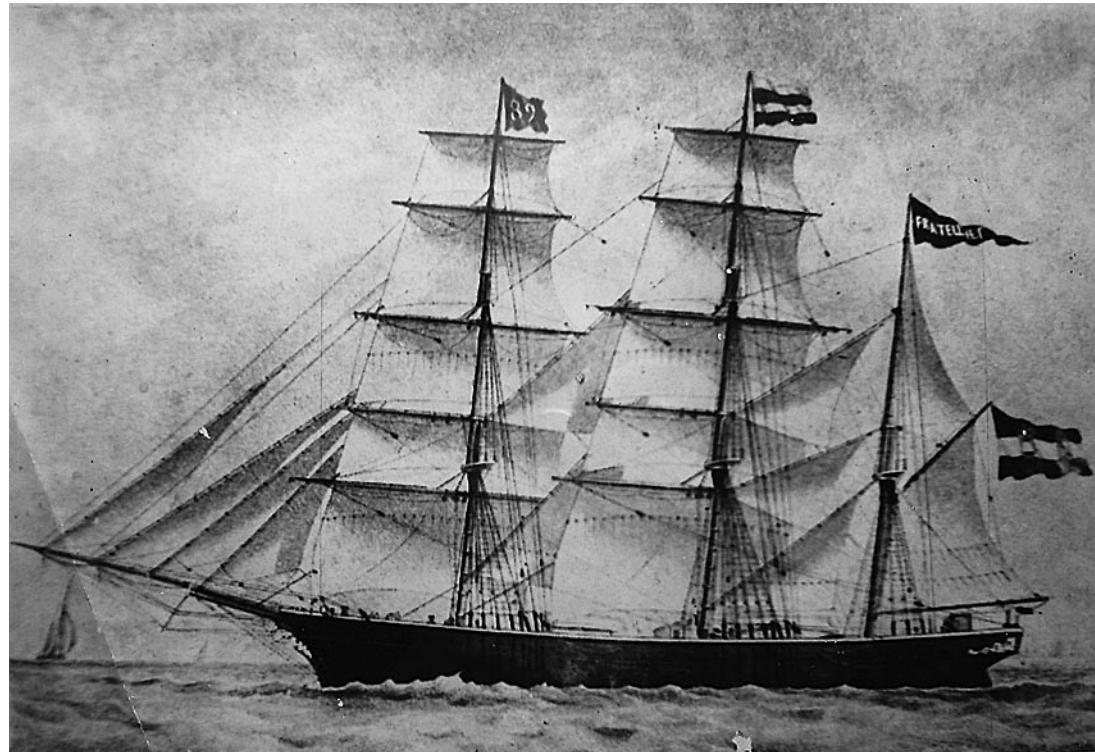
DALEKO, DALEKO...

PREDMETI IZ ŽIVOTA POMORACA U GRADSKOM MUZEJU KORČULA

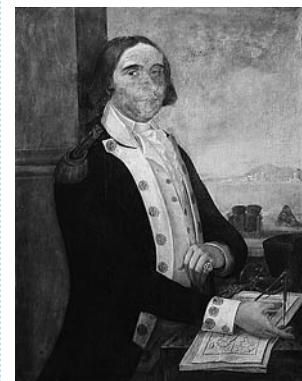
SANI SARDELIĆ □ Gradski muzej Korčula, Korčula

IM 35 (3-4) 2004.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

"Gradski muzej Korčula čuva u svojim zbirkama, ... predmete iz života svojih pomoraca, svjedočeći o vremenima koja su pred nevelike zajednice postavljale velike zahtjeve, ako su htjele opstatiti (...)"

sl.1. Bark "Fratelli Fabris"- graden 1875. godine, nosivosti 950 tona, zadnji brod duge plovidbe za domaće vlasnike sagraden u korčulanskom brodogradilištu

sl.2. Jedrenjak Luka Padre, raden tehnikom akvarela na papiru, datiran u 1871. g. i potpisani od autora Antonia Rouxa, restauriran 2005. g. u Hrvatskom restauratorskom zavodu, Restauratorski odjel Dubrovnik

sl.3.Kapetan Zaffron - ulje na platnu 105x78 cm, uočljivi statusni simboli - kapetanska odjeća, prsten na lijevoj ruci, desna ruka na stolu sa simbolima struke - pomorska karta, šestar, sablja, šešir; signatura dolje desno na geografskoj karti Ferdinandis Castiglia Neap Pinxit 1798. g., restauriran 1974. g.

Gradski muzej Korčula čuva u svojim zbirkama, poput drugih muzeja pomorskih i otočkih gradova, predmete iz života svojih pomoraca, svjedočeći o vremenima koja su pred nevelike zajednice postavljale velike zahtjeve, ako su htjele opstatiti, i ne manje važno - zadržati dosegнуте civilizacijske mjere. Put, putovanje, mogućnosti koje ona mogu otvoriti gradu isturenem u Pelješki kanal; kao i sjajne vještine lokalnih brodograditelja, korčulanski je pomorac znao iskoristiti i višestruko oploditi. Predmeti nužni za preživljavanje na brodu - karte, mjerni instrumenti, škrinje, naprave za pripremu hrane u uvjetima putovanja po moru ili posebno oslikano brodsko posuđe, te oni koji su svjedočili o stečenom društvenom statusu pomoraca, poput portreta kapetana Safrona, zavjetnih slika, vase uvezenih iz Japana... razmješteni izložbenim dvoranama Gradskega muzeja Korčula pričaju priče nekih davnih života, pa s prizvukom nostalгије ili romantičarskog zanosa gledamo niz akvarela moćnih jedrenjaka koji su nam pretke vodili daleko, daleko...

Sedam izložbenih prostorija Gradskega muzeja Korčula nudi svojim, uglavnom turističkim posjetiteljima, tihu šetnju kroz znakovitu prošlost grada i otoka. I dok su tako sjajni segmenti, poput kamenoklesarstva i brodogradnje¹, bez kojih nam je teško zamisliti Korčulu kroz povijest, dobili zaokružene izložbene celine, predmeti iz pomorske zbirke razmješteni su u nekoliko prostorija - salon, repliku kuhinje, dijelom brodogradnju.... No, možemo reći kako ta razmještenost upravo ukazuje da je pomorstvo i pomorski život korčulana bio utkan u sve pore života i odredivao svakodnevnicu obitelji koja bi večernju molitvu upućivala svetom Nikoli, bez oca - glave obitelji za stolom.

Predmete iz pomorskog života u Gradskemu muzeju Korčula možemo podijeliti na one potrebne za samu plovidbu - pomorske mjerne instrumente i karte, predmete za svakodnevne upotrebu u brodskoj kuhinji, reprezentativne predmete donesene s dalekih putovanja te slike jedrenjaka i portrete kapetana. Imamo li na umu podatke koje iznosi J. Luetić u članku *Međunarodno*

Vincenzo Mario Coronelli, mletački kartograf, u svom "Izolaru" iz 1696. označava istočno brodogradilište kao "squiero famoso" - slavno brodogradilište

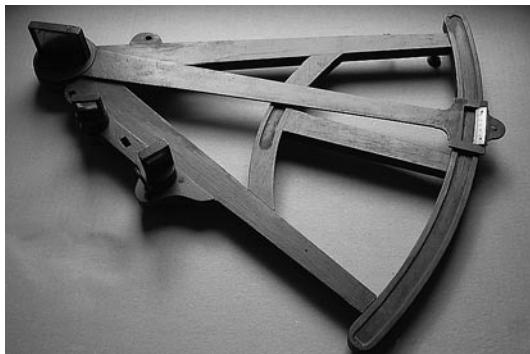
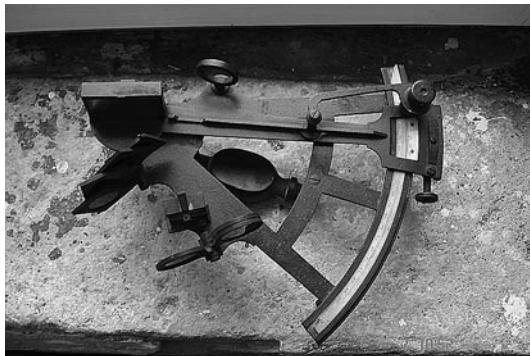
sl.4. Satsuma vaza, Japan, 19. st, kamenina, prema nalazu muzejske savjetnice mr.sc. Vedrane Gjukić Bender iz Dubrovačkih muzeja ovaj se tip vase radio u Japanu isključivo za izvoz.

sl.5. Sekstant, 18. st.

sl.6. Sprava za spravljanje kruha na brodu - 19. st, drvo, metal, tijelo visine 38 cm, širine 69.5 cm cilindričnog oblika s postoljem, na vrhu ima prekrižene ručke za pokretanje mehanizma a s prednje strane vratašca za umetanje sastojaka, te u unutrašnjosti drvene lopatice u obliku propeler-a koje miješaju tjesto uz pomoć okretanja drvenih ručki na gornjoj plohi

sl.7. Oktant, 18.st

sl.8. Brodski kompas-busola

brodarstvo i nautičko - komercijalna djelatnost moreplavaca i jedrenjaka u drugoj polovici 16. stoljeća kako je korčulanska trgovачka flota tog vremena bila sveukupne veličine 3250 tona² (od čega je većina brodova bila izgrađena upravo u korčulanskim brodogradilištima), to možda naspram istodobnih dubrovačkih 66000 tona ne izgleda previše, no u odnosu na veličinu grada i broj stanovnika, pomorci predstavljaju značajan segment života Korčule. Tako iz statistika ranog 19. stoljeća čuvanih u korčulanskom arhivu³ saznajemo da je u Korčuli 1810. ukupno živjelo 1525 ljudi (Grad 650, Borg - predgrada-875), od čega 121 brodograditelj i 33 pomorca.

Što, dakle, o životu korčulanskog pomorca u Gradskom muzeju Korčula može doznati i u sjećanju ponijeti sa sobom prosječno znatiželjan posjetitelj?

Možda upravo ono što je taj život i predstavlja - ne dominantu - poput već spominjanog kamenoklesarstva ili moćne korčulanske brodogradnje - nego mirnu konstantu koja je utjecala na razvoj grada u onoj mjeri u kojoj bi pomorci s povratkom donosili predmete, knjige, karte, egzotične biljke, nove spoznaje i osjećaj moći koju može dati samo dosezanje udaljenih točaka svijeta morskim putima. Stoga i ne čudi zainteresiranost Pomorskog muzeja u Hamburgu za organiziranjem izložbe Hrvatska pomorska baština, u kojoj su izlošci iz Gradskog muzeja Korčula trebali bili neizostavni dio⁴.

sl.9. Oslikani lavor, kamenina, bijela majolika, zanimljivi pomorski motivi, mjesto izvedbe Cardiff, Engleska, 2. pol. 19. st.

2 Dušan Kalogjera, *Korčulanska brodogradnja*, Prometej, Zagreb

3 Alena Fazinić, *Još neki podaci iz statistika o gradu Korčuli iz 19. st.* Godišnjak grada Korčule 10, Gradske muzeje Korčula, Korčula

4 Planirani termin izložbe bio je kraj listopada, početak studenog 2005., no unatoč opsežnim pripremama koje je Gradski muzej Korčula poduzeo radi osiguranja izvoznih dozvola, transporta i procjene samih eksponata, te objavljuvanja u tisku, izložba je otkazana.

Primljeno: . prosinca

FAR AWAY, FAR AWAY...ITEMS FROM SAILORS EVERYDAY LIFE AT THE KORČULA TOWN MUSEUM

The Korčula Town Museum holds in its collections, just like other museums in coastal and island towns, objects from the lives of its seamen as testaments to times that made great demands on small communities in order to ensure their survival and, no less important, in order to maintain reached levels of civilisation. Seamen from Korčula know how to make good use of journeys and the possibilities they opened up for a town in the Pelješac channel, as well as the fine skills of local shipwrights. Objects necessary for survival on ship - charts, instruments, chests, utensils for cooking food at sea, painted bowls and plates, as well as those that indicate the social status reached by seamen - like the portrait of captain Safron, votive paintings, vases imported from Japan... all these are on display at the Korčula Town Museum and tell their tales of times long lost, even with hints of nostalgia or a romantic enthusiasm that are in evidence as we view water-colours of mighty sailing ships that carried our forefathers far, far away...

KUĆA O BATANI / CASA DELLA BATANA

DRAGANA LUCIJA RATKOVIĆ □ Muze d.o.o., Zagreb

IM 35 (3-4) 2004.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

sl.1. Batana, 2005.
Fototeka Kuće o batani, snimio Damir Fabijanić

sl.2. Detalj batane, 2005.
Fototeka Kuće o batani, snimio Damir Fabijanić

Jedinstveni multidisciplinarni projekt na Jadranu Kuća o batani / Casa della batana nastao je s ciljem istraživanja, zaštite, prenošenja i prezentacije materijalne i nematerijalne pomorske baštine povezane s rovinjskom ribarskom brodicom batanom, te radi obogaćivanja ponude kulturnog turizma Rovinja, Istre i Hrvatske. Misao vodilja projekta sagledava batanu kao lokalnu pojavu oko koje se sustavno njeguje i učvršćuje lokalni identitet grada i njegovih građana, ali za projekt nije ništa manje važno sagledavanje batane kao medija komunikacije i međukulture razmjene na Jadranu i Mediteranu!

Kao najmanja i najpristupačnija ribarska brodica, batana je bila i ostala najčešće povezana sa svakodnevnim životom brojnih generacija Rovinjaca. Kroz batanu se zrcale običaji, tradicije, jezik, navike, mentalitet i duhovno ozračje toga gradića i njegovih stanovnika, bilo da pripadaju autohtonoj talijanskoj, hrvatskoj ili nekoj drugoj etničkoj zajednici koja ovdje obitava.

Okosnica projekta je prvi istarski ekomuzej, jedini na Mediteranu posvećen određenom tipu ribarskog plovila! Muzej je smješten u gradskoj katnici podignutoj krajem 17. stoljeća u jugozapadnom dijelu grada, danas točno nasuprot Velikome molu. U 19. stoljeću to postaje živahni dio Rovinja s gostonicama i prenoćištimi, u koji svraća sve više putnika s parobrodskih linija Trst - Pula, koji su se redovito iskrcavali na Velikome molu. Početkom 20. stoljeća u današnjoj je Kući o batani otvo-

reno prenoćište s gostonicom nazvanom *Al Vaporetto* ("Kod parobroda"), pa je kontinuitet duha mesta, tako važan za muzej suvremene koncepcije, zajamčen! A u neposrednoj okolini, na rivi, oduvijek se trgovalo ribom i vezalo raznolike barke: bracere, bragoce, trabakule, batele, batane...

U prvoj izložbenoj galeriji prezentirane su teme o podrijetlu batane, njezinoj tipologiji i sastavnim dijelovima, njezinim graditeljima i kalafatima, tajnama procesa njezine izgradnje, kao i o povjesnim škverovima. Druga izložbena dvorana posvećena je temi o batani u stvarnom životu, njezinoj izvornoj funkciji - ribarstvu i njezinim ikonskim korisnicima - ribarima. Treća je muzejska dvorana multifunkcionalna. U njoj se nalazi rovinjska medijateka, "zid" za povremene izložbe, mali studijski prostor s bibliotekom, pano s isjećcima iz novina te radnim kompjutorom s bazom podataka o batani.

Osim "glavnih" tema - onih neposredno povezanih s batanom - u središtu interesa stalnog postava naše su se i "glavne sporedne" teme, one koje čine supstanciju tradicionalnoga rovinjskog životnog stila. To su rovinjski dijalekt što ga je još spominjao znameniti Dante, tradicionalne ribarske pjesme bitinade - autohtoni glazbeni izričaj Rovinjaca, te spacio - rovinjska konoba, kulturni prostor susretanja ribarske i zemljoradničke kulture u kojemu se uz kvarat vina, briškulu i trešetu odvajkada blagovalo, pjevalo i družilo.

"Misao vodilja projekta sagledava batanu kao lokalnu pojavu oko koje se sustavno njeguje i učvršćuje lokalni identitet grada i njegovih građana, ali za projekt nije ništa manje važno sagledavanje batane kao medija komunikacije i međukulture razmjene na Jadranu i Mediteranu!"

Kuća o batani / Casa della batana
Rovinj, Obala P. Budicina
info telefon: (00385 52) 805-266
(Zavičajni muzej grada Rovinja)
e-mail: batana@rv-batana.htnet.hr

Kuća o batani / Casa della batana projekt je Grada Rovinja, a ekomuzej je u formalnom sastavu Zavičajnog muzeja grada Rovinja. Stručno projektiranje i koordiniranje realizacije godišnjeg programa ekomuzeja, koji za 2005. godinu ima osam programskih skupina - rad s najmladima, povremene izložbe,

sl.3-6. Kuća o batani / Casa della batana,

2005.

Fototeka Kuće o batani, snimio Damir Fabijanić

stalni postav, međunarodna suradnja, filmske produkcije, izdavački programi, zaštita pomorske baštine, kulturni turizam - kao i razni poslovni kulturnog menadžmenta projekta, povjereni su tvrtki Muze d.o.o. iz Zagreba.

Nositelj projekta: Grad Rovinj

Partneri projekta: Istarska županija, Turistička zajednica grada Rovinja, Hrvatska turistička zajednica, Regije Furlanske krajine i Veneta, Zavičajni muzej grada Rovinja

Glavni sponzor: T-com

Sadržaji ekomuzeja: stalni postav, povremene izložbe, studijski "kut", medijatika, kulturni centar, suvenirnica, radionice, kostimirana vodstva.

Radno vrijeme: lipanj, srpanj, kolovoz i rujan svaki dan 10:00-15:00 i 17:00-22:00; u siječnju i veljači muzej je zatvoren, a posjeti su mogući uz najavu; u ostalim mjesecima muzej radi 10:00-13:00 i 15:00-17:00 (ponedjeljkom zatvoren).

Ulaznice: odrasli 10 kn (1,5 €); grupe (više od 10 osoba) 5 kn (0,50 €); za djecu do 10 godina, studente, umirovljenike i sve Rovinjce ulaz u muzej je besplatan.

Kostimirana vodstva i radi-

onice: Doživite atmosferu žive tradicije batane u Rovinju uz kostimirane vodiče Kuće o batani!

Jezici: hrvatski, engleski, talijanski, njemački

Trajanje: 15-20 min

Ciljna skupina: osnovnoškolska i srednjoškolska djeca, odrasli (min. 10, maks. 20 osoba)

Kako bi se živa tradicija što neposrednije prenijela u medij stalnoga muzejskog postava, multimediji smo ga osmisili: tu su filmske i slide projekcije, makete i modeli, glazba, arhivske i suvremene fotografije, interaktivni izlošci, kao i originalni predmeti, najvećim dijelom skupljeni od rovinjskih građana tijekom nastanka muzeja.

U procesu realizacije ekomuzeja, koji je trajao nepune dvije godine, sudjelovalo je više od 80 članova lokalne zajednice: brodotesari i kalafati s obiteljima, ribari, istraživači lokalne povijesti, glazbenici i izvođači bitinada, kuvari tradicionalne ribarske kuhinje, maketari specijalizirani za izradu maketa batana, vlasnici batana, donatori predmeta, volonteri i entuzijasti. Svi oni, zajedno s kreativnim profesionalnim timom, s Marinom Budicinom - inicijatorom i voditeljem projekta na čelu, Dragonom Lucijom Ratković (Muze d.o.o.) - voditeljicom projekta i autoricom stalnog postava, Aleksandrom Parisom - arhitektom, Damirom Fabijanićem - fotografom i suautorom, tvrtkom Fab d.o.o. i Mirnom Petrešević - zaduženima za dizajn, Ivanom Marušićem Klifom - autorom interaktivnih izložaka i Blankom Buić - snimateljicom, podjednako su važni kreatori toga timskog muzeološkog projekta. A najvrjnije muješke vodiče pronaći ćete upravo među Rovinjcima! Jer članovi rovinjske zajednice autentična su vodička služba batanine kuće!

I za kraj: hodogram posjeta rovinjskom ekomuzeju, sasvim razumljivo, započinje posjetom Kući o batani / Casa della batana, ali se nikako tu ne završava! Naime, nakon ipak virtualnog svijeta stalne izložbe posjetitelj se ponovno vraća u realni kontekst grada, ali sada obogaćen novom kvalitetom, spreman za participiranje u živoj tradiciji koju pruža šetnja rivom, posjet škveru, restoranu s tradicionalnim jelima, spaci... Tako svaki

posjetitelj postaje prenositelj iskustva žive pomorske tradicije Rovinja, koja se kroz projekt Kuća o batani / Casa della batana s veseljem uključuje u širi proces zaštite, valorizacije i prezentacije pomorske baštine Jadrana i Mediterana!

Primljeno: . lipnja .

JOHN BOAT HOUSE / CASA DELLA BATANA

The unique multidisciplinary project on the Adriatic "The John Boat House / Casa della batana" was produced with the aim of research, protection, transfer and presentation of the tangible and intangible maritime heritage connected with the Rovinj fishing john boat and for fulfilling the programme of cultural tourism in Rovinj, Istria and Croatia. The main idea

running throughout the project is the observation of the john boat as a local object around which the local identity of the city and its people are enforced and nurtured as a whole. The project also aims at portraying the john boat as a medium of communication and intercultural exchange on the Adriatic and Mediterranean!

As the smallest and most accessible fishing boat, the john boat was and remained closely connected to the everyday lives of many generations of Rovinj locals. The john boat mirrors customs, traditions, language, habits, mentality and spiritual atmosphere of this town and its people regardless if they belong to the indigenous Italian, Croatian or any other ethnic community that resides here.

The framework of the project is the first Eco Museum in Istria, the only one on the Mediterranean that is dedicated to a particular type of fishing boat. Aside from the "main" themes that are directly connected to the john boat, there are also "main secondary" themes that are of central interest to the permanent display that make up the main substance and core of the traditional life style in Rovinj. Those are namely the Rovinj dialect which was mentioned by the famous Dante, traditional fishing songs called *bitinade* and *spacio* - a Rovinj tavern and a meeting place for fishermen and farmers accompanied with a quarter litre of wine, a card game of briškula and trešeta where people, ate, sang and socialized. In order for the live tradition to be transferred into permanent display in the museum, the author envisaged it using multimedia: film and slide projections, models, music, archive and modern photos, interactive displays and original objects mostly collected from the locals during the establishment of the museum.

Over 80 members of the local community participated in the realization of the Eco museum, a process that lasted over two years.

Cijena vodstva: , kn po osobi (10,00 kn vodenje + 5,00 kn grupna muzejska ulaznica)

Vrijeme održavanja: srpanj, kolovoz (svakim danom 13:00-15:00 h i 19:00-21:00 h); ostalih mjeseci prema dogovoru

Obvezne predbilježbe! info telefon: 098/379-562 (osoba za vezu: Riccardo Bosazzi)

Radionice o ribarskim mrežama:

Na radionicama se saznaju tajne o ribarskim mrežama, njihovim tipovima te tradicionalnim načinima ribarenja, uz praktični dio svladavanja osnovnih tehnika krpanja mreža originalnim drvenim iglama.

Jezici: hrvatski, engleski i talijanski, njemački

Trajanje: 60 min

Ciljna skupina: osnovnoškolska i srednjoškolska djeca, odrasli (min. 10, maks. 20 osoba)

Cijena vodstva: , kn po osobi (25,00 kn radionica + 5 kn grupna muzejska ulaznica)

Vrijeme održavanja: srpanj, kolovoz (svakog utorka 13:00-15:00); ostalih mjeseci prema dogovoru

Obvezne predbilježbe! info telefon: 098/379-562 (osoba za vezu: Riccardo Bosazzi)

Kreativne radionice opletanja demizana:

Tehnika opletanja staklenih demizana špagom tradicionalno je umijeće koje svladavaju sudionici ove praktične radionice sami izrađujući svoj izvorni rovinjski suvenir!

Jezici: hrvatski, engleski, talijanski, njemački

Trajanje: 2 x 60 min

Ciljna skupina: osnovnoškolska i srednjoškolska djeca, odrasli (min. 10, maks. 20 osoba)

Cijena radionice: , kn po osobi (45,00 kn radionica + 5 kn grupna muzejska ulaznica)

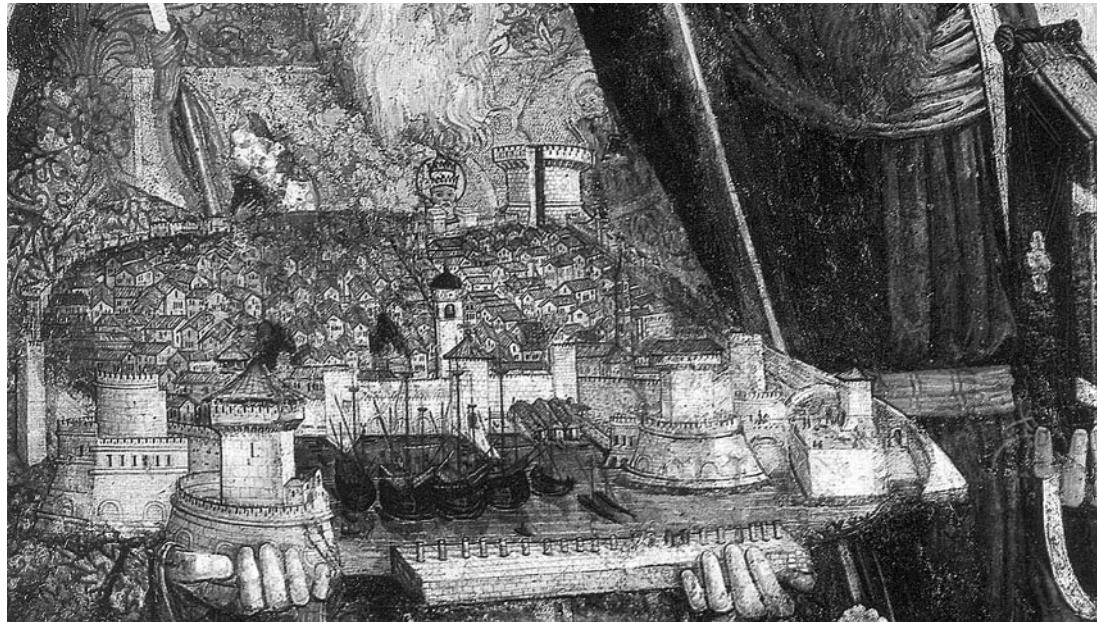
Vrijeme održavanja: srpanj, kolovoz (ponedjeljkom, utorkom i četvrtkom 9:00-11:00 h i prema dogovoru); ostalih mjeseci prema dogovoru

Obvezne predbilježbe! info telefon: 091/183 00 79 (osoba za vezu: Dubravka Medak)

ZAKONODAVSTVO I PRAKSA U ZAŠTITI POMORSKE BAŠTINE U HRVATSKOJ

ANICA KIŠIĆ □ Dubrovački muzeji - Pomorski muzej, Dubrovnik

sl.1. Nikola Božidarević, Triptih iz dominikanske crkve u Dubrovniku, oko 1500., detalj s prikazom luke na ruci zaštitnika Dubrovnika sv. Vlaha

"Među pokretna kulturna dobra uvršteni su prvi put prometna i prijevozna sredstva i uredaji, među koje pripada i brod."

"To zakonsko proširenje, barem na papiru, vrlo je bitno za pomorsku baštinu jer se do tada stari drveni brod nije tretirao kao spomenik kulture, bilo je moguće prodati ga u inozemstvo, uništiti i sl., a sada se može staviti pod zaštitu države."

Zamoljena sam od organizatora skupa da vas upoznam sa zakonskom regulativom i mogućnostima da se sustavno štiti hrvatska pomorska baština, premda sam već nešto o tome govorila na našim skupovima, a i dr. Velimir Salamon u nekoliko prilika na skupovima European Maritime Heritage u Brestu. Šteta je što veći broj stručnjaka iz Hrvatske ne sudjeluje na ovakvim skupovima, što sam i osobno pokušala postići. To je zato što mnoge institucije, poput muzeja, zavoda za zaštitu, instituta znanosti i sl. nemaju dovoljno sredstava da financiraju putovanja i boravak svojih ljudi na ovakvim skupovima, a Ministarstvo kulture, odnosno država, u pomanjkanju novca u proračunu prisiljeno je praviti selekciju i stalno smanjivati financiranje pojedinih projekata. Meni uspijeva prisustvovati Forumu zahvaljujući Dubrovačkim muzejima i gradskoj upravi, a ne Ministarstvu kulture, i to zbog veze što ju je Pomorski muzej, uz pomoć Međunarodnog središta hrvatskih sveučilišta, uspostavio organizacijom Forum of Mediterranean Maritime Heritage u Dubrovniku 1998. i taj kontinuitet želimo zadržati radi promocije Muzeja i dubrovačke pomorske baštine. To je zasada sve što možemo postići jer za uključivanje u bilo koji veći projekt ne dobivamo potporu države ni većih sponzora.

Hrvatsko je zakonodavstvo *Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* godine 1997. prvi put uvelo termin kulturno dobro umjesto dotadašnjeg spomenik kulture, što znatno proširuje pojam. Među pokretna kulturna dobra uvršteni su prvi put prometna i prijevozna sredstva i uređaji, među koje pripada i brod. Osim toga, uvedena je i kategorija zaštite nematerijalnih kulturnih dobara, a to su razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, u koje pripadaju i tradicijska umijeća i obrti. Time je u zaštitu uključeno sve što interdisciplinarno pripada istraživanju tradicionalne gradnje drvenih brodova (usmena predaja, stari nazivi i sl.).

To zakonsko proširenje, barem na papiru, vrlo je bitno za pomorsku baštinu jer se do tada stari drveni brod nije tretirao kao spomenik kulture, bilo je moguće prodati ga u inozemstvo, uništiti i sl., a sada se može staviti pod zaštitu države. Osim toga, pojedine institucije imaju šansu tražiti novac za projekt prikupljanja usmene predaje od starih, još živućih brodograditelja drvenih brodova. Na temelju novoga zakona, Pomorski muzej u Dubrovniku ishodio je da se pod zaštitu države preko Republičkog zavoda za zaštitu kulturnih dobara stave dva stara broda, koja su registrirana kao pokretno kulturno dobro Republike Hrvatske. To je bracera *Roditelj*,

sagrađena 1907. koja danas služi za turističke izlete po dubrovačkoj rivijeri. Vlasnik je dobio i nešto novca za nužne popravke, a razmišljao je o tome da brod proda Talijanima. Drugi je brod također istarski tip bracere *Sv. Ivan* sagrađen 1878., i vjerojatno je najstariji sačuvani obalni brod na hrvatskoj obali. I on danas prevozi turiste. Danas na cijeloj hrvatskoj obali ima jedva desetak takvih sačuvanih obalnih brodova, a neki su od njih dugo prevozili pijesak.

Projekti stručnjaka za istraživanje i restauriranje starih tradicionalnih plovila na hrvatskoj obali te za izradu njihovih replika sporo se i teško realiziraju zbog nedovoljnih financijskih mogućnosti. Podmorski arheolog prof. dr. Zdenko Brusić, tada iz Arheološkog muzeja u Zadru, uspio je 1996. da se u brodogradilištu Betina napravi replika *Condure Croaticae* iz 11.-12. stoljeća. Dobro sačuvane ostatke dvaju brodova dužine 7 i 8 m s jednim jarbolom pronašao je dr. Brusić još 1966. u pijesku luke antičkoga grada Nina (None) blizu antičkog grada Zadra (Jadere). Nin je u 11. i 12. stoljeću bio jedno od sjedišta hrvatskih vladara, a nađeni brodovi odgovaraju opisu hrvatskog brodovlja bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta. Brodovi su izvadeni, konzervirani i restaurirani i nalaze se u muzeju u Ninu, a replika je izradena 1996. u povodu Papina boravka u Hrvatskoj (u Splitu), ali je vrlo teško financirati daljnje održavanje broda.

Dok stručnjaci jedva uspijevaju namaknuti nešto novca za istraživanja i zaštitu starih plovila, posljednjih se godina osjeća trend da nekoliko bogatih pojedinaca grade replike dubrovačkih galijina i karaka koje žele upotrijavati u turističke svrhe. Oni su needucirani i željni zarade pa kad vide da u Pomorskomu muzeju ne mogu dobiti stare originalne nacrte za koje misle da postoje, već se treba poduzeti dulja istraživanja, saslušaju savjete, ali rade po svome. Njihov entuzijazam pogrešno je usmjeren i nismo još našli takvog altruista koji bi svoj novac uložio u istraživanje i do kraja poslušao struku. Danas nastojimo preko Znanstvenog vijeća za pomorstvo HAZU, Sekcije za morsku brodogradnju (koje sam članica) osnovati komisiju za istraživanje i očuvanje hrvatske brodograđevne baštine koja bi donijela pravilnik za procjenu autentičnosti tradicionalnog broda (definicija autentičnosti, stupanj autentičnosti, predmet analize, elementi koji se ocjenjuju, metodologija procjene - istraživanje izvora i povijesnih podataka, arheološki izvori, likovni izvori, materijalni i nematerijalni čimbenici, rekonstrukcija izvornog oblikovnog rješenja povijesnog broda itd.) i vrednovanje autentičnosti.

U Hrvatskoj je desetjećima bilo prilično zapostavljeno shvaćanje vrijednosti pomorske baštine, koja je dio mediteranskoga pomorskog naslijeda. Potrebno je još vremena da šire društvo i mladi naraštaj valoriziraju njezinu izuzetnu vrijednost za Hrvatsku, na čemu mnogo više rade susjedne zemlje bivše države.

Najnužniju djelatnost muzeja financira Ministarstvo kulture ili gradske uprave, a vrlo je teško naći finansijska sredstva za vlastite veće istraživačke i edukativne

projekte ili se uključiti u neke interdisciplinare projekte i, što je najvažnije, izaći iz vlastite ljuštare. Paradoksalno je, ali razumljivo, da je s Dubrovnikom situacija posebno zahtjevna. Cijeli je grad spomenik kulture koji zahtjeva stalnu obnovu zbog starosti, potresa i rata u posljednjih 20 godina i u čiju obnovu država stalno ulaže velike iznose. U Dubrovniku su mnoge kulturne institucije na gradskom proračunu koji se puni pretežno od turizma, a taj je proračun, primjerice, gotovo deset puta manji od proračuna koji za kulturu izdvaja grad Badhomburg u Njemačkoj, s kojim je Dubrovnik prijateljski povezan, a čije su potrebe znatno manje.

Nevladine udruge ne nailaze na gotovo nikakvo razumijevanje Ministarstva kulture, a malobrojni moćniji sponzori ne mogu potpunije podmiriti sve više različitih zahtjeva, pa ulazu u probitacnije i zvučnije projekte. Hrvatska je zemlja u tranziciji i još uvijek osjeća posljedice rata te traumatske i egzistencijalne probleme, pa je manje optimizma i volonterskog rada. To je razlog što nevladina udruga Ars Halieutica, koja s mnogo entuzijazma i uspjeha, prvih godina uz potporu UNESCO-a, znanstveno istražuje i rekonstruira različite tradicionalne jadranske brodove i koja je uspješno predstavila nekoliko projekata, neke u suradnji s Pomorskim muzejom u Dubrovniku, te je s mnogo truda izgradila repliku gajete falkuše, danas jedva opstoji.

Hrvatska je podmorska baština bogata, a zaštita zahtjevna. U podmorju istočnog dijela Jadrana danas je poznato nešto manje od 1 000 lokaliteta koji se mogu smatrati kulturnim dobrom. Tu ubrajamo lokacije brodoloma, luke, sidrišta, ostatke priobalne arhitekture i sl. od najranijeg doba, ali i ona recentnija, koja su zbog nekog razloga važna za kulturu i povijest.

Kada se lokalitet točno locira i priroda nalaza dokumentira, slijedi pravna zaštita lokacije i nalaz se u upisuje u Registar kulturnih dobara RH kao trajna pravna zaštita ili se na pet godina stavlja pod preventivnu zaštitu. To znači da su bilo koji radovi na lokalitetu mogući isključivo uz dozvolu Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture.

Ovisno o prirodi nalaza, zaštita se može provesti na dva načina:

- istraživanjem uz vađenje pokretnih nalaza
- fizičkom zaštitom lokacije postavljanjem zaštitnih željeznih kaveza, što se kao nedestruktivna metoda primjenjuje kad god je moguće. Za istraživanja i zaštitu vode zadužene su ustanove koje imaju kadrovske mogućnosti za to i dobiju sredstva, a u Hrvatskoj su to Odjel za podvodnu arheologiju Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Zagrebu i Arheološki muzej u Zadru.

Daljnji postupak s lokalitetom može biti različit:

- ukidanje preventivne zaštite ako više ne postoji opasnost od pljačke nakon zaštitne intervencije
- stavljanje lokaliteta u funkciju ronilačkog turizma isključivo pod kontrolom
- trajna zabrana svih aktivnosti na lokalitetu osim istraživanja.

"U Hrvatskoj je desetjećima bilo prilično zapostavljeno shvaćanje vrijednosti pomorske baštine, koja je dio mediteranskoga pomorskog naslijeda.

Potrebno je još vremena da šire društvo i mladi naraštaj valoriziraju njezinu izuzetnu vrijednost za Hrvatsku, na čemu mnogo više rade susjedne zemlje bivše države."

Muzeji i zbirke vezane uz pomorsku baštinu:

Hrvatski pomorski muzej Split

Adresa: Glagoljska 18 (Tvrdava Gripe), 21000 Split
url: <http://www.hpmes.hr>

Godina osnutka: .

Ravnatelj: Stjepan Lozo
Muzejske zbirke:

- Zbirka brodske opreme i sredstava; voditelj: Bojan Pešl
- Zbirka likovnih radova; voditelj: Bojan Pešl
- Zbirka maketa; voditelj: Bojan Pešl
- Zbirka navigacijske opreme i sredstava; voditelj: mr. sc. Gordana Tudor
- Zbirka odličja, medalja i plaketa; voditelj: mr. sc. Gordana Tudor
- Zbirka odora, nošnji i opreme; voditelj: mr. sc. Gordana Tudor
- Zbirka oružja i oružanih sredstava; voditelj: Stjepan Lozo
- Zbirka plovila; voditelj: Stjepan Lozo
- Zbirka podmorskih nalaza; voditelj: Bojan Pešl
- Zbirka pomorskih karata i zemljovidova; voditelj: mr. sc. Gordana Tudor
- Zbirka zastava i signalnih zastava; voditelj: mr. sc. Gordana Tudor

Pomorski i povijesni muzej hrvatskog Primorja

Adresa: Muzejski trg 1, 51000

Rijeka

url: <http://www.ppmhp.hr>

Godina osnutka: .

Ravnatelj: Margita Cvjetinović-Starac
Odjel za povijest pomorstva muzejske zbirke:

- Zbirka brodskih dnevnika i isprava; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka Croatia Line; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka fotografija i razglednica; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka Luppis i Sinčić; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka navigacijskih instrumenata i brodske opreme; voditelj: Nikša Mendeš

- Zbirka pomorskih i zemljopisnih karata; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka slike, litografija, crteža i nacrta; voditelj: Nikša Mendeš
- Zbirka varia; voditelj: Nikša Mendeš

Dubrovački muzeji - Pomorski muzej

Adresa: Tvrđava sv. Ivana, 20000 Dubrovnik
url: <http://www.mdc.hr/dubrovnik>
Godina osnutka:
Ravnatelj Dubovačkih muzeja: Mišo Đuraš
Voditeljica Pomorskog muzeja:
mr. sc. Anica Kisić
Muzejska zbirka:
□ Pomorska zbirka;
voditelj: Đivo Bašić

Pomorski muzej Orebić

Adresa: Trg Mimbelli b.b., 20250 Orebić
Godina osnutka:

Voditelj: Vesna Suhor
Muzejska zbirka:

- Pomorska; voditelj: Vesna Suhor

Povijesni muzej Istre - Museo storico dell' Istria

Adresa: Gradinski uspon , Pula

url: <http://www.pmi.hr>

Godina osnutka:

Ravnatelj: dr. sc. Davor Mandić
Muzejska zbirka:

- Zbirka pomorstva i brodogradnje;
- voditelj: Katarina Pocedić

Gradski muzej Korčula

Adresa: Trg Sv. Marka b.b., 20260 Korčula
Godina osnutka:

Ravnatelj: Marija Kraljević
Muzejska zbirka:

- Pomorska zbirka;
- voditelj: Marija Kraljević

Centar za kulturu Starog Grada

Adresa: Ulica braće Bbiankini 2,
Stari G rad

Godina osnutka:

Ravnatelj: Aldo Čavić
Muzejska zbirka:

- Pomorska zbirka;
- voditelj: Aldo Čavić

Zavičajni muzej Biograd na moru

Adresa: Krešimirova obala , 23210 Biograd na moru

Godina osnutka:

Ravnatelj: Gorka Božulić
Muzejska zbirka:

- Teret potopljenog broda iz 16. st.

Ribarski muzej Vrboska

Adresa: Riva, Vrboska

Godina osnutka:

Muzejska zbirka:

- Zbirka ribarstva

Ribarska zbirka

Adresa: Riva sv. Mikule , Komiza

Godina osnutka:

Muzejska zbirka

- Ribarska zbirka

Preuzeto s: Pronadi muzej!
www.mdc.hr

Stanje na lokalitetima i aktivnosti u vezi s njima, odnosno preventivnu zaštitu na terenu provode pomorska policija, lučka kapetanija i inspekcijska služba Ministarstva kulture.

Svi ti postupci regulirani su u *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, a pristup podvodnom kulturnom dobru detaljnije regulira *Pravilnik o uvjetima za obavljanje arheološkog istraživanja spomenika kulture na morskom dnu ili morskom podzemlju unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske*.

Kako je ronjenje vezano za spomeničku baštinu pod vodom, postoji i nekoliko propisa vezanih uz tu problematiku, a odnose se na kulturnu baštinu pod vodom, a u djelokrugu su Ministarstva pomorstva, prometa i veza.

Napomena: Tekst donosi izlaganje autorice Anice Kisić na *X Forum de Patrimonio Marítimo del Mediterráneo*, AMMM - Association of Mediterranean Maritime Museums, Barcelona, 26.- 28. rujna 2004.

LEGISLATION AND PRACTICE THE PROTECTION OF THE MARITIME HERITAGE IN CROATIA

The term cultural assets was introduced in Croatian legislation for the first time in 1997 in the *Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods*, broadening the meaning of the previously used term cultural monuments. Amongst moveable cultural goods traffic and transport resources and equipment were added which also includes boats. Furthermore, a new category was introduced for the protection of non-material cultural goods which are various forms and phenomena of spiritual creativity that are transferred from one generation to another or other methods and also include traditional skills and crafts. This category allows for the inclusion of everything that in interdisciplinary terms can be covered by the exploration of traditional wooden shipbuilding (oral transmission, old names, etc.)

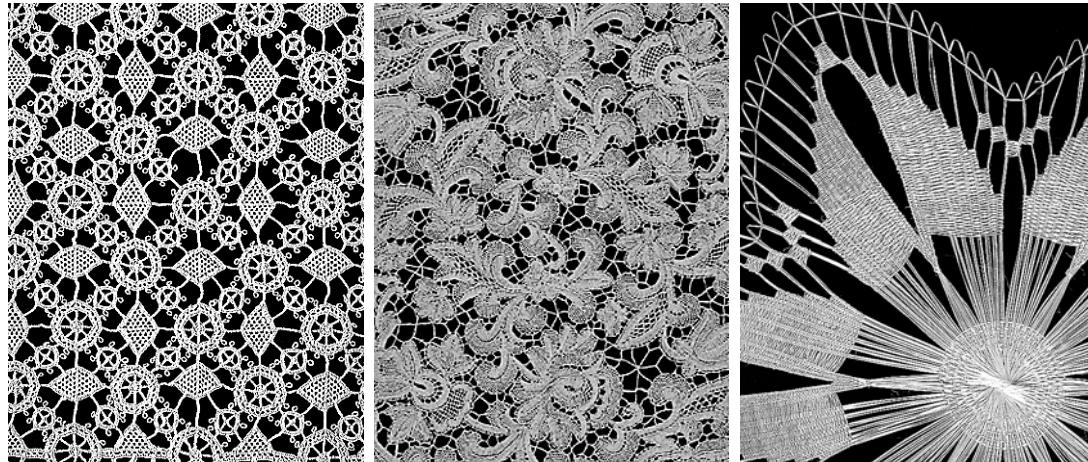
This legal amendment, at least on paper, is quite significant for maritime heritage because up until that point, a wooden boat was not regarded as a cultural good. It was possible to sell it or destroy it but now it is protected by the State. Furthermore, individual institutions have the opportunity to demand funds for the activity of collecting oral transmissions from old shipbuilders of wooden boats. On the basis of the new law, the Maritime Museum in Dubrovnik succeeded in having two old boats placed under the protection of the State through the Institute for the Protection of Cultural Goods. They were registered as mobile cultural goods of the Republic of Croatia. The meaning of the value of maritime heritage which is a part of the Mediterranean maritime inheritance has been neglected in Croatia for decades. More time is still needed for the society at large and the younger generation to assess its extraordinary value for Croatia. In the off-shore zone of the Eastern Adriatic, there are just under 1000 known sites that can be considered cultural goods. This includes shipwrecks, harbours, anchorages, remains of coastal architecture, etc. from the earliest period as well as more recent objects which are significant for culture and history. The status of the sites and the activities surrounding them, as well as prevention in the field is carried out by the maritime police, the harbour master's office and the inspection service of the Ministry of Culture.

ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ

(prijedlog kandidature za upis na UNESCO-vu listu remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva)

IM 35 (3-4) 2004.
RIJEČ JE O...
MAIN FEATURE

NERINA ECKHEL □ Etnografski muzej, Zagreb

sl.1. Paška čipka
sl.2. Lepoglavska čipka
sl.3. Hvarska čipka

Izradu projekta **Čipkarstvo u Hrvatskoj** kao prijedloga kandidature za treće proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine UNESCO-a 2004. godine inciralo je Ministarstvo kulture RH, Odbor za UNESCO i Uprava za zaštitu kulturne baštine.

Izradi elaborata **Čipkarstvo u Hrvatskoj** moglo se prići zahvaljujući dugogodišnjoj praksi bavljenja tim segmentom nacionalne etnografske baštine. Sam rad na sastavljanju prijedloga kandidature obuhvaćao je niz aktivnosti:

- istraživanja na terenu (Pag, Lepoglava, Hvar) radi provjere dosadašnjih spoznaja i prikupljanja novih činjenica vezanih za čipkarstvo
- pregled i proučavanje građe o čipkarstvu pohranjene u Etnografskome muzeju u Zagrebu, Gradskome muzeju Varaždin, Etnografskome muzeju u Splitu i Etnografskom odjelu Gradskog muzeja u Zadru
- rad u arhivima u Zagrebu, Splitu, Zadru i Varaždinu radi prikupljanja povjesne građe o čipkarstvu spomenutih lokaliteta
- pregled riznica samostana i crkava u Pagu, Hvaru i Lepoglavi i prikupljanja podataka o čipki kao dijelu crkvenog inventara
- razgovor s predstvincima lokalnih vlasti i školstva u Pagu, Lepoglavi i Hvaru o njihovo dosadašnjoj brizi i budućim aktivnostima vezanim za zaštitu i revitalizaciju čipkarstva u pojedinoj sredini
- organizacija fotografskog snimanja procesa izvodnje izrade čipke i čipkarskih izrađevina u Pagu, Lepoglavi i Hvaru

- prikupljanje postojeće fotodokumentacije iz arhiva i mujejskih ustanova
- izrada bibliografije - provjera podataka u literaturi
- pisanje elaborata (odgovori na upitnik za kandidaturu);
- snimanje videozapisa
- prikupljanje presnimki postojećih videozapisa iz dokumentacije Hrvatske televizije
- prevođenje, grafičko oblikovanje, tisk.

Sadržaj elaborata trebalo je prilagoditi odgovorima na niz vrlo zahtjevnih pitanja koje je sadržavao *Obrazac kandidature*. Također je vrlo striktno bio zadani i sadržaj popratne dokumentacije. Kao prvo, sve o čipkarstvu izneseno u Obrascu trebalo je poprati novosmijenim videozapisom u trajanju od 10 minuta. Vrijeme trajanja bilo je podijeljeno u četiri cjeline strogo zadanih sadržaja. Snimanje, režiju i montažu potpisuje Irena Ščurić, TOP MAG d.o.o., a scenarij autorica cijelog projekta. Također je trebalo priložiti i presnimku do sada snimljenih TV emisija obrazovnoga ili turističkog karaktera u trajanju do 240 minuta. Tekst prate fotografije postupka izrade čipke i izrađevina koje je snimio Vid Barac. Recenziju teksta potpisuju dr. sc. Zorica Vitez i dr.sc. Tihana Petrović.

Kako bi se predočila opsežnost sadržaja i zadani obvezni "stil" prezentacije sadržaja, donosim *Obrazac kandidature* sa svim pitanjima, kao i izbor odgovora na pojedina pitanja.

S obzirom na to da o čipkarstvu u našoj etnološkoj publicistici postoji relativno malo radova, odlučila sam

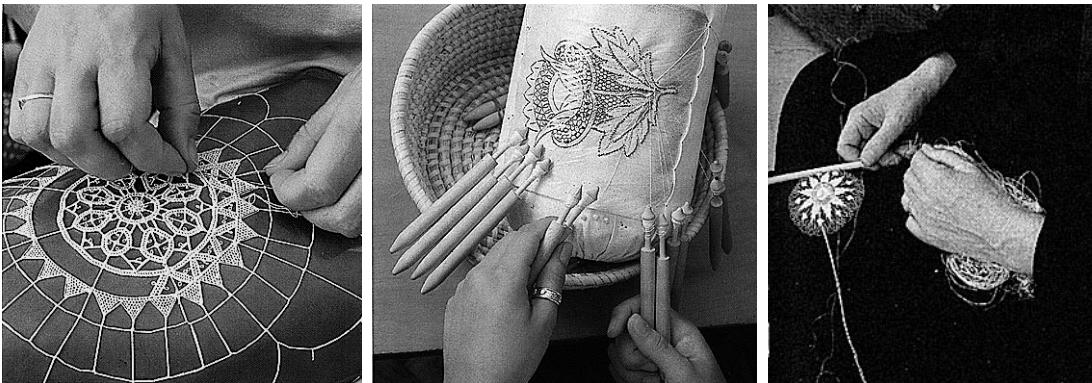
Republika Hrvatska
Ministarstvo kulture
Odjel za Unesco, Uprava za zaštitu kulturne baštine
Čipkarstvo u Hrvatskoj
Kandidatura za treće proglašenje remek-djela nematerijalne baštine Zagreb, 2004.

Izdavač: Ministarstvo kulture RH
Za izdavača: Božo Biškupić
Tekst: Nerina Eckhel, Etnografski muzej Zagreb
Fotografije: Vid Barac
Fotodokumentacija Etnografskog muzeja, Zagreb
Fotodokumentacija Gradskog muzeja Varaždin

Video:
□ snimanje, režija i montaža:
Irena Ščurić, TOP MAG d.o.o.
□ tekst: Nerina Eckhel, Etnografski muzej Zagreb

Recenzenti: Zorica Vitez, Institut za etnologiju i folkloristiku
Tihana Petrović, Odsjek za etnologiju, Filozofski fakultet
Prijevod na engleski: Vera Andrassy
Prijevod na francuski: Evaine L Calve Ivičević

Grafičko oblikovanje: Artdesign
Savjetnik za Akcijski plan: Jadran Antolović, Ministarstvo kulture RH
Koordinatori: Rut Carek, Ministarstvo kulture Odjel za UNESCO
Nerina Eckhel, Etnografski muzej Zagreb

sl.4-9. Postupci izrade čipka

Pripremljeno u: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Odjel za UNESCO, Uprava za zaštitu kulturne baštine

Obrazac kandidature

1 . Identifikacija

- a) Zemlja članica
- b) Naziv oblika kulturnog izražaja ili kulturnog prostora
- c) Naziv zajednice
- d) Zemljopisni smještaj oblika kulturnog izražaja ili kulturnog prostora; smještaj dotočne zajednice (zemljovid)
- e) Učestalost te vrste kulturnog izražaja
- f) Osobe ili organizacije u zajednicama ili Vladu uključene u projekt (ime, prezime, zvanje, adresa, telefon, faks, e-mail adresa)

2 . Opis

- a) Opis kulturnog izražaja ili kulturnog prostora (molim navesti povijesne detalje i sadašnje informacije)
- b) Povijesna pozadina, razvoj, socijalna, simbolična i kulturna funkcija
- c) Tehnički opis, autentičnost, stil, žanr, utjecaj škola i (za materijalne predmete) materijali, funkcija, postupak izrade i upotreba
- d) Popis prepoznatljivih praktičara tradicije
- e) Dokazani i mogući rizici nestajanja, pritisci ili ograničenja vezana za njih

3 . Opravdanost kandidature

- a) Izvanredna vrijednost čipke kao remek-djela ljudske kreativnosti
- b) Korijeni čipkarstva u kulturnoj tradiciji ili kulturnoj povijesti određene zajednice
- c) Uloga čipkarstva u stvaranju kulturnog identiteta, važnost čipkarstva kao izvora inspiracije i razmjene kultura u smislu zbiljavanja ljudi i zajednica, sadašnja kulturna i socijalna uloga u zajednici, uzimajući u obzir stalnu promjenu kultura, kao i njezinu važnu ulogu u svakodnevnom životu
- Izvršnost u primjeni vještine i pokazana tehnička kvaliteta
- e) Vrijednost čipkarstva kao jedinstvenog svjedočanstva žive kulturne tradicije

da u nastavku objavim cijelovite odgovore na neka od, prema mome mišljenju, ključnih pitanja iz navedenog Obrasca. Budući da je riječ o tri lokaliteta u kojima je vještina čipkarstva do danas ostala sačuvana, na isto se pitanje ponegdje odgovara u tri segmenta: Pag, Lepoglava i Hvar.

1. IDENTIFIKACIJA

b) Naziv oblika kulturnog izražaja ili kulturnog prostora

- 1) Pag - čipka na iglu
- 2) Lepoglava - čipka na batiće
- 3) Hvar - čipka od agave

e) Učestalost te vrste kulturnog izražaja

Čipkarstvo kao dio tekstilnog rukotvorstva na prostoru Hrvatske možemo pratiti unatrag nekoliko stoljeća. Osnovna razlika između čipkarstva europskih zemalja i onoga na prostoru naše zemlje jesu njezini stvaratelji. Dok je u Europi izrada čipke uglavnom bila vezana za ženske crkvene redove i građanke, odnosno plemkinje, u Hrvatskoj se izrada čipke njihovim posredovanjem prenosi i u ruke seoskih žena u manjim ruralnim sredinama. One čipku izrađuju za potrebe svoje tradicijske odjeće ili za prodaju, kao izvor dodatne zarade siromašnoga seoskoga gospodarstva. Zbog toga se tehnička i likovna obilježja tih izradivina razlikuju od istodobne čipkarske proizvodnje u europskim zemljama, što čipkarstvu u Hrvatskoj daje poseban značaj. Iako nedostaju starija istraživanja o čipkarstvu u ruralnim sredinama, količina sačuvanog materijala govori o poznавanju tih vještina na mnogim prostorima Hrvatske - svuda gdje su žene, vješte poznavateljice umjeća tekstilnog rukotvorstva, sve predmete za odjeću i uređenje kuće izrađivale u seoskom gospodarstvu. Znanja o načinu izrade čipke generacijski su se prenosila s koljena na koljeno, od majke i bake na kćerku i unuku. S vremenom i s promjenom načina života prestaje potreba za domaćim tekstilnim izradevinama, pa i proizvodnja čipke pada, stagnira ili se sasvim gubi. Kao što je već rečeno, danas je najzastupljenija u spomenuta tri mjesta - Pagu, Lepoglavi i Hvaru. U Pagu i Lepoglavi kontinuitet izrade čipke trebamo zahvaliti djelovanju čipkarskih tečajeva i škola, koji se osnivaju krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a traju do iza Drugoga svjetskog rata, te istodobnom organiziranim otkupu čipke. U Hvaru zasluga

pripada zatvorenosti reda tamošnjega benediktinskog samostana. Podukom u školama žene se upoznaju s novim tehnološkim postupcima, materijalima i uzorcima. One ih usvajaju, mogli bismo reći, samo do određenih granica. U njihovim radovima, koji više nisu namijenjeni ruralnoj sredini već gradanskim slojevima, i dalje prepoznajemo jednostavnost prvobitnih, tradicijskih vještina. Upravo zbog nekadašnje veće rasprostranjenosti znanja i prakse izrade čipke, kako na prostoru Jadrana, tako i u kontinentalnoj Hrvatskoj, trebalo bi poraditi na dodatnim istraživanjima i obnovi vještina čipkarstva gdje god je to moguće.

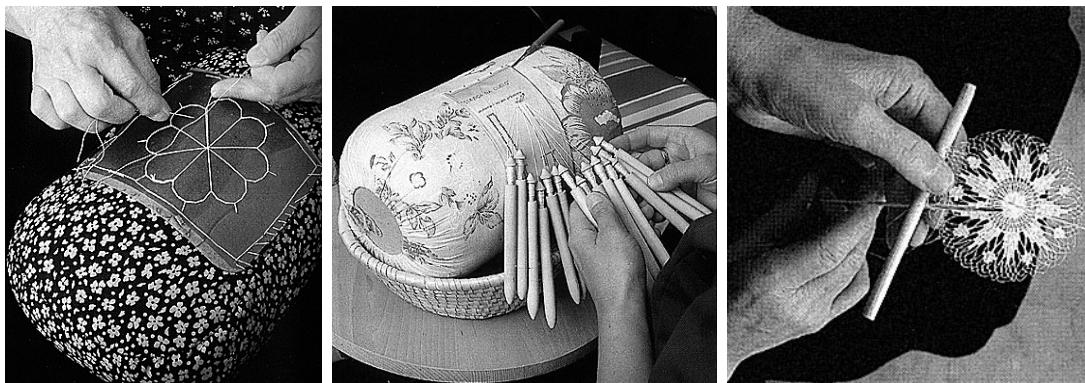
f) Osobe ili organizacije u zajednicama ili Vladu uključene u projekt

Ministarstvo kulture RH; Ministarstvo za kulturu RH Odjel za UNESCO; Ministarstvo za kulturu RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine; Ministarstvo kulture RH, Odjel za pokretnu i nematerijalnu baštinu; Etnografski muzej, Zagreb; Poglavarstvo grada Paga; Društvo čipkarica "Frane Budak"; Poglavarstvo grada Lepoglave; Turistička zajednica Lepoglava; Zadruga lepoglavske čipke; Poglavarstvo grada Hvara; Benediktinski samostan, Hvar.

2. OPIS

a) Opis kulturnog izražaja ili kulturnog prostora (molim navesti povijesne detalje i sadašnje informacije)

Čipkarstvo kao specifičan oblik tekstilnog rukotvorstva ima korijene u rudimentarnim zahvatima izrade tekstilnih tvorbi - u različitom prepletanju niti. Njegov je predmet izrade ukrasna tvorba - **čipka**. Osnovna definicija čipke glasi: samostalni, šupljikavi, ručni rad od lanenih, pamučnih, svilenih, agavinih, srebrnih i zlatnih niti. Dvije osnovne tehnike izrade čipke su šivanje igлом (čipka na iglu) i prepletanje pomoću batića (čipka na batiće). Razvoj čipkarstva temelji se na prethodnom dobrom poznавanju vještina tekstilnog rukotvorstva, ponajprije tkanja i vezenja. Nakon skidanja materijala s tkalačkog stana preostale niti osnove trebalo je međusobno preplesti i tako učvrstiti otkanu tkaninu. U tim prepletajima nalazimo korijene izrade čipke na batiće, koja se također izrađuje prepletanjem niti namotanih na male drvene batiće. Poznavanje tehnika tzv. bijelog veza (izrezanac, rasplet i priplet), u kojima se određene niti izvlače ili

izrežu, a ostale prepleću iglom i koncem, pridonijelo je nastanku čipke na iglu. Vrijeme nastanka prave čipke pada u doba renesanse, razdoblja kada se u umjetnosti napušta teški srednjovjekovni kolorit, pa se i u oblikovanju tekstila traži nova ljepota u jednostavnosti i čistoći bjeline. Bijela platnena tkanina postaje dominantna za izradu pojedinih ukrašenih dijelova muške i ženske odjeće. Mjesto nastanka prvih čipaka područje je Europe. Čipka na iglu nastaje na Mediteranu, s Venecijom kao ključnom točkom, dok se izrada čipke na batiće u to vrijeme pojavljuje na području Zapadne Europe, u Belgiji i Nizozemskoj. Izradom čipke bave se ženski crkveni redovi i pripadnice građanskoga, odnosno plemićkog staleža. Za njezinu izradu tiskaju se albumi s crtežima i predlošcima te se organizira poduka. Tijekom vremena pojedinačna izrada čipke ponegde prerasta u manje manufakturne radionice koje se međusobno natječu za prevlast u umjetničkoj i modnoj domeni. Intenzivna kreativnost i proizvodnja čipke, uz uspone i padove, teče sve do kraja 19. stoljeća. Tada, zbog promijjenjenog načina života, modnih trendova i industrijalizacije, manufakturna proizvodnja stagnira ili zamire. Od tada do danas zabilježeni su i pokušaji revitalizacije manufakturne izrade ili prijenosa u industrijsku proizvodnju.

Povjesni izvori (slikovni i pisani) potvrđuju nam da su prve čipkaste tvorbe rađene u stilu stroge gotičke geometrijske stilizacije, kao i da se u daljem slijedu izrade čipke ogleda likovno obilježe pojedinih stilskih razdoblja. Neznatne su razlike u tehnološkoj obradi i primjeni materijala različite kvalitete ili kolorita. Nazivi pojedinih čipkarskih bodova najčešće označavaju lokalitet (središte) izrade, a međusobno se razlikuju po karakterističnoj ornamentici. U izradi čipke na iglu treba spomenuti Veneciju i Burano u Italiji, uz mesta Sedan, Alençon i Argentan u Francuskoj. Po izradi čipke na batiće poznata su mesta Milano i Genova u Italiji, Valenciennes, Bayeux i Chantilly u Francuskoj i Antwerpen, Brugge, Binche i Bruxelles u Belgiji. Izrada čipke u ostalim se zemljama Europe s više ili manje uspjeha razvijala pod utjecajem spomenutih zemalja i ima određeno značenje samo u sklopu tekstilnog rukotvorstva svake pojedine zemlje. Brigu o čipkarstvu u Europi danas vode različite škole i udruge. Čipka je, u izvornom ili prenesenom obliku, danas zastupljena u svakodnevnom životu kroz

modu, uređenje prostora doma ili likovnog stvaralaštva općenito.

b) Povjesna pozadina, razvoj, socijalna, simbolična i kulturna funkcija

(slijedi iscrpan opis zemljopisnog položaja i kulturno povjesnih značajki Hrvatske te Paga, Lepoglave i Hvara - nap. a.).

Zemljopisni položaj Hrvatske, povjesna previranja na hrvatskim prostorima njezin kulturološki i ekonomski razvoj uvjetovali su, između ostalog, i specifičnosti prihvaćanja, razvoja i očuvanja čipkarstva u Hrvatskoj. Početak čipkarstva u Hrvatskoj bilježimo u isto vrijeme kao i u susjednim zemljama mediteranskoga i srednjoeuropskog kruga. Njegov oblik ovisio je o kulturnim utjecajima na pojedine prostore naše zemlje. Tako uz obalu Jadranskog mora bilježimo utjecaj kulture mediteranskog pojasa i zastupljenost čipke na iglu. U većem dijelu kontinentalne Hrvatske, pod utjecajem srednje Europe, bila je poznata izrada čipke na batiće. O tome nam svjedoče brojni primjeri čipke sačuvani u riznicama hrvatskih samostana i crkava ili u fundusima muzeja, kao i pisani izvori. Najpozudaniju potvrdu čipkarstva na prostorima Hrvatske nalazimo u spisima Senata Dubrovačke Republike iz 15. st., koja donosi odredbe o izgledu čipkarskih radova izrađenih tehnikom *point de Raguse*, koji ravnopravno konkurišu najfinijoj francuskoj čipki toga vremena. Nažalost, nakon potresa u Dubrovniku 1667. čipkarska aktivnost u Dubrovniku prestaje. Od materijalnih dokaza treba spomenuti albu (misnu košulju) s prvotnom reticelom - najstarijim načinom izrade čipke na iglu - iz samostana Drid na Čiovu iz 16. stoljeća, albe iz 16. i 17. stoljeća iz franjevačkog samostana na Hvaru i, posebno, zbirku čipaka iz 17. i 18. stoljeća u benediktinskom samostanu u Zadru. Za čipkarstvo jednog dijela kontinentalne Hrvatske zaslužni su pavlini, koji u 16. stoljeću dolaze na područje Hrvatskog zagorja. Zbog političke nesamostalnosti radovi čipkarica s prostora Hrvatske u svijetu su često predstavljeni kao venecijanski, talijanski ili austrijski proizvodi.

Razvoj čipkarstva u Hrvatskoj imao je nešto drugačiji slijed nego u ostalom dijelu Europe. Njegovo značenje u kulturološkoj slici Hrvatske prepoznajemo kao dio tradicijske kulture, odnosno etnografske baštine. Čipkarstvo je u Hrvatskoj dio tradicijskoga tekstilnog rukotvorstva u sklopu autarkične seoske proizvodnje,

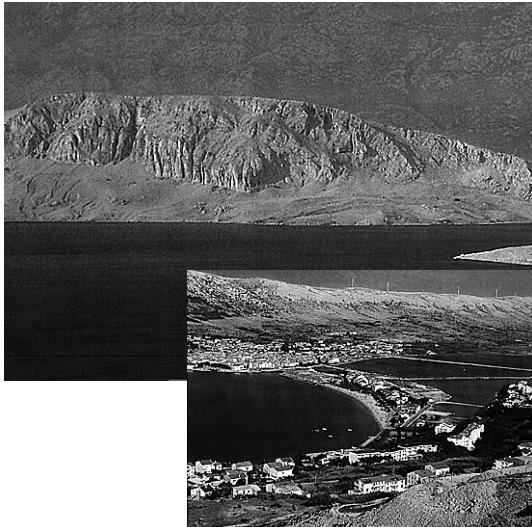
f) Rizici nestajanja, vezano za zaštitu ili promjene, urbanizam ili akulturaciju

4 . Upravljanje

- a) Organizacije ili tijela odgovorna za zaštitu, očuvanje i revitalizaciju kulturnog izražaja ili kulturnog prostora (pravni status, imena, adrese zaduženih osoba...)
- b) Poduzete mjere za revitalizaciju oblika kulturnog izražaja ili kulturnog prostora prema željama pojedinaca ili zajednica
  - Pravne mjere
  - Pravna zaštita od korištenja u kulturnim manifestacijama
  - Pravna ili druga zaštita
  - Mjere poduzete za osiguranje prijenosa vještina ili znanja
  - Ostalo

5 . Akcijski plan

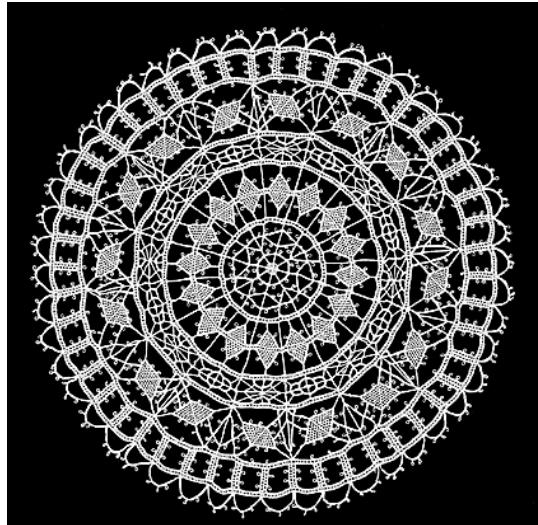
- a) Naziv projekta
- b) Organizacije ili tijela odgovorna za primjenu akcijskog plana
- c) Detaljan opis angažiranosti
- d) Administrativni ili zakonski mehanizmi
- e) Izvori i visina financiranja
- f) Raspoloživi ljudski izvori
- g) Detaljan plan:
  - .sastavnice projekta
  - 2. provedba projekta (od faze I. do V.)
  - 3. odgovorni za izvršenje projekta
  - . povijest
  - . opravdanost
  - 6. dugoročni ciljevi
  - 7. kratkoročni ciljevi
  - 8. očekivani rezultati
  - . radni raspored
- 10. detaljan proračun

sl.10. Otok Pag

sl.11-13. Primjeri paške čipke

a bilo je prvenstveno namijenjeno izradi ukrasa na pojedinim dijelovima ženske tradicijske odjeće i platnenom posoblju. Na takvim se tradicijama u pojedinim regijama odnosno lokalitetima, u organizaciji crkvenih ili društvenih institucija, osnivaju tečajevi, škole i/ili radionice u kojima izrada čipke često poprima oblik obrtnečke proizvodnje i služi za komercijalne svrhe. Odjek poduke u čipkarstvu na prostoru Europe osjetio se i na području današnje Hrvatske, direktno ili indirektno, jer su naši prostori kroz povijest neko vrijeme bili pod vlašću pojedinih europskih zemalja, npr. Italije, Francuske, Austrije, odnosno Austro-Ugarske. Poduka o ručnom radu (pa i čipkarstvu) u pučkim, osnovnim, stručnim, specijalnim ženskim školama ili školama uz samostane održavala se po jedinstvenim programima rada, tek ponegdje obogaćena primjerima lokalne tradicije. Pritom treba spomenuti i djelovanje Središnjeg čipkarskog tečaja (Zentralspitzenkurs) u Beču od 1879. do 1918. godine, koje se osjeća na širem prostoru Srednje Europe, pa i Hrvatske. Tu se obučava nastavno osoblje, izdaju priručnici i nacrti za izradu čipke. Zanimljivo je da se, usprkos svemu, tehnički i likovno gledano, domet izrade čipke u Hrvatskoj zaustavio vrlo blizu izvornim oblicima. Kad je riječ o čipki na iglu, to je oblik prvotne retičele (mrežice) i gotička geometrizacija motiva. To su osnovne odrednice čipke na iglu iz vremena njezina nastanka u doba renesanse. Prvotna retičela naziv je za ukras vezan za platnenu podlogu. Nastaje tako da se u platnu ureže praznina jednakih stranica. Taj se kvadratni prostor zatim spaja nitima tzv. paukove mreže koje povezuju nasuprotnе polovice stranica i kuteve tako da se križaju u sredini. Od te se sredine zatim iglom i koncem, oslanjajući se na krakove mreže, izrađuju sitni geometrijski uzorci, raspoređeni u koncentrične krugove. Takve primjere bilježimo na platnennim dijelovima tradicijske odjeće na cijelom prostoru Jadrana, uz obalu i na pojedinim otocima, izrađivane do kraja 19. stoljeća. Iste su se značajke u izradi čipke na otoku Pagu zadržale do danas. Istodobno je čipka na iglu u ostalim europskim zemljama, pa i najbližoj Italiji, doživjela

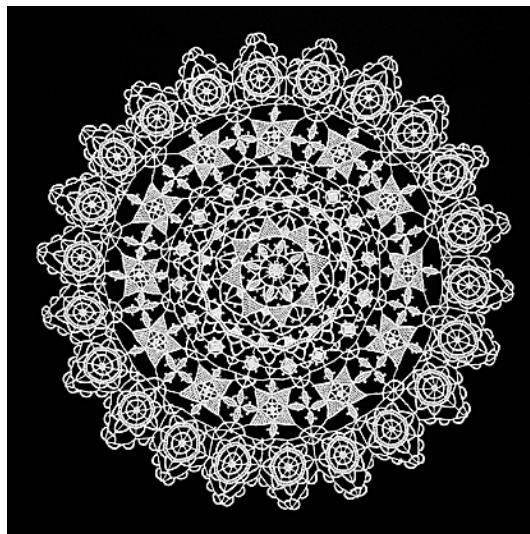
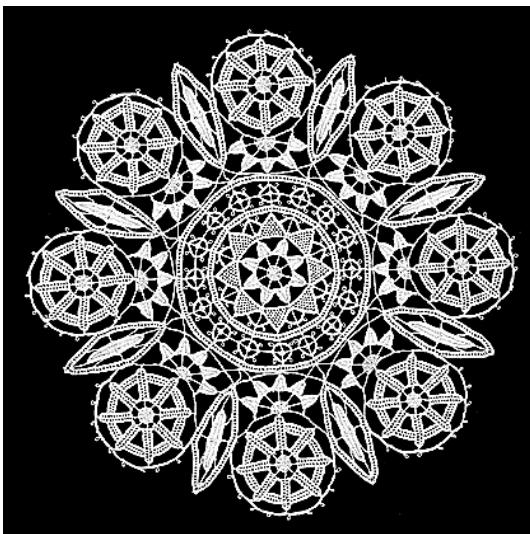
niz likovnih transformacija prema stilskim razdobljima. Usvajaju se različiti motivi - cvjetni, ljudski, životinjski i mitski likovi i slobodnja međusobna kompozicija odbranih motiva. I čipka na batiće u kontinentalnom dijelu Hrvatske rudimentarne je izrade. Proizvodile su se uglavnom čipkarske vrpce različitih širina i dužina, kao dodatak, rubni ukras platnene tradicijske odjeće i posoblja. Kao materijal služila je u domaćinstvu proizvedena gruba konopljina i lanena nit ili konac tvorničke izrade. I lepoglavsku čipku, kada ona postaje samostalni ukrasni predmet, karakterizira relativno gruba struktura dobivena nijansiranjem, gušćim i rjeđim prepletom niti. U ornamentici je prepoznatljiva geometrija i stilizacija cvjetnih motiva preuzetih s tradicijske odjeće i drvorezbarstva iz drugih krajeva Hrvatske, napose iz Posavine i Slavonije.

Rudimentarnost izrade i vjernost izvornom kanonu izrade čipke čini čipkarstvo u Hrvatskoj različitim od čipkarstva na drugim prostorima: iako su im vremenski i stilski počeci bili zajednički, putovi razvoja znatno im se razlikuju.

Kao što je već rečeno, danas u Hrvatskoj postoje tri glavna središta izrade čipke, čije je djelovanje nastavak duge tradicije. To su: Lepoglava u Hrvatskom zagorju, s čipkom na batiće, a na Jadranu grad Pag, s čipkom na iglu, i grad Hvar, s čipkom od agave. Njihova tradicija obvezuje nas na zaštitu i revitalizaciju.

1) Paška čipka na iglu

Svojim se nastankom ova čipka ravnopravno uspoređuje s čipkarskim proizvodima istočnog Mediterana, ali se svojim specifičnim razvojem od njih i razlikuje. Na tradicijskoj odjeći otoka Paga nalazimo potvrdu tumačenja da je izrada čipke na iglu autohtono kulturno dobro na hrvatskome jadranskom prostoru. Osnove su joj u poznavanju vještina tzv. bijelog veza: *izrizu, raspletu i pripletu*. Riječ je o izvlačenju ili rezanju pojedinih niti podloge, zatim opletanju i povezivanju ostalih niti, što daje prozračan šupljikavi izgled ukrasa. Na prsima ženske bijele platnene košulje i pokrivala za glavu susrećemo rad koji se naziva paški teg (teg - ženski ručni rad). To je ukras izведен u obliku prvotne retičele. Nastaje u

kvadratnom prostoru urezanim u platnu i dopunjenoj nitima križne paukove mreže. Geometrijskog je uzorka i izrađen bez nacrtanih predložaka. Raznolikost likovne slike košulja izrađenih paškim tegom postignuta je međusobnom kombinacijom tek nekoliko standardnih, strogo geometrijskih motiva (manji šuplji ili ispunjeni kružić, manji ili veći krug, polukrug, trokut, romb, pravokutni ili trokutasti listić, cikcak - crta te prava ili nepravila četverolisna rozeta, uz obvezne male rubne kružiće) koji se u koncentričnim krugovima izmjenjuju na mrežastoj podlozi.

Početkom 20. stoljeća nošnja prestaje biti svakodnevna odjeća, stoga prestaje njezina intenzivna izrada. U isto vrijeme otvaraju se brojne stručne škole. Tako je u Pagu 1906. godine otvorena Čipkarska škola. U njoj se poduka u izradi čipke temelji na predznanjima Paškinja u izradi ukrasa tradicijske odjeće, no te se vještine prenose na izradu samostalnih ukrasnih predmeta. Tek taj način rada nosi naziv paška čipka. Izrađuju se stolnjaci, podlošci, rupčići i ukrasi za dijelove odjeće - predmeti koji nalaze primjenu u građanskom društvu, te crkveni tekstil. Elementi ukrasa i način izrade tih predmeta vješto su preneseni s tradicijske odjeće i do danas ostaju u strogoj početnoj, renesansnoj geometrizaciji. Paškinje takav rad prihvataju kao izvor dodatne zarade i on je često jedini siguran novčani prihod škrtoga otočkoga gospodarstva. Ipak u svoj rad unose maksimum strpljenja i maštovitosti kreacije, tako da za mnoge od njih možemo reći da su prave umjetnice.

Nakon prestanka djelovanja škola i radionica čipkarstvo u Pagu stagnira, iako se individualni rad nastavlja sve do danas i svjedoči o kontinuitetu trajanja jedne autohtone vještine. Posljednjih nekoliko godina proizvodnju čipke u Pagu održavaju žene uglavnom starije od 60 godina. Kako tradicija ne bi s vremenom nestala, 1995. godine pokrenut je u Pagu *Jednogodišnji čipkarski tečaj*, koji već šest godina zaredom polazi zavidan broj Paškinja mlađe i srednje životne dobi koje će, nadamo se, nastaviti tradiciju svojih majki i baka. Od 1998. godine o promicanju paškog čipkarstva kao bitnog segmenta hrvats-

ske kulturne baštine brine se i Društvo paških čipkarica "Frane Budak".

2) Lepoglavska čipka na batiće

Vjeruje se da su pavlinski svećenici još daleke 1400. godine svojim dolaskom u Lepoglavu donijeli vještinsku izradu čipke na batiće. Potporu njezinom širenju dalo je i lokalno plemstvo. Čipkarsko umijeće postupno je prihvaćeno i među seoskim stanovništvom, ponajprije za izradu uskih vrpca od grube lanene prede koje su žene prišivale uz rubove pojedinih dijelova bijele platnene tradicijske odjeće. Pod upravom pavlina počinje i proizvodnja čipke za crkvene potrebe i traje sve do ukinuća pavlinskog reda 1786. godine. U kasnijim vremenima vještina izrade lepoglavske čipke postaje stalni izvor dodatne zarade, bilo da su žene na seoskim sajmovima prodavale čipkaste vrpce za tradicijsku odjeću ili su proizvodnju organizirale vladine institucije u sklopu škola, tečajeva, radionica i sl. U njihovoj organizaciji vještina izrade čipke na batiće dobiva novu namjenu - izrađuju se podlošci, modni detalji, čipka u metraži, a njezina je upotreba vezana isključivo za građanski sloj tadašnjeg društva i prepoznatljiva je pod nazivom *leponglovaska čipka*. Da se spomenuta tradicija održala do danas, nepobitna je zasluga *Banovinske čipkarske škole*, koja u Lepoglavi djeluje od 1936. godine do Drugoga svjetskog rata. Posebna ličnost među nastavnicima Škole je Danica Brössler, koja je u školski program uvela sve karakteristike najboljih europskih čipaka. Ujedno je u svoje nacrte za čipku unosiла elemente ukrasa s tradicijskog tekstila i drvorezbarstva s područja cijele Hrvatske i time leponglovskoj čipki pridala osobitosti koje ju izdvajaju iz konteksta europskih čipaka toga vremena. I nakon ukidanja Škole mnoge čipkarice nastavljaju rad, pa se čipkarska tradicija, kao i u Pagu, prenosi s koljena na koljeno. Danas je ona i na tom području u rukama nekolicine starijih žena. U posljednje vrijeme poduzimaju se određeni napor da tradicija ne zamre. Pozitivni koraci svakako su osnivanje Čipkarskog društva Danice Brössler i organiziranje Međunarodnog festivala čipke koji se od 1997. godine održava u Lepoglavi. U sklopu

sl.14. Lepoglava

sl.15-17. Primjeri lepoglavske čipke

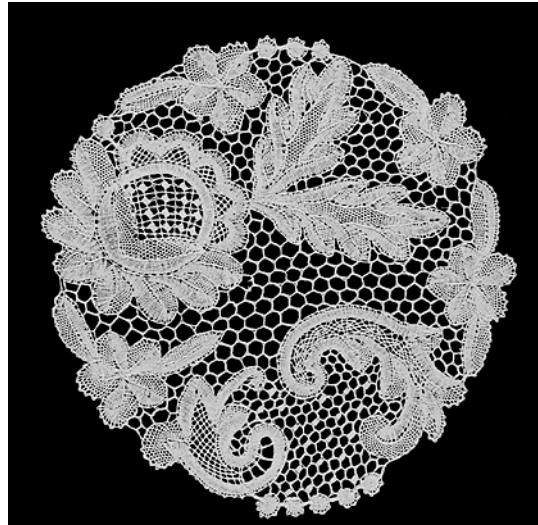
Učilišta u Ivancu (gradić blizu Lepoglave) 2002. godine organizirana je poduka u izradi čipke u trajanju od 180 školskih sati, koju je u prvoj generaciji završilo 27 polaznica. Druge godine odaziv je bio nešto manji, a organizacija daljnje nastave ovisit će o broju zainteresiranih polaznica.

3) Hvarska čipka od agave

U benediktinskom samostanu u gradu Hvaru, na istoimenom otoku, redovnice izrađuju čipku od agave, koju poznajemo i pod nazivom *hvarska čipka*. Prema predaji, ta je vještina podrijetlom s Kanarskih otoka (Tenerife), a u Hvaru je poznata od polovice 19. stoljeća. Čipka se izrađuje od niti koje se posebnim postupkom dobivaju iz sredine svježih listova agave. Nakon obrade niti su bijele boje, prilično tanke, određene čvrstoće i dužine. Prema tehnići rada razlikujemo čipku zvanu tenerifa, zatim tenerifa s mreškanjem i vezenje na mreži. Tenerifa se radi na kartonu, običnom iglom, preko "paukove" mreže agavinih niti, bez predloška ili nacrta. Oko niti podloge isprepleću se različiti, pretežno geometrijski motivi. Mreškanje je zapravo izrada mrežice od okruglastih otvora - okanaca, dok se veze na podlozi od kvadratnih okanaca. Svaki je primjerak unikatan i njegov izgled ovisi o maštovitosti i kreativnosti osobe koja ga izrađuje. Već je rečeno da čipku od agave rade samo benediktinke, uz ostale obvezne toga zatvorenog crkvenog reda. Danas ih je u gradu Hvaru samo triнаest. Nadajmo se povećanju njihova broja i održanju te jedinstvene tradicije, to više što je čipka od agave u Hvaru sve traženiji suvenir ili predmet darivanja, a pomalo postaje i zaštitni znak grada.

c) Tehnički opis, autentičnost, stil, žanr, utjecaj škola i (za materijalne predmete) materijali, funkcija, postupak izrade i upotreba

1) Paška čipka je ukrasni element koji se prvotno pojavljuje na tradicijskom tekstilu, a zatim kao samostalni ukrasni predmet. I dok načinom izrade ostaje vjerna kanonu svog nastanka - strogoj geometrizaciji renesansnog pratipa, u primjeni paške čipke pratimo promjenu

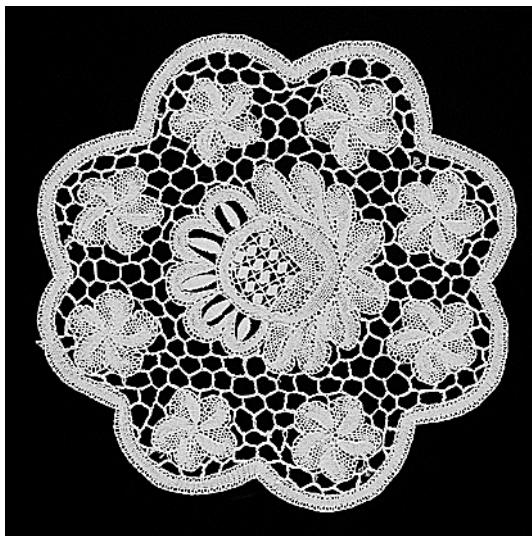

- od ukrasa na platnenoj odjeći otočanke do ukrasa interijera građanske kuće. Te su promjene i razlog njezina trajanja do danas.

Za izradbu paške čipke potreban je manji, tvrdi ispunjen polukružni jastuk i iscrtani predložak, igla i bijeli konac, kao i mirne, uvijek čiste ruke. Predložak, na kojemu su rupicama označene konture podloška, fiksira se na jastuk. Po predlošku se zatim koncem iscrtala raster "paukove mreže", tzv. slobodne retičele (naziv slobodna retičela zato što više nije vezana za rubove kvadrata urezanoga u platno, već su njezini krajevi slobodni). Svaki se krak oplete iglom i koncem i tako dobije čvrsti kostur. Zatim se, počevši od sredine, iglom i koncem, bodom obameta, oslanjajući se na krakove mreže, grade pojedini motivi ukrasa raspoređeni unutar koncentričnih krugova. Već smo rekli da su oni strogo geometrijskih oblika i tradicijom zadanih motiva, što znači da isti ukras nalazimo unutar prvotne retičele na starinskoj platnenoj košulji tradicijske odjeće ili slobodne retičele ukrasnog podloška izrađenog danas.

2) Vještina izrade lepoglavskih čipkastih vrpca od grube lanene prede što su ih seljanke izradivale za ukras tradicijske odjeće iznjedrila je izradu finih čipaka različita oblika koje su se upotrebljavale za ukras interijera gradanske kuće ili kao modni detalji. Specifičnost ukrasa tim predmetima daje ornamentika prenesena s tradicijskog tekstila i drvorezbarstva.

Čipka na batiće izrađuje se pomoću kružnoga, valjkastog, tvrdog jastuka smještenog u pletenoj košarici i malih drvenih prutića - batića s namotanom niti konca. Radi se uvijek s parnim brojem batića, koji se u radu na određeni način prepleću i stvaraju uže ili šire trake. One se pribadačama pričvršćuju na jastuk i iscrtavaju zadani motiv. Jačim i slabijim stezanjem niti prilikom prepletanja, određuje se gustoća tkiva i dobiva karakteristična nijansiranost pojedinih motiva. Zanimljivi su i oblici mrežastih podloga koje povezuju ukrasne motive. Mrežice mogu imati veća ili manja, kružna ili duguljasta okanca ili okanca u obliku pčelinjeg saća.

3) Vještina izrade čipke od agave najmlađa je od svih tradicijskih vještina čipkarstva na prostoru Hrvatske. Ima isključivo ukrasnu namjenu. S obzirom na to da je njezina izrada vezana samo za jedan prostor u jednom gradu, ona je postala prepoznatljivi simbol mesta nastanka pod nazivom *hvarska čipka*.

Čipka od agave radi se bez predloška ili nacrtu. Jedan je od načina da se na čvrstom kartonu najprije načini podloga u obliku zrakaste paukove mreže, zatim se jednom niti uvedenom u iglu za šivanje oko niti podloge isprepleću različiti geometrijski motivi. Pri *mreškanju u krug* malom se šivačom iglom i posebnom iglom, poput one za pletenje mreže, dobiva raster sitnih duguljastih okanaca kojima se kružno plete željeni podložak. Treći način izrade je vezenje iglom na prethodno izrađenoj razapetoj mreži malih kvadratnih otvora. Svaki izrađeni predmet unikatan je primjerak.

d) Popis prepoznatljivih praktičara tradicije

Društvo paških čipkarica "Frane Budak" u Pagu ima 50 članica. Uz njih čipku izrađuje 15 starijih žena, neka dašnjih učenica Banovinske čipkarske škole. U sklopu lepoglavskog Čipkarskog društva "Danice Brössler" i Zadruge lepoglavske čipke djeluje 71 žena, a u benediktinskom samostanu u Hvaru čipku radi 13 časnih sestara. (Dio elaborata sadržava popis imena aktivnih čipkarica iz Paga, Lepoglave i Hvara.)

e) Dokazani i mogući rizici nestajanja, pritisci ili ograničenja vezana za njih

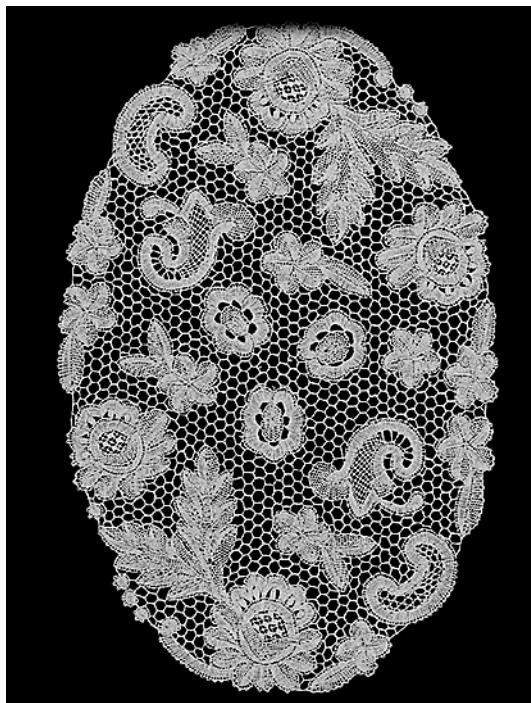
Moglo bi se navesti nekoliko razloga stagnacije čipkarstva u Hrvatskoj.

Ekonomski ili tehnološki razvoj

□ Industrionalizacija tekstilne proizvodnje već krajem 19. stoljeća potire ručni rad, te općenito donosi mogućnost stalnog zapošljavanja.

Razvoj turizma

□ U godinama nakon Drugoga svjetskog rata, osobito u jadranskom dijelu Hrvatske, razvoj turizma omogućio je lokalnom stanovništvu drugi (lakši) oblik dodatne zarade. Nažalost, istodobno se nije mislilo na to da bi

organizirana proizvodnja čipke dala kvalitetan doprinos suvenirskoj ponudi.

Povećanje ili smanjenje broja ljudi u zajednicama

□ Uz sve veći pad nataliteta na prostoru cijele Hrvatske treba spomenuti i migracije u potrazi za poslom koje se pojavljuju već početkom 20. stoljeća. One idu u dva smjera - sa sela u gradove ili iz gradova i sela u inozemstvo.

Ostali razlozi

□ Prostor Hrvatske bio je poprište Prvoga i Drugoga svjetskog rata koji su, svaki u svoje vrijeme, donijeli velike političke, društvene i ekonomске promjene. Sve je to dovelo i do promjena u načinu svakodnevnog života, oblačenju, uređenju prostora stanovanja i sl. Posljednji udarac stabilnoj ekonomici i mirnom društvenom razvoju zadale su i prilike za vrijeme i nakon Domovinskog rata (1992.-1995.).

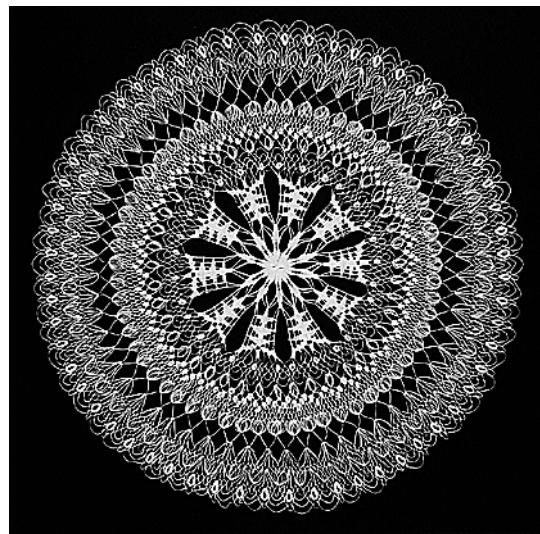
U posljednje vrijeme tu je još i pojava jeftine tekstilne robe ukrasne namjene, manufaktурne ili poluindustrijske proizvodnje iz uvoza.

Rezultat svih tih događanja je činjenica da je izrada čipke u većini krajeva potpuno nestala, a u Pagu i Lepoglavi ostala je tek praksa osoba starije životne dobi. Čipkarstvo u Hvaru, samim time što je vezano za benediktinski samostan, vezano je i za određeni manji broj čipkarica.

Visoka životna dob aktivnih čipkarica najveći je problem i razlog straha od nestajanja tradicije. Možda će se iz popisa priloženog točki 2.d) steći drukčiji dojam. No činjenica je da je broj čipkarica u porastu od 1996. godine, od kada je povremeno organizirana osnovna poduka. No većina njih još nema dovoljno iskustva u radu. Još je veći problem prenošenje znanja na nove generacije putem tečajeva ili školske nastave. Za kvalitetnu poduku trebalo bi sposobiti nove stručnjake.

sl.18. Hvar

sl.19-22. Primjeri hvarske čipke

3. OPRAVDANOST KANDIDATURE

a) Izvanredna vrijednost čipke kao remek-djela ljudske kreativnosti

Izrada čipke smatra se najzahtjevnijom vještinom teks-tilnog rukotvorstva. Složenost tehnoškog postupka izrade posebno se očituje u korištenju (kombinaciji) odgovarajućih likovnih elemenata. Sva ta obilježja na svoj su način zamjetna i u hrvatskom čipkarstvu. Čipkarstvo u Hrvatskoj u odnosu prema onome susjednih zemalja povezuje istodobni povijesni trenutak u kojem nastaje i čini prve korake. Daljnji tijek i razvoj do naših dana znatno se razlikuje. Potecko iz crkvenih redova i viših slojeva građanskog društva, ono u Hrvatskoj nalazi pogodno tlo u ruralnim sredinama ili manjim gradskim središtima u sklopu autarkične domaće proizvodnje tekstilnih rukotvorina. Stoga zanimljive primjerke čipkarskih izrađevina danas prepoznajemo i štitimo kao dio lokalne etnografske kulturne baštine.

Razvoj čipkarstva u ostalim europskim zemljama, pa tako i u onima koje graniče s Hrvatskom, u vremenskom slijedu od nastanka do danas mijenja se ponajprije usavršavajući tehnologiju izrade, a stilski su razdoblja diktirala i primjenu različitih likovnih elemenata: geometrijskih uzoraka, cvjetnih motiva ili ljudskih, životinjskih i mitskih likova.

O promjeni oblika pomagala za rad može se istaknuti primjer pribora za izradu čipke na batiće. Već se dugo u Europi u primjenjuje *jastuk* u obliku polukružne, blago ispušćene ploče po kojoj se pri radu pomiču batići. Taj način rada omogućuje primjenu većeg broja batića i time izradu čipke složenijeg uzorka. U Hrvatskoj u izradi čipke na batiće do danas ostaje u uporabi valjkasti jastuk i batići koji se pri radu drže u ruci, odnosno prilikom prepletanja prebacuju iz ruke u ruku. Na taj je način ograničen i broj njihove upotrebe, što pokatkad sputava

kreiranje složenijih motiva.

Osobito je značajno da je čipkarstvo u Hrvatskoj po izboru materijala i tehnologiji izrade sačuvalo početne, jednostavne oblike. Stilski i likovno također ostaje na početnoj krutoj geometrizaciji motiva ili inspiraciju traži u ostaloj ornamentici tradicijskog rukotvorstva.

Kao specifičnosti pojedinih čipkarskih tvorbi mogli bismo sažeto navesti sljedeće:

- paška čipka na iglu - korištenje standariziranim geometrijskim motivima preuzetim s tradicijske odjeće
- lepoglavska čipka na batiće - stilizacija biljnih motiva inspiriranih ornamentikom tradicijskog teksta
- hvarska čipka od agave - vještina prerade agavinih listova i upotreba posebne vrste materijala - niti od lista agave.

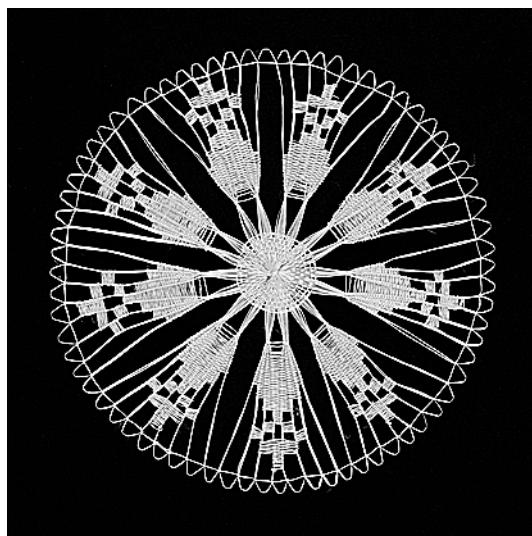
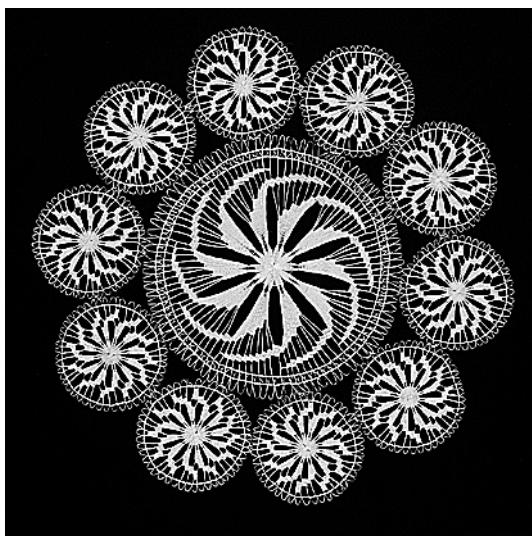
Ukupne tehničke i likovne komponente čipkarskih izrađevina bitne su za određivanje identiteta svake lokalne sredine i kulturološke slike Hrvatske u cjelini.

Bitno je da su se na relativno malom prostoru Hrvatske održala tri različita oblika izrade čipke, u kojima su sačuvani različiti slojevi čipkarskog umijeća širega europskog prostora. U poplavi industrijske i degradaciji manufakturne proizvodnje koja karakterizira drugu polovicu 20. i početak 21. stoljeća u spomenutim se područjima Hrvatske održala plemenita vještina ručnog rada.

b) Korjeni čipkarstva u kulturnoj tradiciji ili kulturnoj povijesti određene zajednice

Iz opisa koji slijedi bit će vidljivo da čipkarstvo u Hrvatskoj ima zaista dugu tradiciju. Prenošenjem tradicije izrade čipke s koljena na koljeno, čipkarstvo pridonosi socijalizaciji obitelji, pa i pojedine zajednice. Prodaja čipke osigurava ekonomski napredak. Tehnološke i likovne odlike čipkarskih izrađevina odraz su likovnog stvaralaštva i sastavni dio kulturološke slike svake zajednice.

- 1) Priču o podrijetlu odnosno korjenima paške čipke i čipkarstva u gradu Pagu mogli bismo započeti pred lunetom paške katedrale na kojoj je u plitkom reljefu prikazan paški puk pod okriljem Blažene Djevice Marije. Rad kipara iz 16. stoljeća donosi stiliziran prikaz odjeće

na kojoj se jasno razabire žensko oglavlje. Kosu pokriva na poseban način složen platneni rubac duguljasta oblika, tzv. *pokrivaca*. Takav rubac na svojim užim krajevima nosi ukras prvtne čipke. Isti je ukras i na prsnom dijelu platnene košulje, također elementu narodne nošnje koja se u istim kanonima zadržala sve do kraja 19. stoljeća, a danas se stariji sačuvani i novoizrađeni primjeri održavaju kao svečano ruho na folklornim nastupima ili u drugim prigodama. Riječ je o već spominjanom paškom tegu, spoju tehnika vezenja i prvtne retičele urezane u platnenu podlogu sa strogo geometrizirani motivima ukrasa. S takvom je odjećom paški puk živio stoljećima prenoseći vještina izrade čipke iz generacije u generaciju. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće ta se odjeća pomalo napušta, no vještina izrade čipke ne zaboravlja se. Prvi podaci o organiziranoj poduci u izradi ručnog rada (pa i čipke) u gradu Pagu dolaze s Izložbe ručnih radova pučkih škola koju je 1880. godine organizirao Frane Bulić, poznati arheolog, tada nadstojnik pučkih škola zadarsko-benkovačkog kotara. Znamo da su i sestre benediktinke u sklopu školske nastave ručnog rada podučavale izradu čipke, uz svoje štićenice i djevojčice iz grada. No najvažnije za opstanak čipkarstva u Pagu bilo je otvorene Čipkarske škole 1907. godine. Škola je otvorena na inicijativu Austrijanke Natalie Bruck-Auffenberg, zaljubljenice u narodnu umjetnost Dalmacije, a škola je otvorena u organizaciji *Društva za promicanje industrije čipke* iz Beča, koje je vodila nadvojvotkinja Marija Josipa von Habsburg. Iste je godine za potrebe Škole na dodatnu obuku iz čipkarstva na *Središnji čipkarski tečaj* u Beč upućena Paškinja Nilla Rakamarić. S tog će tečaja stizati i nacrti za rad u školi, između ostalog i oni izrađeni prema uzorcima tradicijskoga paškog tega. Nakon Prvoga svjetskog rata Pag dolazi pod vlast Italije, pa rad u Školi preuzimaju talijanski nastavnici, a njezina djelatnost zamire 1929. godine. Već 1931. godine pod okriljem Gospodarske udruge za ušćuvanje hrvatskog kućnog obrta osniva se *Jednogodišnji čipkarski tečaj*, a 1935. godine otvara se *Banovinska čipkarska škola*, koja djeluje sve do Drugoga

svjetskog rata. Cijelo vrijeme organiziranog školovanja učiteljice u program rada uvođe osnove izrade čipke na iglu i upoznaju čipkarice s tehnologijom i ornamentikom europskog čipkarstva, no istodobno ne zanemaruju tradicijsku vještinsku izradu paškog tega, čiji se elementi prenose u slobodnu retičelu. Školski su programi bili usmjereni i na usvajanje novih vrsta čipkarskih proizvoda: stolnjaka, podložaka, zavjesa, ovratnika, rupčica i sličnih predmeta kao dijela ukrasa građanskih interijera ili modne odjeće. No primjena novih tehnologija ili ornamentike preuzete iz europskih doseg čipkarstva nikada nije zaživjela. U izradi novih predmeta vjerno je zadržan način i ornamentika čipke s tradicijskog tekstila. Školski radovi postižu velik uspjeh na brojnim izložbama: u Beču 1905., u Londonu 1906., u Berlinu 1909., u Splitu 1925., u Parizu 1937., u Berlinu 1938. godine. Izraduju se i čipke po narudžbi uglednih ljudi iz europskih političkih krugova. Uvodi se i organizirani otkup i prodaja čipke putem Ateliera što ga je otvorio gradonačelnik Paga Frane Budak, nastavnik crtanja u *Banovinskoj čipkarskoj školi*. Nakon Drugoga svjetskog rata pokušaj obnavljanja rada Škole nije uspio. Individualni rad se nastavlja, a o prodaji čipke najprije se brine *Čipkarsko-pleterska zadruga*, zatim *Poljoprivredna zadruga iz Paga*, a kasnije poduzeće *Rukotvorine* iz Zagreba. Prodaja čipke, organizirana ili individualna, bila je znatan doprinos siromašnoj ekonomici grada Paga, jer njezini žitelji više nisu bili ovisni o vremenskim uvjetima pogodnim za dobivanje soli kao osnovnom izvoru novčanih prihoda paških kućanstava. Mnoge su kuće sagradene i mnoga djece školovana zahvaljujući zaradi od prodaje čipke. Nakon Drugoga svjetskog rata izradom čipke bavi se uglavnom starija populacija čipkarica, dok mlađe traže dodatnu zaradu u industriji ili turizmu koji se počinje razvijati. Dolazi i do pada kvalitete i gubitka likovne dimenzije izrađevina. Međutim, čipka je kao jedan od simbola identiteta grada Paga preživjela. Već 1957. godine počinje poduka učenica u osnovnoj školi "Juraj Dalmatinac", a 1995. godine u sklopu *Jednogodišnjeg čipkarskog tečaja* intenzivira se obuka srednje generaci-

je. To će svakako pridonijeti da se tradicija izrade čipke u gradu Pagu nastavi, jer spoznaja o njezinoj povezaniosti sa životom otoka živi u srcu svakog Pažanina. Nema kuće u Pagu u kojoj na zidu uokvirena ne visi čipka kao spomen na vrijedne ruke majke ili bake. Čipka je također i nezamjenljiv poklon koji će Pažanin darovati u znak zahvalnosti prijatelju, liječniku, odvjetniku... Paška čipka našla je svoje mjesto i u likovnim i literarnim radovima umjetnika podrijetlom iz grada Paga (npr. slikar Zdravko Matković, književnik Ante Žemljar). Uz to, primjeri paške čipke danas nose znak "Izvorno hrvatsko" koji Hrvatska gospodarska komora dodjeljuje proizvodima iznimne kvalitete i značenja za pojedine regije.

2) Pavlini i lokalno plemstvo prenijeli su umijeće izrade čipke na batiće na prostoru Lepoglave i okolnih zaselaka na ruralno stanovništvo. Iako nemamo posrednih dokaza o intenzitetu kontinuiteta izrade čipke od dolaska pavlina u 15. stoljeću do danas, vjerujemo da je vještina izrade usvojena paralelno uz oblikovanje bijele platnene nošnje lepoglavskog kraja, koja u svom kanonu, u kroju ovratnika i rukava, ima oznake renesanse. Tradicija se očito zadržala jer je krajem 19. stoljeća zabilježeno da su čipku izradivale seljanke i pastirice na četvrtastom jastuku, pomoću rukom rezbarenih batića, a prepletaji su se pričvršćivali trnjem umjesto pribadačama. Izradivale su se uglavnom čipkaste vrpce, koje su se prišivale kao ukras uz rub platnene tradicijske odjeće. Čipkarice su svoje proizvode prodavale na lokalnim sajmovima, preprodavačima iz susjednih regija ili razmjenjivale za namirnice u seoskoj trgovini. Prve pisane podatke o čipkarstvu u Lepoglavi nalazimo u tekstu Izidora Kršnjavoga, značajne ličnosti hrvatske kulturne povijesti, u časopisu "Vjenac" iz 1878. godine. On se zalaže da se čipkarska vještina osvremenjeni i kultivira školovanjem. Njegovom zaslugom u ulozi predstojnika Ministarstva za bogoštovlje i nastavu pokrenut je prvi čipkarski tečaj u Lepoglavi, koji je trajao od 1892. do 1900. godine. Učiteljice uvode novi oblik okruglog jastuka, smještenoga u pletenoj košarici, batiće izradene tokarskim strojem i upotrebu pribadača. Radi se uglavnom prema nastavnom programu iz Idrije, čipkarskog centra iz susjedne Slovenije. Od 1900. do 1930. godine čipkarice, uz idrijske uzorke, rade i prema nacrtaima iz austrijskih stručnih i modnih časopisa koji im donose razni prekupci čipaka. Sljedeći tečaj 1930. godine organizira Komora za trgovinu, obrt i industriju iz Zagreba. Da se spomenuta tradicija održala do danas nepobitna je zasluga Banovinske čipkarske škole koja u Lepoglavi djeluje od 1936. godine. Pod utjecajem nastavnih programa izrada čipke na batiće dobiva novu dimenziju - izrađuju se podlošci, modni detalji, čipka u metraži, a njezina je upotreba vezana isključivo za građanski sloj tadašnjeg društva i prepoznatljiva je pod nazivom *lepongavska čipka*. Posebna ličnost među nastavnicima škole je Danica Brössler, koja je u školski program uvela sva obilježja najboljih europskih čipaka. Ujedno je u svoje nacrte za čipku unosiла elemente ukrasa s tradicijskog tekstila i drvorezbarstva s područja cijele Hrvatske, a

u način izrade specifično sjenčanje pojedinih motiva gušćim ili rijedim prepletanjem niti. Ta će obilježja postati prepoznatljiva za lepoglavske izrađevine i izdvojiti ih iz konteksta europskog čipkarstva. Za svoje radeve Danica Brössler dobiva međunarodne nagrade u Parizu 1937. i u Berlincu 1940. godine. Škola prestaje raditi tijekom Drugoga svjetskog rata, a o otkupu čipke sporadično se brinu neke trgovачke organizacije i proizvodnja čipke zamire, ali ne prestaje potpuno. Tradicijom steceno znanje i dalje se prenosi s koljena na koljeno. Pedesetih godina 20. stoljeća postupno se pokreće i fakultativna nastava u osnovnoj školi "Ante Starčević". Početna i napredna grupa, obuhvaćene školskom nastavom danas, 2004. godine, imaju pedesetak polaznika. Oni su zalog da tradicija čipkarstva u lepoglavskom kraju neće prestati. Odrasle čipkarice okupljene su u Čipkarskom društvu Danice Brössler, a o promidžbi čipkarstva i prodaji čipke brine se Zadruga lepoglavske čipke. Popularizaciji i vrednovanju lepoglavskoga, pa i hrvatskog čipkarstva, svakako pridonosi i Međunarodni festival čipke, koji se od 1997. godine održava u Lepoglavi. Spoznaja o osebujnom načinu izrade čipke, njezinoj vrijednosti i povezanosti s lepoglavskim krajem svakako postoji. Tome pridonose i nastavnici koji s tim vrijednostima upoznaju učenike već od najranije dobi. Rezultat toga su brojnost mladih učenica polaznica nastave čipkarstva te uključenost čipke u likovne i literarne radeve učenika. Danas se u Lepoglavlji najčešće izrađuju čipke prema nacrtaima Danice Brössler, koji također nose oznaku "Izvorno hrvatsko" i imaju zaštitu geografskog podrijetla.

3) Najmlađa tradicija čipkarstva u Hrvatskoj je izrada čipke od agave, koja se tek od polovice 19. stoljeća pojavljuju u benediktinskom samostanu u Hvaru. Nažalost, o tome nemamo pisanih potvrda. Danas znamo da se u Hvaru u to vrijeme prerađivala agava za izradu vlakanaca za konopce i mreže, pa vjerojatno i za čipku. U samostanskoj muzejskoj zbirci također nalazimo nekoliko vrlo starih primjeraka čipki, od kojih treba istaknuti košuljicu male voštane figure Isusa, kao i nekoliko učeničkih radova. Naime, već od početka 19. stoljeća u školi uz samostan (od 1826.), uz ostale predmete, postoji poduka u ručnom radu. Časne sestre poznavale su različite vrste ručnog rada, posjedovale su i mnoga znanja iz čipkarstva. Posebnost u postojanju škole upravo je izrada čipke od agave, koja je tu nastala, zaživjela i sačuvala se do danas. Zatvorenost reda daje sestrama benediktinkama dovoljno vremena za mukotrapan posao dobivanja niti iz debelih i tvrdih listova agave. Također treba imati dovoljno mašte da se iz dobivenih tankih bijelih niti, uz poznavanje određenih tehnika, oblikuju ukrasni podlošci i slične izrađevine. Želja je sestara benediktinki da ta proizvodnja ostane unutar njihova reda i samostana. Zato svaku novu redovnicu podučavaju svim poslovima oko izrade čipke. Poštujući njihovu želju, nadamo se da tradicija neće prestati, jer njihovo čipkarstvo postaje ne samo dio identiteta grada Hvara kao mjeseta izrade, već i značajan element hrvatske kulturne raznolikosti.

Čipkarstvo u spomenuta tri lokaliteta ima svoje korijene u oblikovanju svakodnevnog života pojedine zajednice i na svojih način čini prepoznatljivim unutar kulturološke slike cijele Hrvatske. Sjedinjeni, svjedoče o specifičnosti usvajanja općih vrijednosti i različitosti njihova razvoja na malom prostoru Hrvatske. Njihovo značenje u širem europskom kontekstu jest zadržavanje nekoliko povijesnih slojeva koji su obilježili opći razvoj čipkarstva.

c) Uloga čipkarstva u stvaranju kulturnog identiteta, važnost čipkarstva kao izvora inspiracije i razmjena kultura u smislu zbiljavanja ljudi i zajednica, sadašnja kulturna i socijalna uloga u zajednici, uzimajući u obzir stalnu promjenu kultura, kao i njezinu važnu ulogu u svakodnevnom životu

Stanovnici gradova Paga, Lepoglave i Hvara uživljeni sa svojom povješću, čuvari su i prenositelji tradicije u mnogim oblicima svakodnevnog življjenja. Stoga su svjesni važnosti i značenja čipkarstva kao sastavnog dijela lokalnog identiteta svake cjeline. Žele sačuvati pozitivna iskustva iz prošlosti, prenijeti tradicijska znanje novim generacijama, a otvoreni su i za svaku novu inicijativu. Stanovnici Paga, primjerice, s ponosom oblače svoju tradicijsku odjeću s elementima paškog tega - preteče današnje čipke na iglu. Sve veći broj mladih djevojaka i žena želi naučiti izradu čipke.

Čipkarice u Lepoglavi, ponosne na svoja znanja, svake godine sudjeluju u radionicama u sklopu Međunarodnog festivala čipke, koji se od 1996. održava u Lepoglavi. To je ujedno i prilika da svoj rad usporede s radom čipkarica iz ostalih europskih zemalja.

Čipkarstvo je kreativno zanimanje za ispunjenje slobodnog vremena, kao i važan izvor dodatnog prihoda. U darivanju čipka također ima dvije uloge. Prva je na razini lokalne zajednice, kad se daruje rođaku, prijatelju, poslovnom partneru ili kao zavjetni dar. Drugo, na razini cijele Hrvatske čipka je sve češći poklon naših političara prilikom službenih posjeta inozemnim državnicima. Čipka je u svakom slučaju prepoznatljiv suvenir lokalne sredine, a sve tri čipke zajedno trebale bi biti sinonim hrvatskog čipkarstva izvan granica naše zemlje. Čipkarstvo u Hrvatskoj postupno postaje inspiracija modnih kreatora i stilista uređenja prostora stanovanja. Literarni i likovni radovi inspirirani čipkom također govore o ukorijenjenosti čipkarstva u život svake pojedine zajednice.

e) Vrijednost čipkarstva kao jedinstveno svjedočanstvo žive kulturne tradicije

Čipkarstvo u Pagu, Lepoglavi i Hvaru jedinstveno je svjedočanstvo žive kulturne tradicije koja je ostavila neizbrisiv trag u kulturološkoj slici sredine u kojoj je nastajala i trajala. Stalan dodir s izuzetnim umijećem izrade čipke - rukotvorine neograničene likovne inspiracije, morao je ostaviti traga u životima svakog pojedinca.

1) Paško dijete prvi susret s čipkom ostvaruje preko ukrasa dječje odjeće (kapice i košuljice za krštenje) ili posteljine. Djeca rastu s pogledom na svoje majke ili bake kako izrađuju čipku i uz njih nauče prve bodove. Sljedeći susret s čipkom je pri oblaženju nošnje, u prošlosti svakodnevno, kasnije i danas samo prigodno.

Djeca se susreću s čipkom tijekom školovanja. Čipka je nekad, a to čini i danas, krasila crkveno ruho, poklanjala se kao zavjetni dar. Danas je ona nezaobilazan ukras u domu svakog Pažanina, gdje god se nalazio.

2) U Lepoglavi se svakom rođenom ženskom djetetu dariva drveni batić, kako bi jednog dana bila vješta čipkarica. Zvuk koji su proizvodili drveni batići dok je majka ili baka plela čipku bio je česta dječja uspavanka. Prva se poduka dobivala u roditeljskoj kući, zatim u školi, a potom na tečaju. Svaki je susret dviju susjeda završio razmjenom uzorka ili nacrta. Svaka se čipkarica trudila da bude bolja ili drugačija od druge. I tu je čipka bila zavjetni dar i ures crkvenog tekstila. Prati čovjeka od rođenja do smrti.

3) U posebnom ozračju samostanskog života hvarske benediktinke pred svoje novakinje stavlju i dodatni zadatak - učenje izrade čipke od agave. To je dodatni napor, ali rezultati opravdavaju i nagrađuju sav trud i vrijeme uloženo u to. S prelaskom u drugi samostan sestre često za uspomenu nose koji svoj rad, ali motivaciju za daljnji rad više nemaju.

4. UPRAVLJANJE

a) Organizacije ili tijela odgovorna za zaštitu, očuvanje i revitalizaciju kulturnog izražaja ili kulturnog prostora (pravni status, imena, adrese zaduženih osoba...)

Administrativnu, stručno-znanstvenu i pravnu brigu o proučavanju, zaštiti i revitalizaciji čipkarstva u Hrvatskoj vodi nekoliko državnih institucija u sklopu svojih redovitih planova rada. Njima se priključuju institucije i udruženja u lokalnim zajednicama.

(Slijedi popis institucija navedenih i u točki 1.f.)

b) Poduzete mjere za revitalizaciju oblika kulturnog izražaja ili kulturnog prostora prema željama pojedinaca ili zajednica

□ Pravne mjere

Sve tri vrste čipke zaštićene su i kao dio etnografske / kulturne baštine Zakonom o zaštiti spomenika kulture RH i Zakonom o muzejima.

□ Pravna ili druga zaštita

Znak "Izvorno hrvatsko" i zaštitu geografskog podrijetla imaju primjeri paške i lepoglavske čipke izrađeni prema standardima što ih je odobrila Komisija pri Hrvatskoj gospodarskoj komori i Zavodu za intelektualno vlasništvo.

□ Mjere poduzete za osiguranje prijenosa vještina ili znanja

Izrada čipke u Pagu prenosi se podukom djece u Osnovnoj školi "Juraj Dalmatinac" koju u obliku fakultativne nastave pohađaju učenice viših razreda. Osnovnu poduku o izradi čipke na taj način dobije 15 do 20 učenica u godini.

Od 1995. godine u Pagu se svake godine organizira *Jednogodišnji tečaj izrade čipke*, u koji se upisuje do 15 polaznica - djevojaka i žena mlađe životne dobi. Nakon položenog tečaja u zajedničkim okupljanjima, uz nadzor nastavnice, nastavljaju usavršavanje izrade čipke.

Poduka u izradi lepoglavske čipke organizirana je samo za učenice viših razreda Osnovne škole "Ante Starčević" u Lepoglavi. Njih otprilike 20-ak završi obuku.

Mlade čipkarice, ako su zainteresirane, poduku i usavršavanje nastavljaju pod nadzorom starijih članova svojih obitelji ili upisom u Društvo.

Učilište u Ivancu od 2002. godine organizira poduku u izradi lepoglavske čipke u trajanju od 180 nastavnih sati. U benediktinskom samostanu u Hvaru poduka u izradi čipke od agave obvezna je za sve novoprimaljene redovnice.

□ Ostalo

U Pagu i Lepoglavi, uz planove o intenziviranju i produženju nastavnog programa, razmišљa se i o popularizaciji i prezentaciji čipkarstva pojedine sredine. U tu svrhu već su učinjeni prvi koraci za osnivanje lokalnih muzeja čipkarstva, a predložene su i neke lokacije.

U Lepoglavi se već osam godina održava Međunarodni festival čipke, manifestacija u sklopu koje se organizira izložba i znanstveno-stručni skup određene tematike. Referati sa skupa tiskaju se u posebnom zborniku, a izložbe su popraćene katalogom.

Etnografski muzej iz Zagreba od 1993. godine intenzivnije se bavi čipkarstvom u Hrvatskoj. Rezultate svojih istraživanja prezentirao je i na izložbama u zemlji i inozemstvu i na taj način pridonosi poznavanju i popularizaciji hrvatske čipkarske tradicije.

Čipkarice iz Paga i Lepoglave sve češće sudjeluju na turističkim prezentacijama svojih mesta u zemlji i inozemstvu, pokazujući izradu čipke.

Udruga čipkarica "Frane Budak" već četiri godine ima izložbeno-galerijski prostor na glavnom trgu u Pagu, gdje tijekom ljetnih mjeseci izlaže i demonstrira izradu čipke. Izložba lepoglavske čipke priređena uz Festival čipke 2004. godine postat će dio stalnog postava u Galeriji Ranger.

5. AKCIJSKI PLAN

a) Naziv projekta

ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ

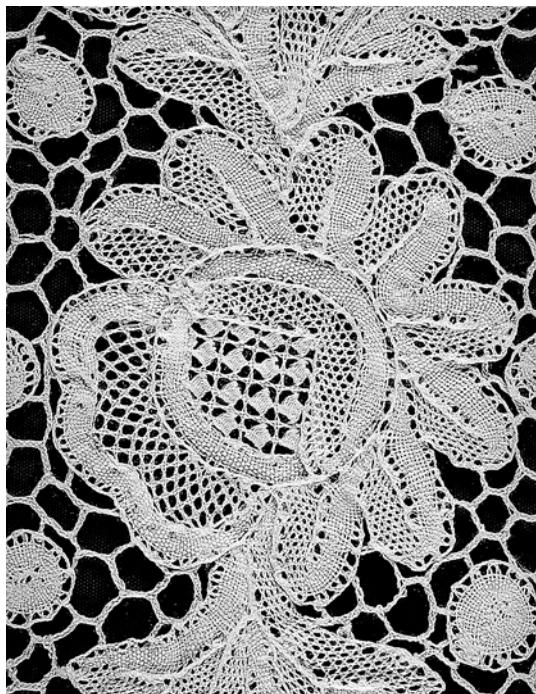
Detaljan plan

Sastavnice projekta

Radi očuvanja, zaštite i revitalizacije čipkarstva u Hrvatskoj trebalo bi:

- nastaviti istraživanja te stručno i znanstveno vrednovanje čipkarstva, uz organiziranje izložbi i prezentacija, s ciljem upoznavanja i popularizacije čipke u široj javnosti,
- u Pagu i Lepoglavi, uz dosadašnju poduku djece i jednogodišnji tečaj,inicirati osnivanje čipkarske škole (2-4 godine obuke);
- u Hvaru potaknuti obuku mlađih redovnica, a kasnije, uz njihovu suglasnost, i osoba izvan samostana;
- u nastavne programe srednjih tekstilnih škola i škola za primijenjenu umjetnost uvesti upoznavanje s čipkarstvom, osobito upoznavanje s paškom, lepoglavska i hvarskom čipkom;
- predložiti Tekstilno-tehnološkom fakultetu uvođenje odgovarajućih sadržaja o čipkarstvu u programe nekih kolegija;
- u sva tri čipkarska središta inicirati osnivanje muzeja čipkarstva, uz stalnu i povremene izložbe;

sl.23. Lepoglavska čipka

- poticati otkup i darivanja, što će omogućiti prikupljanje predmeta za izlaganje, uz skupljanje dokumenata o povijesti čipkarstva u pojedinom središtu;
- u sastavu pojedinih muzeja osigurati prostor za rad škola i radionica za demonstraciju izrade čipke kao mesta okupljanja lokalnih čipkarica, te mesta ospozobljavanja;
- inicirati organizaciju međunarodnih čipkarskih susreta, izložbi, festivala...
- poticati organiziranu i koordiniranu prodaju čipke kao suvenirske ponude u mjestima proizvodnje;
- organizirati poduku izrade čipke u terapijske svrhe u lječilištima ili domovima umirovljenika.

Provđba projekta (od I. do V. faze)

Naravno, tako zamišljeni projekt nemoguće je ostvariti u razdoblju kraćem od pet godina. Težište projekta je na osiguranju prijenosa tradicije izrade čipke. Stoga je prioritet osnivanje čipkarskih tečajeva i/ili škola jer je primarna zadaća izobrazba kadrova koji će i sami biti nositelji provedbe ostalih točaka projekta u sljedećim godinama.

... (Poslovi i zadaci navedeni pod točkom 1. detaljno su razrađeni u pet faza - jednogodišnjih razdoblja, od godine 2005. do 2009. Za sve aktivnosti trebalo bi se navesti precizno vremensko trajanje i detaljna finansijska razrada, nap. a.)

Dugoročni ciljevi

Osnovni dugoročni cilj projekta jest revitaliziranje, očuvanje i zaštita čipkarstva u Hrvatskoj kao osebujnog i originalnog izraza hrvatske duhovne i proizvodne tradicije, uz usvajanje spoznaje o značenju čipkarstva u Hrvatskoj kao dijela lokalnog identiteta i nacionalne kulturne baštine.

Očekivani rezultati

Na općem planu očekuje se da provedba projekta:

- osigura trajne uvjete za razvoj čipkarstva u Hrvatskoj;
- osigura opsežnije i bolje poznavanje čipkarstva u domaćim i inozemnim stručnim krugovima;
- popularizira čipkarstvo u domaćoj i inozemnoj javnosti;
- postane dio ukupnih naporu Hrvatske na promociji svoje kulture, običaja i načina života.

Na lokalnom planu očekuje se:

- nastavak i očuvanje čipkarskog umijeća u Pagu, Lepoglavi i Hvaru;
- osiguranje osnovnih ili dodatnih izvora prihoda za dio lokalnog stanovništva;
- proširenje kvalitativne osnove lokalnog turističkog proizvoda;
- da čipkarstvo postane novi razlog za dolazak domaćih i stranih posjetitelja u svaki od navedenih lokaliteta.

Prilikom obrazlaganja značenja čipkarstva za Hrvatsku naglasak bi trebao biti na:

- oblicima autentičnosti, autohtonosti čipkarstva u našoj zemlji;
- sličnosti i različitosti čipkarstva u Hrvatskoj spram čipkarstva ostalih zemalja;
- značenju čipkarstva za kulturni identitet lokalne sredine i Hrvatske uopće;
- njegovoj ukorijenjenosti u svakodnevni život lokalne sredine nekad i danas;
- razlozima nestajanja čipkarstva kao rukotvorne vještine;
- aktivnostima koje se u lokalnoj sredini i na razini države poduzimaju na revitalizaciji čipkarstva i, osobito, na tome što se planira učiniti u budućnosti.

LACE MAKING IN CROATIA

(Proposal for making an entry as a candidate in UNESCO's list of masterpieces of the oral and intangible heritage of mankind)

The development of the project "Lace making" in Croatia as a candidate proposal for the third proclamation of masterpieces of the oral and intangible heritage by UNESCO In 2004 was initiated on behalf of the Ministry of Culture of Croatia, the UNESCO Committee and the Administration for the Protection of the Cultural Heritage.

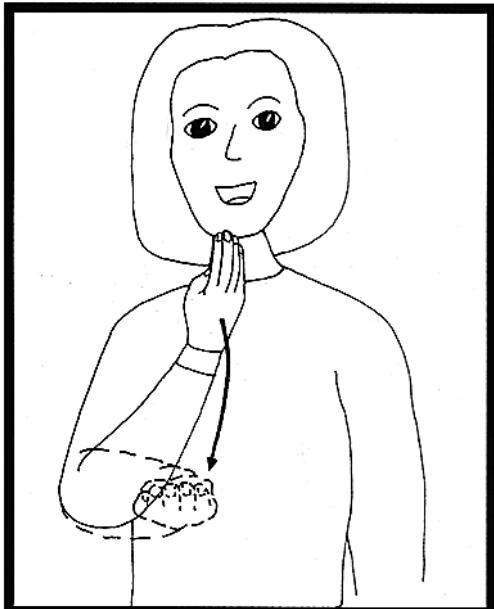
The creation of the study was made possible thanks to a long lasting practice of engagement with this segment of national ethnographic heritage. The authoress introduces all of the activities connected with the drafting of this candidate proposal, which encompassed the following: research on the field (Pag, Lepoglava, Hvar) with the aim of examining the current findings and collecting new facts relating to lace making; reviewing and studying materials on lace making stored at the Ethnographic museum in Zagreb, the City Museum of Varaždin, the Ethnographic Museum in Split and the Ethnographic Department of the Zagreb City Museum, works in the archives in Zagreb, Split, Zadar and Varaždin aimed at gathering historical materials on lace making in the mentioned areas; inspection of the monasteries and churches in Pag, Hvar and Lepoglava and collecting data on lace making as a part of church inventories; discussions with the local authorities and schools in Pag, Lepoglava and Hvar on their current care and future activities relating to the protection and revitalization of lace making in certain environments; organizing photographic recordings of the process of producing lace and lace items in Pag, Lepoglava and Hvar; collecting existing photo-documentation from archives and museum institutions; creating a bibliography - verifying the data in literature; making video recording; collecting existing video recordings from the documentation of Croatian Television; translations; graphic layout; printing.

The content of the study was to be adapted to the answers to a list of very demanding questions contained in the "candidature form". Also, the content of accompanying documentation was very strictly prescribed, and everything on lace making presented in the form had to be accompanied by newly recorded 10-minute video recordings.

Since there is relatively little written about lace making in our ethnological publications, the author decided to publish complete answers on some of the, according to her, key questions from the form that relate to the three places where the skills of lace making remained intact even today: Pag, Lepoglava and Hvar. Lace making in the three mentioned places has its roots in forming the everyday life of the individual communities and makes them recognizable in their own way within the cultural image of all of Croatia. Brought together, they are evidence of the specific nature of adopting general values and the differences of their development in the small region of Croatia. Their significance in the wider European context is manifest in maintaining several historical layers that have marked the general development of lace making.

OSOBE OŠTEĆENA SLUHA - RAVNOPRAVNI POSJETITELJI MUZEJA?

MORANA VOUK □ Tifloški muzej, Zagreb

HVALA

Živjeti znači neprestano se razvijati upoznavajući svoju, ali i tude osobnosti. Živjeti znači komunicirati i na taj način dopirati do drugih. Komunikacija je aktivna interakcija jer nam omogućuje izmjenu informacija sa svijetom koji nas okružuje i naš utjecaj na taj isti svijet. Bez komunikacije ne bi bilo razvoja, a kvaliteta ljudskog života bila bi ograničena. Komuniciramo svugdje, na različite načine i na različitim razinama, verbalno i neverbalno, čak i tada kada toga nismo svjesni. Jedno je od mjesto komunikacije i muzej.

Zadatak muzeja danas više nije isključivo izučavanje prošlosti, već aktivno sudjelovanje u kreiranju sadašnjosti i budućnosti, između ostalog, i poticanjem poštovanja među ljudima. Muzeji postaju mjesto susreta različitosti i jedan od značajnih čimbenika senzibilizacije društvene zajednice, bilo da svoje prostore otvaraju različitim kategorijama invalidnih osoba prilagodjivanjem pristupa i samog prostora, bilo da prezentiraju široj javnosti kreativno izražavanje osoba s invaliditetom. Muzeji danas nastoje da im posjetitelji budu sve kategorije stanovništva. U tom nastajanju, ali još više u njegovoj realizaciji, ogleda se kulturno-čistilički stupanj

razvijenosti društva. Različitim se manifestacijama, radionicama, izložbama i akcijama u muzejima obilježava, primjerice, godina osoba s invaliditetom, godina starijih ljudi, dan bijelog štapa i sl. Takvim se akcijama zajednici nastoje približiti ograničenja i mogućnosti osoba s invaliditetom, senzibilizirati je za njihove probleme i potrebe, a istodobno osobe s invaliditetom još čvršće i potpunije integrirati u zajednicu.

Takvo razmišljanje, naravno, nije ništa novo ni u Hrvatskoj, a pogotovo ne u svijetu. Naime, u dokumentu s nazivom *Standardna pravila o izjednačivanju mogućnosti za osobe s invaliditetom* (The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities)¹, u poglavљu *Područja ostvarivanja ravnopravnosti*, koje se odnosi na kulturu, stoji da se države "...trebaju pobrinuti da osobe s invaliditetom budu integrirane i da mogu sudjelovati u kulturnim djelatnostima na ravnopravnoj osnovi", te da "države trebaju promicati za osobe s invaliditetom pristupačnost i mogućnosti korištenja prostora za kulturne priredbe i usluge, kao što su kazališta, muzeji, kina i knjižnice". Američki zakon o osobama s invaliditetom², djelomično je utjecao na donošenje i sadržaj Standardnih pravila UN-a o izjednačivanju mogućnosti za osobe s invaliditetom. Zakon ADA, donesen sa svrhom da se promijeni stanje osoba s invaliditetom jer je Kongres ustanovio kako se "...diskriminacija pojedinaca s invaliditetom održava na tako kritičnim područjima kao što su zapošljavanje, stanovanje, boravak u javnim prostorima, školstvo, prijevoz, komunikacija, rekreacija, institucionalizacija, zdravstvene službe, glasovanje i pristup javnim službama", te da "...pojedinci s invaliditetom neprekidno doživljavaju različite oblike diskriminacije, uključujući otvoreno i namjerno isključivanje, diskriminacijske učinke arhitektonskih, prijevoznih i komunikacijskih barijera... koje prouzročuju njihovo isključivanje, izolaciju i prebacivanje na manje važne službe, programe, aktivnosti, probitke, poslove i ostale potencijalne mogućnosti".

Zanimanje za taj Zakon pokazale su mnoge države, a on može biti i jasan putokaz za Hrvatsku. Osvrćući se na samo na jednu kategoriju osoba s invaliditetom - na osobe s oštećenjem sluha, zaključujemo da bi oni trebali postati ono što još nisu: aktivni, ravnopravni članovi društvene zajednice, koji imaju jednak mogućnosti kao

Standardna pravila o izjednačivanju mogućnosti za osobe s invaliditetom usvojila je Generalna skupština Ujedinjenih naroda na svom zasjedanju . prosinca . godine (Rezolucija 48/96).

² Američki zakon o osobama s invaliditetom - ADA (Americans with disabilities act) donesen je 1990. godine u američkom Kongresu.

ostali građani: pristup svuda, sve šanse za obrazovanje, rad, informiranje i komuniciranje. Suvremena shvaćanja o izjednačenom pravu na pristup i sudjelovanje u društvu svim građanima, uključujući i one s invaliditetom, još uvek teško prodiru u naše društvo. Zbog toga je status gluhih (ali i ostalih osoba s invaliditetom) takav da zaista često ima razloga za socijalnu skrb. Društvena uvjetovanost radnih i svih drugih mogućnosti gluhih ocita je kad pogledamo golemu razliku između položaja gluhih u nas i u razvijenim sredinama koje su oslobođene predrasuda, pa nastoje gluhim dati slične uvjete za obrazovanje i rad kao i ostalim građanima.

Stručno muzejsko osoblje u Republici Hrvatskoj donekle je upoznato s osnovnim standardima kakvi trebaju postojati kako bi u komunikaciji muzej - posjetitelj mogle sudjelovati osobe s tjelesnim invaliditetom ili osobe oštećena vida. Ali postavlja se pitanje kako postupiti kada se susretimo s posjetiteljem muzeja koji ima oštećen sluh ili čak s cijelom skupinom takvih osoba?

Čitatelja bi ponajprije trebalo upoznati s tim što je oštećenje sluha i kako se ono očituje. U *Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom*³ oštećenja sluha dijele se na gluhoću i nagluhost.

Oštećenje sluha je senzoričko oštećenje, ima različite stupnjeve, od lakših do težih, različite vrste, od perceptivnih, konduktivnih ili miješanih, a može nastati u svim životnim razdobljima, od prenatalnog razdoblja do treće životne dobi. To mnoštvo navedenih činjenica daje lepezu različitih kliničkih slika. No činjenica koja vrijedi za sve osobe s oštećenjem sluha jest da sve one zbog često nepremostive komunikacijske barijere imaju teškoća u svakodnevnoj komunikaciji sa zajednicom osoba koje čuju. Naravno, neizostavno treba spomenuti i probleme društvene zajednice, odnosno osoba koje zbog različitih razloga dolaze u dodir s osobama oštećena sluha na području komunikacije, koja je nerijetko nedostatna i neprimjerena. Potreba osoba oštećena sluha za primanjem informacija nužna je i važna, jednakako kao i onih koji čuju. Neprepoznavanje i nezadovoljavanje osnovne potrebe za punovrijednom komunikacijom nijeće temeljna ljudska prava gluhih i nagluhih osoba, zatvara ih u svjetove, kako se često kaže, "tišine", ograničava njihove životne stilove i lišava ih dijela slobode. Osobe oštećena sluha mogu razviti svoj identitet i samopoštovanje samo uz potrebnu izobrazbu, koja omogućuje pristup informacijama u senzibiliziranom okruženju. Samo u takvom okruženju one mogu iskusiti svakodnevni život, uz sve rizike koje on nosi te na taj način u potpunosti razviti svoje potencijale. Uz odgovarajuću potporu na području komunikacije, kretanja i pristupa informacijama, osobe oštećena sluha mogu aktivno sudjelovati u svim oblicima društvenog života.

O pristupačnosti i barijerama rijetko se govori kad je riječ o osobama oštećena sluha jer je uvriježeno mišljenje da oni mogu svuda. Problem ipak postoji i prilagodbe su nužne da bi se gluhi i nagluhi mogli sa što manje teškoća kretati i snalaziti u javnim prostorima. U razvi-

jenim zemljama moraju se zadovoljiti zakonske norme kako bi se olakšao pristup i komunikacija građanima oštećena sluha. Primjerice, javne prostorije opremanju se induksijskim uređajima (petljama)⁴, čime se omogućuje korištenje slušnih aparatova i u bučnom ambijentu, odnosno s mesta udaljenoga od govornika. To je za nagluhe izvanredno važno. Sve informacije koje se inače publici prenose razglasom, trebaju biti priopćene u oblicima dostupnima gluhim, pomoću natpisa i pisanih informacija. Primjer detaljnog i strogog reguliranja pristupačnosti daje spomenuti američki *Zakon o osobama s invaliditetom*, koji propisuje standarde, ne samo državnim i javnim organima i ustanovama već i privatnim poslodavcima, za nabavu i korištenje svih pomagala i uvođenje mjera za pristup i komunikaciju s gluhim i nagluhim osobama. Iako je Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN) na temelju članka 27. svog Statuta donio prijedlog *Pravila o načinu komuniciranja*, općenito gledajući, Republika Hrvatska još nema ni zakonskih propisa, a ni značajnijih kampanja ili nastojanja na tom području.

S osobama oštećena sluha možemo komunicirati različitim načinima. Način komunikacije gluhe osobe ovisi o stupnju oštećenja njegina sluha. Očito je da netko tko je nagluh nije u jednakoj poziciji kao onaj tko je gluhi i tko se ne može osloniti na akustičku komponentu govora.

Osim stupnja oštećenja, bitno je i vrijeme nastanka oštećenja. Naime, postoji razlika između onoga tko je rođen gluhi ili je oglušio prije usvajanja govora (prelingvalno) i onoga čije je oštećenje nastalo kasnije u životu (postlingvalno). Osobe s umjerenim teškoćama sluha mogu pratiti govorene riječi dovoljno dobro, uz veću ili

Narodne novine broj iz godine.

⁴ To su uređaji koji pretvaraju zvuk u signal koji putuje između izvora zvuka i slušača koji posjeduje slušni aparat, te se ponovno pretvaraju u zvuk.

manju pomoć očitavanja s lica i usana. Na uspjeh komunikacije utječe mnoštvo činitelja: razgovijetno artikuliranje i sporije govorenje, osvjetljenost govornikova lica, situacija koja pomaže da se nasluti tema razgovora i rječnik koji gluha osoba poznaje. U suprotnome je razumijevanje otežano. Općenito, važnije je tko i kako govori gluhome, nego sama vještina čitača s usana. Zato bi upute svima koji dolaze u doticaj s gluhim bili velika pomoć gluhim. Osim očitavanja s lica i usana, gluhi se koriste i ručnom abecedom, jednoručnom i dvoručnom, za riječi koje je praktički nemoguće sigurno pročitati s usana (prezimena, strane i nepoznate riječi).

Nameće se i pitanje što je sa znakovnim jezikom? Kakav je to jezik i kolika je korist od njega? Danas je znakovni jezik dobio puno priznanje kao poseban, punovrijedan jezik.⁵ Sastoji se od pokreta ruku i tijela, izraza lica, ručne abecede i znakova, ima vlastitu gramatiku i sintaksu koja se razvila neovisno o govornom jeziku. Među pojedinim nacionalnim znakovnim jezicima postoje manje ili veće sličnosti, ali svaki je znakovni jezik različit, slično kao što su različiti i "govorni" jezici. Tako postoji američki znakovni jezik (ASL), francuski znakovni jezik (LSF), talijanski znakovni jezik (LSI)..., a u Hrvatskoj se rabi znakovni jezik koji ima regionalnih razlika, ali je u svojoj strukturi i u najvećem broju znakova u cijeloj zemlji jednak. Postoji, međutim, i međunarodni znakovni jezik, *gestuno*, koji se gotovo isključivo koristi na međunarodnim susretima gluhih.

Kako, dakle, ostvariti kvalitetnu komunikaciju s gluhiim posjetiteljem kad postoje tako velike komunikacijske barijere?

Praksa kvalitetne i punovrijedne komunikacije zaživjela je u nekim muzejima. Autor članka i stručni djelatnik u Cité des Sciences et de l'Industrie u La Villette Guy Bouchauveau (1991.) navodi kako su se u počecima organiziranja stručnih vodstava u pariškim muzejima vodstva organizirala na znakovnom jeziku, ali na način da je prevoditelj na znakovni jezik bio spona između gluhog posjetitelja i vodiča. Nedostatak takvog rješenja bila je nemogućnost izravne komunikacije. Naime, vodičeva predavanje tumač je prevodio na znakovni jezik, te se pojavio problem nemogućnosti izravnog komuniciranja s vodičem putem pitanja i odgovora. Postalo je očito kako treba postojati gluhi zaposlenik kao vodič kroz muzej. Ne smije se zaboraviti važnost direktnе komunikacije (Derycke, 1991.). Naime, gluha osoba ne može upoznati predmet samo gledajući ga ili uz odmak zbog posredne komunikacije. To često dovodi do odustajanja od posjeta muzeju ili sličnim mjestima. U gluhih se osoba pojavljuje neugoda da će biti preuočljivi (Mottez, 1991.). Mnogi se gluhi koriste slušnim aparatima koji uvelike pomažu u postizanju bolje razumljivosti govornog jezika. U javnim prostorima postoji više načina kako povećati razumljivost za korisnike slušnog aparata, primjerice magnetnom indukcijom⁶, visokofrekvenčnom komunikacijom (walkie talkie) ili infracrvenim sustavom (<http://www.rnid.org.uk/index.htm>).

5 Prema Lane (1996.) znakovni je jezik simbol društvenog identiteta gluhih. Članovi zajednice gluhih ponosni su na pripadnost svojoj zajednici, na svoj jezik, kulturu i običaje ("Deaf pride").

6 Hrvatski savez gluhih i nagluhih na temelju članka 27. Statuta donio je *Pravila o načinu komuniciranja*, u kojima pod točkom 4. Komunikacija na skupovima stoji: "...U prostorijama gdje se održavaju skupovi treba osigurati odgovarajuće tehničke uvjete za komunikaciju (odgovarajuće osvjetljenje, raspored sudionika, induktijska petlja za korisnike slušnih aparata, projekcijska tehnika i dr. prema potrebi)."

Narodne novine broj iz godine.

Jedan od primjera jest i Victoria and Albert Museum iz Londona, koji se brine o svim svojim posjetiteljima, kakve god bile njihove potrebe, pa tako i o posjetiteljima oštećena sluha. Na njihovim se web stranicama (<http://www.vam.ac.uk/>) mogu pronaći informacije vezane za programe i prilagodbe osobama oštećena sluha. Programi koji su namijenjeni toj populaciji jesu popularna predavanja ili prezentacije koji se prevode na znakovni jezik (British Sign Language i Sign Supported English), a vodi ih stručna osoba koja je i sama gluha. Takvi se programi provode jedanput u mjesecu, odnosno prema dogovoru. Dostupna je i oprema za poboljšanje zvuka namijenjena predavanjima i obilascima muzeja. Glavna predavaonica opremljena je induksijskim uređajem, a posjeti se najavljuju unaprijed.

Drugi je primjer nalazimo muzej Cité des Sciences et de l'Industrie u La Villette u Parizu (<http://www.cite-sciences.com>). Naime, taj muzej nudi različite tipove posjeta. Mnogi izložbi vizualno su naglašeni i bogati informacijama koje su izravno dostupne. Neki audiovizualni izvori popraćeni su titlom, a predavanja i vodstva održavaju se na znakovnom jeziku. Te se prilagodbe odnose na povremene izložbe, ali i na stalni postav. Od mogućnosti koje muzej nudi navode se videokasete na znakovnom jeziku, namijenjene populaciji gluhih svih dobnih skupina. Ilustracije koje prate tekst omogućuju strancima (izvan francuskoga govornog područja) da dožive povijest. Znakovni jezik "pojačan" je glasom koji omogućuje cijelovito razumijevanje gledanjem samo slike ili, ako se vrla znakovima tek manjim brojem znakova. Naslovi tih kaseti prate gradu i tematiku kojom se bavi muzej.

Začetak slične prakse u Republici Hrvatskoj nalazimo u Muzeju grada Koprivnice koji se uključio u program zapošljavanja osoba s invaliditetom koji potiče Vlada RH preko Zavoda za zapošljavanje⁷. Taj je muzej zaposlio dvije osobe oštećena sluha na mjesto muzejskog tehničara, koji uz ostalo trenutačno rade na pilot-projektu izdavanja mujejsko-galerijskog vodiča za gluhenjeme osobe koji bi sadržavao osnovne pojmove vezane za mujejsku struku, prikazane na fotografijama u obliku gesti. Iako je tek ideja, projekt je svakako hvale vrijedan i trebalo bi ga podržati. Pri svom nedavnom posjetu koprivničkome muzeju razgledala sam stalni postav Muzeja uz vodstvo kolege Horvata, koji me proveo od antike do Domovinskog rata na gestovnom jeziku.

U skoroj bi se budućnosti trebalo razmotriti educiranje kustosa/muzejskih pedagoga u osnovama komunikacije s osobama oštećena sluha. Takva bi se edukacija mogla provoditi u obliku radionica, predavanja, tečajeva ili seminara kao početni tečaj i upoznavanje sa znakovnim jezikom, kao osnova, temelj da se prevlada strah od nepoznatoga koji često osjećaju osobe koje čuju kad sretnu gluhi osobu a ne znaju kako bi s njom komunicirali. Pokretanjem takvih predavanja mogli bismo biti primjer zajednici u rušenju komunikacijskih barijera između gluhih i osoba koje čuju. Iako se možda danas takvo razmišljanje čini pomalo egzotičnim, valja podsje-

titi na Nacionalnu strategiju jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2002. do 2006. godine⁸. Naime, redefiniranjem politike prema osobama s invaliditetom, koje podrazumijeva i poboljšanje materijalnog položaja, ujednačavanje prava, obrazovanje i rehabilitaciju te osigurava ravnopravno uključivanje u društvenu zajednicu, pridonosi se očuvanju njihova digniteta i integriteta te se osigurava puno i aktivno sudjelovanje u životu zajednice i senzibilizacija društva. U Programu djelovanja, između ostalog stoji: "Ministarstvo kulture u suradnji s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave dužno je kontinuirano raditi na uklanjanju arhitektonskih barijera i uvođenju elemenata informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u kulturnim ustanovama. Do 2006. godine potrebno je prilagoditi nacionalne muzeje i nacionalna kazališta i kina."

Težnja je muzeja da se otvore svim kategorijama društva i da postanu mjesto susreta različitosti i jedan od značajnih čimbenika senzibilizacije društvene zajednice na način da, između ostalog, potiču i interes ostalih posjetitelja za jezik i kulturu gluhih, promicanje tolerancije te tako održe kontinuitet započetog procesa senzibilizacije javnosti prema osobama oštećena sluha. Osobe s invaliditetom sve češće i sve više participiraju u svakodnevnom životu, a osposobljavanje osoba zdravog slaha za komunikaciju s osobama oštećena sluha učinkovito pridonosi uklanjanju jezične barijere i uključivanju gluhih i nagluhih osoba u svakodnevni život.³

LITERATURA

- 1. Zimmermann, Antun. *Uvodni seminar o komunikaciji s osobama oštećena sluha.* // Zagreb, SOOS, Služba tumača i prevodilaca za osobe oštećena sluha, 1986.
- 2. Brošura *Tecaj hrvatskog znakovnog jezika.* Zagreb, Hrvatska udružga gluhoslijepih osoba "Dodir"
- 3. Mottez, Bernard. *The deaf. U: Museums without barriers, A new deal for disabled people.* // Fondation de France and ICOM, 1991.
- 4. Bizaguet, Eric. *Sufferers from defective hearing and the new techniques communication.* U: Museums without barriers, A new deal for disabled people. // Fondation de France and ICOM, 1991.
- 5. Bouchauveau, Guy. *Reception services for the deaf at the Cité des Sciences et de l'Industrie at La Villette in Paris.* U: Museums without barriers, A new deal for disabled people. // Fondation de France and ICOM,
- 6. Derycke, Béatrice. *International Visual Art for the Deaf.* U: Museums without barriers, A new deal for disabled people. // Fondation de France and ICOM,
- 7. URL: <http://www.hsgn.hr/kodeks.htm>
- 8. URL: <http://www.cite-sciences.com>
- 9. URL: <http://www.rnid.org.uk>
- 10. URL: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2001/1049.htm>
- 11. *The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.* Disabled Persons Unit, Department for Policy Coordination and Sustainable Development, United Nations, New York,
- 12. URL: <http://www.usdoj.gov/crt/ada/pubs/ada.txt>
- 13. URL: <http://www.crodeafweb.net>
- 14. Mihaljević, Robert. *Ukoprivnici prvi muzejski vodič za glubonjeme u RH.* // Jutarnji list, 3. izdanje, 27. veljače 2004.

15. Žic, Andrija. *Mrvice znanja o gluhima.* // Zagreb, izdanie Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih, 1999.

16. Bradarić-Jončić, Sandra. *Manualna komunikacija osoba oštećena sluha.* // Zagreb, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja,

17. Lane, H.; Hoffmeister, R. & Bahan, B. *A journey into the Deaf-World.* // San Diego, Down Sign Press, 1996.

EQUALITY OF PERSONS WITH IMPAIRED HEARING AS MUSEUM VISTORS?

The task of museums today is not just studying the past but also actively participating in creating the present and the future, among others, in a way that it promotes mutual respect between people, becomes a meeting place of differences and one of the most significant factors of educating the social community, either by opening its doors to different categories of the handicapped, in the way that it adapts access and the space itself, or by presenting the creative expressions of persons with disabilities to the wider public.

Today museums strive to attract visitors from all categories of the population. In these efforts, but even more so in their realization, a cultural and civil degree of society development is reflected. Different manifestations, workshops, exhibitions, and drives are added to, for instance, by the year of the handicapped, the year for the elderly, the year of the blind, etc. By these drives there is an attempt to acquaint the community with the limits and possibilities of the handicapped, to educate them of their problems and needs, and at the same time to more strongly and more fully integrate persons with handicaps into the community.

Such an approach is, obviously, nothing new in Croatia, especially not in the world. By focusing in this text on only one category of handicapped persons, persons with impaired hearing, the intent was to demonstrate the possibility how these users could become something they are not yet: an active, equal part of the social community that has opportunities equal to those as other citizens: access everywhere, all the possibilities of education, working getting informed and communicating.

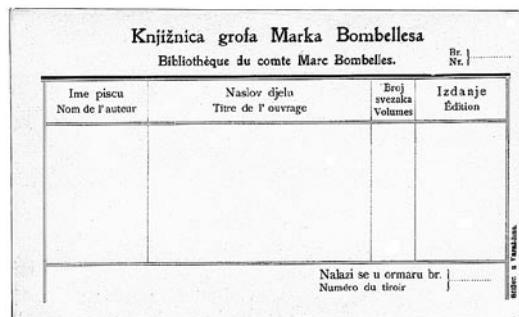
⁸ URL: <http://www.mrsss.hr>

KNJIŽNICA PLEMIČKE OBITELJI BOMBELLES KAO VRELO ZA ISTRAŽIVANJE VRTNE UMJETNOSTI U OKOLICI VARAŽDINA

LJERKA PERČI □ Osnovna škola "Gustav Krklec", Maruševec

sl.1. Knjižnica Bombelles u Galeriji starih i novih majstora, ljetno 2001.; snimio: D. Puttar

sl.2. Neispunjena knjižna kartica, Gradski muzej Varaždin, Kulturno povijesni odjel

Opisujući prijašnje vlasnike knjižnog fonda knjižnice koja od 1852. godine nosi naslov grofa Bombellese, autorica je upozorila na iznimnu raznovrsnost knjiga pohranjenih u Gradskom muzeju Varaždin. Donoseći više od 25 naslova knjiga, časopisa i kataloga o biljkama i vrtovima, ona posebno ističe važnost rukopisne knjige iz posjeda obitelji Drašković, 2 341 stranicu ovjerenoj prijepisa više od 100 dokumenata iz 1822. godine. Opisujući bogate sadržaje inventara iz Klenovnika, Opeke, Zelendvora, Velikog Bukovca i Varaždina u razdoblju 1766.-1819. godine, autorica iznosi u našoj literaturi dosad nepoznate pojedinosti o raznovrsnim doprinosima članova obitelji Drašković hrvatskom vrtnom naslijeđu.

Analizirajući inventar Zelendvora, zabilježen kao "Irr=Garten" na karti Provincije Hrvatske iz 1783./84. godine i travnja 1819. godine, te Velikog Bukovca iz 1766., 1804. i 1817. godine, ona ističe iznimnu vrijednost arhivskih zapisa iz vremena prije nego što je Mihovil Kunić (1765.-1835.) obišao to područje okoline Varaždina u razdoblju 1828.-1834. godine.

Autorica posebno naglašava nekoliko rukopisnih zapisa iz te knjižnice obitelji Bombelles o različitim vrstama bilja koje su se sadile u Opeki na prijelazu iz 19. u 20. st. te kataloge sjemena iz istog razdoblja.

Knjižnica hrvatske plemićke obitelji Bombelles pohranjena je u Gradskome muzeju u Varaždinu. Preseljena je iz dvorca Opeke u svibnju 1946. godine i smještena u zgradu Galerije starih i novih majstora. Od tog je vremena o njezinu fondu pisano nekoliko puta, a pojedinačno su izlagane knjige na više izložba. U popisu knjiga sastavljenome nakon 1957. godine zapisan je 3 021 naslov.

1 Vidjeti Perči (2002. g.), ovaj publicirani rad o knjižnici obitelji Bombelles predan je na recenziju u travnju . i promoviran u vrijeme održavanja Međunarodnoga znanstvenog simpozija u studenom 2002. g. Drugi dio istraživanja proveden je u ljetu 2002. g. u ostalom pohranama knjiga u GMV-u koje su bili na 3. kat gotičke kule i u sjeverozapadnoj kuli, . kat, u Starom gradu. Tako je fond od 123 m dosegao 131 metar.

2 Istražujući građu u Gradskom muzeju Varaždinu (KPO), tijekom ljeta i jeseni 2002. godine, prireden je rad o temi *Povijesna baština vrtne umjetnosti u Hrvatskoj* i predan za objavljanje Društvu za kulturu pejzaža u travnju 2003. Izlaganje o istoj temi - o povijesnim izvorima vrtne umjetnosti, održano je u Zagrebu 12. rujna 2003. Nažalost, zbornik sa znanstvenog skupa nije izšao do kraja lipnja 2005. godine.

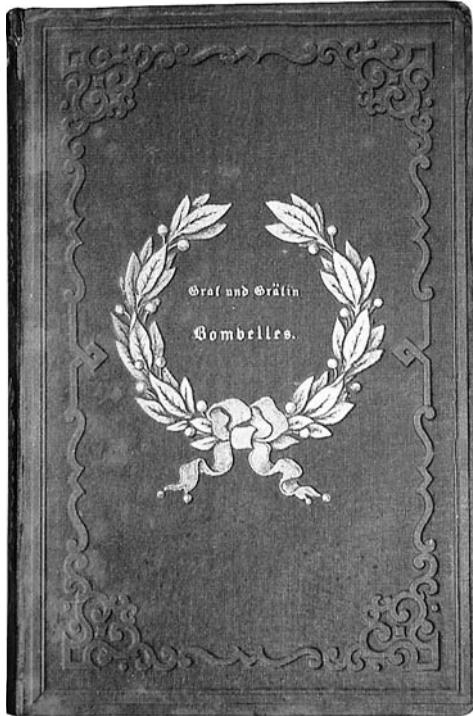
U dva je razdoblja od lipnja 2001. do listopada 2002. godine najveći dio tog iznimno vrijednog knjižnog fonda pojedinačno pregledan i prema stariim oznakama poredan u originalne knjižnične ormare, koji su također dopremljeni iz Opeke, iste 1946. godine. Utvrđen je fond svezaka čija ukupna duljina iznosi 131 m.¹

Tijekom pojedinačnog pregleda knjiga pokazalo se da je u sadašnjem obliku ta izvanredno vrijedna i bogata knjižnica nastala nakon dolaska Marka Starijeg Bombellesa (1830.-1906.) u Opeku poslije 1852. godine. Prvi dio knjižnice čine knjige iz posjeda obitelji Drašković, čija je nasljednica bila Ferdinand (1833.-1886.), pravnuka Franje (1750.-1817.), kćer Franje (1802.-1851.) i Klotide rođene Kulmer (1807.-1892.). Drugi dio bio je u posjedu starijih članova obitelji Bombelles, jednim dijelom Henrika (1789.-1850.), oca Marka Starijeg i Ljudevita (1780.-1843.), Henrikova brata.

Kasnije, sve do 1945. godine, novi su članovi obitelji Bombelles u Opeki marljivo čuvali stara i kupovali nova izdanja. Knjižnica se obogaćivala knjigama i brojnim časopisima te drugom periodikom.

Među knjigama te slabo poznate i tek djelomično istražene plemićke knjižnice obitelji Bombelles između ostalog ima i bogatih vrela za istraživanje nekih vrtova u okolini, a djelomično i u samom Varaždinu, od 1766. do 1945. godine.²

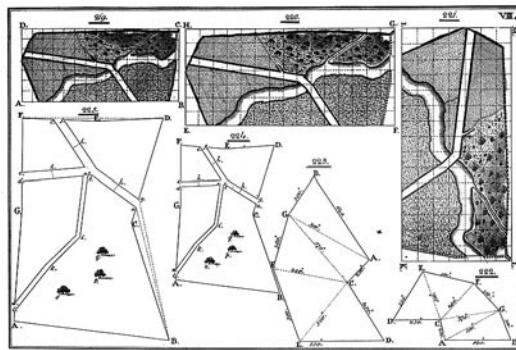
Knjižnica obitelji Bombelles među desetima djela klasične grčke, rimske, francuske, engleske, njemačke i španjolske književnosti, brojnim knjigama vjerskog sadržaja, enciklopedijama, leksikonima, rječnicima, povijesnim knjigama, djelima lijepi književnosti na engle-

skome, francuskom i njemačkome, sabranim djelima znamenitih osoba iz europske povijesti, ima i mnogo zanimljivih i rijetkih knjiga iz raznovrsnih ljudskih djelatnosti. Među tim tiskanim knjigama 18. i 19. st. može se izdvojiti više naslova čiji je glavni sadržaj uzgoj biljaka i uređenje vrtova. Posebne izvore čine dva niza periodike iz posjeda grofa Franje Draškovića (1750.-1817.) čiji su nastavci tiskani od druge polovice 17. st. do sredine 18. stoljeća. U tim knjigama koje donose izvore tekstova iz medicine, prirodoslovja i meteorologije ima brojnih opisa i crteža biljaka i stabala iz dalekih krajeva i s drugih kontinenata.

Ovdje navedeni pojedinačni naslovi u skraćenom obliku dovoljno govore od sadržaju knjiga i povezanosti s vrtnom umjetnosti.

- Bloss, J. F., *Die Gartenkunst,...für Gärtner und Gartenfreunde*, Leipzig, 1795.
- Berger, Christian Friedrich, *Der Wetterprophet,... zum Besten des Feld=Gartenbaues*, Wien, 1795.
- *Dreissigfünf Tafeln*,..., 1808.
- Madamme de Genlis, *La Botanique*, Paris, 1811.
- Hochheimer, C. A. F., *Haus=u. Wirtschaftsbuch*, Pesth, 1816.
- Ruprecht, J. B., *Über das Chrysanthemum indicum*, Wien, 1833. (postoje dva primjera, jednomo nedostaje prvi dio korica)
- Andonit, M. Edmond, *L'Herbier des Demoiselles*, Paris, 1848.
- Bouché, P. F. i Bouché C., *Die Blumenzucht*, Berlin, 1854.
- Jäger, H., *Der Gemüsegärtner*, Hannover, 1871.
- Dietz, Max, *Der Zwischenfruchtbau*, Berlin, -

- Weber, J. C., *Die Alpen-Pflazen Deutschlands und der Schweiz*, München, 1872.
- Pokorny, Alois, *Illustrierte Naturgeschichte des Pflanzenreiches*, Prag, 1874.
- Hartwig, J., *Gewächshäuser und Mistbeete*, Berlin, 1876.
- Jäger, *Katechismus des Nutzgärtnerei*, Leipzig, 1881.
- Földessy, Ludwig, *Samenhandlung*, Budapest, 1884.
- Geschwind, Rudolf, *Die Teerose und Bastarde*, Leipzig, 1884.
- Volkens, Georg, *Die Flora des Aegiptisch-Arabischen Wüste*, Berlin, 1887.
- Daffner, Franz, *Voralpenpflanzen*, Leipzig, 1893.
- Bull, William, *A Catalogue of New Rare and Beautiful Plants and Orchids*, London, 1894.
- Sichenberger, E., *Contribution à la flore d'Egypte*, Le Caire, 1901.
- , *Die Gartenanlagen Österreich-Ungarn*, Wien, 1910., 1911., 1913., 1914.
- , *Gartenlaube*, Leipzig, 1915.
- Pick, S. *Die Künstlichen Düngemittel*, Wien, 1920.
- Sutton'Son, *Catalogue*, 1929.

Toj skupini knjiga o vrtnoj umjetnosti treba dodati još jednu koja se čuva u GMV-u, KPO, a pripadala je obitelji Bedeković od 1791. godine:

- Osten, H., *Der Niederländische Garten,... Wolffebütel*, 1751.

Dio drugih povijesnih izvora o vrtnoj umjetnosti pojedinačni su rukopisni zapisi među knjigama dopremnjima iz Opeke u Varaždin u svibnju 1946. godine. Ti povijesni zapisi, s obzirom na svoj sadržaj i brojnost, mogu vrlo dobro poslužiti za upotpunjavanje već postojećeg zna-

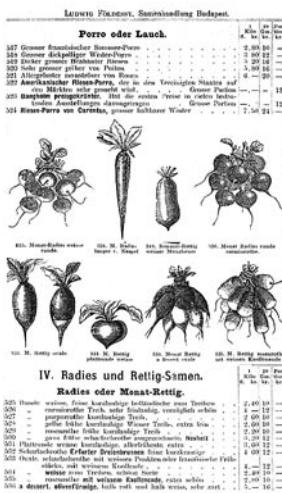
sl.3. Knjiga iz knjižnice obitelji Bombelles, Gradske muzeje Varaždin.

sl.4. Dreissigfünf Tafeln, Dreyßigfünf Tafeln zu dem Theoretisch=und praktischen Handbuche der bürgerlichen Baukunst (Trideset i pet tabli za teoretsko i praktično crtanje), 1808.

sl.5. Primjer jedne table iz knjige 'Dreissigfünf Tafeln', 1808. Sedam načina mjerjenja u krajoliku i obilježavanja vrsta tla i raslinja na njemu.

sl.6. Dvije kutije s knjižničnim karticama (slova D, E, F, R, S, Sch) donešenim iz Opeke zajedno s knjižnicom Bombelles u proljeće 1946. godine

sl.7. Stranica iz Kataloga sjemena iz 1884.

sl.8. Naslovna stranica Kataloga sjemena iz 1884.

sl.9. Der Wetterprophet, Beč, 1795.

sl.10. Knjiga iz knjižnice obitelji Bombelles, Gradski muzej Varaždin.

nja o Draškovićevim i Bombellesovim vrtovima od 1766. do 1945. godine.

Posebna je zanimljivost rukopisna knjiga *Ovjereni prije-pis sudskega procesa pohranjenog u Državnom arhivu po prabilježniku Josipu Kuševiću*, uvezana u kožu, čiji sadržaj treba podrobnije opisati. Na 2 341 stranici redaju se Draškovićevi dokumenti nastali između 1766. i 1822. godine. U tom razdoblju od 60 godina uređivalo se pravo na posjede među članovima obitelji Drašković. Na početku tog razdoblja, nakon smrti Josipa Kazimira (1716.-1765.), i na kraju, nakon smrti njegovog sina Franje (1750.-1817.) i unuka Josipa Emerika (1773.-1818.), popisuju se obiteljski posjedi, te *gibući i negibući* imetak. Draškovićima su pripadala dobra Klenovnik, Trakošćan, Opeka, Zelendorf, Vinica, Marčan, Komar, Hrašćina, Veliki i Mali Bukovec, kuće u Varaždinu, mnogi vinogradi, šume, ribnjaci, mlinovi. Ta su se dobra dijelila između djece Franje, Josipa, Julijane, Barbare i udovice Suzane rođ. Malatinski (1720.-1789.), koja se u veljači 1776. udala za bana Franju Nadasdyja (1708.-1783.). Sve te prijašnje podjele i dogovori uzimali su se u obzir pri pravu nasljeđivanja nakon smrti Franje (1750.-1817.) nakon kojega univerzalna nasljednica ostaje udovica Ana, rođ. Janković, i smrti sina Josipa Emerika (1773.-1818.), nakon kojega je ostala udovica Antonija rođ. Brudern (1779.-1828.) sa sinovima Franjom (1802.-1851.),³ Jurjem (1803.-1881.) i Karлом (1807.-1855.).⁴

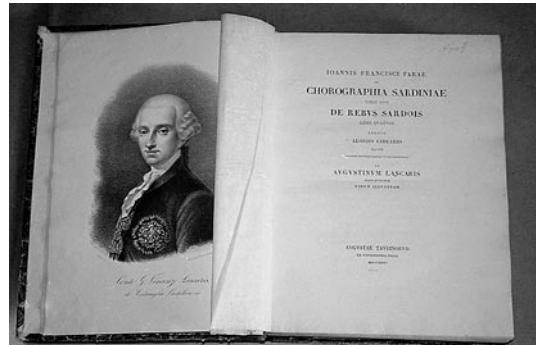
Nakon smrti Franje 1817. g. i Josipa 1818., u razdoblju između 1819. i 1822. godine prema ispravama i popisima obitelji Drašković skupljeni su podatci i iz ranijih razdoblja, od smrti Ivana Kazimira 1765. godine nadalje. Temeljito je proučeno 114 prikupljenih pisanih cjelina

3. Kao godina smrti uzet je podatak prema Balog (1995., 57, 12), natpis s ploče u kapeli sv. Antuna u Klenovniku (5. srpnja 1802.- 6. veljače 1851.).

4. Zanimljivo je da godine rođenja te trojice sinova nisu pronađene u maticama krštenih Klenovnika ni Velikog Bukovca. U matici krštenih tog drugog mesta, gdje su u prvom desetljeću živjeli Josip i Antonij Drašković, zabilježeno je krštenje Julija Jurja Adolfa 31. kolovoza

„a kumo vi su mu bili Ivan Drašković, kraljevski inspektor istog roda, i grofica Julijana Janković. To je, prema Zbirci mikrofilmova, matica u HDA.

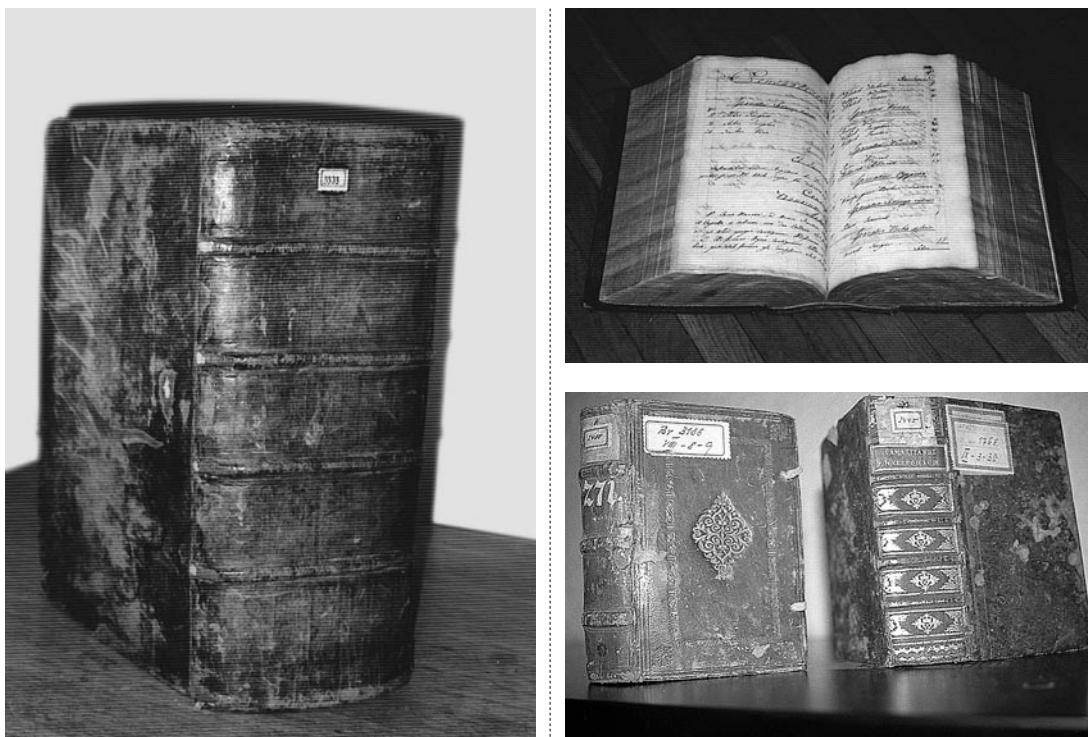
5. Više: Perči (2003).

koje su bile važne za konačno odlučivanje, kako bi se djelovalo u smislu ranijih dugovanja i njihove raspodjele među nasljednicima. Nekoliko su puta popisivana obiteljska dobra Draškovića i njihovi cijelokupni inventari. Posebna je pozornost pridana svim građevinama, njihovu stanju, dimenzijama, vrstama građevnog materijala i ostalim, za vrijednost zgrada važnim pojedinostima. Tako su u tim inventarima uz obilje zapisa o sobama, namještaju, svjetiljkama, slikama članova obitelji, rodo-slovljima, glazbenim instrumentima⁵ sačuvani podatci o staklenicima, vrtnom alatu, brojnim biljkama, cvijeću, stablima, stanovima vrtlara i njihovu namještaju.

Spomenuta Draškovićeva obiteljska dobra bilježena su na Jozefinskoj karti vojne izmjere Provincije Hrvatske. Vojni kartografi nacrtali su ih i obilježili na sekcijama 3, 7, 8, 9, 15 i 20 iz 1783. i sljedeće godine. Osim tlocrt-a dvoraca, dosta je pozornosti pridano krajoliku i vrstama raslinja koje okružuje te objekte. Lokalitet Zelendorfa imenuje se kao Schloss=Grünhoff, pokraj njega obilježena je kapela Sti Donati, a zapadnije od njega „Irr=Garten“. U pošumljenom dijelu dobra upisani su „Thier Garten“ i „Maier=hoff“. Na cesti od Vinice prema Ladanju ubilježena je „Opecka“. Na karti 13 te izmjere oko Velikog Bukovca vide se polja, šumarnici, vijugavi tok Bednje te okolna naselja Mali Bukovec, Novo Selo, Mala Dubovica, te veliko područje šume Križančije.

U dalnjem opisu Draškovićevih dobara iz rukopisne knjige kronološkim redom iznose podatci u slijedu za svaki lokalitet. Zapis između 1766. i približno 1790. godine sastavljeni su sažeti, manje su bogati pojedinstvima, a oni su kasnije iznimno iscrpni.

sl.11-13. Knjige iz Knjižnice obitelji Bombelles,
Gradski muzej Varaždin, Kulturno povijesni
odjel

Veliki Bukovec. Najstariji zapis o Draškovićevu vrtlaru odnosi se na dobro Bukovec iz 1766. godine. U opisu iz te godine navodi se da je vrtlarova kuća stara, drvena, trošna i pokrivena slamom.⁶ Nekoliko stranica dalje u inventaru je zapisan poljski drveni i željezni alat. Bez navođenja vrijednosti popisano je 2 060 okruglih stakala za prozore, te se dalje navodi "asseres duplices sing." a xr 6 ukupno 360 komada, "asseres grassales" ukupno 846 komada i "asseres duplices alii sing." a 10 xr samo 500 komada.⁷ Dalje se navode posude za sadjenje različitih vrsta biljaka: dobre, nove, stare i polovne, zajedno 38 komada. Budući da se u nastavku spominje 34000 cigala i 9 000 žljebova,⁸ može se pretpostaviti da je to građevni materijal za neku buduću zgradu. Kako je popisan i velik broj staklenih okana, možda je to materijal za neki nama nepoznati kasniji staklenik.

U proljeće 1804. g. otac Franjo i sin Josip Drašković potpisali su međusobni desetogodišnji ugovor o upravljanju dobrom Bukovec.⁹ U inventaru se posebno popisuje vrtni alat i pribor. Bilo je 18 "Mistbeter Fenster", svaki sa 6 okana, a ostalogra pomoćnog pribora i pribora za rad u vrtu te posuda raznih bilo je 13 vrsta, ukupno 68 komada. Treba naglasiti da su popisali vrtni konopac, mjerilo u obliku štapa dužine klafta te željezni obruc s vijcima za pritezanje.¹⁰ Dobro Bukovec treći je put popisano u kolovozu 1817. godine.¹¹ Popisivači su bili vrlo temeljni jer su navodili smještaj svakog objekta, pa su tako zapisali da je iznad spremišta za kočije dograđen stan za vrtlara. Njegov namještaj popisan je po sobama. U jednoj su sobi bile dvije kade za kupanje.¹² Dalje se nastavlja nizanjem vrtnog pribora, 13 velikih limenih kanti, 4 male za zalijevanje cvjeća, 10 posuda za vodu i 2 zaimače, 11 posuda za zelje, 13 posuda za repu, 4

ribeža za repu i 1 za zelje, 2 škare za žice, 12 lopata, 8 lijevaka, 2 brusna kola, vile, kuke, 2 ručne pile, 2 male pile za granje, žuta štrcajka, 4 termometra, kada za vodu, 1 000 cijevi za vodovod i valjak.¹³ "Holländische Kästen" bila su dva, oba u dužini 28 klaptri, s izoliranim zidovima i 12 staklenih prozora za uzgaj bresaka. "Ananas Kästen" bila su dva, s 12 staklenih prozora i 350 ananasa. Za 9 "Mistbeett Kästen" s prozorima i priborom za mlade biljke ne navode se veličine. Popisivač je dopisao da su ta tri prostora spojena u kvadrate i povezana trojim vratima.¹⁴

Položaj 11,5 klaptri dugog staklenika bio je južno od dvorca. Sav je bio obzidan s obje strane s odjelicima, a u sredini je bila staklena kupola. Ima 19 dugih prozora i krov pokriven šindrom. Unutra su dvije peći s dugim cijevima koje vode do zajedničkoga središnjeg dimnjaka. Tu je bila i mala željezna peć mesinganih nogu. Pod kupolom je luster od rogova, stol s mramornom pločom, ležaljkom, počivaljkom i šest stolica. Popisivač je naglasio da se tu čuva preparirani majmun i "Jeltis". Staklenik ima i spremišta za sjeme, sa 26 limuna, 6 lovora i 1 170 lonaca.¹⁵

Na staklenik je dograđen 4 klaptra dug "Triebkasten" s 14 staklenih prozora, željezom peći i dimnjakom. Tu su stabla šljiva, marelica i bresaka. Pod je od mekog drveta, a dvoja vrata imaju staklene prozore. Zimi se obje građevine pokrivaju s 39 zimskih zaslona.¹⁶

Dalje slijedi opis 7 jutara velikog engleskog vrtu koji se proteže nasuprot ulazu, prema istoku i jugu. Vrt je zasaden stranim i domaćim stablima, grmljem koje je pažljivo raspoređeno u skupine. Iz mlinskog potoka na obližnjoj Bednji se dovodi voda do jezera iz koje-

GMV, B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.
GMV , B	,	.

13 GMV, B 3333, 2260-2261.

GMV, B	,	.

sl.14-15. Kapelica u Zelendvoru oko koje su
grobovi članova obitelji Bombelles
Foto: Miroslav Klemm, kolovoz 2001.

Foto: Miroslav Klemm, kolovoz 2001.

ga se kroz kanal s mostom vraća dubinama Bednje. U blizini jezera je ribarska drvena kuća sa slamom, "Chinesisches Parasol" s počivaljkom, "Retarde", počivaljke po grupama, po 11 zajedno, čamac kanu. Cijeli vrt ograđen je pola klatra visokom žicom. Dalje je na putu za Dubovicu drvena slavnata kuća s dvije sobe, peći, kuhinjom, s dvije ostave i malim vrtom.¹⁷

Istim detaljnim načinom opisana je upraviteljeva kuća, ledara, svinjci, pecara, kovačnica i čuvarova kuća. Dalje se opisuje 4 jutra velik vrt sa životinjama i malom lovačkom kućom. Nabrojene su 2 stare ženke, 16 odraslih životinja, 2 jelena za odstrel, 4 mlade životinje i 15 lanadi iz 1818. godine, a popisane su i 2 planinske sove.¹⁸ Na kraju tog važnog popisa Draškovićeva dobra opisana su dva mлина, ciglana, štale s rogom stokom, mlječnim kravama, telićima, ostalom stokom, konjima, spremnicima za ljetinu. U Malom Bukovcu je kuća s vrtom i ondje su se uzgajale mnoge vrste peradi, ukupno 370 komada.¹⁹

Klenovnik. U siječnju 1802. g. pregledan je Klenovnik i sastavljen njegov inventar prema brojnim sobama na oba kata, na više od 60 stranica i s više od 1 000 pojedinačnih stavaka. Sljedećih 26 stavaka odnosi se na inventar u stakleniku. Kao prvo, nabrajaju se 142 stabla "arbores italicus", posebno 7 maslina, 8 lovora, 20 "arbores Kraut" i 5 "arbores Indoicorum casasorum". Nastavlja se sa 66 "Rosmarinum", 10 "Aloe", 23 "Cariophili", 11 "Viola rubra", 15 "Viola flava", 3 "Semperivium" i 6 "Aspersoria laminea". Na kraju nabranjanja zapisana su 24 prozora "Fenestro pro Missgreth" i 75 željeznih obruča za posude.²⁰

Na početku svibnja 1819. godine ponovno je popisivan cijeli posjed u Klenovniku, i nakon dvorca kao sljedeće dvije zgrade navode se vrtlarova zidana kuća s podrumom i staklenik s prozorima na preklapanje.²¹ Nakon toga ponovno se po sobama popisuje namještaj, instrumenti, brojne slike, a za staklenik se donosi popis stabala, grmlja i drugih biljaka. Ovaj je put popis drugačije načinjen, pa su možda ona 142 stabla iz 1802. godine sada dijelom skupina od 76 limuna i 6 naranči. Lovora ima 4, masline 2, ružmarina 100, aloe 2, klinića 5, crvenog cvijeća 50, žutog cvijeća 4, slijede 4 različite vrste bilja, pa 8 hortenzija, *thuja occident* 2 i orient 2. Ponovno slijedi 7 vrsta s jednim ili dva primjera, pa 150 *philadelphus coronaria* i još 10 vrsta s ukupno 98 primjeraka.²² Nakon nabrajanja biljaka u stakleniku popisane su željezne lopate, njih 13, vile za izmet 2, škare za živicu 2, ručna vreća 1, Albarorum florum ola 75, Ola ord. Horti 150, kante za zalijevanje 8, siekira i još 9 raznih alatki²³

Zelendvor. Među nekoliko zapisa o dobrima oko kuri-je i kastela Marchan iz 1766. zapisano je da je vrt u Zelendvoru imao 15 jugera.²⁴ U travnju 1819. godine popis je sastavljen za Zelendvor, Komar, Marčan, Vinicu i Opeku. Tako se za Zelendvor između ostalog opisuju objekti, 24 klatra dugi Triebkasten s preklapajućim prozorima i 2 kanala, te 4 Mist-Beeter, dugi 11 klatri.²⁵ Zanimljivo je da se u drugome zapisu navodi kako je u

Zelendvoru Englische TriebKasten, što znači da se u njemu čuvaju biljke koje preko ljeta mogu biti na otvorenome i služe za ukras vrta. Na tom istom mjestu zapisano je da je dio Mist=Beten, tj. sanduka, postavljen u tlo, a dio obzidan ciglama.²⁶

Staklenik je dug 39 klatfri, ima stan za vrtlara s tri sobe, kuhinjom, peći i podrumom.²⁷ Popisivač ne razlikuje mali i veliki staklenik, već to kasnije čine razni procjenitelji, a oni posebno opisuju vrtlarovu kuću. Kada se popisuju površine oranica i lивада, posebno se navodi zelendvorski vrt od 12 jugera, komarski od 4 jugera, vinički od $\frac{1}{2}$ jugera, a opečki je velik 2 jugera.

U sljedeća tri izvještaja zabilježene su procjene obrtnika o vrsti i cijeni zidarskih, tesarskih, stolarskih, bravarskih i staklarskih radova.²⁸ Prema tim vrlo iscrpnim zapisima može se sasvim dobro opisati izgled vrtlarove kuće, dvaju staklenika te sanduka s prozorima, ovaj put nazvanim "holandskim sanducima", što se prema literaturi opisuje kao spremište za zimsko čuvanje raslinja koje ljeti krasi vrt.

Tesar je procijenio krovista ostalih građevina. Tako se redaju: gospodarska zgrada, kancelarija, oficirski stan i kancelarija, pecara, spremnik za voće, staja za volove, konjušnica, spremište za kola, vrtlarova kuća, staklenik, lovačka kuća i spremnik za kukuruz.

Zidarski i tesarski radovi na vrtlarovoj kući vrijedili su 4 869 fl, a na oba staklenika 3 428 fl.²⁹ Zidarski radovi za 4 Mistbeet iznosili su 135 fl, a za holandske sanduke 255 fl. Bravarski i stolarski radovi za brojne prozore i vrata na sva četiri objekta procijenjeni su na 1 476 fl. Staklar je procijenio stakla s obzirom na veličinu po 1 fl, 45 xr, 40, xr, 30 xr, ukupno 1 160 komada, sve zajedno 1 152 fl³⁰

Na isti je način procijenjen i svaki drugi objekt u Želendvoru, od zgrade gospodstva, kancelarije, pećare, žitnice, spremišta za voće, staje za tegleću stoku, konjušnice, spremišta za kola, do pletenog spremišta za kukuruz i lovačke kuće.

Da je dobro Zelendvor bilo napredno gospodarstvo, svjedoči opis Ladislava Ebnera iz 1827. godine. On navodi da je Zelendvor izgradio Franjo Nadasdy,³¹ a da je u to opisano vrijeme bio ljetno sjedište Franje Draškovića. Kuća za stanovanje i kapela bile su okružene visokim lipama i raznoboјnim brežuljcima, među kojima su bili stolci s cvijećem. Sve je bilo povezano brojnim prolazima i ukrašeno klupama. Ebner hvali spajanje vrtne umjetnosti i okolne prirode. Posebno ističe kako su staklenici i razna klijališta raspoređeni s osjećajem za mieru, te da je njihova korist velika.³²

Opeka. Posjed pod imenom Opeka u prijepisima brojnih dokumenata u rukopisnoj knjizi iz knjižnice obitelji Bombelles prvi se put spominje uz utvrdu i gospodstvo Vinica i dobro Zelendvor, Marčan i Komar-grad 1784. godine. U starijim spisima, kao u 17. predmetu, navodi se da je smještena u viničkim brdima i da kurija pripada i Spanat Ladanje, a iz svibnja 1766. godine opisuje se

31 DAV, u MVŽC zabilježeno je
vjenčanje udovice Jure Jogusta,
banova hortulana 1759. godine.

32 Ebner (1827, 150-151).

Viridis curiae, i navodi da je zidana oko 5 godina prije.³³ U opisu glavne zgrade naglašava se da je podrum ukopan, a stan vrtlara u dobrom stanju i nastavlja se nad podrumom. Zgrada je pokrivena slamom. Pri nabranjanju ostalih gospodarskih zgrada opisuju se staje, zidani spremnik za ljetinu, kočijašev stan. Među priborom i alatom popisane su razne motike, lopate, zubache, krampovi, kante za zalijevanje i sjekire za vrt. Pokuštvo se bilježi posebno i opisuje vrsta drveta od kojega su izrađeni stolovi, stolice i kreveti. Zanimljivo je da je zabilježeno postojanje 43 slike na papiru i raznih vrsta tkanog platna. Popisano i posoblje u vrtlarovu stanu.³⁴ U drugom popisu, predmet br. 20, opisuje se dobro Viridis curiae kao Curia seu Castellum za boravak gospode u kojoj su bile sobe ili ložnice, njih 10. Bile su prostrane, pa ih popisivač naziva pallatio. Zabilježeno je da je dvorac "in se continens aequalibus expensis iam supra memoratis structum Anno 1772."³⁵ Iz navedenih podataka treba pretpostaviti da se zbog nekog razloga Opeka prije zvala Viridis curiae.

Iz opisa Opeke iz travnja 1819. godine moguće je dobiti zanimljivu sliku dobra i djelatnosti koje su se u njemu provodile. Za građevinu piše da je zidana i stara kuća, da ima ložnice 4 i pallatio, kuhinju, arhiv, ostave. Kada se opisuju sadržaji po sobama, vidi se da postoje sobe koje zovu spavaonicama i da su bogato namještene.³⁶

Odmah iza gospodske kuće u Opeki opisan je vrtlarov stan koji je u posebnoj kući s dvije sobe, kuhinjom, dvije ostave i dvije staje. Posoblje je posebno popisano, kao i lopate, grablje, sjekire, sve navedeno kao Instrumento Hortulanii. Dalje se navodi 32 Fenstrarum valvi pro Glasshaus i 54 Fenstrarum valvo pro Miss=Bett. Popisane su i posude za biljke i stabla: 39 za talijanska stabla i 150 sa željeznim obručima. Posebno je popisano 36 stabala limuna i 14 stabala naranača.³⁷

Što se kasnije sadilo od biljnih vrsta u Opeki, saznaće se iz više zapisa koji su pronađeni među knjigama knjižnice Bombelles. Na stražnjim koricama knjige u mekom uvezu F. Marryata, pod naslovom *Her Lord And Master*, netko je crnom tintom popisao 11 biljaka, a ostalih 15 ispisano je preko naslovnice i korica.³⁸ Knjiga je tiskana u Leipzigu 1871. godine, što znači da je zapis mogao nastati te godine ili kasnije.

U bilježnici crno-bijelih tvrdih korica crnom su tintom na tri stranice popisane mnoge biljke.³⁹ Četvrta je prazna i drugom je rukom plavom tintom napisano "Minka". Na 5. stranici opet su zapisane propale biljke, a na sljedećim dvjema završava popis od 74 sorte. Daljnje su stranice bilježnice do 83. prazne. Odatle do kraja 128. stranice netko je krasopisom zapisao tekst *Geschichte, Entwicklung, Cultur und Vermehrung der Farne*. Moguće je da se zapisi crnom tintom odnose na vrijeme prve supruge Marka mlađeg Bombelusa Marije rođ. grofice Salm (1859.-1897.), udane 1882. godine.

Iz vremena Josipa (1894.-1942.) i njegove polusestre Ferdinandine Bombelles (1904.-1984.), posljednjih na-

sljednika Opeke, potječe dnevnik pisan dvama različitim rukopisima o radovima u vrtu iz 1927. godine.⁴⁰ Na 95 stranica olovkom su zapisane atmosferske prilike, temperatura u 7, 12 i 18 sati, sijanje, berbe, prve cvatnje, radovi, broj radnika i razni pokušaji gnojidbe. Ima i drugih zapisa, čak i o unutrašnjim ozljedama vrtlara zbog padu s visokog stabla, njegovom desetodnevnom boravku u bolnici i povratku. Također je zabilježeno naručivanje 350 lonaca od lončara Stjepana Brezovca iz Jerovca.

U dnevniku nema zabilješki između 11. ožujka i 15. lipnja. Kasnije, vjerojatno nakon 1943. godine, na tim praznim stranicama od 11. ožujka netko je ljubičastom tintom na 14 stranica zapisao ukupno 240 različitih naslova. To su nazivi časopisa, knjiga, tekstova za Wagnerove opere, Mozartove partiture, Verdijev Falstaff, Salome R. Strauba. Posebno se ističu brojne autokarte i biciklističke karte, a pri kraju popisa navodi se Gartentagebuch 1943., za koji nije poznato gdje se nalazi. Na sljedećih šest stranica su zabilješke nastale nakon dopreme dnevnika (*Tagebuch*) u Gradske muzej Varaždin.⁴¹ Potom slijede prazne stranice do 15. lipnja i nastavljaju se zabilješke o kosidbi te voću i povrću. Nije moguće reći kada su u tom dnevniku istrgnute stranice između 22. srpnja i 11. listopada.

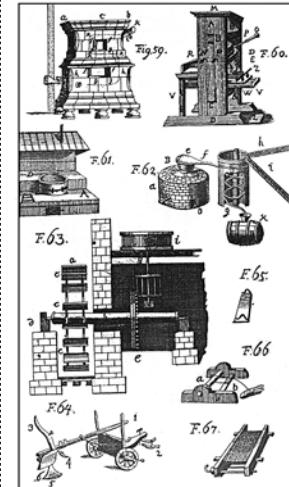
Varaždin. Istodobno s posjedima u okolini Varaždina imali su Draškovići posjede na području grada Varaždina. U popisu posjeda iz 1819. godine navodi se kuća na glavnom trgu i još jedna u blizini pavlinskog posjeda, s manjom u vrtu, obje izvan gradskih zidina.⁴² Za ovu temu o povijesnim vrtovima svakako je zanimljiv zapis da je spomenuta kuća u vrtu bila zidana u dva nivoa, s velikom i dvije male sobe, kuhinjom i podrumom. U posebnoj drvenoj kući živio je vrtlar.⁴³ Popisani su njegovi alati za kopanje, troje škare za obrezivanje, 60 posuda za biljke, 10 talijanskih stabala, 20 Fenster pro Mistbett.⁴⁴

Uz poznate pisane arhivske izvore nesumnjivo je zanimljiv slikovni prikaz Varaždina, velika veduta iz 1823. godine.⁴⁵ Na njoj se iz ptičje perspektive lako može utvrditi izgled Draškovićeva vrtla u sjevernom predgrađu, izgled njegova susjedstva i postojeće gradevine. Ta veduta prikazuje ruralne pojedinosti gradskih i izvangradskih čestica.

Isti vrt opisuje i Ladislav Ebner 1827. godine. On ističe da je taj vrt jedan od tri javna mjesta za razonodu u Varaždinu. Kao novi vlasnik, unuk Franjo Drašković obnovio je dijelove nasada u vrtu grofa Franje Draškovića, u koje je već otprije slobodan pristup imala obrazovana publika.⁴⁶

O vezama između vrtlarije u Velikom Bukovcu i grada Varaždina saznaće se nešto više iz crkvenih računa koji su skupljeni kao prilog za izvještaj za 1837. godinu. Sačuvalo se 7 pojedinačnih računa vrtlara Antuna Fiedlera, koje je napisao u prosincu iste godine.

Prema njima, dva su pisana u Bukovcu, a ostalih pet u

sl.16. Crteži naprava iz knjige *Technologie, oder die mechanischen Künste (Technologija, ili mehaničke umjetnosti)*, J.S. Hallensa, tiskana u Brandenburgu 1782.

GMV, B , .
GMV, B , .
GMV, B , P rod. .

36 GMV, B 3333, 1211-1232.

37 GMV, B 3333, 1233, 1239-

GMV, B .
GMV, KPO, .
GMV, KPO, .

41 Prema rukopisu i sadržaju moguće je da je to pisala M. I.

42 Točniji pregled svih zemljnišnih posjeda Franje Draškovića moguće je dobiti iz popisa koji je grad Varaždin načinio 1806. godine. Ti su posjedi popisani u odgovarajućim zemljniškim klasama za koje postoji i pet karata što ih je načinio Ignacije Beischlag 1807. godine.

GMV, B . Zapis o Draškovićevim vrtlarima česti su u matičnim knjigama Varaždina, kao i Klenovniku u Velikom Bukovcu. Oni se pojavljuju kao ženici, očevi rođene djece i svjedoci pri ženidbama i krstitkama. Tako je Antun Cziger bio više puta kum u Klenovniku između 1816. i 1819. godine. Jura Pek bio je više godina klenovnički vrtlar, ali je imao i posjed do grofa Draškovića, u blizini pavlinskog posjeda, što se vidi na Beischlagovoj karti. Pekov je posjed na broju , a Draškovićev na 432. Obojica su u okolini Varaždina, u različitim smjerovima, imala poprilične zemljije posjede.

GMV, B , .
45 Széchenyi fond TK 1385. Snimka Oszk, Mikrofilmár Nr. 1523. od . svibnja .
46 Ebner (1827., 182).

Varaždinu. Taj je vrtlar oko kapela sv. Vida, sv. Roka i sv. Fabijana zasadio nove mladice kestena i bukve.⁴⁷

Zaključak. Povjesni zapisi sačuvani među knjigama knjižnice obitelji Bombelles svojim su brojem i opširnošću dosada slabo poznato arhivsko vrelo za izučavanje povijesne baštine vrtnе umjetnosti u Hrvatskoj.

Podatci o postojanju vrtlara od sredine 18. st. na Draškovicevim posjedima u Klenovniku, Opeki i Bukovcu važni su za hrvatsko kulturno naslijede. I zapis o Zelendvoru na Jozefinskoj karti iz 1783./74. s oznakom Irr-Garten to potvrđuje te još bolje označuje o kakvom je vrtu riječ.

Često spominjanje staklenih prenosivih prozora u opisanim zapisnicima govori o visokom stupnju tehnologije uzgoja biljnih vrsta. Opisi staklenika od početka 19. st. u Zelendvoru, Klenovniku, Bukovcu i Varaždinu svjedoče o naprednim ostvarenjima obitelji Drašković u razvoju vrtne kulture. To posebno potvrđuje i uzgoj vrsta raslinja, među kojima su masline, lovori, limuni, naranče, pa čak i 350 ananasa.

Očuvani pisani podatci daju sliku jednoga engleskog vrta u Bukovcu na početku 19. stoljeća. Dragocjeni su stoga što mogu poslužiti za usporedbu s opisima, zapažanjima i primjedbama Mihovila Kunića (1765.-1835.), koji je bio nekoliko godina kasnije u obilasku Velikog Bukovca. Podatci o vrtovima u Klenovniku, Zelendvoru, Opeki i Varaždinu do 1819. godine mogu se također usporediti s Kunićevim kasnjim opisima i zapažanjima u razdoblju od 1828. do 1834. godine.

Arhivski podatci o Zelendvoru iz 1819. godine toliku su opsežni i temeljni da pružaju mogućnost za suvremenu prezentaciju njegovih objekata. Zapisi među knjigama knjižnice obitelji Bombelles o cvjetnim vrstama također su vrijedan izvor koji pokazuje što se sve sadilo u Opeki u drugoj polovici 19. st. Pisani podatci o zagrijavanom, 21,7 m dugom stakleniku u Velikom Bukovcu, s odjeljima i centralnim prostorom pod kupolom, potvrđuju izuzetnu vrijednost tih arhivskih vrela. Pojedinosti o brojnom vrtnom namještaju svjedoče o stakleniku kao mjestu u kojemu su često boravili članovi obitelji Drašković.

KRATICE

DAV, Državni arhiv u Varaždinu
GMV, Gradska muzej Varaždin
HDA, Hrvatski državni arhiv Zagreb, Zbirka matica na mikrofilmu
KA, Kriegsarchiv, Beč
KPO, Kulturno-povijesni odjel
MVŽC, Matica vjenčanih župne crkve Varaždin

VRELA I LITERATURA

1. GMV, KPO, 7048, u kožu uvezana knjiga s originalnom naljepnicom Bombellesove knjižnice B 3333 na hrptu.
2. Hofstätter, E. (1989.), *Beiträge zur Geschichte der Österreichischen Landesaufnahmen*, Wien, .
3. Jurčić, I. (1989.), *Doprinos Mihovila Kunića poznavanju stanja i razvoja vrtnе umjetnosti sjeverozapadne Hrvatske u prvoj polovici 19. stoljeća*. Magistarski rad, Zagreb, 1989.

4. Maruševski, O. (1997.), *Kultura vrtova i perivoja*, u Bidermajer u Hrvatskoj, MUO, 82-101, Zagreb, 1997.

5. Perči, Lj. (1997.), *Tri plana grada Varaždina s kraja 18. stoljeća i veduta iz 1823. godine*, u: Spomenica Gradskog muzeja Varaždin, 1925.-1995., 35-43, Varaždin, 1997.

6. Perči, Lj. (2001.), *Obitelj Bombelles i glazba*, Katalog DAV-a, Varaždin, 2001.

7. Perči, Lj. (2002.), *Knjižnica obitelji Bombelles*, u: Stvaralački potencijali u funkciji društvenog, ekonomskog i kulturnog razvoja Sjeverozapadne Hrvatske, zbornik radova, 425-435, Zagreb-Varaždin, 2002.

8. Perči, Lj. (2003.), *Glazbeni instrumenti u posjedu plemićke obitelji Drašković na početku 19. stoljeća*, Arti Musices 34/1-2, Zagreb, 2003.

THE LIBRARY OF THE NOBLE FAMILY BOMBELLES AS A SOURCE FOR RESEARCHING GARDEN ART IN THE REGION OF VARAŽDIN

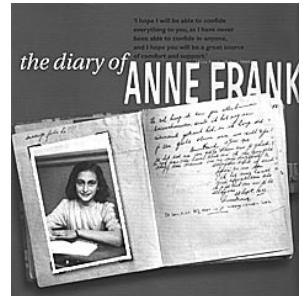
The library of the noble Bombelles family is preserved in the Varaždin City Museum. It was moved from the Opeka Castle in May 1946 into the Gallery building of old and new masters.

Whilst describing the early owners of the library holdings which carried that name of count Bombelles from 1852, the author indicated the wide collection of preserved books in the Varaždin City Museum. Showing more than 25 books, magazines and catalogues on plants and gardens, she especially highlighted the importance of a handwritten book owned by the Drašković family, consisting of 2341 pages of verified transcripts of over 100 documents from 1822. Whilst describing the wealthy content from the Klenovnik, Opeka, Zelendor, Veliki Bukovac and Varaždin inventory from 1766-1819, the author brings forth unknown details in our literature on the various contributions of the Drašković family members to the Croatian garden inheritance. She points out a few handwritten entries from the library of the Bombelles family on the different types of plants that were planted in Opeka towards the end of the 19th century as well as the seed catalogue from the same period. Up until 1945, the younger members of the Bombelles family saved the old editions and bought the new ones in Opeka. The library was being enriched with numerous books and magazines. Among the books of this partly researched noble family were also rich sources for researching some of the gardens nearby, some of them even in Varaždin from 1766 to 1945. The library of the Bombelles family counts among it books classic pieces from Greek, Roman, French, English, German and Spanish literature, numerous books of religious content, encyclopaedias, lexicons, dictionaries, history books, novels in English, French and German, collected works from prominent figures in European history and many other interesting and rare books from various aspects of human activity. Among the printed books from the 18th and 19th centuries there are many books on plants and gardening. Special sources are two periodicals from the collection of Franjo Drašković (1750-1817) which have their continuations printed from the second half of the 17th century to mid 18th century. These books contain articles on medicine, nature and meteorology as well as many descriptions and sketches of plants and trees from other continents. The historical records that are preserved along with the books of the Bombelles family library still remain a low-key archive source for studying the historical heritage of garden art in Croatia.

KUĆA ANNE FRANK

ROSANA RATKOVČIĆ □ Javna ustanova spomen-područje Jasenovac

IM 35 (3-4) 2004.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

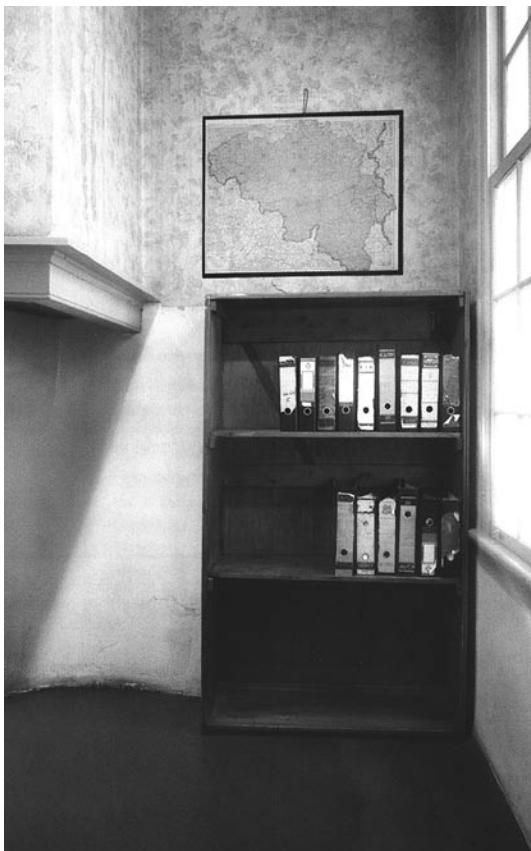

sl.1. Muzej Kuća Anne Frank, Amsterdam
sl.2. Dnevnik Anne Frank

Muzej Kuća Anne Frank osnovan je 1960. godine u zgradbi na Prinsengeracht 263, gdje se od 6. srpnja 1942. do 4. kolovoza 1944. nalazilo tajno skrovište obitelji Frank i gdje je Anne Frank napisala svoj *Dnevnik*, jedinstvenu kroniku osobnog iskustva mlade djevojke u skrivanju pred neposrednom opasnosti od odvođenja u neki od nacističkih logora smrti.

Anne Frank rođena je 1929. u Frankfurtu, u Njemačkoj. Kada je 1933. godine nacional-socijalistička partija, vođena Adolfom Hitlerom, došla na vlast, obitelj Frank odlučila je preseliti u Amsterdam, koji je do njemačke okupacije Nizozemske 1940. godine bio sigurno utočište. Pokušavajući se zaštiti od sve snažnijih progona Židova u Nizozemskoj, Otto i Edith Frank, s njihove dvije kćeri, Margot i Anne, od 6. srpnja 1942. počinju život u skrovištu u aneksu kuće na Prinsengerach 263, u kojoj su se nalazili poslovni prostori tvrtke Otto Franka. Tjedan dana kasnije obitelji Frank pridružili su se Hermann i Auguste van Pels i njihov sin Peter, a u

studenome 1942. godine Fritz Pfeffer također je došao živjeti u aneksu. Zaposlenice i zaposlenici Otto Franka, Miep Gies, Bep Voskuijl, Jo Kleiman i Victor Kugler, pomagali su ljudima u skrovištu, donosili im hranu i potrepštine te novosti iz vanjskog svijeta, i čuvali njihovu tajnu. Istodobno, radnici koji su radili u skladištu u prizemlju kuće nisu smjeli znati ništa o ljudima u skrovištu, koji su tijekom dana morali biti posve tihi i neprimjetni, dok su noću i praznicima napuštali svoje skrovište i koristili se i ostalim prostorijama kuće. Skrovište je otvoreno 4. kolovoza 1944. i sve osobe iz skrovišta deportirane su u različite koncentracijske logore. Herman van Pels ubijen je u plinskoj komori u Auschwitzu u rujnu ili listopadu 1944. Fritz Pfeffer umro je od bolesti i iscrpljenosti 20. prosinca 1944. u Neuengameu. Edith Frank umrla je od bolesti i iscrpljenosti 6. siječnja 1945. u Auschwitz-Birkenau. Margot Frank umrla je od tifusa i iscrpljenosti u ožujku 1945. u Bergen-Belsenu. Anne Frank umrla je od tifusa i iscrpljenosti u ožujku 1945. u

sl.3-4. Kuća Anne Frank, Iza pomicne police skriva se ulaz u tajni aneks, dio stalnog postava.

Bergen-Belsenu, nekoliko dana nakon Margot. August van Pels umrla je između 9. travnja i 8. svibnja 1945. u blizini Theresienstadta. Peter van Pels umro je 5. svibnja 1945. u bolnici u Mathausenu. Otto Frank preživio je Auschwitz.

Nacisti su nakon deportacije iz aneksa odnijeli i sav namještaj, ali dnevničke i ostale zapise Anne Frank uspješno su sačuvati Miep van Gies, koja ih je predala Ottu Franku nakon njegova povratka iz logora, a on je dnevnik svoje kćeri objavio 1947. godine pod naslovom *Tajni aneks*, koji je Anne odabrala kao naslov svojih zapisa dok se još nadala da će jednoga dana biti objavljeni. Od tada je *Dnevnik Anne Frank* preveden na više od šezdeset jezika.

Kuća Anne Frank otvorena je 1960. kao mali muzej. Prednja strana kuće, nekadašnji uredi poduzeća Otta Franka, pregrađena je tada u recepciju i izložbeni prostor. Samo je stražnji dio kuće, poznat kao aneks, ostavljen u autentičnom stanju. Muzeju je priključena i susjedna kuća na Prinsengerahrt 265. Između 1996. i 1999., pokraj tih dviju zgrada na kanalu, u kojima je do tada bio smješten muzej, sagradena je nova zgrada. U nju su smješteni poslovni prostori muzeja. To je omogućilo da se prednjem dijelu kuće vrati izgled kakav je imao u vrijeme skrivanja obitelji Frank i ostalih koji su im se pridružili. Broj posjetilaca Kuće Anne Frank raste iz godinu u godinu, tako da je od 9 000 posjetitelja koliko ih je muzej imao 1960. godine, broj posjetitelja 2002. godine porastao na 908 000.

Sadašnji stalni postav muzeja realiziran je 1999. godine, nakon dovršenja izgradnje nove muzejske zgrade. U stalnom postavu izloženi su različiti materijali: citati iz dnevnika, povijesni dokumenti, predmeti, fotografije i video. Stalni postav osmišljen je tako da predstavljanjem osoba iz skrovišta i njihovih pomagača govori o vremenu nacističke ekspanzije i nacističkih zločina. U tom smislu u postavljanju izložbe praćena je podjela zgrade na javni dio, koji gleda na kanal, i na skriveni dio aneksa u dvorištu, koji je i bio presudan u odabiru te kuće kao mjesta skrivanja. U prednjem, javnom dijelu kuće izloženi su dokumenti i grada koja smješta osobna iskustva u kontekst nacizma, dok su izložci u aneksu većinom izrazito osobni predmeti koji su pripadali pojedinim osobama iz aneksa. Istodobno, najsnažnije iskustvo posjetiocima pruža autentično stanje prostorija u aneksu, osobito sobe koja je tijekom razdoblja skrivanja pripadala Anni Frank i u kojoj su zidovi oblijepljeni slikama što ih je sama Anna izrezivala iz žurnala i lijepila na zidove, o čemu je i pisala u svom dnevniku. Osim toga, jak dojam na posjetitelje ostavljaju i citati izabrani iz *Dnevnika*, smješteni u prostorije na koje se odnose ili su u vezi s događajima koji su se zbili u određenoj prostoriji. Cjelokupni postav praćen je i videozapisima iskaza svjedoka koji su u to vrijeme bili u dodiru s Annom Frank i s ljudima u skrovištu.

U prizemlju, gdje je bilo skladište dviju tvrtki Otta Franka (Opeka je proizvodila vezivno sredstvo za džemove, a Gies and Co. posebne mješavine začina), izloženi su

predmeti koji podsjećaju na funkciju tog prostora tijekom skrivanja: promidžbeni materijali i ambalaža proizvoda tih tvrtki. Na prvom katu rekonstruirani su uredi pomagača tako da njihov izgled bude nalik onome kakav su imali tijekom skrivanja, a u njima su izloženi osobni dokumenti i građa vezana za osobe koje su pomagale ljudima u skrovištu.

U prostorijama na drugom katu, koje su u razdoblju skrivanja korištene kao ostava, prvi put tijekom obilaska izložbe nailazimo na izravna podsjećanja na nacističke progone Židova. Tu su prozori zakriveni velikom fotografijom racije na Gelderskade 265, 1943. godine, jedne od brojnih racija koju je Anna vidjela s prozora te prostorije u popodnevним satima, kada se mogla slobodno kretati kućom. Tu je u vitrinama izložena grada koja govori o sve većim progonima Židova u Nizozemskoj, a osobni se dokumenti, pisma i fotografije izmjenjuju s općim svjedočanstvima o progonima, žutom tkaninom s Davidovom zvijezdom koju su Židovi bili prisiljeni nositi i s natpisima *Zabranjeno za Židove*.

Izložbeni postav te prostorije uved je u prostorije tajnog aneksa, u koje se ulazi iza pomicne police koja je skrivala ulaz u aneks i koja je, kao autentični predmet iz vremena skrivanja, jedan od najdojmljivijih iskustava izložbe. Prostorije aneksa, u kojemu se 25 mjeseci skrivalo osam osoba, ostale su u autentičnom stanju iz tog vremena, ali bez namještaja koji su nacisti odvezli nakon što su deportirali osobe iz skrovišta. U tim su prostorijama izloženi osobni predmeti, a kao i na cijeloj izložbi, na zidovima su citati iz Annina dnevnika koji se odnose na pojedine prostorije ili na izložene predmete.

Nakon suočavanja s autentičnim prostorom aneksa posjetilac ponovo prelazi u javni prostor kuće koji gleda na kanal, gdje se suočava sa sudbinom osoba iz aneksa stradalih u koncentracijskim logorima. Tu su izložena svjedočanstva o njihovom stradanju, registracijske karte iz logora, kao i fotografije koje dokumentiraju te teme, snimke koncentracijskih logora i zatočenika.

Iz te se prostorije ponovo prelazi u skroviti dio kuće, u potkrovље aneksa, gdje je izložen original Annina dnevnika, kao i različiti drugi tekstovi koje je Anna pisala.

tijekom skrivanja. Stalni postav završava predstavljanjem različitih izdanja dnevnika u prijevodima na brojne svjetske jezike.

Na kraju obilaska muzeja posjetiteljima je na raspolaganju interaktivna multimedjiska prezentacija kojom su predstavljeni izgled kuće, osobe koje su se skrivalle u aneksu i njihovi pomagači.

Primljeno: srpnja

sl.5. Kuća Anne Frank, dio stalnog postava.

THE HOUSE OF ANNE FRANK

The Museum the House of Anne Frank was established in 1960 in a building on Prinsengeracht 263, which was, between July 6th 1942 and August 4th 1944 the secret hiding place of the Frank family and the place where Anne Frank wrote her Diary, a unique chronicle of the personal experiences of a young girl in direct danger of being taken away to a Nazi death camp.

The House of Anne Frank was opened in 1960 as a small museum, and between 1996 and 1999, next to these two buildings on the canal where the museum was located until then, a new building was built in which the administration rooms of the museum were placed, and the permanent exhibition of the museum was realized in 1999, after the completion of the work in constructing the new museum building.

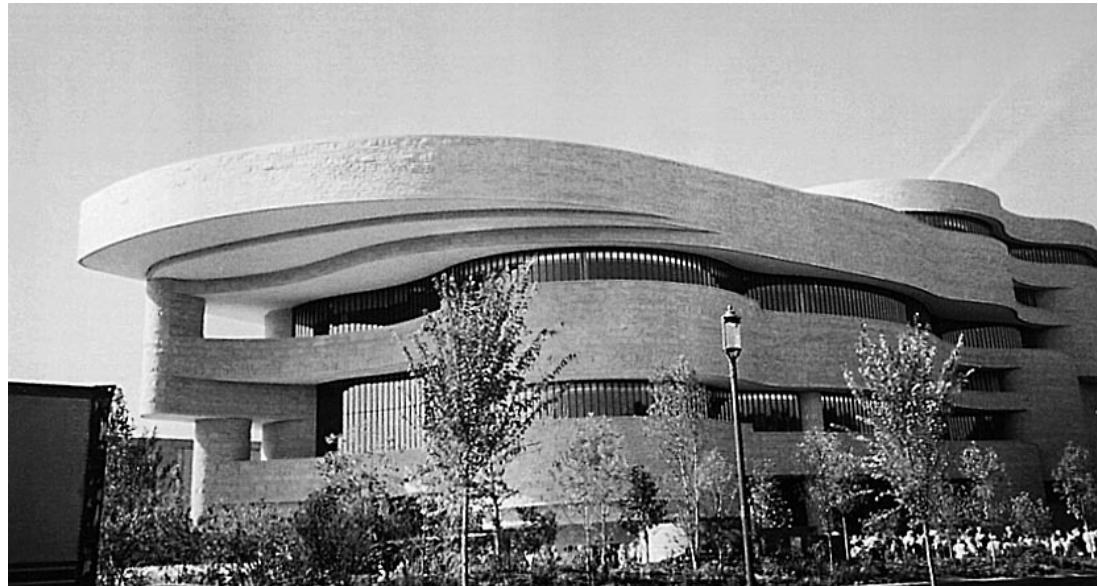
Different materials were used in the permanent exhibition: quotes from the diary, historical documents, objects, photographs and videos. The permanent exhibition was conceptualized so that by introducing people from the hide-out and their helpers it speaks of a time of Nazi expansion and Nazi crimes. In this sense, the formation of the exhibition followed the division of the building into the public part that looks upon the canal and the hidden part of the annex in the yard, which made this house the choice of the hide-out. The entire exhibition is accompanied by video recordings of witness statements that were in touch with Anne Frank and the people from the hide-out.

The permanent exhibition ends with the presentation of different editions of the diary, of translations in numerous world languages and at the end of the museum tour an interactive multimedia presentation is available to the visitors.

INDIJANSKA TRADICIJA I FRANK O'GEHRY - DVA OGLEDA O NOVIM MUZEJIMA U WASHINGTONU D. C.

mr. sc. DANICA DRAGANIĆ, etnologinja u mirovini □ Gradski muzej Virovitica, Virovitica

sl.1. National Museum of the American Indian, danima nakon otvaranja ispred novog indijanskog muzeja povorka posjetitelja čeka na ulaz

U središtu grada, na udaljenosti manje od jednog kilometra, mogao se u rujnu i listopadu 2004. godine razgledati upravo sagrađen i svečano otvoren *National Museum of the American Indian* i izložba Frank O'Gehry, *Architect: Designs for Museums* u Corcoran Gallery of Art.

Široki zeleni bulevar National Mall, koji se proteže od U.S. Capitola do obeliska Georgea Washingtona, uz dosadašnjih desetak muzeja dobio je još jedan, na zadnjem slobodnom mjestu, koji je po mnogočemu drukčiji. To je prvi muzej izgrađen isključivo za prastanovnike Amerike, a njegova je posebnost i to što je u njegovu stvaranju od prvih ideja, nacrta i projekata pa do opremanja i postava suradivao i velik broj pripadnika raznih indijanskih plemena. Bili su to pojedinci ili udruge: od graditelja i arhitekata do raznih drugih stručnjaka, s ciljem da se što je moguće bolje izrazi stara indijanska tradicija (o planovima i gradnji moglo se čitati u *Vijestima muzealaca i konzervatora*, 1-2, 2003. g.). Pri otvorenju muzeja, od ukupno 328 službenika 72 su bila indijanskoga podrijetla.

Zgrada se već izdaleka razlikuje od susjednih nepravilno zaobljenim linijama zidova, koji na taj način nasleđuju oblik indijanskih šatora, kao i prirodnim oblicima stijena oblikovanih vjetrom, suncem i kišom. Kamen kojim su zidovi obloženi grubo je klesan rukom, nepravilnih je

sl.2. Ulazno pročelje na dan otvaranja

oblika i raznih veličina, u boji uštenjene bizonke kože. Glavni je ulaz okrenut prema istoku, kao što je običaj na indijanskim nastambama, kako bi ujutro mogli pozdraviti Sunce što izlazi. Ovdje je to slučajno i pogled prema U. S. Capitolu.

Građu za muzej počeo je prikupljati George Gustav Heye, sin njemačkih doseljenika, krajem 19. stoljeća. Prvi predmet koji je nabavio bila je kožna indijanska košulja koja ga je potaknula da nakon 45 godina stvorи zbirku od 800 000 predmeta iz 900 indijanskih plemena s područja od Alaske do Perua.

Kad je prostor u New Yorku gdje je zbirka bila smještena od početka postao premalen, građu su 1980. godine otkupili *Smithsonian muzeji*, a desetak godina kasnije počinju pripreme za gradnju današnjeg *National Museum of the American Indian*.

Svečano otvorenje muzeja održano je 21. rujna 2004., a taj datum je izabran zato što se na taj dan u starim indijanskim poljodjelskim kulturama iskazivalo poštovanje zemlji za darove koje je čovjek od nje dobio tijekom godine. Pozivnicu za tu prigodu dobila sam kao donatorica za izgradnju muzeja, što mi za skroman godišnji prilog pokriva preplatu za njihov časopis *American Indian* i popust u svim muzejskim prodavaonicama *Smithsonian* udruženja.

Na dan otvorenja već u 9.30 ujutro usred *National Mall* počeo je mimohod Native Nations Procession, kojim su se tisuće sudionika, većinom u tradicijskoj odjeći, kretale u smjeru istoka, prema U. S. Capitolu, gdje je bila postavljena glavna pozornica. Tu se od 12 do 13 sati održala ceremonija otvorenja muzeja. Među mnogim uglednim uzvanicima bio je i predsjednik Perua (iz plemena Quechua), a govore su održali Richard W. West Jr., direktor muzeja, tajnik *Smithsonian* udruženja, senator Colorada, jedini Indijanac na tom položaju. On je, među ostalim, istaknuo da je taj novi muzej "priča o indijanskoj zemlji i da je grad spomenik konačno dobio i spomenik američkim Indijancima".

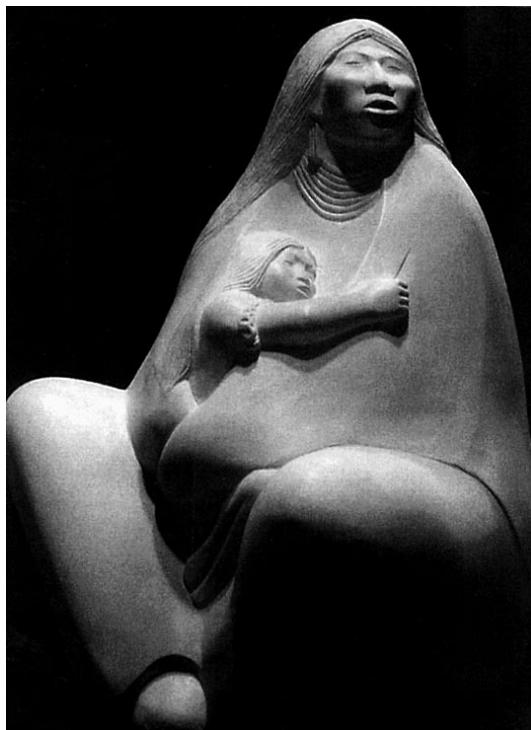
Odmah nakon te svečanosti započeo je Festival prvih Amerikanaca, koji je trajao do 26. rujna, uz sudjelovanje više od 300 glazbenika, plesača, pripovjedača, umjetnika raznih rukotvornih vještina. Na nekoliko stotina metara travnjaka, između velikih muzeja, bilo je postavljeno desetak većih i manjih pozornica, šatora, paviljona iz kojih su odzvanjali glasovi i instrumenti starih indijanskih zvukova sa svih strana Amerike, ali i suvremenih blues, rock, reggae i jazz što su ih izvodile indijanske skupine. Moglo se vidjeti kako se izrađuju stare rukotvorine, tkanine, instrumenti, nakit, alati, a posvuda su se širili mirisi neobičnih jela i pića. U malim šotorima nudio se velik izbor raznih suvenira, od vjernih kopija starih predmeta do primjene starih vještina za nove predmete, pa do posve modernih suvenira. A i cijene su bile od dostupnih prosječnim kupcima do nevjerojatno visokih. U vrlo detaljnem programu o svim zbivanjima u povodu otvorenja muzeja tiskan je raspored nastupa svih sudionika s poimeničnim popisom i točnim vremenom nastupa.

Prije nego uđemo u zgradu muzeja zapažamo neobičnu, pažljivo i zanimljivo uređenu zelenu površinu. Jedan od pet članova tima za oblikovanje objekta bila je etnobotičarka iz plemena Navaho, koja je okoliš uredila kao stabilan ekosustav s četiri vrste zemljишta: livadama, šumama, močvarama i poljodjelskim kulturama, sa 150 vrsta grmlja, drveća, kukcima, pticama, patkama.

Za središte grada vrlo je neobično vidjeti nasade kukuvara, tikava, graha i drugih domaćih biljaka. Time je obnovljeno ono što je tu uspijevalo u vrijeme kad su na tom zemljишtu živjela plemena Algonkin, prije nego su došli prvi Europljani. Na taj način će, prema vjerovanju domorodaca, i u stvaranju muzeja djelovati četiri elementa: prirodni svijet, životinje, duhovni elementi i ljudi.

Već pri prvim koracima na području Muzeja može se primjeniti ocjena koja se mogla pročitati prije otvorenja: "Čim stupite na područje muzeja pripremite se za nešto s druge strane viđenoga." A kad razgledamo sva tri kata, svakako ćemo se složiti s time.

Kroz niz staklenih vrata ukrašenih rukom lijevanim ornamentima ulazi se u veliki kružni prostor (35 m visok i jednako toliko širok), koji osvjetjava sunce kroz okrugli otvor na vrhu. Oko podneva sunčane zrake, prolazeći kroz staklene prizme, stvaraju na zidu dugu. Smisljeno je i ostvareno mnogo zanimljivih pojedinosti koje na razne načine pokazuju povezanost nekadašnjih ljudi s priro-

sl.3. Allan Houser, "Majka Zemlja"

nim okolišem. Na crno-bijelom podu od granitnih ploča označena je linija do koje dopire sunce na dan zimskog solsticija. Taj ulazni dio nosi ime *Potomac*, što na jeziku Delaware Indijanaca znači mjesto kamo se donosi roba za trgovanje, tj. tržnica. To je i ime rijeke na kojoj leži Washington. Na podu u sredini je krug od crvenog drva koji predstavlja ognjište, a uokolo su kamene klupe. Njihov valoviti, 30 m dugačak naslon izведен je od prepletenih bakrenih traka koje trebaju podsjećati na nekadašnje rukotvorstvo stanovnika. Restoran koji nudi pića i jela priređena po starim receptima nosi ime *Mitsitam* (što na indijanskom jeziku znači "idemo jesti"). Prodavaonica suvenira ima zidove obložene ručno tesanim daskama od 700 godina stare cedrovine, i to od prirodnog srušenog stabla. Naziv joj je *Chesapeake*, što je ime za školjke koje su se koristile kao platežno sredstvo, a tako se zove i nedaleki duboki zaljev ispunjen brodicama, kućama za odmor i ribljim restoranima. Ta muzejska prodavaonica ima raznoliku ponudu nakita, predmeta od kože, tkanine, keramike i drva koje izrađuju poznati indijanski umjetnici, pa su i cijene u skladu s tim: ženska torbica - 700 USD, pletena košara ili drvena oslikana škrinja od 6 do 9 tisuća!

Pokraj ulaza stoji 7 m visok totemski stup, na prvi pogled izgleda kao stari stup, a izradio ga je današnji Tlingit Indijanac, pa se, za razliku od nekadašnjih stupova, ovome zna i ime autora.

U prizemlju se osim restorana nalazi i najveći prostor za razne priredbe, *Main Theater*, sa 322 sjedala. Okomita drvena oplata okružuje gledatelje, pa podsjeća na gustu šumu, a oblik pozornice omogućuje kretanje u krug, pa gledatelji neposredno doživljavaju specifično izvođenje starih plesova.

sl.4. Zlatna lijevana figurica, Kolumbija, 500-1000 g.

sl.5. Vaza iz Puebla, Mexico, 1350-1550 g.

Po brojnim pojedinostima koje su zamjetne u izvedbi same građevine, krajolika i ulaznog prostora, a koje se vežu za indijansku tradiciju nazivima, oblicima, materijalom, obradom ili duhovnim značajkama, moglo bi se očekivati da će sa samim postavom biti isto. Ali - već prije nego je muzej otvorio vrata posjetiteljima, suradnici koji su radili na ostvarenju tog velikog projekta i novinari koji su ga prije otvorenja vidjeli najavlivali su da će to biti muzej drugačiji od svih u susjedstvu.

U članku *Gdje se mit i muzej sastaju* ("Washington Post", 19. rujna 2004.) objašnjava se da će biti tako zato što će u njemu Indijanci sami - a ne stranci - ispričati svoju povijest, a naglasak će biti na današnjim živim ljudima i njihovim kulturama, a ne na mrtvoj prošlosti. Glavna je poruka novog muzeja: *Mi smo još ovdje*. Autori su bili svjesni da će biti dosta primjedaba jer je mnogo prostora (otprilike polovica ukupnoga izložbenog prostora) ispunjeno prikazima današnjeg života domorodačkih zajednica, a ne starim, tradicijskim. Kako je većina posjetitelja očekivala više prošlosti unaprijed je priopćeno: "Ovaj muzej neće biti samo svjedok prošlosti već i svjedok današnje vitalnosti domaće kulture, raznolikosti znanja i umjetnosti."

Zato je i direktor muzeja Richard W. West (i sam pripadnik plemena Cheyenne) više puta naglašavao kako njegova ustanova izrazito poštuje arheološki, antropološki i povijesni pristup istraživanju domaćih stanovnika, ali takav je način u ovom muzeju odbačen. Svatko tko tumači povijest ima svoju "točku gledanja", pa će se zato u ovome muzeju čuti "glas naroda" koji se dosada nije slušao. I iz drugih članaka novinara i muzealaca komentari su se mogli ukratko sažeti u nekoliko riječi: "različito, ponudeno s poštovanjem, ali i skepticizmom, sa savjetom posjetiteljima; pogledajte, suprotstavite se, razmišljajte, raspravljajte. To je muzej Indijanaca i za Indijance u kojemu će oni sami sebe prikazati. Znanost neće biti zadnji sudac u našem muzeju, već će domoroci odlučiti o sebi samima."

Među velikim naslovima u novinama, prospektima, vodičima i drugim tiskanim najavama ima naslova i izreka koje jasno objašnjavaju kakav je to muzej i što posjetitelji mogu očekivati. "To je zgrada s mnogo zanimljivosti za vidjeti, ali i klub od 219 milijuna dolara (cijena izgradnje), katedrala i spomenik, ali i politički stav, nepoznanačica za znanost, to je indijanska zemlja s vlastitim pravilima. Među tim zidovima znanost se povlači u bajku."

Zaključak u tekstu mujejskog kataloga glasi: "Tu se ne pruža intelektualni tekst za razumijevanje izloženog predmeta već se tumače emocionalne pretpostavke koje pomažu da se razumije osnova njihova smisla." Ukratko, sve se svodi na to da istina može biti u onome što nije rečeno, da je skrivanje smisla važnije nego ono što se otkriva i, na kraju, da je jedina istina na svjetu da nema jedinstvene istine. Zanimljiv je i odgovor na jedno pitanje koje se postavlja, a na koje se dobivaju različiti odgovori: tko je pravi, urodeni Indijanac? Prema jednima, to nije samo onaj tko ima indijanske krvi, već i onaj tko živi kao Indijanac. Ako odreže kosu, obuče

sl.6. Kožni kaput iz plemena Pawnee, Oklahoma, oko 1910. g.

građansko odijelo i živi u velikom gradu, neće se više smatrati Indijancem. Neki će čak tvrditi, ako netko ima fakultetsko obrazovanje, nije više Indijanac.

Među pitanjima na koja posjetitelj neće naći odgovor i sva su dosadašnja znanstvena tumačenja o tome kako je Amerika naseljena. To se tumači time što domoroci imaju svoja vjerovanja o vlastitom postanku, koja su za njih jedina prihvatljiva i istinita.

Prije otvorenja ovog muzeja, u nedalekom *National Museum of Natural History* pokrivene su vitrine s etnografijom sjevernoameričkih indijanskih kultura, uz objašnjenje jednog od autora novog muzeja da je to zato što je ondje na nedostojan način prikazan njihov život. A to je bio isti način na koji je u tom muzeju prikazana i etnografija cijelog svijeta.

Na prvom katu samo je jedna prodavaonica suvenira s velikim izborom uobičajene raznolike ponude, od dječjih igračaka do razglednica, ali, za razliku od one u prizmlju, s prosječnim, prihvatljivim cijenama.

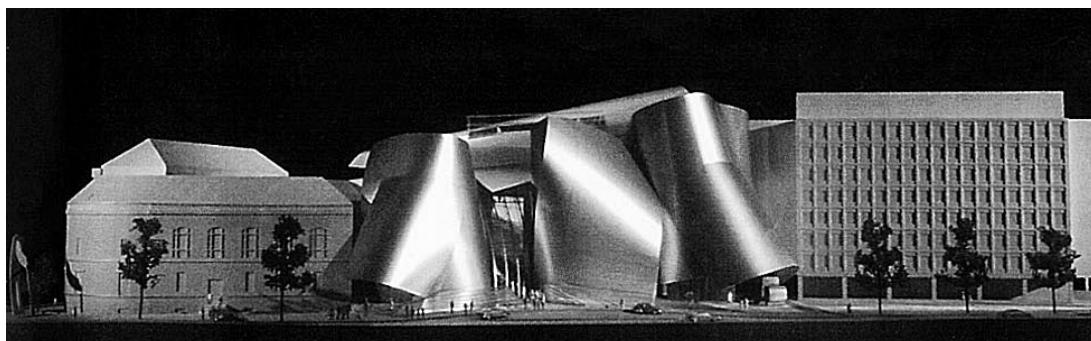
Tek na drugome i trećem katu stižemo do mujejskog postava. I nakon svih najava, upozorenja i objašnjenja što možemo očekivati gotovo svakoga dočeka i poneko iznenadenje.

Na drugom je katu u dvije izložbe prikazan današnji život onih koji se smatraju potomcima američkih prastanovnika.

Stalna mujejska izložba *Naš život - današnji život i identitet* prikazuje kulturni, socijalni, jezični i politički život osam domorodačkih skupina u 20. stoljeću. Izabrane su različite zajednice, od gradske u Chicagu do malih autohtonih zajednica od Kanade do Kariba. Usprkos mnogim promjenama tijekom vremena i teškome materijalnom preživljavanju sačuvali su neke svoje posebnosti. Tako oni opstaju kao različita i određena zajednica i danas čuvaju svoj jezik, kulturnu osobnost i tradicijsku umjetnost. Glavni je naglasak na različitim slojevima koji danas čine njihov identitet, što se izražava u tome kako se oblače, što misle, a osobito kako se oni sami u tome vide. Ali to njihovo vlastito shvaćanje identiteta bilo je pod utjecajem službenog stajališta o tome tko jest, a tko nije Indijanac. Taj se postav pretežito sastoji od fotografija, s malo predmeta, s velikim panoima i opširnim legendama, videomonitorima, ozvučenjem i ostalom modernom tehničkom opremom.

Drugi izložbeni prostor na tom katu predviđen je za povremene izložbe današnjih umjetnika indijanskog podrijetla. Na otvorenju to su bili George Morrison (1919.-2000. g.) i Allen Houser (1914.-1994. g.). Oko 200 slika i skulptura, većinom posuđenih iz privatnih i javnih galerija, među kojima su vrlo zanimljivi kolaži od komadića drva raznih boja, oblika i vrsta, a tu su i velike skulpture jednostavnih oblih linija u boji prirodnog drva. Za njih su kritičari istaknuli da "bojom i oblikom stvaraju moderna djela koja premoščuju prazninu između domaće i one druge umjetnosti".

I konačno stižemo na treći kat, gdje nas čeka nešto od "prave stare indijanske kulture", što od muzeja očekuje većina posjetitelja. Jedna stalna izložba nosi naziv *Naš*

sl.7. Corcoran Gallery of Art, Washington D.C., početak gradnje očekuje se 2006.
Maketa F. O'Gehryja

svijet - tradicionalna znanja oblikuju naš svijet. To je prikaz usredotočen na domorodačku kozmologiju - pogled na svijet, na filozofiju stvaranja i reda u svjetu te na duhovni odnos između ljudi i prirode. Uz prikaz kroz tijek sunčane godine izložba vodi gledatelje među domoroce koji nastavljaju izražavati mudrost svojih predaka u obredima, jeziku, umjetnosti, duhovnosti i svakodnevnom životu. Tako upoznajemo dio starih vjerovanja osam plemena, od Alaske do Perua.

Drugom izložbom na trećem katu, *Naš narod*, Indijanci sami prikazuju posljednjih 500 godina američke povijesti, drugačije nego su je do sada prikazivali Europljani. U borbi za preživljavanje sukobljavali su se s bolestima, pobjedivali u borbama, mirili se sa slabljenjem tradicijske duhovnosti, smanjenjem prostora na kojemu su živjeli. Ali to je i vrijeme kroz koje su uspjeli održati svoju kulturu. Svako od osam prikazanih plemena (od Brazila do Kalifornije) na nekoliko kvadratnih metara predočuje svoju prošlost i tradiciju. U posebnoj vitrini s nazivom *Zid od zlata* izloženi su razni predmeti koje su Europljani od 1490. godine izrađivali od zlata otetoga domaćim narodima: kovani novac, kršćanski krizevi, razno oružje, osobito mačevi i bodeži. Sve te tri izložbe s prikazima povijesti, današnjice i tradicijskih indijanskih vjerovanja diljem Amerike, ostvarene su prema savjetima, izboru i ideji mnogih domorodačkih suradnika i autora.

Muzejski stručnjaci sami su postavili još nekoliko vitrina u središnjem prostoru drugoga i trećeg kata. Tu je, pod nazivom *Pogled na zbirku*, izloženo 3 500 predmeta raspoređenih prema temama: prikazi životinja na raznim objektima, predmeti ukrašeni raznim zrnecima, košare i posude, lutke, medalje, kameni vrhovi za strelice, ceremonijalne posude. Svaka vrsta predmeta složena je u posebnu vitrinu, bez legendi i broja. Vitrine su zidne, plitke, kao izlozi, a ispred svake je mali monitor na kojemu se mogu dobiti podaci o svakom izlošku, a moguće ga je zaokrenuti za 360 stupnjeva. Svakih nekoliko godina grada će se zamjenjivati.

I na kraju možemo zaključiti: ostvareno je ono što se najavljalilo od prvih dogovora i projekata do gotovog postava. Stvoren je muzej drugačiji od bilo kojega drugoga etnografskog muzeja, a najbolje i najkraće tumačenje namjera i rezultata glasi: "Još smo tu." U postavu je stvorena mješavina prastarih vještina i današnjeg stvaralaštva u jedinstvo kako ga Indijanci shvaćaju, a ne u odvojene cjeline kao što činimo mi "stranci".

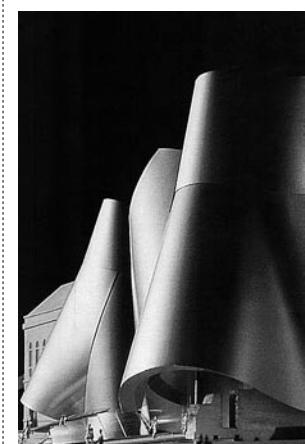
Gledano sa stajališta domorodaca, ispunjen je njihov plan i želje da se u središtu SAD-a, pokraj središta moći, Capitola, predstave kako oni sami sebe vide danas - kao potomke američkih prastanovnika. Svojim neobičnostima muzej svakako pobuduje zanimanje, iako se mnogi neće, a i ne moraju slagati s takvim predstavljanjem.

Od muzeja Indijanaca laganom šetnjom duž National Molla, pokraj niza velikih Smithsonian muzeja, možemo skrenuti na široku prometnu Constitution Av., te dalje, dok pogled lijevo seže na Washingtonov obelisk, a desno na travnjak ispred Bijele kuće. Nakon nekoliko stotina metara prema sjeveru dolazimo do Corcoran Gallery of Art, koja je već izdaleka uočljiva po visokim jarbolima na kojima vijore zastave s imenom galerije ili nazivom povremene izložbe.

Galeriju je utemeljio William Wilson Corcoran svojim poklonom 1869. godine i do danas je to najveća i najstarija privatna galerija u gradu. Njezina građa obuhvaća nacionalnu povijest, od kolonijalnog doba do danas, uz dobar izbor europskih majstora iz nekoliko posljednjih stoljeća. U početku je zbirka bila u manjoj zgradi u istoj ulici, gdje je danas *Renwick galerija*. Tu zgradu u stilu moderne, danas sa zelenim bakrenim krovom, projektirao je Ernest Flagg i bila je dovršena 1987. godine. Stalna zbirka ima više od 11 000 radova mnogih najpoznatijih Amerikanaca: Johna Copleya, Gilberta Stuarta, Rembrandta Pealea, Alberta Bierstadta, Frederica Churcha, J. Singera Sargenta, Thomasa Eakinsa, Mary Cassatt.

Europska umjetnost stigla je putem nekoliko donatorskih zbirki. *Wakler Collection* sadržava djela kasnog 19. i ranog 20. st., među kojima su Courbet, Monet, Pissaro, Renoir, a *Clare Collection* predstavlja nizozemski, flamski i francuski romantizam te poznati "zlatni salon" izrađen za Hotel d'Orsay u Parizu 1770. g. Nakon što je 1925. g. dopremljen u Corcoran Gallery, za njega je 1928. g. sagrađeno drugo krilo zgrade.

U posljednjih pet godina broj osoblja galerije se utrostručio, a stiglo je 3 000 novih predmeta, pa se pokazala potreba za renoviranjem cijelog objekta i gradnjom još jednog krila. U konkurenciji s dva danas vrlo poznata arhitekta Danielom Libeskindom i Santiagoom Calatravom, za izradu projekta izabran je Frank O'Gehry. Rođen je 1929. g. u Torontu, studirao je u Los Angelesu i na Harvardu. Dobitnik je Zlatne medalje Američkog instituta

sl.8. Detalj ulaza novog krila Corcoran Gallery of Art, Washington D.C.
Maketa F. O'Gehryja

sl.9. Prva skica F. O'Gehryja za novo krilo Corcoran Gallery of Art, Washington D.C.

sl.10. Solomon R. Guggenheim Museum Lower Manhattan Project, New York City
Maketa F. O'Gehryja

za arhitekturu 1999. g. i najviše nagrade za arhitekturu "Pritzker" 1989. g. Predsjednik njegova projekta za Corcoran ocijenio ga je riječima: "Gehryev dizajn ima određenu hirovitost, ali ima i stabilnu snagu, pouzdanost i čvrstoću koju očekujemo od velikoga umjetničkog muzeja."

Frank O'Gehry već je svjetski poznat po svojem osebujnom oblikovanju koje ujedinjuje nove oblike i nove materijale; bakar, cink, titan, nehrđajući čelik, domaći prirodnici kamen, a i prirodni okoliš na neobične načine postaju sastavni dio građevine.

Niz njegovih projekata za razne kulturne sadržaje već je ostvareno (od njih je najpoznatiji Guggenheim Museum u Bilbau), a mnogi su prihvaćeni projekti u gradnji ili pripremi.

Kako bi zainteresirane posjetitelje Corcoran galerije upoznali s izgledom buduće dogradnje, tu se od 2. listopada 2004. do 31. ožujka 2005. g. održavala izložba *Frank Gehry, architect: designs for Museums*. Izložbu je na Sveučilištu Minnesota u Minneapolisu priredio Weisman Art Museum, koji je završen 1993., pa je to bila prigoda da se obilježi njegova 10. obljetnica. Tu se izložba održavala od rujna 2002. do siječnja 2004. g. To je bio prvi projekt Franka Gehryja za čelikom obloženu zgradu, koji su tada neki nazivali "novovjek zamak okrenut na glavce". Vanjski izgled zgrade mijenja boju kad se sunce pri zalasku odražava u rijeci Mississippi.

Prije nego je počeo projektirati zgrade od blistavoga "zgužvanog lima", Gehry je 1996. "razgradivao" geometrijske oblike za mali, veseli Design Museum i uspješno smjestio bijele zidove među zelenu polja i cvatuće drveće u Weilu na Rajni u Njemačkoj.

Modeli pokazuju kako se uglati oblici Vitra muzeja ponovo pojavljuju u Weismar Art Museumu, prvom metalom obloženom muzeju, ali blažih obrisa od kasnijih. Te se početne obline četiri godine kasnije razvijaju u prebujne valove titanom obloženog Experience Music Project u Seatleu. Spoj boje i materijala izgleda kao prekid s arhitekturom. Za usporebu s tim, novo krilo Corcoran galerije izgledat će vrlo ozbiljno.

Na planu za Guggenheim Museum, Lower Manhattan u N. Y. Cityju, Gehry je počeo raditi 1998. g. Iznimni model koji se uzdiže kao blistavi zaobljeni oblak iznad East Riveria bio je središte izložbe njegovih radova u New Yorku 2001. i obećavao je da će biti putokaz za projekt Corcorana. Ali samo nekoliko tjedana poslije objavljenja zbio se 11. rujna na World Trade Centru, taj je plan propao i ostao je samo arhitektonski model kao bolna uspomena izgubljenog sna.

Izložba se sastoji od tri cjeline: projekti i makete današnje zgrade galerije iz 1897. i 1928., makete i projekti ostvarenih i planiranih objekata F. Gehryja i primjerici pokućstva koje je dizajnirao.

Zgrade koje Gehry projektira većinom su za muzeje ili neke druge kulturne sadržaje, a tu su izloženi nacrti, crteži, fotografije. Najzanimljiviji su predočeni i maketama, velikim i do 1,5 m, koje pokazuju samo vanjski izgled ili još i uzdužni ili poprečni presjek.

Od njegovih izvedenih projekata prikazani su:

- Vitra Design Museum, Weil am Rain, Njemačka, otvoren 1989.
- F. R. Weisman Art Museum, University of Minnesota, Minneapolis, otvoren 1993.
- Guggenheim Museum, Bilbao, Španjolska, otvoren 2000.
- Experience Music Project, Seattle, Washington, otvoren 2000.

Projekti koji još nisu završeni:

- The Ohr-O'Keffe Museum, Biloxi, Mississippi, planiran za 2007.
- Corcoran Gallery of Art, početak gradnje očekuje se 2006.
- S. R. Guggenheim Museum, Manhattan, N. Y., projekt otkazan
- Marta Hertford, Hertford, Njemačka, gradnja počela 2001.; planira se da bude gotov 2005.
- Simon Wiesental Centar, Jeruzalem, završetak se planira 2006./2007.
- Puetna dr Vida, Panama Museum of Biodiversity, Panama City, oblikovanje počelo 1999., gradnja 2003., završetak planiran 2006.

Osim arhitektonskih projekata, na izložbi u Corcoran galeriji, u polukružnoj dvorani na uglu zgrade, izložen je i njegov dizajn pokućstva, mahom sjedalica od raznovrsnog materijala. Jedan model od 60 slojeva valovite ljepečke spojene nevidljivim vijcima, oblih linija, može se odmah kupiti za 1 000 USD.

U jednom prikazu najnovijih arhitektonskih ostvarenja, koja kao inspiraciju preuzimaju žive prirodne oblike pa podsjećaju na češer, ježa ili amebu, po kojima su i dobile naziv *organska arhitektura*, nalazimo i ime Franka Gehryja. Na fotografiji predvorja jedne berlinske banke vidimo njegov projekt goleme konjske lubanje od sjajnog čelika u kojoj je smještena konferencijska sala.

Nakon izgradnje novog krila i potpunog preuređenja dosadašnjih prostora predviđa se više od milijun posjetitelja u godini, što je mnogo više nego do sada, s obzirom na to da u cijeli grad godišnje stiže 25 milijuna gostiju. Direktor je izjavio: "Mi gledamo novu zgradu kao odgovornost i poklon za buduće generacije Amerikanaca i ostalih turista." A u novinama (*Washington Post*) moglo se pročitati: "Nova će zgrada na izvanredan način promijeniti izgled središta Washingtona."

Glavni ulaz, premješten iza ugla zgrade u New York Av., pokazuje pročelje od tri valovite plohe od brušenoga nehrđajućeg čelika koje podsjećaju na puna jedra. Posjetitelj ulazi u visoki atrij, pa se vidi da će unutrašnjost biti još zanimljivija od vanjskog izgleda. Galerije za izložbe i stalni postav postavljene u tri razine oko 40 m visokoga središnjeg prostora bit će povezane mostovima i zavojitim visećim prolazima.

Prirodni kontinuitet obilaska spojiti će oba krila, pa će tako 12 novih galerija biti povezani sa 14 dvorana u starom dijelu zgrade, čime će se izložbeni prostor udvostručiti. Novo krilo imat će ukupno 14 000 m², a zajedno s dosadašnjih 13 500 m², ukupna će površina biti 27500 m².

Dosadašnji će ulaz ostati ponajprije za kavanu, koja sada zauzima polovicu prizemlja. Novost će biti proda-vanice, čitaonica, arhiv, dvorana za svečane priredbe i koncerте.

Za valovite i nepravilne oblike svojih projekata F. Gehry se koristi posebnim kompjutorskim programom. To bi se moglo činiti neobičnim za arhitekta čije su zgrade izrazito emotivna i intuitivna ostvarenja, ali on se tehnologijom ne koristi kao osnovnim procesom svojeg oblikovanja već kao sredstvom za realizaciju svoje kreativnosti.

Njegov nacrt počinje kao slobodna skica koja se prenosi u radni model od papira i drva, a tek se onda pojavi pred njim. Na modelu od zgužvanog papira on katkada nešto zalijepi, drugi put nešto iščupa, skine ili pomakne, ljepilom ili igлом dopuni. Tek na kraju oblikovanja ideje, kompjutor mu posluži samo da model prenese u konačni oblik.

Od 1990. g. kompjutorski CATI program omogućuje mu direktnu realizaciju od skice olovkom do zgrade od kamena i čelika. Taj program (Computer Aided Three-Dimensional Interactive Application), stvoren za francusku svemirsku industriju, koristi se ručnim laserskim trodimenzionalnim skenerom za prijenos ručno izrađenog modela od papira u trodimenzionalni, kompjutorski.

U svojem prethodnom projektu *Weisman muzeja* nije se koristio tim programom, pa je iz prvih ručnih skica konačni rezultat bio više geometrijski. Za muzej u Bilbau već ga je upotrijebio, pa je rezultat bliži živim i kompleksnim krivuljama originalnog crteža. Bez tog programa proračuni za krivulje Bilbao muzeja bili bi izvanredno skupi i dugotrajni. Njegovi zakrivljeni oblici nastali su u mašti arhitekta, ali ih ne bi bilo moguće sagraditi bez te nove tehnologije.

Takvo korištenje kompjutorom osigurava arhitektu nadzor nad cijelim tokom gradnje, a uz pomoć drugih programa koji pružaju podatke o svojstvima materijala može se odrediti treba li predloženi oblik biti izведен npr. od čelika ili titana, ili koliko trebaju biti debele grede odnosno veliki kameni blokovi. Takav način korištenja računalom ujedinjuje rad arhitekta, inženjera i izviđača. Frank Gehry sam tumači svoje dizajne muzeja kao odraz promjena uloge muzeja posljednjih desetljeća, osobito u SAD-u. Muzeji su se promjenili, od toga da su bili "o nečemu" do toga da postaju "za nekoga". Projekti, kao

i uloga muzeja, ističu posjetitelja više nego muzejske predmete. To se dobro vidjelo na primjeru tzv. Bilbao efekta, kad je muzej promjenio sliku grada, iako Gehry sam smatra da muzej mora biti izrazit i osebujan, ali ne smije nadvladati izložbe. Njegovi geometrijski i skulpturalni vanjski oblici muzeja različito djeluju na posjetitelje, ovisno o njihovim pogledima na kulturu i umjetnost, popularnu zabavu izvan svakodnevnoga trgovачkog centra. Današnji posjetitelji ne moraju uvijek biti umjetnički visokoobrazovani.

Frank Gehry vodi brigu da dizajn njegovih zgrada odražava njegovu fizičku okolicu i bude s njom u skladu. Ali to ne znači da će odabrat stil srođan okolnim građevinama, već nešto mnogo suptilnije, npr. odraz sunčanih zraka koje se u razno doba dana odražavaju od obloga zidova ili će za svoje objekte odabrat boje ptica koje žive uokolo.

Primaljeno: . tra vna .

.....

.....

.....

.....

.....

THE NATIVE AMERICAN TRADITION AND FRANK O'GEHRY - TWO VIEWS ON NEW MUSEUMS IN WASHINGTON D. C.

The author gives an overview of the opening of a new museum and exhibition in Washington D.C. which show two very different and interesting architectural designs of museum buildings.

The National Museum of the American Indian is according to its shape, material, construction, position, environment and many other details is based on old Native American traditions. The space has curved walls, rough stones, hand trimmed old wood, the entrance faces east with once domesticated plants and animals, which attempts to return its visitors to the time of the settlement by Europeans. On the other hand, half of the exhibition space reflects the lives of today's descendants of the Natives and displays the works of their contemporary artists. "We are still here", a sign we were able to read before the museum opening best described the new museum.

Something completely different from this is an exhibition of museum buildings designed by the famous architect Frank O'Gehry organised in the Corcoran Gallery of Art. He is set to design a wing of the Gallery in the future, but besides this project, many of his other realised projects were displayed such as the famous Bilbao museum to other museums in the building and planning stages. The exhibition consists of drafts, photographs and large models from slightly divided surfaces to unrealised projects in Manhattan to the future new wing of the Corcoran that will have a facade in the shape of a huge sail made of polished steel.

Also shown were his methods of designing his first sketch, the construction of a model and the use of a computer for the final completion of the documentation for the construction.

**IZVJEŠĆE O SUDJELOVANJU NA 20. GENERALNOJ KONFERENCIJI I 21. GENERALNOJ SKUPŠTINI
MEĐUNARODNOG SAVJETA ZA MUZEJE (ICOM)**
2.- 8. listopada 2004., Seoul, Južna Koreja

VIŠNJA ZGAGA □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

sl.1. Svečana ceremonija otvaranja 20. generalne konferencije ICOM-a, Seoul, Južna Koreja
Snimio: Damodar Frilan

Jubilarna, 20. generalna konferencija ICOM-a prvi je put u svojoj povijesti održana na azijskom kontinentu, u Seoulu, glavnom gradu Južne Koreje. Na obljetničkoj konferenciji okupilo se, prema korejskim izvorima, oko 2 000 muzealaca iz čak 150 zemalja. Glavna je tema bila *Muzeji i nematerijalna baština*. Kultura se, naime, ne očituje samo kao materijalni entitet, već se prenosi i razvija kao vještina, pokret, napjev, običaj, ceremonijal, kulinarsko umijeće, odijevanje i sl. Svjetska muzejska zajednica stoga je dužna revidirati svoje ciljeve uključivanjem istraživanja tema nematerijalne baštine u svoje poslanje. Organizator se pobrinuo da svi prigodni kulturni programi vezani za službeni program budu demonstracije različitih primjera nematerijalne baštine: tradicionalna korejska glazba i ples, japanski lutkarski teatar i šamanski ritual, ceremonija čaja, demonstracija izrade rižina papira.

U uvodnim predavanjima razmatralo se stanje nematerijalne baštine i njezina budućnost u muzejima te problemi očuvanja nematerijalne baštine u društvu koje se stalno mijenja.

Bivši korejski ministar kulture Lee Oyoung govorio je o odnosu moderne tehnologije i nematerijalne baštine. Naglasio je da se ona u nerazvijenim zemljama uspjela sačuvati i prenijeti na sadašnje generacije zahvaljujući starijoj generaciji, no pod pritiskom tržišne orientacije koju promiče globalizacija njihov je utjecaj vrlo slab. Kako lokalne, male kulture ne bi nestale, treba promovirati ideju ne sudara već suživota civilizacija, a moderne tehnologije mogu pridonijeti spašavanju i promicanju nematerijalne baštine. Muzeji moraju svoja opsežna znanja koja posjeduju uključiti u globalne mreže podataka.

Važnost donošenja *Konvencije za očuvanje nematerijalne baštine* 2003. godine izraz je opće volje ljudi na svim kontinentima i u svim kulturama, istaknuo je alžirski predstavnik Ahmed Baghli. Muzeji trebaju preispitati svoju misiju i konkretnim projektima štititi nematerijalnu baštinu. U tome imaju znatnu pomoć novih tehnologija. Ravnateljica Nacionalnoga korejskog etnografskog muzeja založila se za očuvanje autentičnog okruženja u kojem se nalazi nematerijalna baština, pozivajući muzeje da što više pojačaju svoje aktivnosti

interpretiraja i kontekstualiziranja baštine. Japanski predstavnik, ravnatelj Nacionalnoga etnografskog muzeja u Osaki, založio se za muzej u kojem se ljudi susreću i razvijaju svoj identitet i dostojanstvo, uče o tradiciji i prenose je sljedećim naraštajima.

Yim Dawn-hee predstavnik, Koreje u UNESCO-ovoj Komisiji za nematerijalnu baštinu, predstavio je način funkcioniranja jedinstvenog modela *Čovjek kao baština*, koji se primjenjuje u Koreji. Model je postigao velik uspjeh i dobio pohvale javnosti kao jedno od najznačajnijih kulturnih dostignuća, a njegova je primjena istodobno pobudila složene izazove i dileme.

Richard Kurin iz *Centra za narodni život i kulturnu baštinu*, Smithsonian, naglasio je golemu važnost donošenja UNESCO-ove Konvencije za očuvanje nematerijalne baštine 2003. godine, koja će pridonijeti njezinu očuvanju. Dilema je samo mogu li muzeji to postići, odnosno, trebaju li reorganizirati i preispitati svoje djelovanje i smisao.

Osim službenog programa i rada ICOM-ovih komiteta, bile su organizirane tri jednodnevne sjednice: *Muzeji i živuća baština, Zaštita kulturne baštine i Digitalna baština i budućnost muzeja*, za koje su muzealci pokazali veliki interes. Kao popratna manifestacija organiziran je i Sajam muzeja, što je bila prilika da svoj rad prikažu uglavnom korejski muzeji i organizacije.

Na konferenciji sam sudjelovala u radu i programima WMA-e (Svjetskoga megalitskog udruženja), ICOM-ICEE-e (Komiteta za razmjenu izložbi) MPR-a (Mujejskog PR-a i marketinga) i CIDOC-a (Komiteta za mujejsku dokumentaciju), te sam s kolegicom Majom Bikic Šojat imala i prezentaciju CIDOC-ove konferencije 2005. godine koja će se održati u Zagrebu, u organizaciji Muzeja grada Zagreba i Mujejskoga dokumentacijskog centra.

WMA (SVJETSKO MEGALITSKO UDRUŽENJE)

Dolmeni i menhiri najstariji su, najveći i najrasprostranjeniji ostaci ljudskih naselja. Nalaze se na svim kontinentima. Koreja je zemlja koja ima oko 30 000 sačuvanih objekata megalitske kulture i utemeljiteljica je Svjetskoga megalitskog udruženja. Kongres se održavao, istodobno s Festivalom dolmena, na otoku Ganghwa, 60-ak km od Seoula. U prigodi održavanja već sedmoga svjetskog kongresa, kao i u čast održavanja ICOM-ovih konferencija, u prostoru dolmena, na otvorenome, organiziran je veliki sajam tradicijskog obrnštva, dječje radionice, demonstracije obrta i vještina te umjetnički program. Nakon toga prisustovala sam predavanjima koja su se održala na Sveučilištu Anyang u gradu Incheonu. Korejski su stručnjaci u svojim referatima naglasili globalnu važnost svoje megalitske kulture, koja je po svojoj brojnosti i sačuvanosti jedinstvena u svijetu. Prikazavši rezultate istraživanja tog fenomena u Južnoj Koreji, posebno su naglasili nužnost zajedničkih istraživanja sa svojim sjevernim susjedima, apelirajući na međunarodnu stručnu javnost da se korejski dolmeni i menhiri uvrste na listu svjetske umjetničke baštine.

sl.2. COEX Intercontinental, Seoul, međunarodno središte za poslovne i kulturne događanja

ICOM-ICEE

Na poziv ICOM-ova Komiteta za razmjenu izložbi, ICCEE-a, odnosno korejskog kolege iz fondacije Ock Rang, sudjelovala sam u cijelodnevnom programu čiji je cilj bio upoznati nas s mogućim korejskim partnerima za daljnju profesionalnu suradnju. Prije svega bili smo gosti kolega iz Nacionalnog muzeja Koreje, te smo u razgovoru s njima imali priliku vidjeti kako funkcioniра sustav nacionalnih muzeja i doznati mnoge pojedinosti u svezi s gradnjom novog muzeja. Nacionalni muzej Koreje sastoji se od administrativno-financijsko-tehničke službe (116 djelatnika), Kustoskog odjela (109) i Nacionalnog odbora za gradnju (39). Taj se odbor brine za gradnju glavnog kompleksa u Seoulu, čiji se dovršetak planira za listopad 2005. godine, no valja naglasiti da paralelno završavaju radovi na još dva muzeja u sustavu, uz neke koji se adaptiraju. Nacionalni muzej Koreje je na neki način maticna ustanova za ostalih 11 nacionalnih muzeja (svaka korejska povjesna regija ima jedan muzej u kojem je zaposleno od 22 do 40 djelatnika, ukupno 280 mujejskih djelatnika). Kustoski odio podijeljen je prema strukama; tu su arheologija, umjetnosti, povijest i poseban odjel za registraciju mujejskih predmeta.

Matični muzej ima 152 000 predmeta, a svi regionalni 140 000. Ulažu se veliki napor i kako bi prije dovršenja nove zgrade u Seoulu proradio informacijski sustav koji se temelji na sredenim bazama mujejskih predmeta, ali i kako bi muzej povećao broj i kvalitetu predmeta. Velikim uspjehom smatra se činjenica da muzej već sada ima 12 000 doniranih predmeta, čiji će izbor uglavnom biti prezentiran na četvrtom katu nove zgrade kao zatvorene cjeline.

Nova zgrada Nacionalnog muzeja Koreje smještena je na kompleksu parka Youngsan, a nakon izgradnje svih sadržaja koji će pratiti rad te nacionalne mujejske kuće (park sa skulpturama, dvije mujejske prodavaonice i restoran, otvorena pozornica, veliko jezero), na tom gradskom području namjerava se izgraditi prirodoslovni i tehnički muzej.

Nakon izabranog projekta do kojega se došlo međunarodnim arhitektonskim natječajem (javio se 341 arhitektonski studio iz 50 zemalja - uključujući i hrvatske arhitekte) 1995. godine, započeo je rad a potpuni dovršetak predviđa se za listopad 2005. godine. Treba naglasiti da je izabran rad korejskog arhitekta, a morao je uzeti u obzir četiri tehničko-tehnološka zahtjeva: osi-

sl.3. Nacionalni korejski etnografski muzej, Seoul (National Folk Museum of Korea, Seoul)

sl.4. Gyeryongsan (Natural History Museum), Daejeon

Snimio: Damodar Frilan

gurati prostor koji će zaštititi muzejske zbirke od potresa i poplava, osmislići sustav za održavanje zgrade koji će biti krajnje funkcionalan i jeftin, te izraditi rashladni sustav i mikroklimu opremanjem zgrade rashladnim ekološkim sustavom, tj. upotrebom reciklirane vode. Takav ekopristup arhitekturi, ali i tehničko-tehnološka rješenja rasvjetе, unutarnje opreme izložbenih prostora i depoa, nastali su kao komplikacija svjetskih i korejskih iskustava.

Muzeološka koncepcija obuhvaća ove teme i gradu: Arheologija - 3284 m² i 4121 predmet; Korejska povijest - 4401 m² i 4055 predmet; Korejska umjetnost - 5496 m² i 1475 predmeta; Azijatska umjetnost - 2501 m², ne-definiran broj predmeta, Galerija donatora - 2844 m² i 1128 predmeta.

Unutar zgrade nalazit će se Dječji muzej (1 882 m²) s povremenim izložbama, igraštem, kazalištem interaktivnim laboratorijem i sl.

Uglavnom, kada se dovrši, to će biti jedan od šest najvećih svjetskih muzeja.

Potom smo posjetili Kasan, budistički kulturni centar, i upoznali kulturnu djelatnost tog značajnog instituta za istraživanje budizma u Koreji. Izdavači su jedine budističke enciklopedije koja obrađuje pojmove 2500 godina neprekinute budističke tradicije, koja je u Koreji duga već 1700 godina. Rad na enciklopediji započeo je 1982. godine, a kada se završi, imat će 15 tomovala. Enciklopediju je jednostavno nabaviti - institut je šalje svim zainteresiranim. Imali smo priliku posjetiti i budistički hram Kyunggusa, gdje smo posluženi tradicionalnim ručkom i čajem pripravljenim prema drevnom ritualu.

Za sve nas fantastični je doživljaj tek slijedio: razgledavanje privatnog muzeja brava i lokota. Riječ je o kolekciji brava i ključeva koja ima nekoliko tisuća predmeta, a izloženo ih je oko 400. Kriterij izlaganja bio je isključivo umjetnički, bilo da je riječ o izuzetno dobrom oblikovanju ili pak o dekorativnom uzorku. Muzejski predmet tu je prikazan kao djelo velikoga estetskog naboja, u prostoru koji je posebno dizajniran kako bi naglasio samu bit teme kolekcije. Vlasnik muzeja je dizajner metalala koji očito ima jasnou konceptciju što želi prezentirati i kako, jer je postigao izuzetan dojam i doživljaj prostora koji je nevjerojatno sugestivan, tako da posjetilac ima gotovo

fizičku senzaciju zatvorenosti, zaštite koju pruža brava, ali i ljepote i mistike tzv. običnog predmeta.

U Gahoe muzeju smještenome u vrlo intimnom ambijentu tradicionalne korejske kuće izloženi su amuleti i tradicijsko narodno slikarstvo, koje se temom oslanja na prakticiranje religijskih rituала. U tom smislu, a i vezano za temu konferencije, bili smo nazočni šamanskom obredu i ritualu pretkazivanja budućnosti profesionalne враћare.

CIDOC (KOMITET ZA MUZEJSKU DOKUMENTACIJU)

U Komitetu za muzejsku dokumentaciju radila sam u Radnoj grupi za muzejske dokumentacijske centre. Osnovna tema bilo je utvrđivanje elemenata za izradu novog web-sitema CIDOC-a koji bi funkcionirao samostalno, s vezom na opći site ICOM-a. Definirana su osnovna načela rada po kojima se trebaju logično predstaviti proizvodi CIDOC-a te dati mogućnost vezanja na druge sadržaje. Utvrđene su osnovne teme: standardi, organizacije, literatura, a na prvoj stranici trebalo bi dati osnovne informacije o komitetu, objasniti važnost muzejske dokumentacije, predstaviti sve radne grupe CIDOC-a. Te osnovne informacije morale bi se pojavljivati na svim jezicima zemalja koje imaju dokumentacijske centre.

Pritom je, dakako, rad MDC-a uočen kao iznimno kvalitetan i dobro strukturiran, tako da ćemo na budućem

sitetu imati vrlo uočljivo mjesto.

Pod nazivom *administracija CIDOC-a* pojavljivat će se podaci o članstvu, pravilnici, podaci o Upravnom odboru te povijest CIDOC-a. Ona će obuhvaćati podatke o svim konferencijama, zapisnike sa sastanaka, povijesti radnih grupa, podatke o svim članovima Upravnog odbora.

Nadalje, objavit će se svi dosadašnji standardi, kao i aktualne novosti i vijesti. Izabran je urednik izdanja, kolega Virgil Nitulescu, i tajnica Monica Hagedorn-Saupe.

Predavanja su obuhvatila širok spektar tema, od onih teorijskih, s područja informatike i informatizacije muzeja: Richard Light govorio je o XML-u, programskom standardu za izmjenu podataka i njegovoj primjeni u muzejskoj zajednici, John Hohnen prikazao je primjenu CIDOC-ova CRM-a (Conceptual Reference Model) za stvaranje baza podataka muzejskih predmeta. Rezultate istraživanja digitalizacije u njemačkim muzejima prikazala

sl.5. Uoči završne ceremonije 20. generalne konferencije ICOM-a, Seoul, Južna Koreja
Snimio: Damodar Frlan

je Monica Hagedorn-Saupe, posebno naglasivši probleme čuvanja tih podataka. U tom smislu istaknula je korisnost Nestor projekta (Network of Expertise in Long term Storage of Digital Resources), koji je solidna osnova za rješavanje tog problema.

Od pojedinačnih projekata upoznali smo se s onim Američkoga muzejskog udruženja (AAM) vezanoga za potragu za židovskim umjetninama otetim u Drugome svjetskom ratu; naime, svi američki muzeji pozvani su da prijave umjetnine za koje ne postoji jasan dokaz o vlasništvu a nabavljene su u razdoblju od 1933. do 1945. godine. Od 1999. godine, kada se započeo projekt, do danas je prijavljeno 13 449 predmeta iz 115 američkih muzeja (<http://www.nepip.org>).

Floris Guntenaar prikazao je rad tvrtke koja se bavi izradom muzejskih softvera MuseumDepot.org i koja je izradila registar umjetničkih predmeta bagdadskog muzeja.

Od službenog programa treba istaknuti sjajno organiziranu ceremoniju otvaranja i zatvaranja konferencije koje su afirmirale korejsku tradicijsku umjetnost, kao i sajam muzeja na kojem su bili predstavljeni ne samo važni muzeji već i ostale institucije i udruge koje se bave baštinom.

Primljeno: 17. veljače 2005.

REPORT ON THE PARTICIPATION AT THE TWENTIETH GENERAL CONFERENCE AND THE TWENTY FIRST GENERAL ASSEMBLY OF THE INTERNATIONAL COUNCIL FOR MUSEUMS (ICOM)

October 2nd - 8th 2004, Seoul, South Korea

For the first time in its history the annual General Conference UNESCO/ICOM, the twentieth in line, was held on the Asian continent, in Seoul, the capital of South Korea. According to Korean sources, around 2.000 museum curators from 150 countries were gathered at the annual conference. The main topic was "Museums and the Intangible Heritage". That is to say, culture is not manifested only as a material entity, but it is transferred and developed as a skill, movement, song, custom, ceremony, culinary art, a form of dress and so on. Therefore, at this General Conference the world museum community expressed the need to revise its goals by including the research of topics concerning the intangible heritage to its mission. The organizer ensured that all of the cultural programs for the event were demonstrations of different examples of the intangible heritage: traditional Korean music and dances, Japanese puppet theatre and a shaman rituals, tea ceremony, demonstrating the making of rice paper. The authress provides illustrations of the work of individual international committees. From the official program she highlighted the brilliantly organized opening and closing ceremonies of the conference that affirmed traditional Korean art as a museum fair at which not only the more important museums were presented but also other institutions and associations dealing with the heritage.

MUZEJI I NEMATERIJALNA BAŠTINE

20. generalna konferencija ICOM-a i 21. generalna skupština ICOM-a, Seoul, 2004.*

ŽELJKA KOLVESHI □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

sl.1. Svi muzeji u Seoulu bili su uključeni u program Generalne konferencije ICOM-a

U srpnju 2005. na zasjedanju Generalne skupštine UNESCO-a treći će put biti proglašenje remek-djela svjetske nematerijalne kulturne baštine. Nematerijalna kulturna baština također je izazov za muzeje i izložbene projekte u 21. stoljeću. Uz veći naglasak na nematerijalno, muzeji danas propisuju svoje poslanje. Umjesto muzeja kao depoa materijalne baštine, postavljaju se zahtjevi za mnogo kompleksnijim i problemski orientiranim mjestima u funkciji prijenosnika kulturnih vrijednosti i novih perspektiva muzeja. Stoga je nezaobilazna suradnja UNESCO-a i ICOM-a, Međunarodnog savjeta za muzeje, u kojoj ICOM ima savjetodavnu ulogu od 2003. godine, kada ga je *Intangible Heritage Section UNESCO-a* zadužio da preuzeme evaluaciju pet prijava radi prezentiranja žiriju za *2nd Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity*.

Slijedom te suradnje, nakon usvajanja UNESCO's *Member States of the Convention for Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* (listopad 2003.) UNESCO je organizirao sastanak međunarodnih stručnjaka o temi *Muzeji i nematerijalna baština* (Nizozemska, travanj 2004.) kako bi se razmotrili novi odnosi muzeja i društava / zajednica prema nematerijalnoj baštini te potaknule države da se uključe u dokumentiranje, arhiviranje, prenošenje i zaštitu te baštine. U radu su sudjelovali stručnjaci pozvani na prijedlog ICOM-a, a Tajništvo ICOM-a predstavljao je glavni tajnik.

Sudionici su donijeli preporuke i zaključili sljedeće:
□ sa stajališta istaknutog vrednovanja nematerijalne kulturne baštine i njezine važnosti, muzeji će morati nanovo

razmotriti ne samo pristup predmetima, zbirkama i njihovu rukovanju nego i ući u nova partnerstva unutar i izvan svojih institucija, uključujući partnerstvo sa zajednicama koje su nositelji i prenositelji te baštine.

Neposredan učinak te odluke bio je definiranje strategije Programa ICOM-a za razdoblje 2004.-2007. godine, koja u središte interesa postavlja problemsku temu važnosti društvene zajednice.

20. generalna konferencija i 21. generalna skupština ICOM-a s temom *Muzeji i nematerijalna baština* potvrdila je svoje značenje za mujejske djelatnike istaknuvši bitne odrednice svojega programa: sudjelovanje u radu mnogih komiteta omogućuje zajednički rad, propitivanje značenja različitih aspekata nematerijalne baštine te postavlja uspješne metodologije za njezino dokumentiranje i zaštitu. Očuvanje tradicionalne nematerijalne kulture prošlosti ujedno kao cilj postavlja i njezinu promociju na području ljudske kreativnosti u budućnosti. Drugim riječima, kako su muzeji djelatni u zaštiti i prenošenju nematerijalne kulturne baštine, jednako je tako pred njima zadaća pronalaženja novih načina interpretacije i prezentacije te baštine na prostorima i u okruženju srodnom mujejskome, stvarnom ili virtualnom.

Pojam *nematerijalna baština*, dragocjeno nasljedstvo čovječanstva, definirano je kao "predstavljanje, izražavanje, znanje, vještina... zajednice, grupe i, u nekim slučajevima, osobe koje je prepoznato kao dio kulturne baštine". Znamo što sve to obuhvaća, a ne može se opisati samo predmetima. Zato je važno mu-

zejske artefakte štititi i postaviti u odgovarajući kontekst. Cilj ICOM-ova programa *Uloga muzeja i zajednice u promociji i zaštiti nematerijalne baštine* jest razvijanje svijesti i razumijevanja međuovisnosti nematerijalne baštine i materijalne kulture te prirodne baštine, kao i povećanje i pomoć u ulozi muzeja i zajednice u njezinu očuvanju. S tog stajališta, komitet NATHIST u ime muzeja prirodo-slovila posebno je istaknuo i važan aspekt nematerijalne baštine s područja njihova interesa, npr. zaštitu okoliša, te opasnost da se ona zanemari u sklopu kulturne baštine. U budućnosti bi definicija trebala sadržavati oba aspekta baštine.

Baština se ne očituje samo u materijalnom obliku već i u nematerijalnim elementima. Prenosi se s generacije na generaciju, jednako kao i predmeti i mesta na kojima su opredmećene ideje ljudskih bića. Muzeji cijelogra svijeta svjesni su svoje obveze na području nematerijalnoga te dužnosti poticanja interdisciplinarnih pristupa. U očuvanju cijelokupne baštine muzeji bi trebali nastaviti svoj osnovni posao skupljanja, zaštite, istraživanja, razmjene, izlaganja i obrazovanja te determinirati načine kako nematerijalnoj baštini dati smisao i učiniti je razumljivom u suvremenom društvu. Zaključak je da muzeji imaju veliku odgovornost s obzirom na to novo poslanje, što im daje značajniju ulogu u očuvanju kulturnih identiteta.

Stoga među pet rezolucija prihvaćenih na 21. generalnoj skupštini ICOM-a najznačajnije mjesto pripada upravo prvoj, pod nazivom *Seoulska deklaracija ICOM-a o nematerijalnoj baštini*.

Na preporuku ICOM-a, tema *Muzeji i nematerijalna baština* bila je glavna tema programa godišnjih konferencijskih medunarodnih komiteta da bi se naglasio raspon i potreba uključivanja nematerijalne baštine u sva područja muzejske struke i da bi se istaknula odgovornost za njezino prepoznavanje, čuvanje i komuniciranje.

Iako su uglavnom predstavnici azijskih zemalja prezentirali svoja iskustva i nacionalno bogatstvo nematerijalne baštine s obzirom na već dugu tradiciju njezina očuvanja iste prepoznate kao dio kulturnog identiteta, i ostali su sudionici u svojim izlaganjima iznijeli svoja promišljanja nematerijalne baštine unutar muzejske djelatnosti, koja sve više postaju predmetom interesa muzejske zajednice, posebno one zapadnoga kulturnog kruga, tradicionalno okrenutoga materijalnoj baštini, ali i drugih pogleda na muzejski proces, u kojima pojma muzealnosti koji naglašava kontekst nepobitno sadržava i elemente nematerijalog.

Zadana tema sigurno je bila najbliža etnologima i antropologima na skupu ICME-a, Međunarodnog komiteta za etnografske muzeje, koji se održavao na temu *Muzeji i živa baština*. Domaćin skupa bio je Nacionalni etnografski muzej, jedan od tri nacionalna muzeja u Južnoj Koreji, uz Nacionalni povijesni muzej i Nacionalni muzej suvremene umjetnosti, koji je zorno, na primjeru novoga stalnog postava, mogao demonstrirati odnos prema životu baštini, ali i odmjerenu ravnotežu u načinu interpretacije i prezentacije ponudenih tema i predmeta koji znakovito predstavljaju evoluciju zajednice i primjene

suvremene tehnologije namijenjene posjetiteljima prije ili nakon posjeta muzeju.

Lidija Nikočević, ravnateljica Etnografskog muzeja Istre u Pazinu, održala je izlaganje *Nematerijalnost multikulturalizma*, promišljući osobna stručna iskustva iz muzejskih projekata u Istri. Istra je djelomice bila prisutna i u izlaganju *Okus nematerijalne baštine: tradicija hrane unutar i izvan muzeja*, Daniela Winfree Papuga iz Norveške. U programu spomenutog komiteta izlaganja su vrlo kompleksno interpretirala različite teme, npr. *Znanje i kontekst - društveni život predmeta*, ili *Pretvaranje nematerijalnog u materijalno: izložbe etničke kulture u SAD-u*. Korak dalje učinjen je i izlaganjem kolega iz niza muzeja koji u svojem nazivu već implementiraju nematerijalni aspekt, npr. *Local Folklife Museum* iz SAD-a i *The Africans Language Museum* iz Južnoafričke Republike.

Skup ICR-a, Međunarodnog komiteta za regionalne muzeje, odabirom glavne teme - *Regionalni razvoj i nematerijalna baština* program je usmjerio prema budućnosti muzeja i zajednice. Uvodno izlaganje o glavnoj temi održala je Goranka Horjan, pomoćnica ministra za međunarodnu kulturnu suradnju RH. Također je važno istaknuti izlaganja koja postavljaju muzej u okvir društvenog razvoja, npr. *Napredujući smjer lokalne kulture s muzejima*, iz Latinske Amerike, ili *Ekonomska snaga muzeja: nematerijalna baština i društvena korist*, iz Italije.

Muzejskim obrazovanjem, s naglaskom na nematerijalnoj baštini, bavio se Međunarodni komitet za obrazovanje CECA, u cijelom rasponu mogućnosti pedagoškoga i andragoškog rada. Kolege iz Južne Koreje predstavili su tradicionalne festivalne i obrazovanje *on-site*, dok je s drugog kraja svijeta, iz Norveške izlagano o svjetu prirode, tj. o obrazovnim modelima prirodoslovnih muzeja i nematerijalne prirodne baštine.

Nematerijalno u svijetu muzeja glazbe danas naočigled ruši tradicionalne prezentacije, pa je upravo ta tema bila poticajna za program CIMCIM-a, Komiteta za muzeje glazbenih instrumenata. Dok je iskustvo govor o zaštiti i razvoju nematerijalne baštine u korejskoj tradicionalnoj glazbi, u isto vrijeme u Španjolskoj se postavljaju pitanja poput onih iznesenih u izlaganju *Poteškoće u interpretaciji mediteranskih glasova: izlaganje nematerijalnog?*

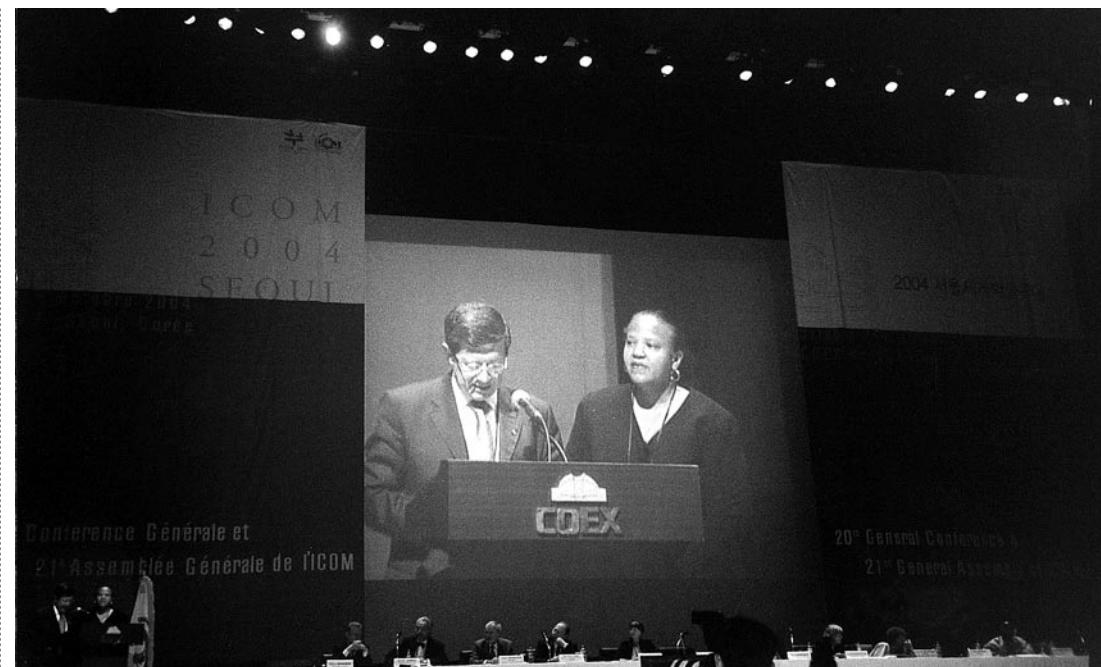
Kako je izazov muzejskog posla i kompleksnost interpretacije, taj je sadržaj djelomice prezentiran i izlaganjem Željke Kolveshi, uz prezentaciju CD-ROM-a, *Zvonimir Faist / Diktati vremena*, projekta Muzeja grada Zagreba koji je razvijen na elementima nematerijalne baštine kontekstualnom interpretacijom predmeta, izvornim govorom, sjećanjima, glazbom i živom slikom u multimedijском projektu. Dosljedno primijenjena konceptacija obuhvaćena je naslovom izlaganja *Integrirani muzejski projekt: izložba & katalog & CD-ROM / primjer prepletanja činjenica materijalne i nematerijalne baštine*, na skupu ICMAH-a, Međunarodnog komiteta za muzeje arheologije i povijesti. Doživljaj zvuka glazbe i arheo-

Rezolucija br 1.

Seoulska deklaracija ICOM-a o nematerijalnoj baštini (Seoul Declaration of ICOM on the Intangible Heritage)

- Uvezši u obzir neospornu važnost nematerijalne baštine i njezine uloge u čuvanju kulturne različitosti, 21. generalna skupština ICOM-a, održana u Seoulu 8. listopada 2004.:
 1. podržava UNESCO-ovu Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003.;
 2. preporučuje svim vladama da odobre tu konvenciju;
 3. potiče sve države, posebno one u razvoju, u kojima postoji jaka usmena tradicija, da osnuju fondove za promicanje nematerijalne baštine;
 . poziva sve relevantne muzeje koji skupljaju, čuvaju i promoviraju nematerijalnu baštinu da posebnu pozornost obrate konzerviranju svih kratkotrajnih zapisa, s naglaskom na električkoj i dokumentarnoj evidenciji baštine;
 5. pozuruje nacionalne i lokalne vlasti da usvoje i djelotvorno provedu odgovarajuće lokalne zakone i odredbe o zaštiti nematerijalne baštine;
 6. preporučuje da muzeji posebnu pozornost usmjeri na svaki pokušaj zlorabe izvora nematerijalne baštine i njezine komercijalizacije bez koristi za osnovne čvare i da ga spriječe;
 7. poziva regionalne organizacije, nacionalne komitete i ostala tijela ICOM-a na aktivnu suradnju s lokalnim agencijama radi razvijanja i implementiranja navedenih pravnih instrumenata te na potrebno obrazovanje osoblja odgovornoga za djelotvornu provedbu;
 8. preporučuje da svi programi obrazovanja za muzejske stručnjake istaknu važnost nematerijalne baštine i razumijevanje nematerijalne baštine postave kao uvjet za kvalifikaciju;
 9. preporučuje da Izvršni savjet, rađeci zajedno s Međunarodnim komitetom za obrazovanje osoblja (ICTOP), što prije unesće potrebne dodatke u publikaciju ICOM Curricula Guidelines for Museum Professional Development (1971, zadnja revizija 1999.);
 10. odlučuje da će ova rezolucija biti poznata kao Seoul Declaration of ICOM on the Intangible Heritage.

Prevela Željka Kolveshi

sl.2. Jacques Perot, predsjednik ICOM-a (1998.-2001.; 2001.-2004.) i Alissandra Cummins, novoizabrana predsjednica ICOM-a (2004.-2007.)

logije, intrigantne teme iz Švicarske na istom je skupu postavila znanstvenu disciplinu arheologije u središte interdisciplinarnog istraživanja stručnjaka kako bi muzej na osnovi nalaza brončanih ulomaka antičkih orgulja mogao odgovoriti na brojna pitanja, pa tako i pokušati dočarati zvuk star dva tisućljeća.

Brojna muzejska iskustva iz cijelog svijeta iznesena su na skupovima brojnih međunarodnih komiteta, ali sagledana s različitim aspekata. CIMUSSET, Komitet koji okuplja muzeje znanosti i tehnologije, bavio se temom *Pokazati nematerijalno u muzeju*, što je vidljivo iz primjera Tehničkog muzeja iz Danske, koji uz materijalne objekte veže svojstva i značenje snage vjetra; CC, Komitet za konzervaciju predmeta zaštitom materijalnoga, čuva i simboliku nematerijalne baštine, u zaštiti uzima u obzir kulturne vrijednosti predmeta, odnosno otvara pitanje rizika osjetljivih zbirk. Posljednje pitanje prezentirano je primjerom novootvorenoga Nacionalnog muzeja američkih Indijanaca u Washingtonu, kao što je i ovaj muzej predstavljen u sklopu programa INTERCOM-a, Komiteta za management, izlaganjem *Postavljanje (osnivanje) međunarodnog muzeja žive kulture*.

Treba reći da je ovom konferencijom na neki način službeno inaugurirana tema muzeja i nematerijalne baštine, što će se tek ubuduće razvijati. Zato ću, umjesto zaključka na kraju, navesti podteme kojima se bavio ICOFOM, Međunarodni komitet za muzeologiju u programu *Muzeologija i nematerijalna baština* kao temelj teorijskog izučavanja za daljnju praktičnu primjenu u muzeju / i izvan njega:

- *Muzeologija i tipovi nematerijalne baštine*
- *Muzeologija, muzeji i nematerijalno "okruženje"*
- *Muzeologija i etička odgovornost*
- *Nova muzeologija i nematerijalna baština u odnosu prema kulturnom identitetu.*

NOVOSTI

20. generalna konferencija i 21. generalna skupština ICOM-a održavala se prvi put u Aziji, prisustvovalo joj je oko 1600 sudionika, većinom iz azijskih zemalja, što je i bio cilj ICOM-a kako bi se ta svjetska organizacija "oslobodila" atributa europocentričnosti. U gotovo šezdesetogodišnjoj povijesti, prvi put od osnutka ICOM-a 1946. godine, za predsjednicu je izabrana žena, Alissandra Cummins.

Rezultati izbora za trogodišnji mandat 2004.-2007.

Izvršni savjet ICOM-a

▫ Predsjednica: Alissandra Cummins, Barbados, ravnateljica *Barbados Museum and Historical Society*, predsjednica Savjetodavnog komiteta ICOM-a 1998.-2004. godine

▫ Potpredsjednici: Amareswar Galla, Australija, *Australian National University*, Canberra
Martin R. Schaerer, Švicarska, ravnatelj *Alimentarium - Musee de l'alimentation*

▫ Rizničar: Nansy Hushion, Kanada, *N.L. Hushion and Associates*

Izabrano je i 11 novih članova Izvršnog savjeta ICOM-a.

▫ Glavni tajnik: John Zvereff, SAD, s međunarodnom karjerom u umjetnosti i multikulturalnim neprofitnim institucijama, slobodni savjetnik za projekte u kulturi, 1997.-2002. glavni izvršni direktor Muzeja suvremene umjetnosti u Barceloni.

Savjetodavni komitet ICOM-a

▫ Predsjednik: Günther Dembski, ICOM Austrija

▫ Zamjenik predsjednika: Virgil Stefan Nitulescu, ICOM Rumunjska

▫ Predstavnik međunarodnih komiteta: Daniel Winfree Papuga, predsjednik ICME-a

▫ Predstavnica nacionalnih komiteta: Dominique Ferriot, predsjednica ICOM-a Francuske

Članovi HNK ICOM-a izabrani za članove izvršnih odbora međunarodnih komiteta ICOM-a:

- Goranka Horjan, predsjednica ICR, Međunarodnog komiteta za regionalne muzeje
  - Lidiya Nikočević, članica IO ICME-a, Međunarodnog komiteta za etnografske muzeje
  - mr. sc. Maja Šojat-Bikić, članica IO CIDOC-a, Međunarodnog komiteta za dokumentaciju
  - Davor Fulanović, član IO CIMUSET-a, Međunarodnog komiteta za muzeje znanosti i tehnologije

Na 21. generalnoj skupštini ICOM-a usvojeno je pet rezolucija, i to, osim već spomenute *Seoulse deklaracije ICOM-a o nematerijalnoj baštini*, redom:

- **Rezolucija br. 2**, o preporuci za upotrebu jezika domaćina održavanja generalne skupštine i plenarnih sjednica Generalne konferencije uz službene jezike; o upotrebi španjolskog jezika kao trećega službenog jezika ICOM-a
  - **Rezolucija br. 3**, o potrebi svesrdne pomoći arapskoj regiji i njezinim programima
  - **Rezolucija br. 4**, o ranjivosti materijalne i nematerijalne baštine u ratnim sukobima: o potrebi ratificiranja Haaške konvencije iz 1954.; o osiguravanju svakog oblika pomoći; o osudi vandalizma na ratnom poprištu; o pozivu međunarodnoj muzejskoj zajednici da razvije zaštitne mјere i omogući svaku potrebnu pomoć za obnovu muzeja, knjižnica, spomenika i lokaliteta, povrat zbirki te konzervaciju i dokumentaciju sačuvanih zbirki
  - **Rezolucija br. 5**, koja se poziva na rezoluciju iz 2001. god., o autonomiji muzeja: ponovno naglašava potrebu veće finansijske i operativne autonomije za muzeje.

Izabrani počasni članovi ICOM-a:

- Geoffrey Lewis, Velika Britanija

Dužnosti unutar ICOM-a: predsjednik CIDOC-a, osnivač INTERCOM-a, predsjednik ICOM-a 1983-1989., 1986. prihvaćen prvi ICOM-ov *Code of Ethics*, a 1996. imenovan je predsjednikom Etičkog komiteta i tu dužnost obnaša do kraja 2004. (21. generalna skupština usvojila je Prijedlog revidiranog Kodeksa profesionalne etike koji stupa na snagu).

- Alpha Oumar Konare, Mali

Dužnosti unutar ICOM-a: 1989. izabran je za predsjednika ICOM-a i time postao prvim predsjednikom ICOM-a iz Afrike i prvim predsjednikom iz Trećeg svijeta. Kao stvarni začetnik oživljavanja afričke muzejske baštine

izuzetno je zaslužan za njezinu promociju; 1992. izabran je za predsjednika Malija, predsjednika s humanističkom vizijom o klučnoj ulozi kulture; od 2003. na mjestu je predsjednika Komisije Afričke unije.

- Patric Boylan, Velika Britanija

Dužnosti unutar ICOM-a: obnašao mjesto predsjednika ICTOP-a dva puta, 1983.-1989. i 1998.-2004. (kao profesor i voditelj Odjela za kulturnu politiku i upravljanje na *City University London* od 1990. usko je povezan s poslijediplomskim studijima nekoliko stotina studenata). Potpredsjednik je ICOM-a od 1992. do 1998. Od 1984. do 1990. predsjedao je prvim Etičkim komitetom te sudjelovao u izradi prvog Kodeksa etike i prve Povijesti ICOM-a (1998). Od 1990. zalaže se za zaštitu kulturne baštine u ratnim sukobima; 1999. pridonosi nastajanju II. protokola Haaške konvencije, iz čega je proisteklo osnivanje Međunarodnog komiteta *Blue Shield*. Odlaskom u mirovinu završilo je razdoblje njegova 27-godišnje rada u ICOM-u.

Primljeno: . tra vanj

sl.3. Na putu za Nacionalni etnografski muzej u Seoulu: oglašavanje Generalne konferencije ICOM-a u prigodne izložbe "Drvo i papir u korejskom tradicijskom obrtu (Wood and Paper in Korean Traditional Crafts)"

NAJAVA

. GENERALNA
KONFERENCIJA I
22. GENERALNA SKUPŠTINA
ICOM-a, Beč, Austrija,
26.-31. kolovoza 2007.

Glavna tema: Muzeji - osnova razumijevanja / Museums - Foundations of Understanding

MUSEUMS AND THE INTANGIBLE HERITAGE

The 20th ICOM General Conference and the 21st ICOM General Assembly in Seoul 2004

This text includes the introductory speech of the President of the Croatian National Committee at the ICOM forum organised by the Croatian National Committee of ICOM called "ICOM, Museums and the Intangible Heritage" held on March 3rd 2005 in the Technical Museum in Zagreb. The forum was organised in light of the Annual Croatian National Committee and ICOM Assembly with the aim of symbolically closing 2004 which was characterised by the theme of the 20th General conference named "Museums and the Intangible Heritage". The forum programme consisted of a number of presentations on examples of the interpretation and presentation of the intangible heritage in Croatian museums as well as presentations on preserving and registering the intangible heritage in Croatia within the framework of the programme of the Croatian Committee for UNESCO within the Ministry of Culture of the Republic of Croatia.

Museums around the world are aware of their duties in the domain of an intangible approach and in promoting interdisciplinary approaches. In conclusion, museums have gained a greater role in the preservation of cultural identity.

REGIONALNI RAZVOJ I NEMATERIJALNA BAŠTINA

GORANKA HORJAN □ Predsjednica Međunarodni komitet za regionalne muzeje (ICOM ICR)

sl.1. Nacionalni korejski etnografski muzej,
Seoul (National Folk Museum of Korea, Seoul)
Snimio: Damodar Frilan

Međunarodni komitet za regionalne muzeje (ICR) objedinjuje raznovrsne muzeje prema više kriterija - veličini, osnivaču ili djelokrugu. Unutar Komiteta rade svi muzeji, od gradskih do muzeja na otvorenome, od privatnih do onih koje podupire država. Osnovan je 60-ih godina 20. stoljeća i jedan je od onih koji imaju najbrojnije članstvo. Intenzivno se bavi ulogom regionalnih muzeja u njihovim zajednicama, posebno na području kulture, povijesti, okoliša, društvenog razvoja i jezika.

Iako različiti regionalni muzeji imaju zajedničke ciljeve i sukladno svojim mogućnostima prate razvoj struke, njihov je regionalni djelokrug jedna od najvažnijih poveznica u radu, posebno zbog činjenice ištančanja uloga regija u suvremenim kulturnim politikama. Svoju komunikacijsku ulogu regionalni muzeji mogu uspješno ispunjavati upravo zahvaljujući bliskom odnosu s lokalnom zajednicom, čime ujedno postaju čimbenik socijalne kohezije u sredini u kojoj djeluju.

Valja istaknuti nekoliko važnih obilježja što ih imaju regionalni muzeji i koja ih čine specifičnima odnosno osiguravaju im određene prednosti u radu s lokalnom zajednicom.

To su:

- jasno definirani kulturni prostor u kojemu djeluju
- uspostavljanje dijaloga s lokalnom zajednicom; poželjno je da on preraste u odnos koji će obuhvatiti obostrane interese, a podrazumijeva sve aspekte kulture (prošle, sadašnje i buduće) koji su solidna baza toga odnosa
- suradnja s tijelima uprave i s administracijom (lokalnom, regionalnom i nacionalnom)
- važnost njihova sudjelovanja u rješavanju krucijalnih

problema regije pridonosi i boljem radu muzeja (primjeri dobre prakse potvrđuju tu važnost, a izostanak te suradnje često je izvor problema)

- suradnja s drugim sektorima (turizmom, obrazovanjem, zaštitom okoliša i sl.).

Svi ti čimbenici određuju koliko će snažna biti društvena uloga muzeja.

Nekoliko godina naš se Komitet bavio pitanjima kvalitete i standara u struci i svakodnevnom radu, a rezultat je objavljena publikacija koja je pobudila veliko zanimanje muzealaca i osim na engleskome, objavljena je na njemačkome, španjolskome i korejskom jeziku.¹ Dobar odjek takvog načina rada usmjerio nas je na odabir teme u sljedećem razdoblju, te je 2003. godine izabrana tema *Museums and Regional Development*. U sklopu teme istražuju se različiti aspekti razvoja na području mujejske djelatnosti, uz pokušaj usredotočivanja na relevantne elemente koji su poveznica između aktivnosti muzeja i okruženja u kojemu on djeluje. Time se stvara zajedničko područje interesa koje povezuje ljudi i institucije u očuvanju regionalnog identiteta, a uspjeh se očituje u vidljivim i mjerljivim rezultatima. Dilema pred komitom smo se našli 2004. godine bila je kako temu razvoja povezati s nematerijalnom baštinom koja je izabrana za Generalnu konferenciju.

Odgovor se nametnuo prilično spontano - poveznica su ljudi kao stvaratelji materijalne i nematerijalne baštine, ali i kao oni koji često pojma razvoja poistovjećuju s boljnjim na svim područjima. Usto smo svjesni činjenice da samosvijest, kreativnosti i predanost zajednicu izrasta iz identiteta i ima presudnu važnost za razvoj.

U uvodnim izlaganjima na početku dijela konferencije održanoga u sklopu rada ICOM ICR-a naglasili smo nekoliko elemenata koji su bili podloga za daljnju raspravu:

- s obzirom na to da u svezi s baštinom često govorimo o tradicionalnome i autentičnome, a kada je riječ o očuvanju nematerijalne baštine - često i o izoliranim i pretežito ruralnim sredinama, željeli smo upozoriti na potrebu da se ta baština shvati i u suvremenom kontekstu
- pozabavili smo se primjerima muzealizacije sredina u kojima zajednice pokušavaju očuvati svoj identitet
- upozoriti na ponos kojim ljudi čuvaju svoje spomenike jer je kolektivna svijest na neki način jamstvo važnosti i značenja neke sredine u sadašnjosti i najbolji zagovornik za budućnost

- istaknuli smo usredotočenost tzv. zapadne civilizacije na očuvanje materijalne baštine (posebno za umjetnička remek-djela nije bilo upitno osigurati dostoju brigu i status)
- nematerijalna je baština često zanemarivana, kasnije je uočena kao vrijednost koju treba štititi, nerijetko i onda kada je gotovo sasvim iščezla ili je očuvana samo u tragovima
- upoznali smo se s dragocjenim iskustvima kolega s Dalekog istoka koji su mnogo sustavnije štilili nematerijalnu baštinu.

Globalizacija, uz brojna negativna djelovanja, usmjerava našu pozornost na potrebu čuvanja većeg broja različitih tradicijskih izričaja, vještina i stvaralaštva, zajedno s pripadajućim kulturnim prostorom. Promišljanja na tu temu često su naglašavala dvostruku ulogu koju globalizacija ima:

- prvo, zahvaljujući suvremenim načinima komunikacije, pruža brojne mogućnosti promocije i prenošenja
- drugo, postavlja dominantan model koji ugrožava raznolikost i zatire posebnosti lokalnih izričaja.

Svijest o tome ostavlja nam mogućnost odabira i djelovanja usmjerjenoga na očuvanje kulturne raznolikosti. Put praćenja nematerijalne baštine otvara svijet gotovo paralelan sa suvremenim, u kojem živimo. To je svijet koji ima prostorene korijene i tradicionalni okvir, za razliku od užurbane mobilnosti današnjega hektičkog okruženja.

No ta dva svijeta ne moraju biti u suprotnosti. Baština općenito, a posebno nematerijalna, može imati važnu

ulogu u stvaranju potrebne ravnoteže - stvaranja čvrstog uporišta i nužnog nadahnuća za vlastitu kulturu koja će biti temelj novog razvoja.

Regionalni muzeji posebice moraju biti senzibilizirani za očuvanje te baštine jer su s njom u izravnijem do diru nego tzv. veliki muzeji i, naravno, trebali bismo biti svjesni da u tom procesu nije riječ isključivo o prošlosti jer je nematerijalna baština vezana za ljudi i stoga ima golemo društveno značenje. Daje nam osjećaj stabilnosti i sigurnosti, nužan za razvoj ljudskih resursa na svim područjima, kao i sposobnost sučeljavanja s novim izazovima.

Komunikacijske tehnologije i novi mediji zamjenili su tradicijske oblike ponašanja i običaje. Muzeji ne zamrzavaju prošlost u izložbene vitrine već suvremena interpretacija uspostavlja nove veze i otvara nove mogućnosti. Sve smo svjesniji kako se i veliki kapital seli na područje nematerijalnoga. Intelektualne usluge i kreativnost zaposlenih postaju sve važniji - spremnost na brzo nalaženje novih rješenja ne stvaraju samo finansijski kapital, već i onaj kulturni.

Carstvo ideja i kreativnih energija golemo je, no one koje imaju najjači učinak često su rezultat ponavljanja i trajnog utjecaja. Najveći je problem kako u zajednici stvoriti pozitivan imidž i uvjeriti autoritete da osiguraju potrebljeni pritisak na zajednicu kako bi se zaštitila ranjiva nematerijalna kultura. Ona se iščitava u raznolikim oblicima, ali potrebno je izgraditi ideološki okvir u kojem bi se našli oblici prihvatljivi za zajednicu i prikladni za povezivanje s drugim sektorima.

Tijekom ceremonije otvaranja konferencije Koreja je kao domaćin predstavila brojne oblike nematerijalne baštine, među njima i tradicijsko pripovijedanje koje je uvjek prepuno poruka i prezentira elementarne ljudske vrijednosti, često kontrastirajući loše i dobre postupke. Evropski primjeri izneseni na konferenciji uglavnom su se kretali na području tradicijskih obrta, koji su s uvođenjem novih tehnologija izgubili utilitarnost, ali sve češće nalaze novu namjenu na području turizma. Taj proces prate i razni oblici zlouporabe, te je pred muzejima zahtjevan zadatak da sprečavaju takve pokušaje.

Korejski muzeji prezentirali su zavidnu razinu čuvanja svoje nematerijalne kulture. Podatak da Koreja ima 108

sl.2.-4. Ceremonija čaja u Nacionalnom korejskom etnografskom muzeju, Seoul
Snimio: Damodar Frlan

zaštićenih spomenika nematerijalne baštine na nacionalnoj razini (postoji još i legislativa na gradskoj i regionalnoj razini) sasvim dovoljno govori.

I tu dolazimo do još jednoga ključnog čimbenika za očuvanje nematerijalne kulture, a to su emocije. Osjećaj vrijednosti nije sve - osjećaj ljudi prema vlastitoj kulturi i tradiciji presudan je u zaštiti nematerijalnog blaga, stvara se ljubav prema nasljeđu, koja potiče ljudе na uključivanje u promociju i zaštitu, potiče ih da prenose osjećaj za te vrijednosti na mlađe generacije i njeguju u njima pozitivan odnos prema baštini.

U ovom osvrtu na konferenciju u Seoulu željela sam naglasiti kako su različiti aspekti baštine isprepleteni s društvenim kontekstom. Godišnjim konferencijama Komiteta za regionalne muzeje, pa tako i onom u Seoulu, želi se pokazati kako muzeji i baština ne žive u izoliranome, sebi samodovoljnem svijetu, već su interaktivni prostor otvoren novim mogućnostima, koji ne mora biti neprijateljski raspoložen čak ni prema ekonomiji.

Temu razvoja nastavljamo i tijekom sljedeće godišnje konferencije, koja će se održati na Isle of Man i u Liverpoolu u listopadu 2005. godine, s podnaslovom *Muzeji - partnerstvo - zajednica*.

Primljen: . svibnja .

REGIONAL DEVELOPMENT AND THE INTANGIBLE HERITAGE

During the opening ceremony of the 20th General Conference and the 21st General Assembly of the International Council for Museums (ICOM) in Seoul, Korea, as the host presented various forms of the intangible heritage such as traditional storytelling which is always full of messages and presents basic human values that often contradict good and bad actions. The Korean museums presented the preservation of their intangible culture at an admirable level, and the fact that Korea has 108 protected monuments of the intangible heritage on a national level (there is also legislation on a municipal and regional level) says plenty.

The European examples that were presented at the conference were basically in the area of traditional trade that lost

their utility with the introduction of new technologies but are finding new use of it in the sector of tourism. There are also different forms of misuse that come with the process and it is the task of museums to stop misuse.

The reason for the dilemma facing the members of the ICOM International Committee for Regional Museums in 2004 was finding a way of connecting development with the intangible heritage which was chosen as the main theme at the General Conference in Seoul.

A few elements were stressed in the introductory presentations in the early part of the conference, which were bases for further discussion:

- **stressing the need for heritage to be regarded in a modern context;**
- **examples of presenting regions in museums in which communities are trying to preserve their identity**
- **noting the pride of the people that take care of their monuments because collective consciousness is a sign and guarantee of the importance of a region in the present time and the best promoter for the future**
- **the stress the so-called Western civilisation places on the preservation of the tangible heritage (especially of masterpieces for which there is no doubt that they would receive the right care and status)**
- **the intangible heritage was usually neglected and only later considered as a value that should be protected after it had almost waned or was barely preserved**
- **the valuable experiences of the colleagues from the far East who systematically protected their intangible heritage.**

The author finds that regional museums have to act more sensibly in preserving their intangible heritage since that they are in much more of a direct contact with it than so-called large museums and they should not be focused on the past exclusively because the intangible heritage is connected to people and has a huge social significance.

sl.5-6. Tradicionalne korejske marke
Snimio: Damodar Frlan

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA - UNESCO I NJEGOVA ULOGA

RUT CAREK □ Ministarstvo kulture RH, Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, Zagreb

Od 1972. godine kada je usvojena *Konvencija za zaštitu svjetske baštine*, do danas upisano je 788 dobara, od čega 611 kulturnih dobara, 154 prirodna i 23 mješovita dobra. Bitno je napomenuti da je RH ove godine poslala obnovljenu tentativnu listu dobara za upis na Listu svjetske baštine koja nije obnavljana od 1998. godine. Republika Hrvatska ima pet upisanih kulturnih dobara: Dubrovnik, povijesnu jezgru Splita i Dioklecijanovu palaću, povijesno središte Trogira, episkopalni kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču, katedralu sv. Jakova u Šibeniku i jedno prirodno dobro, Plitvička jezera.

UNESCO je želio isti koncept proširiti i na nematerijalnu i usmenu baštinu čovječanstva smatrajući je jednak vrijednim dijelom baštine za koju još ne postoje adekvatni instrumenti zaštite.

Usmena i nematerijalna kulturna baština međunarodno je prepoznata kao bitna i vitalna odrednica očuvanja kulturnog identiteta. Njezinim očuvanjem promiče se i razvija kulturna raznolikost i ljudsku kreativnost. Ona ima značajnu ulogu u području nacionalnoga i međunarodnog razvoja te promiče toleranciju i prožimanje kultura. Nematerijalna kulturna baština prenosi se iz generacije u generaciju, a stalno je obnavljaju društvo i zajednicu, u skladu sa zadanim uvjetima povijesnoga, kulturološkoga i socijalnog razvoja.

U današnjem su globaliziranim svijetu mnogi oblici kulturne baštine u opasnosti od zaborava, ugroženi standardizacijom, oružanim sukobima, turizmom, industrijalizacijom, ruralnim egzodusom, migracijama i uništenjem okoliša.

Nematerijalna baština po svojoj definiciji obuhvaća običaje, vjerovanja, znanja, vještine i pojavnosti duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom, a društva, grupe ili pojedinci prepoznaju ih kao svoju baštinu.

U nju osobito ubrajamo:

- jezik, dijalekte, govore i toponimiku, te sve vrste usmene književnosti
- folklorno stvaralaštvo na području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, mitologije i dr.
- tradicijska umijeća i obrte
- kulturološke prostore na kojima se češće sreću tradicionalne pučke vrijednosti - mjesta gdje se pričaju priče, održavaju sajmovi i svetkovine ili se učestalo odnosno redovito prakticiraju narodni običaji - u dnevnim ritualima, godišnjim procesijama itd.

POVIJESNI PREGLED

UNESCO je posljednjih dvadesetak godina na različite načine podupirao i promicao nematerijalnu baštinu - međunarodnim instrumentima, programima i tiskovinama:

1972. usvojena je Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine (još su tada neke države izrazile želju za čuvanjem nematerijalne baštine)

1973. Bolivija predlaže inicijativu za zaštitu i promociju folklora

1989. UNESCO donosi Preporuke o zaštiti tradicionalne kulture i folklora

1994. UNESCO-ov Program *Živuća ljudska blaga* obuhvatio je:

- Kolekciju tradicionalne glazbe svijeta
- Priručnik o tradicionalnoj glazbi svijeta i glazbenim instrumentima
- Atlas ugroženih jezika svijeta
- Međunarodnu konferenciju o afričkim jezičnim politikama

2001. prvo proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva

2003. u listopadu, na 32. zasjedanju Glavne skupštine, pozivajući se na univerzalnu Deklaraciju o ljudskim pravima iz 1948., donio je

□ Međunarodnu konvenciju o građanskim i političkim pravima 1966.

□ Preporuku o zaštiti folklora 1989.

□ UNESCO-ovu univerzalnu Deklaraciju o kulturnoj raznolikosti 2001.

□ Istanbulsku deklaraciju 2002., koju je prihvatio okrugli stol ministara kulture

□ UNESCO prihvata Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine.

□ U Republici Hrvatskoj Konvencija je u zadnjoj fazi pripreme za ratifikaciju - 14 ju je država ratificiralo i stupit će na snagu nakon 30 skupljenih potpisa država članica.

□ Intenzivno se radi na njezinom promicanju jer je vrlo bitna za UNESCO.

□ Nakon Konvencije održano je drugo proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva.

2005. Treće proglašenje remek dijela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva, na koje su Republika Hrvatska i Ministarstvo kulture poslali nominaciju Čipkarstvo u Hrvatskoj (prema podacima iz Odjela za nemate-

rijalnu baštinu, za treće proglašenje stiglo je više od 70 nominacija iz cijelog svijeta).

Čuvanje nematerijalne baštine UNESCO potiče putem četiri sljedeća programa:

Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva - program se provodi svake dvije godine i o njemu će biti govora kasnije.

Živuća ljudska blaga - program je započet 1996. i cilj mu je potaknuti države članice da prepoznaju i istaknu posebno talentirane nositelje tradicije i obrtnike s područja nematerijalne baštine te ih potaknu na prijenos njihovih znanja i know howa mladim generacijama.

Ugroženi jezici - jezici nisu smo sredstva komunikacije veći cijeli sustavi vrijednosti i kulturnih izričaja te su određujući činitelj identificiranja grupa i pojedinaca - oni su izrazito bitan dio nematerijalne baštine. Stoga navodimo nekoliko zabrinjavajućih činjenica:

- 50% od 6000 jezika ugroženo je
- 96% od 6000 svjetskih jezika govori samo 4 posto stanovništva
- 90 posto svjetskih jezika nije zastupljeno na Internetu
- svaka dva tjedna zauvijek nestaje prosječno jedan jezik
- polovica svjetskih jezika govori se u Papui Novoj Gvineji - 832, Indoneziji - 731, Nigeriji - 515, Indiji - 400, Meksiku - 295, Kamerunu - 286, Australiji - 268, Brazilu - 234
- istraživanja pokazuju da materinski jezik, uz učenje stranoga, daje dobre rezultate u školi i pridonosi razvoju sposobnosti učenja i kognitivne sposobnosti u djece.

Glavne aktivnosti za očuvanje jezika jesu:

- UNESCO-ova univerzalna Deklaracija o kulturnoj raznolikosti
- Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine i obvezatne preporuke za planove akcije - konferencije.

Tradicionalna glazba svijeta - glazba i instrumenti svakako su iskonska i najdublja kulturna, duhovna i estetska potreba čovječanstva, te su prijenosnici znanja u mnogim segmentima. UNESCO-ova kolekcija tradicionalne glazbe svijeta započeta je 1961. na inicijativu Alaina Danieloua i Međunarodnoga glazbenog vijeća ICM-a i jedan je od izuzetno vrijednih projekata očuvanja i revitalizacije nematerijalne kulturne baštine širenjem glazbe - tradicionalne, sakralne, ruralnoga i urbanog podrijetla, te organiziranjem festivala, karnevala koji uključuju pjevanje, sviranje instrumenata i ples. Glazba je snimana *in situ* i tako zadržava izvornost te je danas mnogima inspiracija. Danas UNESCO surađuje s različitim zemljama svijeta. Do sada su izašli naslovi *Glazba i glazbenici svijeta*, *Antologija tradicionalne glazbe*, *Antologija današnje tradicionalne glazbe*.

PROGLAŠENJE REMEK-DJELA USMENE I NEMATERIJALNE BAŠTINE ČOVJEČANSTVA

Ciljevi

- prepoznati i istaknuti vrijednost nematerijalne kulturne baštine, očuvati je i oživotvoriti
- vrednovati i zabilježiti nematerijalnu i usmenu baštinu svijeta

- potaknuti zemlje da izrade nacionalne registre nematerijalne baštine te provedu i usvoje legalne i administrativne mjere za njezinu zaštitu
- promicati sudjelovanje lokalnih tradicionalnih umjetnika i nositelja tradicije u identificiranju i oživotvorenju nematerijalne kulturne baštine.

Kriteriji

U obzir se uzimaju ovi kriteriji:

- osobita vrijednost remek-djela kao tvorevine ljudskoga kreativnog uma
- njegova ukorijenjenost u kulturnu tradiciju ili kulturnu povijest pojedine zajednice
- uloga remek-djela kao sredstva potvrđivanja kulturnog identiteta naroda i kulturnih zajednica
- važnost remek-djela kao izvora inspiracije i međukulturalne razmjene te sredstva zblžavanja naroda i zajednica
- izvrsnost u primjeni prikazanih vještina i tehnika
- vrijednost remek-djela kao jedinstvenog svjedoka žive kulturne tradicije
- opasnost od nestajanja tradicije zbog pomanjkanja sredstava za očuvanje i zaštitu ili zbog procesa ubrzanih društvenih promjena - urbanizacije ili akulturacije.

1. Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva - 2001.

Glavni ravnatelj UNESCO-a g. K. Matsura proglašio je 18. svibnja 2001. godine 19 remek-djela što ih je izabrao međunarodni žiri od 18 članova. Svojom izuzetnom vrijednošću s umjetničkoga, povjesnoga i antropološkog stajališta ta su djela po mnogočemu svjedočanstvo bogatstva i raznolikosti nematerijalne baštine svijeta. Afrika - 4, Europa - 4, Latinska Amerika i Karibi - 4 i Azija - 7.

Nabrojiti ćemo samo neka: Bolivijski Oruro karneval; Kina - Opera Kunku; Italija - Opera dei Pupi (kazalište lutaka); Japan - Nogaku kazalište; Gruzija - gruzijsko polifono pjevanje; Ruska Federacija - kulturni prostor i usmena kultura Semeiskije; Litva i Letonija - umjetnost izrade krževa i njihova simbolika.

2. Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva - 2003.

Godine 2002. RH je nominirala projekt *Istarska ljestvica - istarski glazbeni mikrokosmos* za drugo proglašenje, no projekt je, uz zamolbu za dopune u više segmenta, vraćen na doradu i danas je na sadašnjoj Tentativnoj listi RH.

U studenom 2003. od pristiglih je 60 nominacija iz cijelog svijeta svečano proglašeno je 28 remek-djela.

Različite nevladine udruge i njihovi stručnjaci - antropolozi, etnolozi, muzikolozi, lingvisti... dali su tehničku i znanstvenu procjenu tih djela. To su djela iz:

Afrike - 2, Azije - 11, Europe - 4, arapskih zemalja - 6, Latinske Amerike i Kariba - 2.

Primjerice, Belgija je nominirala Binische karneval, Kambodža - Kraljevski kambodžanski balet, Indija

- tradicionalno vedsko pjevanje, Jamajka - maronitsko naslijede iz Moor Towna, Vanuatu - vanuatu crtanje u pijesku, Jemen - *Pjesmu iz Saane*.

Bitno je naglasiti da je drugo proglašenje održano tek nekoliko tjedana nakon donošenja Konvencije o očuvanju nematerijalne kulturne baštine na 32. glavnoj sjednici u listopadu 2003., što je i potvrda 20-ak godina zalaganja UNESCO-a za zaštitu nematerijalne kulturne baštine. Kada Konvencija stupa na snagu, planira se napraviti dviće liste, reprezentativnu listu nematerijalne baštine svijeta i listu ugrožene baštine. Sva proglašena remek-djela bit će stavljena na reprezentativnu listu.

Postoje informacije da će se, slično kao za materijalnu baštinu, države članice svake godine moći nominirati po dva projekta.

3. Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva - 2003. za studeni 2005.

Republika Hrvatska je za treće proglašenje nominirala
Čipkarstvo u Hrvatskoj.

Za izradu nominacije tražili smo, i dobili, sredstva za izradu pretkandidature, a ostala sredstva za projekt dobivena su od Ministarstva kulture RH

Projekt je izradila gđa Nerina Eckhel (Etnografski muzej, Zagreb), u suradnji s Ministarstvom kulture, Hrvatskim povjerenstvom za UNESCO, a u sklopu nacionalne registracije čipkarstva kao nematerijalnoga kulturnog dobra i prihvaćanju tentativne liste nematerijalne baštine RH surađivala je s Upravom za zaštitu kulturne baštine, njezinim Odsjekom za nematerijalna kulturna dobra i Stručnjim savjetom za nematerijalnu baštinu.

Tentativna lista nematerijalne kulturne baštine RH, koja je jedan od sastavnih dijelova kandidature, osim Čipkarstva u Hrvatskoj sadržava:

- istarsku ljestvicu
  - Sinjsku alklu
  - svetkovinu Svetog Vlaha
  - morešku
  - stare jezike i dijalekte (čakavski s otoka Brača i nekim dijelova kontinenta)

Vrlo je bitno naglasiti da se u Hrvatskoj nematerijalna kulturna dobra čuvaju izradbom i čuvanjem zapisa o njima, kao i poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama, kao što je i navedeno u članku 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, NN 69/99, koji je Hrvatski sabor usvojio još 1999. godine. Članci 12. i 14. također su pomoćni orientir pri izradi prijedloga za utvrđivanje samoga kulturnog dobra i njegovih svojstava.

Godine 2002., na prijedlog Hrvatskog povjerenstva za UNESCO, osnovan je Stručni savjet za nematerijalnu baštinu koji djeluje u sklopu Ministarstva kulture, a sastoji se od uglednih stručnjaka koji se bave različitim oblicima nematerijalne kulturne baštine.

U travnju 2004. u Ministarstvu kulture, u sklopu Odjela za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu, osnovan je i Odsjek za nematerijalna kulturna dobra.

Ministarstvo kulture RH i Odjel za UNESCO dobili su zahvalu Odjela za nematerijalnu baštinu UNESCO-a za kontinuirani interes i aktivnost na području nematerijalne kulturne baštine.

Primljeno: . srpnja

THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE – UNESCO AND ITS ROLE

Since 1972 when the World Heritage Convention was adopted until this year 2004, 788 items have been entered into the World Heritage List, out of which 611 were cultural items, 154 natural and 23 mixed items. The author deems it important to mention that this year Croatia sent an updated Tentative List of items for entry on the World Heritage List which has not been updated since 1988.

Croatia has 5 registered cultural monuments: Dubrovnik, the historical core of Split with Diocletian's palace, the historical centre of Trogir, the Episcopal complex of Eufrasian's Basilica in Poreč, St. Jacob's Cathedral in Šibenik and one natural heritage site - the Plitvice lakes.

Over the last 20 years UNESCO supported and promoted the intangible heritage in different ways - through international instruments, programmes and printed materials like programmes *Proclaiming the oral and intangible heritage of mankind as a masterpiece*, *Living human treasures*, *Endangered languages*, and *Traditional world music*. In today's globalized world, many expressions of cultural heritage are endangered by standardization, armed conflicts, tourism, industrialization, the rural exodus, migrations and the destruction of the environment.

It is important to emphasize that the preservation of the intangible cultural heritage is implemented in Croatia by executing and maintaining written records of them and by promoting their transfer and nurturing in the original and other surroundings, as mentioned in Article 9 of the Act on the Protection and Preservation of the Cultural Heritage, Official Gazette no. 69/99, which was adopted by the Croatian Parliament in 1999. In 2002, in line with the proposal of the Croatian Committee to UNESCO an Expert Council for the intangible heritage was founded which operates within the Ministry of Culture and is composed of esteemed experts engaged in different aspects of the intangible heritage.

In April 2004 an Intangible Cultural Heritage Section was established at the Ministry of Culture within the Department for the Moveable and Intangible Cultural Heritage.

IZ PERSONALNOG ARHIVA MDC-A: MIRKO BULAT

JOZEFINA DAUTBEGOVIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

sl. 1. Mirko Bulat u svojoj bivšoj radnoj sobi u Muzeju Slavonije Osijek
Fototeka MDC-a; snimila: Jozefina Dautbegović; snimljeno: 21. listopada 2004.

Gospodina Mirka Bulata prije razgovora za ovu rubriku nisam osobno poznavala, ali kada sam ga prvi put nazvala, objasnila o čemu je riječ i rekla kako želim dogovoriti intervju, bez posebnog je nagovaranja pristao i učinilo mi se kako se obradovao.

S Mirkom Bulatom sam razgovarala 21. listopada 2004. Razgovor smo vodili u njegovoj bivšoj radnoj sobi u Muzeju Slavonije Osijek. Na zakazani je sastanak došao desetak minuta ranije, sveže obrijan, u sivom odijelu ispod kojega je imao sivi prsluk i bijelu košulju s kravatom. Onižeg rasta, guste, valovite, prosijede kosom koja je bila "u tonu" s odijelom koje je nosio. Činilo mi se kako i unatoč tolikim godinama iskustva, komunikacije i rada u muzeju ipak ima određenu dozu treme, prije bih rekla profesionalnog uzbuđenja, ne zbog samog intervjuja, koliko zbog nelagode što će govoriti kao zasluzni muzealac. Skroman i samozatajan, kakav je po pričanju kolega oduvijek bio, u razgovoru je nastojao "opravdati" taj izbor i govoriti što više o radu u muzeju.

O sebi, svome životu, školovanju, svojoj obitelji, djetinjstvu, nije govorio puno, čini mi se i pre malo. O njegovoj se biografiji više moglo saznati iz upitnika (koji popunjavaju svi zasluzni muzealci) nego iz razgovora s njime. Rodio se u Osijeku 1931. godine, u građanskoj obitelji, završio Filozofski fakultet u Zagrebu (arheologiju), u mirovinu je otiašao u zvanju višeg kustosa Arheološkog odjela Muzeja Slavonije Osijek u kojem je proveo sav svoj radni vijek. Za svoj rad nagrađen je Nagradom Grada Osijeka.

Nakon obavljenog intervjuja, kada sam prikupljala unaprijed dogovoren arhivski materijal za registar gospodina Bulata u Personalnom arhivu i zatražila njegovu bibliografiju, pokazao mi je oveću, debelu bilježnicu u kojoj su na najlepšim listovima, pisanim pisaćim strojem, bili njegovi vrlo opsežni i respektabilni bibliografski podaci, ali u jednom primjerku. Zamolila sam ga da mi bilježnicu kopira i naknadno pošalje s ostalim materijalom.

Fotokopija te bilježnice sada se nalazi u njegovu registru, u Personalnom arhivu MDC-a.

U ovom broju časopisa Informatica museologica objavljujemo radnu verziju bibliografije koju je izradio gospodin Mirko Bulat.

J. D.: Pozdravljam vas u ime MDC-a i u svoje osobno te za Personalni arhiv MDC-a želim porazgovarati s Vama danas, 21. listopada 2004. u Vašoj bivšoj radnoj sobi, u zgradici Muzeja Slavonije Osijek.

M. B.: Na bivšem Partizanskom trgu, a sada Trgu Sv.Trojstva.

J.D.: Kažite mi kako se vi danas osjećate u svojoj bivšoj sobi?

M. B.: Ništa drugčije, kao obično.

J. D.: Imate li osjećaj da niste ni odlazili?

M. B.: To ne mogu reći jer je sad sve drugačije, kolegica Jasna je tu nakupila brda literature i registradora.

J. D.: Toga nije bilo u vaše vrijeme?

M. B.: Pa bilo je, ali ne toliko puno. Ona je imala bolju i suvremeniju literaturu koju ja nisam mogao imati. Inače znam da je i ona u istim problemima kao i ja, neki dan mi je rekla da vodi iskopavanja na nekoliko mjesta i nije stigla ni pospremiti ovo još od lani, jednostavno je prezauzeta. To je problem. Nas arheologa je pre malo. Sad imamo dvije kolegice - Jasnu, koja vodi prapovijest i Slavicu, koja vodi antiku. Kada sam počeo raditi ja sam vodio i prapovijest, i antiku, i srednji vijek. Bili su tu tada starije kolege dr. Pinterović, koja mi je pomagala, pa prof. Spajić, koji je vodio istraživanja na latenskoj nekropoli, keltskoj nekropoli u Donjem gradu, i tako. Uglavnom, dijelili su posao tako da se dr. Pinterović bavila antikom, a prof. Spajić Kelitim, a ja sam imao sve ostalo, i još sam uz to često išao na teren.

J. D.: Da se mi malo vratimo na sam početak. Gdje ste rodili i iz kakve obitelji potječete?

M. B.: Rođen sam u Osijeku. Potječem iz obrtničke obitelji, otac mi je imao autotaksi. On je rođen u Đakovu i onda se sa suprugom, također Đakovčankom, preselio u Osijek. Tu su živjeli najprije u Dubrovačkoj 68, to je u Gornjem gradu, onđe sam se rodio, a onda su kupili kuću u Cetinjskoj, koja više ne postoji jer je srušena.

J. D.: Jeste li jedinac?

M. B.: Ne, imam još dva brata. Oba su mlađa. Najstariji, Vlado, završio je elektrotehniku i odselio u Kanadu sa supru-

gom i sad je u Torontu. Drugi je Stanko, on je liječnik tu u Osijeku. Baš kao što narod kaže: tri brata, dva pametna, a treći profesor.

J. D.: Kako vam je prošlo djetinjstvo u Osijeku?

M. B.: U Cetinskoj smo bili do 1940. Onda su moji kupili kuću u Ilirskoj 28, tu još ima nešto ostataka od nje, to je bila stara kuća, od čerpiča, pokrivena trskom. Kad smo mi u nju uselili, još je u sredini bilo ognjište. Pokraj nje je bila zidana štala koju su moji dali preurediti u stambenu zgradu. Onda je počeo rat, ali ja se puno toga sjećam iz tog vremena...

J. D.: Kako ste se odlučili za Filozofski fakultet i arheologiju?

M. B.: Vrlo rano, od gimnazije, zanimala me povijest i biologija, onda sam se ipak nekako odlučio za povijest, odnosno arheologiju, tako da mi je to postala struka. Rano sam se time počeo baviti, čitao literaturu, i tako...

J. D.: Što su vam rekli roditelji kad ste im priopćili da ste se odlučili za arheologiju, jesu li bili zadovoljni?

M. B.: Nisu se u to upitali, ja sam sâm odlučio.

J. D.: Sav svoj radni vijek proveli ste u Muzeju Slavonije Osijek. Kako ste doživljavali svoje prve radne dane, svoje odlaske na teren, kako ste se osjećali kao mladi arheolog, možete li se toga sjetiti?

M. B.: Ne znam, teško je to prepričati. S nama su išli stariji stručnjaci - dr. Pinterović, prof. Malbaša, prof. Spajić i kolegica Zdenka Lechner. Oni su bili vrlo ugledni, a ja sam bio mlađi i početnik. Nosio sam im stolce, obavljao sve poslove... Bio sam bijesan što sam najmlađi, ali tako je to bilo - uvijek je mlađi morao biti na usluzi starijima.

J. D.: Sjećate li se nekog posebnog arheološkog nalaza koji vam je donio mnogo radosti ili mnogo muke?

M. B.: Jedan od takvih nalaza bio je bakreni nadžak s punom drškom. Zapravo ga nisam pronašao ja nego jedan moj kolega. Težak je 18 kilograma, nađen je ondje gdje je danas Poljoprivredni fakultet, iza Juga 2, prema Tenju. Muzej je već imao i bakrenih sjekira, pa sam ja taj nalaz obradio i objavio u *Osječkome zborniku* br. 8, 1960.

To su bili predmeti zahvaljujući kojima su mi mnoge stvari o bakrenom dobu postale jasne. Poslije je bakrenodobne nalaze u Jugoslaviji obrađivao i Jovanović, koji je naveo i taj moj rad te naše obrađene primjerke. Bilo je u nas dosta takvih nalaza.

J. D.: Gdje su bila najveća arheološka nalazišta u Slavoniji, kamo ste vi odlazili na teren?

M. B.: Najveće je sama Mursa, osječki Donji grad. Nakon odlaska Turaka bilo je to naselje na dravskome otoku, preko puta Donjega grada. Mursa je tada bila kao kakav brežuljak koji je bio napušten. Tu su nekad navraćali pastiri. Kad sam došao onamo, najprije sam upoznao teren, materijale i ostalo u Tvrđi. Onda sam se morao pretežito baviti Mursom jer je ona bila najveći problem.

Taj je teren bio vrlo problematičan - ipak se mnogo toga našlo. Tamo smo imali nekoliko klasičnih iskopavanja i mogli nešto naći. Samo, tako je bilo u nas: tek ste nešto napravili, ne ni do kraja, već ste morali na neki drugi teren, tako da ja nikad ništa nisam uspio završiti kako treba, uvijek sam mislio da će to dovršiti kasnije...

J. D.: Jesu li građani donosili u Muzej svoje slučajne nalaze?

M. B.: Imao sam dva starija suradnika. Prvi je bio Đorđe Radanović, bivši sudac. On je skupljao takav materijal. Prije nego sam ja došao građani su već suradivali s prof. Spajićem i dr. Pinterović. Ima jedna šaljiva zgoda. Radanović je bio kod nalaza nekoga groba u Donjem gradu, pa je pokupio ono što je bilo zanimljivije i bolje i rekao: *Sad ovo drugo odnesite u Muzej*. No, mi smo poslije ipak dobili dio njegove zbirke.

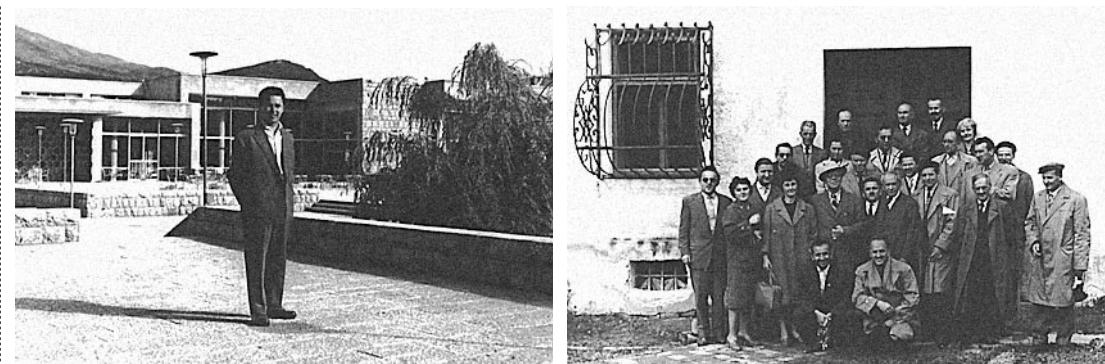
Drugi je bio profesor Ivan Mužnaj. Bio je rodom iz Sekelja, pripadnik mađarske manjine u Rumunjskoj, a inače je bio slikar. On je također imao zbirku nalaza. Stanovao je u Donjem gradu, javljao za neke nalaze. Jedan vrlo važan nalaz potjecao je s područja bolničke kuhinje. Ondje je nađen jedan kamen s natpisom. On je to javio, pa sam ga ja dao dopremiti u Muzej. To je vrlo zanimljiv spomenik na kojemu se spominju neki cibaličanski i mursanski dužnosnici. Naša je nesreća to što su ti spomenici koji su nađeni većinom oštećeni i odbijeni. Primjerice, na tom spomeniku nedostaje barem nekoliko slova da bi se mogao jasnije razumjeti, ali iz ovoga - iako jedva čitljivoga, vidi se da je riječ o Cibaličanima i Mursanima, tj. Osječanima i Vinkovčanima, koji su jedni s drugima bili u dobrim odnosima. Septimir Sever došao je na vlast uz njihovu pomoć. Uglavnom, on je Cibalama dao gradsko pravo, kao i još nekim drugim gradovima, tako da su Mursani i Cibaličani postali ono što su bili pretorijanci u Rimu početkom 3. stoljeća.

s.l.2. Mirko Bulat u Muzeju Slavonije Osijeku snimljen u vrijeme razgovora za Personalni arhiv MDC-a
Fototeka MDC-a; snimila: Jozefina Dautbegović; snimljeno: 21. listopada 2004.

sl.3. Mirko Bulat u Ohridu
Snimljeno: 10. VI. 1960.

sl.4. Članovi podružnice Muzejskog društva Hrvatske, Osijek, ispred stare zgrade Iločkog muzeja u dvorcu Brnjaković, 10. X. 1960.

J. D.: Jeste li surađivali s drugim muzejima, npr. s Gradskim muzejom Vukovar? Jeste li imali nekih zajedničkih izlaza-ka na teren ili ...?

M. B.: Pa, s njima baš ne, ali zajednička iskopavanja, koliko se sjećam, imali smo s Požeškim muzejom. Primjerice, na nekropoli u Tekiću, koja se i dalje iskopava, to sada radi kolegica Dubravka Sokač iz Požege. Inače, imali smo vrlo aktivnu Slavonsku podružnicu Muzejskoga društva.

Kad sam ja došao, u njoj su djelovali vrlo ugledni prof. Malbaša, dr. Pinterović, Kuzmić u Valpovu, msgr. Sokol u Đakovu, koji je vodio Dijecezanski muzej, kao i prof. Meštrović u Illok. On je bio vrlo zanimljiv. Imao je oko 90 godina, a još uvijek je kopao svoj vinograd. Njegov je muzej bio pravi narodni muzej: sve je bilo otvoreno, tko god je htio mogao je ući, pogledati što je htio i vratiti se. Bio je stalno otvoren. On bi ujutro došao, otključao, malo pregledao i otišao kopati vinograd...

J. D.: Kad sada razmišljate o svome radu, što biste mogli navesti kao svoje najveće ostvarenje? Postoji li nešto čime ste osobito zadovoljni i što biste mogli nazvati svojim životnim djelom?

M. B.: Nešto posebno ne bih mogao izdvojiti, jer zapravo ništa nisam završio onako kako sam htio zato što sam stalno išao na teren, radio kontinuirano...

J. D.: Mislila sam na neku izložbu ili neki postav koji ste radili.

M. B.: Pa, recimo, bio je to jedan postav oko 1987., koliko se sjećam. U jednom *Glasniku slavonskih muzeja* opisao sam baš taj postav. Da, bilo je to u vrijeme kad je Nikola Kosanović bio direktor. U povodu proslave 100. godišnjice postojanja Muzeja dao je urediti ovu zgradu. Prije toga u Muzeju su bili podovi od dasaka, pa onda peći, tj. kamini, ložilo se ugljenom. Kosanović je dao uvesti centralno grijanje, sve popločiti i urediti. Imali smo neke privremene postave, a onda negdje 1987. malo ozbiljniji posao.

Samo, problem je to što su te prostorije vrlo malene i nisu baš prikladne. U vrlo malim prostorijama bilo je teško bilo što napraviti. Ipak sam nekako uspio postaviti Arheološki odjel od prapovijesti do antike i ranoga srednjeg vijeka. Uglavnom, nastojao sam da taj postav bude izведен po pravilima struke.

Zapravo, prof. Buntak bio je moj uzor. On je napravio, prvi na ovom prostoru, muzej s tematskim postavom. To je bilo u drugoj zgradici, u Gornjem gradu, i to je vrlo kratko trajalo, jer se 1941. sve moralno spremiti u podrum, a poslije je sve prebačeno ovamo, u ovu zgradu. Ova je zgrada najprije bila zgrada Komorske uprave, približno do 1945. Onda je ovaj prostor napušten... Našao sam poslije u zapisnicima Društva Murse kako je zapravo on predlagao i tražio neke druge zgrade za muzej negdje u Gornjem gradu ili zgradu Poglavarstva. Tako je Muzej uselio u zgradu Poglavarstva, a to je sada veliki problem. Sadašnji ravnatelj, gospodin Radić stvarno je puno uložio, kao i Kosanović prije njega, uredio je tu zgradu i sad bi je bilo teško napustiti...

J. D.: Vidjela sam u arhivskim spisima da ste vi muzealci mnogo međusobno komunicirali, da ste se često dopisivali, putovali zajedno, išli na ekskurzije, stručna putovanja...

Možete li se sjetiti nekih koja su vam ostala u izrazito lijepoj uspomeni?

M. B.: Među posljednjim putovanjima bilo je ono u Veneciju. Ondje je bio neki kongres, skupština pokrajine Veneto, na kojoj je organiziran znanstveni skup s temom o Panoniji i Podunavlju. Pozvali su i mene. Bio sam s prof. Zaninovićem, prof. Rendićem i još nekim iz Hrvatske. Održao sam i jedno predavanje o Mursi koje je objavljeno u jednom njihovu časopisu.

J. D.: Budući da je Osijek blizu Mađarske, jeste li možda ostvarili kakvu suradnju s mađarskim muzejima? Jeste li imali neke zajedničke izložbe i sl.?

M. B.: Ne, izložbe nismo. U Pečuhu smo bili u njihovu muzeju. Muzej mi se jako svidio, kao i tamošnja organizacija.

Imali su središnji muzej u jednoj poslovnoj zgradi, dvadeset muzeja po gradu Pečuhu i još pedeset u baranjskim mjestima, gdje su imali, recimo, samo neku muzejsku izložbu. Imali su i Arheološki muzej u Pečuhu, u kojem je moj kolega imao odlične uvjete za rad. Dužnost jednog od kolega arheologa bila je isključivo proučavanje literature i pisanje. Dobivao je na svoj radni stol gotov materijal - sve je bilo gotovo jer su imali preparatorske radionice, za keramiku, za metal. Također je dobivao već inventiran materijal. A ja sam sve to morao obaviti sam, od iskopavanja, do pranja keramike, sastavljanja nekih dijelova, inventiranja - sve sam. A on je sve dobivao gotovo! Kustosi su imali plaćen šestomjesečni boravak u Njemačkoj da uče jezik, a svake su godine išli na dva-tri tjedna u Budimpeštu na tečajeve engleskoga.

J. D.: Na kakve ste još poteškoće nailazili u radu, čega vam je najviše nedostajalo?

M. B.: Pa, najviše mi je nedostajalo literature. Do 1914. prof. Celestin, koji je bio iz okolice Zagreba, došao je živjeti u Osijek i tu je živio od 1893. Kao profesor grčkoga i latinskoga u gimnaziji bio je nadobudan skupljač. O svemu je vodio vrlo opsežnu dokumentaciju.

Tu sam informaciju pročitao u njegovim popisima otkupa. Tako je bilo do 1910. Od njega imamo 500 darova, uglavnom novca. Za vrijeme gradnje donjogradske kasarne, oko 1825., izborio se za to da se radnicima zabrani uzimati nalaze s terena, tako da je skupio velik broj predmeta.

J. D.: Je li što dospjelo u Muzej?

M. B.: Jest. Ali je Muzej tada bio u neodgovarajućim prostorijama.

J. D.: Je li u vaše vrijeme bilo kakvih otkupa?

M. B.: Malo, uglavnom su to bile donacije. Ja sam i napisao jedan rad o tim donacijama, darovima. Samo su mi ga tako skratili da ga ja gotovo više ne bih ni priznao kao svoj rad. Htio sam reći da sam znao kako je društvo Mursa (to je bilo prije 1940.) imalo plan napraviti jednu izložbu spomeničkih nalaza iz privatnih zbirki. Čak su napravili popis od 400 ljudi koji imaju različite zanimljive predmete. Nažalost, taj se popis nije sačuvao. E, onda smo mi odlučili napraviti ono što oni nisu uspjeli. Priredili smo izložbu tih darova.

J. D.: Kad je to bilo?

M. B.: Pa baš točno ne znam... Zaboravio sam koje je godine bila ta izložba. Nažalost, ni ja nemam popis tih donacija.

J. D.: Koliko je bilo zanimanje publike za vaše izložbe?

M. B.: Arheologija je imala slijed, ali neki su odjeli bili povremeno zatvoreni. Recimo, numizmatika se nije mogla izlagati, mogli smo postaviti samo jednu malu vitrinicu... par novčića.

J. D.: Niste imali vitrina, tj. novca da ih nabavite ili niste imali dovoljno izložaka?

M. B.: I to, nismo imali ni dovoljno vitrina. Imali smo nekakve stare, dali smo napraviti i postamente. Ali to je sve bilo otvoreno, nisu bile zatvorene; koliko god smo nastojali - to su bile neke skromne izložbe. Kad smo bili u Pečuhu, vidjeli smo njihove moderne vitrine, pa smo napravili nove. Tadašnji direktor Nikola Kosanović dao je urediti izložbenu dvoranu. Uređen je jedan povezani prostor jer je zgrada kvadratična.

J. D.: Koja je osoba na vas osobno najviše utjecala, za koga biste mogli reći da je bio čovjek od kojega ste mnogo toga mogli naučiti?

M. B.: To je dr. Pinterović. Ona mi je bila i uzor i mentorica. Dakle, kad sam došao u Muzej Slavonije Osijek, ona je vodila arheologiju. Zapravo, započela je kao volontер 1942., ako se ne varam, a poslije je postala direktorica. Jako je puno radila. U njezino vrijeme osnovana je Komisija za zaštitu spomenika kulture u kojoj je bila Andela Horvat i još neki. Ta je komisija obilazila dvorce u Slavoniji, pa su ono što je ostalo sačuvano u njima prebacivali u Muzej, tako da je naš Odjel umjetničkog obrta bio obogaćen, između ostalog, i vrijednim namještajem. Uglavnom su spasili ono što se moglo spasiti.

J. D.: Što je prema vašemu mišljenju najvažnije u muzejskom poslu, u radu jednoga arheologa? Što vam je u vašoj struci prvo, što drugo, a što treće?

M. B.: Mislim da bi prvo ipak trebalo biti inventiranje. To je zapravo prava obrada materijala, to bi trebalo biti prvo. To ste čuli, moj kolega u Pečuhu dobivao je već sve gotovo, inventirano, ali u nas je trebalo sve obaviti sam. Najprije inventirati, a onda obraditi koliko se moglo s tih iskopavanja i iz tih prijašnjih grupa nalaza, te pisati o tome i objaviti. Bitno je da se ipak javnost upozna s tim.

J. D.: Vjerojatno pratite i literaturu. Kad usporedite sadašnje vrijeme s vašim vremenom - je li se više pisalo i objavljivalo onda ili danas?

M. B.: Ne znam što bih rekao. Mi smo izdavali *Osječki zbornik* i to sve je bilo objavljivano, a sad su neke nove prilike, ja se više ne bih bavio time. Mislim da moram povući granicu jer jednostavno preko neke granice nije moguće prijeti. To ne vrijedi samo za pojedinu osobu, nego i svaka generacija ima svoje granice i ne želim se petljati u te poslove. Želim samo ono što ja mogu, što sam započeo, a nisam uspio dovršiti jer sam svaki dan morao ići na teren. Bilo je dana kad sam od šest ujutro do šest navečer bio na terenu, i kad sam se vratio kući, bio sam mrtav umoran, nisam mogao ni večerati, samo sam se složio u postelju. . . . Onda opet ujutro od šest, i tako... Ostalo je dosta neobrađene građe što mi je veoma žao. Nastojim to koliko-toliko završiti...

J. D.: Osim toga, čime se sada bavite? Vi ste u mirovini, ali ste još uvijek aktivni, dolazite u Muzej...

M. B.: Upravo sam napisao jedan članak o antičkoj vodoopskrbi u Slavoniji i predao ga za novi *Osječki zbornik*. Htio sam da bude opširan, mislio sam da će moći nešto više otkriti, ali sam se onda razočarao - ipak u nas nije bilo akvedukata. Prije toga sam napisao jedan članak o antičkome vinarstvu u Slavoniji. Sad mi je osobno žao što je uveden ovaj zakon o nula promila alkohola. Tim će se zakonom upropasti vinarstvo, vinogradarstvo i turizam u nas. To govorim zato što sam dugo proučavao tu problematiku i znam da je vinogradarstvo uvijek bila bitna grana našega gospodarstva.

J. D.: Da vam sad netko kaže: Gospodine Bulat, napravite malu izložbu, što biste odabrali kao okosnicu, kao priču, što biste željeli pokazati?

M. B.: Ne znam. Možda osječku *terru sigillatu*. Bavio sam se *terrom sigillatom*, ali ni to, nažalost, nisam završio, jer nisam imao dovoljno prave literature. Dosta sam toga prikupio, čak sam pretjerivao s tim skupljanjem građe. To je ono što me sprječilo da neke stvari dovršim. Možda... jer *terra sigillata* je u Mursi bila jako obilna. Najprije je nastala u srednjoj Italiji, pa su se onda majstori preselili u sjevernu Italiju. Mogli su birati hoće li iz sjeverne Italije otići desno ili lijevo. Desno su naišli na brda i na razbojnike u brdima. Morali su zapregom voziti tu robu, a preko tih brda, bez putova, gdje su na svakom koraku vrebali razbojnici to nisu mogli, a nije bilo ni pogodne zemlje za izradu. Lijevo im je bila Galija, današnja Francuska, koja je bila velika, plodna, puna šuma i odgovarajuće gline za izradu, puna dobrih majstora i dobro tržište. Odabrali su južnu Galiju, zatim su se širili dalje u srednju Galiju, istočnu Galiju... Kad se rimska država proširila do Dunava, Vespazijan je organizirao flotu: pristaništa i ratnu flotu koja je branila trgovačke brodove, pa su mogli voziti robu. Išli su prema limesu... Glavni kupci bili su rimski vojnici i italski kolonisti u gradovima uz limes.

Tako su zapravo doseljavali sve bliže tržištu. A u nas je veliki centar *sigillatte* Ptuj. Robu koja je išla dalje Dunavom dobivali smo iz više središta, ne samo iz jednoga - i Dunavom, ali i iz sjeverne Italije.

Recimo, tu su u Akvintumu domaći majstori osnovali svoje panonske radionice... Čini se da je njihova "ispostava" bila i u Mursi. Kako su selili prema Panoniji, osnivali su radionice u Vestendorfu, Porfendorfu i Akvintumu. Za neke se radionice i ne zna gdje su zapravo bile. Mislim da je jedna takva radionica ili tvornica bila i u Mursi. To sam otkrio kada je bilo iskopavanje, mislim 1988., na području donjogradske bolnice. Područje je bilo golemo, ne znam koliko stotina kvadratnih metara, pa je bilo vrlo teško. Ondje smo iskopali dosta nalaza. Neki su od njih baš proizvodi mursanske radionice. Ja sam to pokušao obraditi, ali... U Osijeku je održan jedan skup, simpozij HAD-a, pa sam imao predavanje o tim nalazima, ali nisam ih mogao obraditi kako valja, nisam mogao naći crtača koji bi znao to nacrtati. To je bio velik problem, nismo imali ni crtača ni fotografija.

Bio sam zagovornik osnivanja vlastite radionice te zapošljavanja profesionalnog crtača i fotografa.

J. D.: Evo, malo smo čuli i priče iz arheologije. Voljela bih da ste više pričali o sebi. Još ste ipak okupirani strukom, i to je dobro. Imate li namjeru i dalje surađivati s Muzejom?

M. B.: Da, kao i s *Glasnikom Muzeja*. Trenutačno radim na nalazima zlata u Slavoniji, nešto sam već objavio. Nije sve zlato dolazio iz Dakije (odnosno Rumunjske), i u nas je bilo nekih nalazišta zlata. Našao sam podatke da je između Velike u Požeškoj kotlini do Orahovice bilo nalazišta zlata. Izvjesni Gutman na nekim je mjestima 1850. ispirao Šljunak i našao negdje više, negdje manje zlata. Međutim, nitko se ozbiljno nije zainteresirao za to, iako je jedan američki arheolog, kad je čuo za ta nalazišta, predvidio na tom dijelu opsežna iskopavanja tvrdeći da su tu rudnici zlata. Prema njegovu mišljenju bilo bi to veće nalazište nego u Kaliforniji... Nisam uspio potaknuti ta istraživanja, ali sad pokušavam.

J. D.: Dobro, možda će ovo pročitati netko iz sljedeće generacije i motivirati će ga vaša priča. Hvala vam za razgovor i želim vam svako dobro.

M. B.: Hvala vama.

sl.5. Osječki muzealci ispred kužnog kopa na trgu u Tvrđi oko 1960. S lijeva: Mirko Bulat, Marija Malbaša, Ida Horvat, Milka Eklíć, Milenko Patković

BIOGRAFIJA MIRKA BULATA

Osnovnu školu i gimnaziju polazio je u Osijeku, arheologiju diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1955. godine. Od 1956. godine kustos je Arheološkog odjela u Muzeju Slavonije u Osijeku.

Istraživao je ostatke antičke Murse na području današnjeg Osijeka. Kao voditelj ili suradnik iskopavao je naselje iz brončanog i željeznog doba te rimski logor u Gradcu kod Batine Skele (1970., 1977.), ostatke iz rimskog Dalja (1966., 1974., 1977.), antičku kanalizaciju u Kopačevu (1977.), kasnoantičku nekropolu u Sladojevcima (1966.), naselje iz kasnog brončanog doba u Dalju (1979.) i dr.

Osobito je proučavao razdoblje prapovijesti i rimskog doba u Osijeku, Slavoniji i Baranji te ostatke rimskog limesa na području Slavonije i Baranje. (Al. S)

Za svoj rad nagrađen je Nagradom grada Zagreba i nagradom Hrvatskog mujejskog društva "Pavao Ritter Vitezović" 2004. godine.

Korišteni podaci:

Hrvatski biografski leksikon, 2 (Bj-C), Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1989., str. 475.

BIBLIOGRAFIJA

A. Objavljeni radovi

1958.

- Posjet muzeju u Pazinu. Vijesti Društva mujejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, godina VII./1, Zagreb, 1958., str. 20-21.
- Nalazi rimskih grobova pod zgradom buduće škole učenika u privredi. Glas Slavonije, 3. prosinca 1958., str. 3.
- Rimski zid u Donjem gradu. Glas Slavonije, 11. kolovoza 1958., str. 3.
- Najnoviji arheološki nalazi u Donjem gradu. Glas Slavonije, 11. listopada 1958., str. 5.
- Tragovi Dioklecijanovih legija. Najstariji tragovi slavenskog naseljavanja. Glas Slavonije, 20. studenog 1958., str. 5.
- Sjednica podružnice Osijek, Vijesti Društva mujejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske VII./4, Zagreb, 1958., str. 114-115.
- Terra sigillata s pečatima u Muzeju Slavonije. Osječki zbornik VI., 1958., str. 73-88. (s ilustracijama)
- Obilasci arheološkog terena od 1. listopada do 1. studenoga 1958. i važnije arheološke prinove. Bilješke iz Dnevnika (nastavak). Osječki zbornik VI, 1958., str. 310-313.
- Pasus o Arheološkom odjelu u vodiču. Vodič Muzeja Slavonije, Osijek, 1958./1959.
- Rimska cesta kod Podravljia. Glas Slavonije, 30. ožujka 1959., str. 3.
- Kameni čekići iz Čekadinaca koji potječe iz kamenog doba. Glas Slavonije, 20. svibnja 1959., str. 5.
- Novi nalazi iz rimskog doba na Vukovarskoj. Glas Slavonije, 18. svibnja 1959., str. 3.
- Nalaz iz srednjeg vijeka u Erdutu (glineni pečnjaci). Glas Slavonije, 31. listopada 1959., str. 4.

1960.

- Grobovi konjanika iz doba seobe naroda nađeni na donjogradskom pristaništu. Glas Slavonije, 9. siječnja 1960., str. 4.
- Godišnja skupština osječke podružnice Muzejskog društva. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. IX./3., 1960.
- Ostaci rimskih zgrada. Glas Slavonije, 11. listopada 1960., str. 3.
- Rimski grob u Osijeku. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske IX./5, 1960., str. 15.
- Spomenici Mitrinog kulta iz Osijeka. Osječki zbornik VII., 1960., str. 5-12. (s ilustracijama)
- Dva nova rimska natpisa u Muzeju Slavonije. Osječki zbornik VII., 1960., str. 13-15.
- Obilasci arheološkog terena od 1. studenoga 1958. do 31. prosinca 1960., i važnije arheološke prinove. Osječki zbornik VII., str. 253-256.

1961.

- Nove prinove (!) Arheološkog odjela Muzeja Slavonije. Glas Slavonije, 13. siječnja 1961., str. 7.
- Brončana vaza u obliku Pana iz Dalja. Vjesnik, Zagreb, 30. siječnja 1961.
- Na području Osijeka novi nalazi iz rimskog doba, Glas Slavonije, 2. travnja 1961., str. 8.
- Novi arheološki nalazi na području Muzeja Slavonije, Glas Slavonije, 11. lipnja 1961., str. 6.
- Nadgrobna ploča rimskom legionaru, Glas Slavonije, 8. kolovoza 1961., str. 3.
- Urne u Jugoslaviji. U Osijeku počeo sastanak prethistorijske sekcije Arheološkog društva Jugoslavije u Osijeku. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. X/6, Zagreb, 1961., str. 207-208.
- Peti Međunarodni kongres za istraživanje rimskog limesa, i godišnja skupština Prethistorijske sekcije Arheološkog društva Jugoslavije u Osijeku. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. X/6, Zagreb, 1961., str. 207-208.
- Novi nalazi u Muzeju Slavonije. Glas Slavonije, listopad 1961.

1962.

- Korodvarska tvrđava. IPK - list IPK Osijek, god. I., broj 18-19, Osijek, 26. kolovoza 1962., str. 5.
- Novi epigrafski spomenik iz Osijek. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske XI./3, str. 74.
- Bakrene sjekire u Muzeju Slavonije. Osječki zbornik VIII., str. 5-26.
- Obilasci arheološkog terena od 1. siječnja do 31. prosinca 1962. i važnije prinove. Bilješke iz Dnevnika (nastavak). Osječki zbornik VIII., str. 364-368.

1963.

- Iskopine u Dalju (Pregled najstarije prošlosti Dalja u rubrici *Prije mnogo stoljeća*). Borba, Beograd, 3. ožujka 1963.

1964.

- Rekognosciranje (rimskog) limesa između Batine i Ilaka. Arheološki pregled 6, Beograd, 1964., str. 63-64.

1965.

- Batina Skela - kratka povijest. Mala štampa, Osijek, 5. ožujka 1965., str. 13.
- Rimske opeke i crijevopi s pečatima u Muzeju Slavonije. Osječki zbornik IX.-X., 1965., str. 7-24.
- Rekognosciranje arheološkog terena od 1. siječnja 1963. do 31. listopada 1965. Osječki zbornik IX.-X., 1965., str. 293-294.
- Antičko ropstvo u Slavoniji. Revija, godina V/2, Osijek, 1965., str. 69-75.

1967.

- Stanovnici Osijeka u antičko doba. Slavonski godišnjak 1967., Osijek, str. 211-216.
- Muzej Slavonije u Osijeku : Keramika od neolitika do novijeg doba. Glas Slavonije, 1. ožujka 1967., str. 8.
- Brončanodobni depo iz Kapelne kod Donjeg Miholjca. Osječki zbornik XI., 1967., str. 9-22.
- (s D. Pinterović) Novi rimski natpisi iz Osijeka. Osječki zbornik XI., 1967., str. 87-100.
- Rekognosciranje arheološkog terena od 1. studenoga 1965. do 1. studenoga 1967. godine. Osječki zbornik XI., 1967., str. 357-359.

1968.

- Razvoj Osijeka (Feljton u povodu proslave 90. godišnjice Muzeja Slavonije). Glas Slavonije 13., 14., 16., 17. i 18. travnja 1968.
- Novi rimski nalazi u Donjem gradu. Glas Slavonije, 18. travnja 1968., str. 5.
- Svjedok etničkih nemira (Nalaz halštatskog žarnog groba u Batinji). Glas Slavonije, 29. lipnja 1968., str. 7.
- Osijek (Mursa) - sondažni radovi u 1968. godini. Arheološki pregled 10, Beograd, 1968., str. 127-128.
- Neki nalazi ranoga srednjeg vijeka iz Osijeka. Starohrvatska prosvjeta, III. serija, sv. 10, Zagreb, 1968., str. 11-21.

1969.

- Topografska istraživanja limesa u Slavoniji i Baranji. Osječki zbornik XII., 1969., str. 39-52. (Nalazišta i nalazi po tri zone Limesa u Slavoniji).

1970.

- Svetište vrhovnog božanstva. Glas Slavonije, 2. travnja 1970., str. 3.
- *Najnovija istraživanja u Batini Skeli*. Glasnik slavonskih muzeja 14, Vukovar, studeni 1970., str. 17-18.
- *Pronaden sarkofag star 1600 godina*. Glas Slavonije, prosinac 1970., str. 2.
- *Metalno doba u Slavoniji*. Zbornik radova Prvoga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, Osijek, 1970., str. 61-78.
- *Gradac-Batina Skela - naselje od srednjebrojanoga do željeznog doba, i rimski logor*. Arheološki pregled 12., Beograd, 1970., str. 42-43.
- *Mursa, Donji grad Osijeka - rimski grad*. Arheološki pregled 12., Beograd. 1970., str. 122-124.
- *Proslava 150. godišnjice Arheološkog muzeja u Splitu*. Glasnik slavonskih muzeja 14, studeni 1970., str. 32-34.

1971.

- *Iskopani žrtvenici stari 1800 godina*. Glas Slavonije, 22. lipnja 1971., str. 4.
- (s K. Minichreiter) *Novi rimski lokaliteti u Baranji*. Glas Slavonije, 1971., str. 5.
- (s K. Minichreiter) *Obilazak rimske šančeve u baranji*. Glasnik slavonskih muzeja 16, rujan 1971., str. 21-23.
- *Novi arheološki nalazi na području Osijeka*. Glasnik slavonskih muzeja 17, studeni 1971., str. 22-24.
- *Nalaz slikane starčevačke keramike u Našicama*. Glasnik slavonskih muzeja 17, studeni 1971., str. 20-22.
- *Zaštitni arheološki radovi na terenu Murse u 1971. godini - antički i praistorijski nalazi*. Arheološki pregled 13. Beograd, 1971., str. 76-81.
- *Rimski antefiks u Muzeju Slavonije*, Osječki zbornik XIII., 1971., str. 79-100.
- *Novi rimski natpisi iz Osijeka i okolice*. Osječki zbornik XIII., 1971., str. 101-116.

1972.

- *Ponovno otkriveni ostaci rimskog mosta kod Osijeka*. Glas Slavonije, 15. listopada 1972.
- *Najnoviji nalazi u Muzeju Slavonije (!)*. Glasnik slavonskih muzeja 19, listopad 1972., str. 18-21.
- *Rezultati novijih arheoloških istraživanja na području istočne Slavonije i Baranje*. Obavijesti HAD, godina IV., broj 2, Zagreb, srpanj 1972., str. 19-23.
- *Znanstveni kolokvij Hrvatskoga arheološkog društva u Osijeku*. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske XII./3, Zagreb, 1972., str. 68-69.
- *Novi antički i srednjovjekovni nalazi u Muzeju Slavonije (!)*. Glasnik slavonskih muzeja 20, prosinac 1972., str. 6-8.
- *Bogatstvo rasuto po Europi*. Glas Slavonije, 28. listopada 1972., str. 5. i 4. studenoga, str. 6-7.
- *Privreda Murse*. Glas Slavonije, 28. studenoga 1972.
- *Rekognosciranja na području Osijeka i njegove šire okolice*. Arheološki pregled 14, Beograd, 1972., str. 158-161.

1973.

- *Izložba Brončano doba u Slavoniji u Muzeju Slavonije od 14. ožujka do 10. travnja 1973*. Glasnik slavonskih muzeja 21, travanj 1973., str. 22-23.
- *Izložba Brončano doba u Slavoniji u Muzeju Slavonije od 14. ožujka do 10. travnja 1973*. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske XXII./2, Zagreb, 1973., str. 34-35.
- *Prije 2 000 godina grad usred močvare (!)*. Glas Slavonije, 16. lipnja 1973.
- *Srednjovjekovni skeletni grob u Višnjevcu*. Glas Slavonije, 19. lipnja 1973., str. 7.
- *Ara traži drugi dio (!)*. Glas Slavonije, 27. lipnja 1973.
- *Otkriven kompleks temelja kasnorimske zgrade*. Glas Slavonije, 29. kolovoza 1973., str. 9.
- *Prethistorijski žarni grob*. Glas Slavonije, 13. rujna 1973.
- *Novi antički nalazi u Daruvaru*. Glasnik slavonskih muzeja 22, rujan 1973., str. 24-26.
- *Dokazi stari 2.000 godina (!)*. Glas Slavonije, 7. studenoga 1973., str. 10.
- *Daljski „bakarni grad“*. Glas Slavonije, 6. listopada 1973., str. 6.
- *Novo eneolitsko nalazište kod Dalja*. Glasnik slavonskih muzeja 23, prosinac 1973., str. 34-35.
- *Nalaz ostataka rimske građevine u Osijeku*. Glasnik slavonskih muzeja 23, prosinac 1973., str. 30-32.
- (s K. Minichreiter) *Osijek Donji grad - zaštitna istraživanja*. Arheološki pregled 15., Beograd, str. 54-56.
- (s D. Sokač-Štimac) *Rimска nekropola na Treštanovskoj gradini. Prvi rezultati arheoloških istraživanja*. Požeški zbornik IV., Slavonska Požega, 1973., str. 115-140.

1974.

- *Zanimljiva gradina u Daljskoj planini*. Glas Slavonije, 30. siječnja 1974., str. 9.
- *Likovna baština Murse*. Glas Slavonije, 16. veljače 1974., str. 8.
- *I sitnice govore*. Glas Slavonije, 28. veljače 1974.
- *Starije željezno doba u Dalju*. Glas Slavonije, 6. ožujka 1974.
- *Tragovi rimske Murse*. Glas Slavonije, 16. srpnja 1974.
- *Vještina drevnih slavonskih metalurga*. Glas Slavonije, 7. rujna 1974., str. 9.

- *Novi nalazi u Erdutu*. Glas Slavonije, 18. rujna 1974., str. 9.
  - *Jedna vaza - kulturno svjedočanstvo stare Murske*. Glas Slavonije, 29. listopada 1974., str. 9.
  - *Zanimljiv nalaz iz Darde*. Glas Slavonije, 17. listopada 1974.
  - *Rimski grob u Donjem gradu*. Glasnik slavonskih muzeja 25, listopad 1974., str. 25-26.
  - *Nalaz rimskog kamena u Kopačevu*. Glasnik slavonskih muzeja 25, listopad 1974., str. 26-27.
  - *Hermanov vinograd, Osijek - neolitsko naselje*. Arheološki pregled 16., Beograd, 1974., str. 31-32.
  - *Mursa. Osijek - antičko naselje*. Arheološki pregled 16., Beograd, 1974., str. 83-84.
  - *Dalj - antičko naselje*. Arheološki pregled 16., Beograd, 1974., str. 85-86.
  - *Baranja od kamenog doba do dolaska Slavena (originalni naslov Najstarija prošlost Baranje)*. Glas Slavonije, 9. studenoga 1974., str. 12.
  - *Kroz najstariju prošlost Đakova i Đakovštine*. Đakovački vezovi 1974., str. 4-6.
- 1975.**
- *Brončano kopljje iz Bakanke*. Glas Slavonije, 23. siječnja 1975., str. 10.
  - *Nalaz rimskih grobova na području Ljevaonice*. Glas Slavonije, 29. siječnja 1975., str. 9.
  - *Najstarije naselje na području Osijeka*. Glas Slavonije, 13. ožujka 1975., str. 10.
  - *Učenici pomazu arheologizma (!)*. Glas Slavonije, 6. ožujka 1975., str. 10.
  - *Sastanak stručnog aktiva povjesničara općine Osijek u Dalju*. Glasnik slavonskih muzeja 27, travanj 1975., str. 17-18.
  - *Izvještaj o sondiranju u Dalju krajem prošle godine*. Glasnik slavonskih muzeja 27., travanj 1975. str. 20.
  - *Novi halštatski nalazi iz Batine Skele*. Glasnik slavonskih muzeja, 27. travnja 1975., str. 20.
  - *Nepoznati grobovi kod Elekrometalskoga školskog centra*. Glasnik slavonskih muzeja 27, travanj 1975., str. 21-22.
  - *Bolnička kuhinja na rimskim porukama*. Glas Slavonije, 19. lipnja 1975., str. 10.
  - *Kamena sjekira uz Luču*. Glas Slavonije, 2. srpnja 1975., str. 9.
  - *Visoka kultura najstarijih Osječana*. Glas Slavonije, 14. kolovoza 1975., str. 10. (Neolitski nalazi u rovu uz novu trasu željezničke pruge za Đakovo)
  - *Daljska planina*. Glasnik slavonskih muzeja, 28. listopada 1975., str. 17-22.
  - *Uломak kasnorimske votivne pločice*. Glasnik slavonskih muzeja 28, listopad 1975., str. 25-27.
  - *O arheološkim nalazima prilikom zemljanih radova*. Glasnik slavonskih muzeja 28, listopad 1975., str. 27-28.
  - *VIII. kongres Saveza muježkih društava Jugoslavije*. Glasnik slavonskih muzeja 28, listopad 1975., str. 4-5., Pula.
  - *Kasnobrončanodobni depo iz Poljanaca na Savi*. Osječki zbornik XIV-XV, 1973.-1975., str. 3-56.
  - *Dvije rimske brončane svjetiljke iz Osijeka*. Osječki zbornik XIV-XV, 1973.-1975., str. 167-172.
  - *Arheološke zbirke i arheološka istraživanja u Slavoniji*. Muzeologija 19, Zagreb, 1975., str. 42-68.
- 1976.**
- *"Izgubljena karika povijesti" - nađena*. Glas Slavonije, 22. siječnja 1976., str. 10.
  - *Brončanodobni nalazi*. Glas Slavonije, 1. ožujka 1976., str. 17.
  - *Novi povjesni dokazi*. Glas Slavonije, 16. ožujka 1976., str. 15.
  - *Ideje hrvatskog preporoda*. Glas Slavonije, 24. ožujka 1976., str. 14.
  - *Rimski amfora iz Osijeka*. Glas Slavonije, 8. travnja 1976., str. 15.
  - *Jupiter u Osijeku*. Glas Slavonije, 23. travnja 1976., str. 14.
  - *Strossmayerov dar Osijeku*. Đakovački vezovi 1976., str. 9-10.
  - *Restaurirana prehistorija*. Glas Slavonije, 13. svibnja 1976., str. 14.
  - *Nalazi rimskih natpisa u Donjem gradu u Osijeku*. Glasnik slavonskih muzeja 31, 1976., str. 27-29. (O ranijim nalazima rimskih natpisa po mjestu nalaza).
  - *Antičko staklo u Muzeju Slavonije*. Arheološki vestnik XXV, Ljubljana, 1976., str. 88-101.
  - *Nalazi temelja oko Tvrđe u Osijeku*. Glasnik slavonskih muzeja 31, 1976., str. 30-32.
  - *Kasice iz Murske*. Glas Slavonije, 3. studenoga 1976., str. 9.
  - *Neiscrpno nalazište*. Glas Slavonije, 6. prosinca 1976., str. 9.
  - *Iz Izvještaja tajnika Muježkog društva Slavonije i Baranje za razdoblje od 25. lipnja 1974. do 5. studenoga 1976. godine*. Glasnik slavonskih muzeja 32, 1976., str. 6-9.
- 1977.**
- *Najstariji spomen Franaka u Osijeku*. Glasnik slavonskih muzeja 33, 1977., str. 19-20.
  - *Rimsko staklo iz Dalja*. Glasnik slavonskih muzeja 34, 1977., str. 22.
  - *Nalaz rimskih grobova južno od Donjega grada*. Glasnik slavonskih muzeja 34, 1977., str. 24-25.
  - *Kasnoantički grob u Dalju*. Glas Slavonije, 23. lipnja 1977., str. 10. (Nalaz groba od opeka sa staklenim bocama na ciglani u Dalju)
  - *Rimski sarkofag na gradilištu „Saponije“*. Glas Slavonije, 10. rujna 1977.
  - *Stanje istraživanja antičkih naselja u Slavoniji*. Materijali 13, Beograd., 1977., str. 63-87.

- *Nalazi s donjogradskog Pristaništa u Osijeku.* Osječki zbornik 16, 1977., str. 79-90.
- *Odakle potječu ratnici koji su uništili makedonsku civilizaciju?* Đakovački vezovi 1977.
- *Kopačevo - nalaz rimske kanalizacione uredaje.* Arheološki pregled 19, Beograd, 1977., str. 85-86.
- *Ciglana u Dalju - rimski grob od opeka.* Arheološki pregled 19, Beograd, 1977., str. 92-94.
- *Proslava 100. godišnjice Muzeja Slavonije u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja 35, 1977., str. 2-4.

1978.

- *Terenska istraživanja Arheološkog odjela Muzeja Slavonije u toku 1978. godine*
- I. Rekognosciranje terena: 1) Aljmaš, njiva Stane Lipert*; 2) Šodolovci u Koprivni; 3) Tenje-Trhovo; 4) Dalj-Bogaljevcii
- II. Zaštitna iskopavanja na području Osijeka - rimske Murse (rimski grobovi u Opatijskoj ulici, grobovi iz 18. st. na terenu OLT-a i rimski grobovi u iskopu za trafostanicu u Ulici Matije Gupca)
- III. zaštitno iskopavanje na terenu Daljske planine (iskopavanje na zemljisu M. Vesića iz Dalja na Kraljevcu u Daljskoj planini s latenskim i halštatskim nalazima). Arheološki pregled 20, Beograd, 1978., str. 174-179.
- *Nalaz iz kasnog brončanog doba.* Glas Slavonije, 18. travnja 1978., str. 9.
- *Novi portreti Mursjanaca.* Glas Slavonije, 5. lipnja 1978., str. 33-36.
- *Noviji arheološki nalazi Muzeja Slavonije.* Glasnik slavonskih muzeja 37, 1978., str. 35-38.

1979.

- *Obrada osječkih rimske glinenih lampica i figurica s kazališnim maskama.* Antički teatar na tlu Jugoslavije, Novi Sad, 1979.
- *Novi neolitski nalazi s područja Osijeka.* Glasnik slavonskih muzeja 38, 1979., str. 40-42.
- *Novi nalazi s područja Osijeka i okolice.* Glasnik slavonskih muzeja 39, 1979., str. 16-18.
- *Kratak pregled najstarije prošlosti Slavonije.* Bilten 15/16, Bačka Palanka, 1979., str. 1-16.
- *Značajno arheološko nalazište kod Sarvaša.* Slavonski narodni kalendar Čič Grge Grgina, 1979., str. 127-131.
(Nalazi od preistorije do ranoga srednjeg vijeka s iskopavanja R. R. Schmidta na Vlastelinskom brijezu (Gradcu) kod Sarvaša 1942.-1943. godine).
- *Prikaz djela Danice Pinterović Mursa i njeno područje u antičko doba.* Centar za znanstveni rad JAZU Osijek, Osijek, 1979. Revija broj 3, Osijek, 1979., str. 97-108.
- *Pregled najstarije prošlosti osječkog područja.* Povijesno društvo Osijek, Zbornik predavanja, Osijek, 1979., str. 2-25.
- *Novi podaci o antičkim Cibalama.* Godišnjak 8, Vinkovci, 1979., str. 263-267.
- *Izvještaj o arheološkom iskopavanju u Dalju.* Glasnik slavonskih muzeja 40, 1979., str. 41-44.
- *Nalazi kod uređenja Partizanskog trga u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja 40, 1979., str. 47-50.
- *Arheološke kulture na području Bijele Hrvatske do odseljenja Hrvata na jug.* Đakovački vezovi 1979., str. 16-18.
- *Materijalne osnove prehistoricke kultura Slavonije. Kulturni, ekonomski, etnički i društveni odnosi u Slavoniji u prehistoricko doba.* Osječki zbornik XVII, 1979., str. 19-34.

1980.

- *Novi nalazi brončanodobnih antropomorfnih figurina u Slavoniji.* Đakovački vezovi 1980., str. 44-47.
- *Nalaz ostataka kasnoantičke zgradice kod Josipovca.* Glasnik slavonskih muzeja 41, 1980.
- *Drevni čamac u Karašići.* Glas Slavonije, 5. srpnja 1980., str. 11.
- *Osijek u prehistoriji (koreferat).* JAZU, Centar za znanstveni rad Osijek, znanstveni skup Osijek kao polarizacijsko žarište, Sažeci referata i koreferata, Osijek, 10.-12. travnja 1980., str. 20-22.
- *Novi neolitski nalazi iz Osijeka.* Glas Slavonije, 4, listopada 1980., str. 7. (Neolitski nalazi iz kolektora preko Hermanova vinograda)
- *Izložba Iz kulturnog naslijeđa Slavonije u Baranje u Muzeju Slavonije u Osijeku.* Glas Slavonije, 1980.
- *Novo nalazište kod Klise.* Glas Slavonije, 2. prosinca 1980., str. 7.

1981.

- *Novi nalazi iz Čepina.* Glas Slavonije, 5. veljače 1981., str. 9.
- *Keltski nalazi na osječkoj ciglani.* Opeka, informativni list radnika RO Opeka, god. III., Osijek, 1981.
- *Najstariji pisani dokumenti.* Otvoren lapidarij Muzeja Slavonije. Glas Slavonije, 26. ožujka 1981.
- *Antička utvrda kod Zmajevca.* Glas Slavonije, 7. svibnja 1981., str. 10.
- *Rimsko brončano ogledalo iz Osijeka.* Glasnik slavonskih muzeja 42, svibanj 1981., str. 17-19.
- *Posebne vrste rimske opeke iz Slavonije.* Opeka, informativni list radnika RO Opeka, god. III., br. 12, Osijek, lipanj 1981., str. 6.
- *Gravirana kamena sjekira iz Dalja.* Đakovački vezovi 1981., str. 49-50.
- *Antički nalazi iz Batine.* Glas Slavonije, 30. srpnja 1981., str. 9.
- *Poseban rimski žrtvenik.* Glasnik slavonskih muzeja 43, 1981., str. 23-25.
- *Arheološki nalazi iz Dalja.* Glasnik slavonskih muzeja 43, 1981., str. 25-27.
- *Ostaci antičke Murse na Vukovarskoj cesti u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja 43, 1981., str. 25-27.

- *Rekognosciranja Arheološkog odjela Muzeja Slavonije.* Arheološki pregled 22, 1981., str. 181-187.
- *Osijek u prehistoriji - u Osijek kao polarizacijsko žarište,* JAZU Centar za znanstveni rad Osijek, Osijek, 1981., str. 87-92.
- 1982.**
- *Metropolia iz kamenog doba.* Glas Slavonije, 15. siječnja 1982., str. 8.
- *O rimske nalazima na Trgu Vladimira Nazora i okolnom području u Donjem gradu.* Stambeno-komunalni glasnik, Osijek, god. VIII., br. 63, travanj 1982., str. 14.
- *O razvoju postava Arheološkog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja 45, 1982., str. 37-39.
- *Otvoreni privremeni postavi Muzeja.* Glas Slavonije, 16. travnja 1982., str. 8.
- *Prvi magistar arheologije u Slavoniji.* (=Kirin). Glasnik slavonskih muzeja 46, 1982., str. 26-32.
- *Otvorene privremenih postava Muzeja Slavonije u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja 46, 1982., str. 32-35.
- *Obrada tla u prošlosti u Slavoniji i Baranji - 9. konferencija ISTRO-a,* Osijek, od 21. do 25. travnja 1982., str. 17-18.
- *Antička poljoprivreda u Slavoniji.* Đakovački vezovi 1982., str. 58-59.
- *Plemeniti metali i poludrago kamenje iz zbirke Muzeja Slavonije,* Osijek, 1982., str. 5-8. i 14-15.
- *U povodu izložbe Plemeniti metali i poludrago kamenje iz zbirke Muzeja Slavonije,* Muzej Slavonije, Osijek, srpanj - rujan 1982. Glasnik slavonskih muzeja, god. XVIII./XIX., br. 47, 1983., str. 46-50.
- 1983.**
- (sa Z. Bojčićem) *Važnija rekognosciranja Arheološkog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku na području Osijeka i susjednih općina u 1981. godini.* Razdoblje antike. Glasnik slavonskih muzeja, god. XVIII., br. 47, 1983., str. 1-5.
- *Izuzetna ostvarenja jedne civilizacije,* Glas Slavonije, 16. travnja 1983., str. 11.
- *Rimsko oružje u Slavoniji.* Katalog izložbe u Muzeju Slavonije Osijek *Oružje u prošlosti,* 1983.
- *Rimsko oružje u Slavoniji.* Đakovački vezovi 1983., str. 43-44. (duža verzija)
- *Umjetnine slavonskih muzeja i galerija,* u katalogu izložbe Galerije likovne umjetnosti Osijek, svibanj 1983. str. 33.
- Dio rimske ceste Poetovio - Mursa u Podravini po rukopisu ing. R. Franjetića *Kako je mogao izgledati rimski limes na Dravi,* Podravski zbornik, Koprivnica, 1983., str. 263-270.
- *Rimski brod u Dravi.* Glas Slavonije, 9. srpnja 1983., str. 11.
- *Ponovno otkriće rimske ceste.* Gs. 15. srpnja 1983., str. 7.
- *Još niz novih arheoloških nalaza iz stare Murse.* Stambeno-komunalni vjesnik, Osijek, god. VIII, br. 79-80., rujan-listopad 1983., str. 12-13.
- *Nalaz rimskog žrtvenika na raskršću stare i nove Tenjske ceste.* Glasnik slavonskih muzeja, god. XVIII., br. 47, 1983., str. 5-6.
- 1984.**
- Profesor *Emil Spajić - In memoriam (Trpinja, 28. prosinca 1915. - Osijek, 18. prosinca 1983.).* Glasnik slavonskih muzeja, god. XVIII/XIX, br. 48/49, 1984., str. 75-78.
- *In memoriam. U povodu smrti prof. Emila Spajića (Trpinja, 28. prosinca 1915. - Osijek, 18. prosinca 1983.).* Obavijesti HAD-a
- *Antičko zidno slikarstvo u Slavoniji.* Zbornik radova Četvrtoga znanstvenog sabora Slavonije i Baranje (1984.), sv. I., str. 138-148.
- *Neki noviji antički nalazi iz Slavonije i Baranje.* Arheološka istraživanja u istočnoj Slavoniji i baranji. Znanstveni skup, Vukovar, 8.-9. listopada 1981.
- *Terenski radovi Arheološkog odjela Muzeja Slavonije u oblasti antike u toku 1983. godine* (s jednom kartom i sl. 2-8 u tekstu). Znanstveni skup, Vukovar, 8.-9. listopada 1981., izdanja HAD, sv. 9., Zagreb, 1984., str. 117-128.
- 1985.**
- (s Jasnom Šimić) *Osijek u preistoriji i antici,* tekst za istoimenu izložbu održanu u Muzeju Slavonije 1985. i Arheološkome muzeju u Zagrebu 1986.
- (sa Z. Bojčićem) Mursa, *Donji grad Osijeka - rimska kolonija* (i tb. XLIII-XLV). Arheološki pregled 24, 1985., str. 87-100.
- 1986.**
- *Donacije Muzeju Slavonije 1877.-1986.* Katalog izložbe, Muzej Slavonije, Osijek, svibanj-rujan 1986., str. 3-18.
- 1987.**
- *Nalazi terra sigillata na donjogradskom pristaništu U Osijeku 1961. godine* (i sl. 1-12). Osječki zbornik XVIII-XIX, 1987., str. 37-64.
- *Sakralni život u Mursi. Osijek - Katolička crkva jučer - danas - sutra,* Đakovo, 1987., str. 15-20.
- 1988.**
- *U povodu proslave 110. godišnjice rada Muzeja Slavonije u Osijeku.* Glasnik slavonskih muzeja, god. XXII/XXIII, 1987./1988., br. 54-55, str. 20-21.

- *Vađenje stupova rimskog mosta u Dravi kod Osijeka 1985.* Glasnik slavonskih muzeja, god. XXII/XXIII, 1987./1988., br. 54-55, str. 51-54.
- *Zlato u Slavoniji.* Đakovački vezovi, 1988., str. 28.
- *Čepin od rimskoga do kraja turskog doba. 200 godina školstva u Čepinu, 1787-1987.* Osijek, 1988., str. 14-18.

1989.

- *Novi rimski natpisi iz Osijeka.* Osječki zbornik XX, 1989., str. 31-44 i T. I-VII, str. 45-51.
- *Rimski zlatni nakit u Muzeju Slavonije.* Osječki zbornik XX, 1989., str. 279-291.
- *In memoriam: Danica Pinterović (1987.-1995.).* Osječki zbornik XX, 1989., str. 347-348.
- *Novi podaci za baziliku mučenika u Mursi.* Zbornik na trudovi 7, Ohrid, 1989., str. 195-199.
- *Mursa, Osijek u rimska doba.* Katalog izložbe. Muzej Slavonije, Osijek, 1989., str. 5-65.
- *O antičkom nazivu Đakova.* Đakovački vezovi 1989., str. 24.

1990.

- *Valpovačko područje u rimsko doba i za seobe naroda.* Društvo prijatelja starina Valpovo, Odjeci prošlosti br. VII, Osijek - Valpovo, 1990., str. 3-11.
- *Neuerre Untersuscungen des antiken Mursas.* La Venetia nell' area Padano-Danubiana - Le vie di comunicazione, Padova, CEDAM 1990., str. 419-431.
- *Zanimljivi dvostruki natpisi iz Osijeka.* Šašlov zbornik - Arheološki vestnik 41, 1990. str. 617-622.
- *O prehistorijskim Panonima.* Đakovački vezovi 1990., str. 29-30.

1991.

- *Gdje su se stacionirale breučke kohorte?* Đakovački vezovi 1967-1991., str. 67
- Predgovor knjizi Stjepana Sršana, prijevod knjige Matije P. Katančića *Komentar Panonije Gaja Plinija Starijeg* (napomene uz prijevod, komentar Matije Petra Katančića na Panoniju Gaja Plinija Sekunda). Društvo prijatelja starina, Odjeci prošlosti br. IX, Osijek, 1991., str. 5-10.

1993.

- *Antička naselja u Slavoniji.* Izdanja HAD, sv. 16, Zagreb, str. 173-180.

1994.

- *Još o mjestu nalaza ulomaka starokršćanskih natpisa u Arheološkome muzeju u Zagrebu, navodno iz Daruvara.* Đakovački vezovi 1994., str. 35-37.
- *Rimska Mursa, u: Ivo Mažuran, Srednjovjekovni i turski Osijek.* Osijek, 1994., str. 27-37. (napisano za Centar JAZU 1986. te skraćeno za ovaj prilog)

1995.

- *Novi votivni reljevi Dionisa iz Dalja i Osijeka.* Osječki zbornik 21, 1991., str. 37-49.

1997.

- *Spomenici kulta Kabira iz Osijeka.* Osječki zbornik 22/23, 1997., str. 21-30 (31)
- *1645 godina od bitke kod Murse.* Glasnik slavonskih muzeja, br. 1, 1977., str. 55-79.
- *Povodom 135. obljetnice rođenja kustosa osječkog muzeja prof. Vjekoslava Celestina (1862.-1936.).* Glasnik slavonskih muzeja, br. 1, Županja, 1997., str. 93-94.

1998.

- *Neobjavljeni rad prof. Vjekoslava Celestina o prstenju kod Rimljana.* Glasnik slavonskih muzeja, glasilo muzejske udruge istočne Hrvatske. br. 2(57), God. XXV., 1998., Županja, str. 66-68.
- *Salonitanski biskup Hesychius kao izvor za početke kršćanstva u Mursi.* Radovi XIII. kongresa za starokršćansku arheologiju III, Città del Vaticano - Split, str. 149-157.

1999.

- 239. Dr. sc. Franjo Buntak - kustos Gradskega muzeja u Osijeku. Zbornik radova Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj, stručni skup u Osijeku, 11.-12. prosinca 1997., Osijek, 1999., str. 73-79.

2001.

- Neobjavljeni rukopis ing. Radoslava Franjetića *Keltske ljevaonice i topionice željeza kod Osijeka.* Osječki zbornik 24/25, str. 43-60.
- *Novi rimski vojnički natpis iz Novog naselja kod Pakracu.* Osječki zbornik 24/25, 2001., str. 61-66.

2002.

- *Tragovi antičkog vinogradarstva i vinarstva u Slavoniji.* Osječki zbornik 26, 2002., str. 45-54
- *Rimska glinena figurica pjetla s košaricama iz Osijeka.* Glasnik slavonskih muzeja, godina XXXVI., str. 74-76.
- *Nalazi terra sigillata iz Osijeka.* Glasnik slavonskih muzeja, godina XXXVI., str. 77-80.

sl.1. Žiri izložbe Drava Art Annale Koprivnica, 2004.

Mladi umjetnici na DAAK dolaze sa šireg prostora nego prije. Osim Akademije likovnih umjetnosti iz Zagreba, izlagali su i studenti s akademije u Ljubljani i Širokom Brijegu, potom iz umjetničke škole u Rijeci, Splitu, Čakovcu, Varaždinu, Osijeku i Szombathelyu, a zanimljivost je bila i japanska umjetnica koja je svoj doticaj s Dravom u Varaždinu i Kataleti okrunila sudjelovanjem na ovogodišnjoj izložbi. Sudjelovanje mladih umjetnika iz Splita, Šibenika, Rijeke, Pule i Poreča važno je zbog nekoliko razloga. Prije svega stoga što su DAAK prepoznali kao projekt koji im otvara mogućnost izražavanja i izlaganja, ali i zbog činjenice da su u ekološkoj misli i Dravi prepoznali inspiraciju i poticaj, a pripadnost srednjoeuropskom likovnom krugu potvrdili kao neupitan. Sudjelovanjem umjetnika iz Slovenije (*Igor Banfi, Dubravko Baumgartner*), Hrvatske (*Ivana Baraćić, Igor Brkić, Ivana Brkić, Luka Bunić, Anita Celić Cella, Bojana Dujmović, Irena Frantal, Karin Grenč, Zdenka Gugić, Zvonimir Haramija, Krešimir Hlebec, Mario Kos, Koraljka Kovač, Višnja Mach Orlić, Tónka Maleković, Darko Markić, Ines Matijević, Matija Moškon, Ivona Mustapić, Natalija Nikpalj Polondak, Damir Očko, Tereza Pavlović, Hrvoje Petrić, Goran Šafarek, Vesna Šantak, Ivan Tomasic, Matija Tomić, Ana Vivoda, Saša Žirković*, BiH (*Boris Ladan*) i, kao kuriozitet, iz Japana (*Satoko Ouchi*) drugi DAAK je postao poput rijeke: umjetnici se poput kapi skupljaju u sve snažniju struju, a njihov se utjecaj širi poput

DAAK - DRAVA ART ANNALE KOPRIVNICA: EKOLOŠKA MISAO I ZAŠTITA DRAVE U KONTEKSTU INSTITUCIONALNE KULTURE, MUZEJA GRADA KOPRIVNICE I GALERIJE KOPRIVNICA

DRAŽENKA JALŠIĆ ERNEČIĆ □ Muzej grada Koprivnice, Koprivnica

Na Međunarodnoj konferenciji IV. međunarodnog dana Drave održanoga u Koprivnici 24. rujna 2004. godine izložen je rad *Eколоška misao i zaštita Drave u kontekstu institucionalne kulture i Muzeja grada Koprivnice*, u kojemu su predstavljene polazišne smjernice unutar kojih treba promatrati koprivnički DAAK kao mladu kulturnu manifestaciju s pretenzijama da postane renomirano međunarodno dogadjanje.

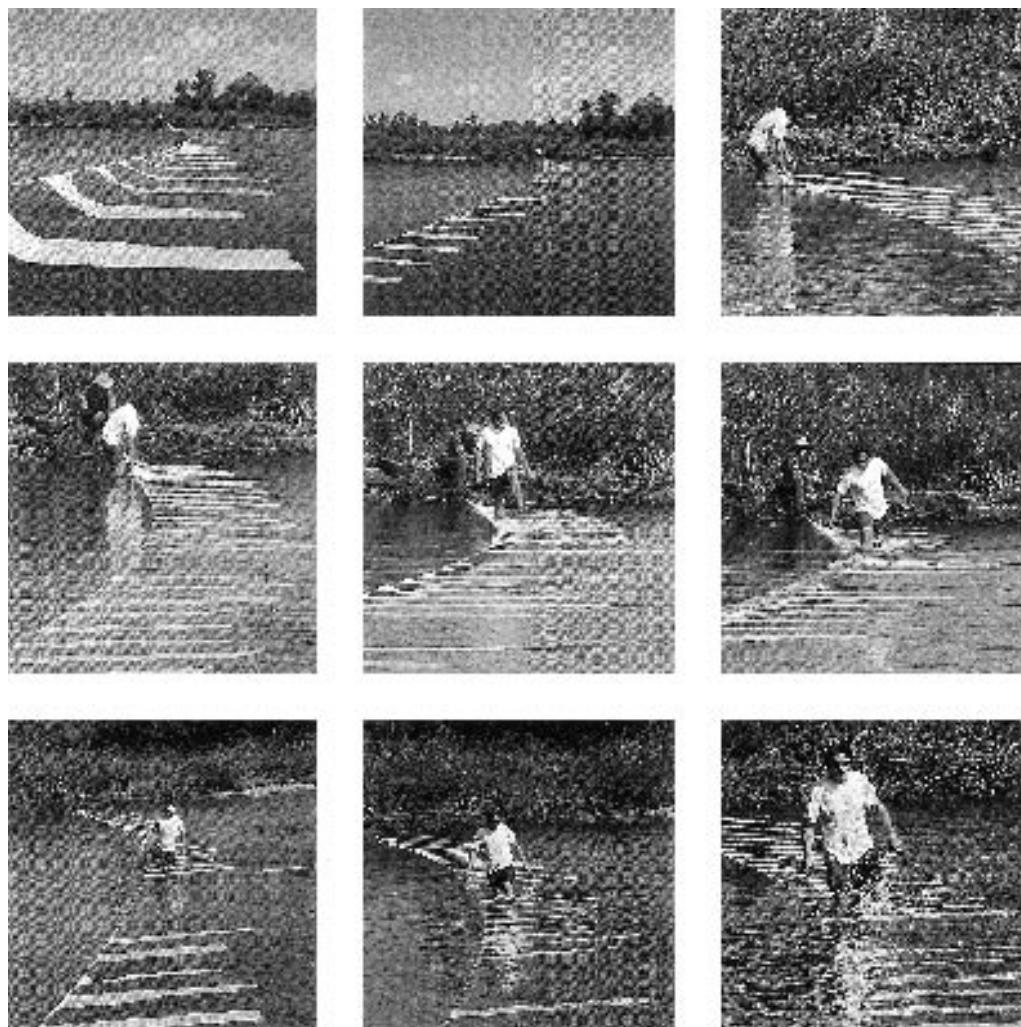
DAAK je novi kulturni brand Muzeja grada Koprivnice kojim se u kontekstu kulturnog marketinga Koprivnica nastoji pojaviti na suvremenoj umjetničkoj sceni s autorima mlađe generacije što djeluju na prostoru uz rijeku Dravu, od njezina izvora do ušća. Uspostava partnerskog odnosa s pivarskom industrijom Carlsberg Croatia Koprivnica, koji projektu Galerije Koprivnica pruža moralnu i materijalnu potporu, pokazala se više nego uspješnom. Zahvaljujući partnerskoj suradnji koju smo ostvarili, DAAK se u prostornom i kvalitativnom smislu može postupno razvijati u renomirano godišnje okupljanje autora mlađeg naraštaja, što će Koprivnicu neupitno staviti na kulturnu kartu Srednje Europe.

DAAK je primjer međunarodnoga umjetničkog natječaja na kojemu se mladi umjetnici predstavljaju vlastitim doživljajem ekološkog razmišljanja vezanoga za rijeku Dravu kao inspiraciju i savjest. Promišljanje rijeke Drave kao poticaja i teme umjetnika nije ni novo ni inventivno. Inventivna je tek namjera da se oko zajedničke okosnice okupe mladi umjetnici s prostora kojim proteće Drava (Italije, Austrije, Slovenije, Mađarske i Hrvatske) koji u svom umjetničkom izražavanju nastoje dotaknuti temu ekologije i vode, a Dravu prepoznati kao svoj poticaj. Ta je okosnica zamišljena kao godišnje okupljanje mlađih umjetnika oko novog muzeološkog projekta koji je usko vezan za promišljanje kulturne strategije grada Koprivnice i postavljanje temelja za razvoj kulturne industrije Koprivnice. Život pokraj Drave ima određene kvalitete koje se temelje na dualizmu ispunjenom smirajem i nestalnošću, razapetima između života i smrti, blagostanja i nedaća. Drava je uvijek iznova drugačija, svježa i nova, uvlači se u nas i nestaje, mijenja tok i razinu ... Zaigrana i nepredvidiva u svojoj naravi, pušta nas do svoje matice ili tjera na obalu. Puna vrtloga, zlatnog praha i riječnog kamenja najrazličitijih oblika, struktura i boja, sasvim je dovoljna da se sve to izloži kao najljepše i najstarije skulpture. O Dravi se stoljećima pišu pjesme, spominje se u putopisima i kronikama, njezini riječni tokovi i matice uvijek su iznova inspiracija i poticaj koji oduševljava umjetnike, ispunjava njihove praznine i tjeru ih da se pri šetnji obalom prignu i oblo dravsko kamenje prevrnu u rukama, dive se oblicima i bojama kamenja i posebno, probrano spreme u džepove te odnesu kući. Upravo na emotivnim impresijama nastalim na osnovnim elementima vode (riječne matice) i zemlje (riječnog kamenja) temeljni su poticaji DAAK-a, ideje kojih je namjera pratiti i svakom sljedećem izložbom bilježiti odnos (i promjene odnosa) novih, budućih generacija prema Dravi spajanjem umjetničke i ekološke misli koje, objedinjene, mogu napraviti male evolucijske korake k očuvanju naše rijeke.

Drava Art Annale Koprivnica žirirana je izložba koja objedinjuje novu umjetničku praksu i ekološku misao. Na prvom DAAK-u 2003. sudjelovala su 24 umjetnika mlađeg naraštaja s 34 rada, dok su na drugom DAAK-u 2004. sudjelovala 33 umjetnika¹ sa 66 radova, što su tek skromni koraci umjetničkog *annała* kojemu je cilj postati uglednim srednjoeuropskim dogadjajem što će okupljati najbolje mlađe stvaratelje iz dravskog bazena, pratiti i upućivati na aktualne pojave, smjerove i dosege nove umjetnosti u Srednjoj Europi. Odnos je to umjetnika prema vlastitom okolišu i prirodi, ona univerzalna vrijednost koja sadržava temeljna humana i civilizacijska načela. Kako bez pozitivnog odnosa svakog pojedinca prema vlastitom okruženju nema ni njega samoga, promišljanje o očuvanju ljudskog okoliša i održavanje ravnoteže između čovjeka i prirode, Drave i Podravaca, zauzimanje je pozitivnog stajališta prema održavanju ravnoteže između prirode i čovjeka, u ovom primjeru između umjetnika i motiva, teme i poticaja. Pritom se očitovalo pluralizam umjetničkog izražavanja, otvorenost za eksperiment i nove medijske oblike, a prije svega umjetnička produkcija koja preispituje samu bit odnosa čovjeka i prirode.

Ovogodišnja tema DAAK-a trebala je biti usredotočena na značenje prelaska rijeke kao istinskog prelaženja: prostornoga, vremenskoga ili duhovnoga. Pritom je prelazak preko Drave zamišljen kao pročišćenje našega vlastitog odnosa prema prirodi, pokušaj uspostavljanja ravnoteže i smisla, prizivanje kiše, ali i priziv savjesti koja je prelazak shvatila i prihvatile kao čin u kojemu umjetnici umjetničkom praksom, akcijom ili procesom stvaranja izražavaju pozitivnu ekološku misao i pridaju svoju potporu i svoj prilog općem trudu da se rijeka Drava zaštiti i očuva u svojem prirodnom stanju.

Najveća vrijednost projekta je suvremeno osmišljena kulturna strategija, jasno i kvalitetno definiran odnos umjetnosti i umjetnika prema ekologiji i očuvanju prirode, ali i prema partnerskom odnoshu grada Koprivnice, Saveza udruga Dravska liga, Muzeja grada Koprivnice - Galerije Koprivnica i Carlsberg Croatia d.o.o. Koprivnica, firme koja je ekološki osviještena, prepoznala vlastite marketinške vrijednosti u tom projektu. Povezivanjem projekta s

sl.2. *Zebra preko Drave do Europe*, Igor Brkić, umjetnička akcija, Drava, 2004.

Međunarodnim danom Drave dolazi se do dodatnih vrijednosti koje su mali prilog svijeta kulture zahtjevu za očuvanjem trenutačnog stanja rijeke. I ove će godine, po drugi put (s namjerom da to postane tradicija), radovi troje nagrađenih umjetnika ujedno biti i nove akvizicije buduće umjetničke zbirke Drave, zbirke suvremene umjetnosti jedinstvene na ovim prostorima, kao temelja nekoga budućeg Muzeja Drave.

Primljeno: . lipnja .

DAAK - DRAVA ART ANNALE KOPRIVNICA: ECOLOGICAL THOUGHT AND PROTECTION OF THE DRAVA RIVER IN TERMS OF INSTITUTIONAL CULTURE, MUSEUMS AND GALLERIES OF KOPRIVNICA

DAAK is a new cultural brand of the Koprivnica museum which Koprivnica, through cultural marketing, is attempting to use to place itself on the modern art scene with artists of the younger generation that work in the Drava river area. The partnership with the Carlsberg Croatia Koprivnica beer industry, which offered moral and material support to the Koprivnica Gallery project, proved to be very successful. DAAK is an example of an international artist competition at which young artists present their personal experiences of ecological thought of the Drava river as inspiration and conscience.

A total of 24 young artists participated in the first DAAK in 2003, displaying 34 works, while 33 artists participated in the second DAAK in 2004 with 66 works that are still modest steps of the artistic annale. The annale is intended to gather the best young artists from the Drava basin, to support and direct them to actual appearances, artistic directions and accomplishments of young art in Central Europe. The artist's relation towards his own environment and nature is a universal value that contains basic human and civil principles. This year for the second time (with the aim of becoming tradition) the works of three prize-winning artists will also be the new acquisitions of the future Drava art collection, a collection of modern art that is unique to this region.

MUZEALCI KUHAJU 2004.

DUNJA ŠARIĆ □ Muzeji Hrvatskog zagorja - Muzej "Staro selo" Kumrovec

Podravski recept kašnjaki s hajdinskom kašom:

- 1 pakiranje lisnatoga tijesta
- 300 g heljnine hajdinske kaše,
- 1 dl bučinog ulja
- 15 g soli
- po želji stućenih koštice bundeve

Lisnato tijesto valja razvući u dva mlinca. Kašu skuhati i ocijediti, posoliti i naulijiti crnim bučinim uljem. Suhe koštice tikve istući. Po tijestu rasporediti nadjev i saviti kašnjake.

Kuharsko natjecanje muzealaca *Muzealci kuhaju* osmisili su 2003. godine djelatnici Muzeja Hrvatskog zagorja zapo-sleni u Muzeju seljačkih buna sa sjedištem u baroknom dvorcu grofova Oršić u Gornjoj Stubici. Kuharsko natjecanje zamišljeno je kao natjecanje muzealaca u spravljanju tradicijske hrane kraja iz kojega dolaze. Vrijeme održavanja ponovo je odabранo, uoči ili nakon obilježavanja Međunarodnog dana muzeja. S obzirom da se akcija odnosi na sve muzejske djelatnike s područja Republike Hrvatske takvo natjecanje ujedno je prigoda za druženjem, razmjenjivanjem kuharskih umijeća, kao i upoznavanjem različitosti jednog segmenta hrvatske običajne baštine.

U svibnju, 2004. godine Muzej Staro selo bio je domaćin drugog kuharskog natjecanja muzealaca. Sudjelovale su ekipa iz Etnografskog i Hrvatskog povjesnog muzeja iz Zagreba, Muzeja Prehrane Podravka iz Koprivnice, Muzeja evolucije i nalazišta pračovjeka *Hušnjakovo* iz Krapine i Muzeja *Staro selo* Kumrovec. Kolege iz zagrebačkog Hrvatskog prirodoslovnog muzeja i Muzeja Prigorja iz Sesveta, prošle godine nisu stigli s natjecateljskim nakanama. Svojom su prisutnošću samo kao promatrača i degustatora spravljenih delicija, ali tek nakon prosudbenog suda ocjenjivačke komisije, bili potpora natjecateljima.

Skuhanu, isprženu ili suhomesnatu i svježu hranu valjalo je servirati u adekvatnim posudama na pažljivo uređenim stolovima, jer komisija je kao posebnu kategoriju imala zadatak ocijeniti i najljepše uređeni stol.

Ocjjenjivačka komisija svake je godine sastavljena od mujejskih djelatnika, profesionalnog kuhara, ugostitelja i zaljubljenika zdravog kulinarstva. U Muzeju *Staro selo* Kumrovec strogim ocjenjivačkim okom pratili su tijek kuhanja, serviranja i ponašanja kuhara-muzealaca: Višnja Zgaga, Mirjana Randić, Branko Greblički-Ventek, *kuharski vitez* Slavko Većerić i Rene Bakalović, obojica vrsni poznavatelji kulinarskih vještina i degustatori kultiviranih prerađevina vinove loze.

Nakon proglašenja nagrađenih ekipa i sudionici su krenuli u razgledavanje i kušanje tek pripremljenih jela na ukusno prostirtim stolovima. Prva nagrada dodijeljena je za najoriginalnije spravljeno jelo, druga nagrada za najljepše uređeni stol, treća nagrada za najmotiviranije odjevenu ekipu i četvrta nagrada koju ocjenjivačka komisija dodjeljuje, bila je nagrada za opći dojam.

Izdvojiti ćemo prvu nagradu, tradicijsku podravske *kašnjake* koju je pripremila i servirala po starinski Nada Matijaško iz Muzeja prehrane, *Podravka* iz Koprivnice. Kolegica je od svih ekipa bila jedini član svoje ekipe, predstavnica svo- ga muzeja.

Muzealci su samoinicijativno, bez zadanih propozicija, već prve godine održavanja Kuharskog natjecanja muzealaca odredili način odijevanja. Poželjno je da ekipe budu stilski odjevene u maniri jela kojega spravljaju.

Ove, 2005. godine organizator mujejskog kuharskog natjecanja bit će također Muzeji Hrvatskog zagorja, ovo- ga puta Muzej evolucije i nalazište pračovjeka *Hušnjakovo* u Krapini. Već se pomno pripremaju ekipе u mnogim muzejima, dogovaraju se recepti neobičnih ili zaboravljenih jela, a u skladu s tematskim prikazom hrane potrebno je odabrati i odgovarajuću odjeću. Osnovni cilj kuharskog natjecanja muzealaca je zajedničko obilježavanje Međunarodnog dana muzeja, prikaz jednog segmenta običajne kulture hrvatske narodne baštine te lijepo druženje uz bogato uređene stolove i degustaciju s pokojom čašicom iz bačvice s domaćom kapljicom.

Primljeno: . travnja, .

MUSEUM EMPLOYEES COOK 2004

The culinary competition of museum employees *Museum Employees Cook* was initiated by museum employees in Zagorje em- ployed in the *Seljačka Buna* Museum located in the Baroque manor house of the counts of Oršić in Gornja Stubica. The culi- nary competition was envisaged as a competition where the employees prepare traditional food from their regions. The day of the event was carefully chosen and is usually held the day before or after International Museum Day. Since the event is intended for all museum employees in the Republic of Croatia, this type of competition is also an occasion for socialising, exchanging recip- es and getting to know the specific features of a single segment of Croatia's traditional heritage.

In May 2004, the *Staro selo* Museum was host to the second annual culinary competition of museum employees. The evaluating committee consists of museum employees, a professional cook, a caterer and lovers of healthy cooking. After announcing the winning teams, the participants begin to view and taste the prepared meals placed on decorated tables. First place is awarded to the most original prepared meal, second place goes to the best decorated table, third place goes to the best dressed team and lastly the award for fourth place is given for a general good impression.

The basic goal of the culinary competition is marking International Museum Day and displaying a segment of the traditional culture of Croatia's national heritage.

PROJEKT "LJETNA GEOLOŠKA ŠKOLA"

VLASTA KRKLEC □ Muzeji Hrvatskog zagorja - Muzej evolucije i nalazište pračovjeka, Hušnjakovo, Krapina

sl.1. Projekt *Ljetna geološka škola*: razgled muzeja; fotografija: Ž. Nikin

sl.2. Projekt *Ljetna geološka škola*, rasprava u Muzeju evolucije i nalazištu pračovjeka Hušnjakovo, Krapina
Fotografija: Ž. Nikin

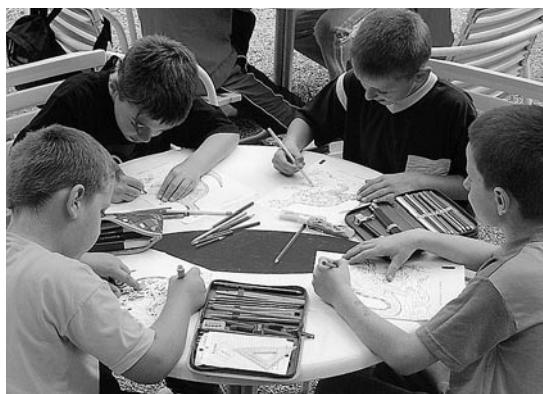

Muzej evolucije i nalazište pračovjeka Hušnjakovo u Krapini od 2000. godine organizira i osmišljava geološke radionice koje su prerasle u pravu geološku školu. Zahvaljujući velikom zanimanju djece, radionice se kontinuirano održavaju svake godine. Tako rastu i potrebe za novim radnim materijalom, geološkom opremom i muzejskim pomagalima. Projekt *Ljetna geološka škola* postao je jedan od najznačajnijih pedagoških programa našeg muzeja, a 2004. godine nagrađen je vrijednom Lurinom donacijom od 100 000 kuna i proglašen najboljim projektom u kategoriji *Vrata znanosti odškrni, za prirodu se brini*. Cijeli projekt popraćen je videozapisom, te je objavljen istoimeni VHS i DVD. *Ljetna geološka škola* održava se u zadnjem tjednu kolovoza, a namijenjena je djeci predškolske dobi i osnovnih škola. Sastoji se od edukativnog programa u muzeju i rada na terenu. Djeca se susreću s muzejskim izlošcima, rješavaju radne listice, crtaju, modeliraju i sl., a veći dio vremena provode na terenu.

Rad izvan muzeja odnosi se na istraživanje, prikupljanje stijena, minerala i fosila, njihovo čišćenje i pripremu za muzejsko čuvanje. Tim se radom ostvaruje bolja komunikacija između samog muzeja i djece, a i razvija se svijest o očuvanju kulturne i prirodne baštine, osobito najmlađih generacija.

Geološka škola traje pet dana po dva sata. Prvi sat odnosi se na edukativni dio, a drugi na konkretan terenski rad. Najavljujemo je početkom ljeta u javnim glasilima, na lokalnim radio-postajama i na HRT-u. Prvog dana polaznici se međusobno upoznaju, dobiju upute za rad i uporabu potrebne opreme. Ujedno mogu pregledati stručnu literaturu koja ih prati kroz cijelu radionicu. Nakon toga slijedi razgledavanje stalnog postava muzeja, prilikom čega se susreću s muzejskim izlošcima. U muzeju neki polaznici stječu prva takva iskustva, pa je stoga zanimljivo čuti njihova opažanja. Kratkim stručnim vodstvom prolazimo kroz naše zbirke (geološku, paleontološku i arheološku), ističući bitne činjenice koje će djeci koristiti u njihovom dalnjem radu. Nakon razgledavanja zbirki slijedi rasprava o viđenim izlošcima. Djeca najčešće postavljaju pitanja vezana za čovjekovu evoluciju, dinosaure, mamute i ostale izumrle životinje. Potom se mogu čuti zanimljive priče vezane za ono što su čitali ili gledali u filmovima. Prvi dan geološke škole najčešće završi likovnom radionicom, unutar koje polaznici crtaju ono što im se najviše svidjelo ili ih najviše zanima. Tako nastaju zanimljivi crteži od kojih kasnije organiziramo izložbu dječjih likovnih radova.

Drugog dana ljetne geološke škole posjećujemo nalazište krapinskog pračovjeka. To je poseban doživljaj, osobito za polaznike koji su prvi put u Krapini. Na samom lokalitetu ukratko ih upoznajemo s istraživanjima poznatoga geologa Dragutina Gorjanovića Krambergera. Nakon toga na mjestu negdašnje poznate špilje slijedi igra i zabava u kojoj su glumci sami polaznici. Pokušavamo "živjeti" u starom kamenom dobu, te se pretvoriti u krapinskog pračovjeka. Kroz osmišljene skečeve, pantomimu i glumu djeca jednostavno i lako uče kako je živio neandertalac, čime se hranio, kako se oblačio, čime se bavio, je li znao govoriti i sl. Takav način rada osobito je blizak djeci, a usto izaziva njihovo oduševljenje i radost. Vraćajući se u "bazu" (najčešće prostor ispred muzejske zgrade) nastavljamo rješavati radne listice koji se sastoje od desetak najosnovnijih pitanja na koje djeca trebaju odgovoriti kako bi potvrdili ono što su naučili. Drugi dan škole završava odlaskom na teren, za što najčešće odabiremo zanimljive izdanke u blizini muzeja ili samog nalazišta. Na terenu se koristimo odgovarajućom geološkom opremom i ostalim pomagalima: malim čekićem, metlicom, lopaticom, četkicom, malim dljetom, povećalom, kistom i sličnom opremom. Nadalje, djecu upoznajemo s pravilima ponašanja na terenu i načinom uporabe pojedinih pomagala. Odabiremo lako pristupne izdanke i na njima demonstriramo način služenja geološkim čekićem. Nakon uzimanja uzorka stijene metlicom ili kistom ocistimo ga od nepotrebnih naslaga, a zatim golim okom ili povećalom tražimo zanimljive fosile, zrnca ili druge

sl.3. Projekt *Ljetna geološka škola*: likovna radionica; fotografija: Ž. Nikin

sl.4. Projekt *Ljetna geološka škola*: izrada odjeće krapinskog pračovjeka; fotografija: Ž. Nikin

sl.5. Projekt *Ljetna geološka škola*: terensko istraživanje; fotografija: Ž. Nikin

detalje. Bitno je da se djeca snađu u prostoru i shvate način rada, što zatim prelazi u prave male podvige i terensko istraživanje. Često djeca donose fosilne uzorke i zanimljive stijene koje su sami pronašli te opisuju mjesto nalaza i uvjete u kojima su ih našli. Na temelju toga radimo analize i pokušavamo odgonetnuti o kojim je vrstama riječ.

Treći radni dan obično započinjemo likovnom radionicom, na kojoj obrađujemo temu dinosaura, djeci vrlo blisku i zanimljivu zahvaljujući crtanim filmovima, slikovnicama i drugoj literaturi. Koristimo se radnim listićima kojima djeca upotpunjaju znanje o tim velikim gmazovima i pokušavaju "rekonstruirati" svoga omiljenog *dinika* uz pomoć škarica i ljepila. Uz radne listiće služe se postojećom literaturom i pritom uče kako mogu doći do određene informacije.

Nakon toga slijedi *dino igraonica*, koja je ponajprije namijenjena djeci predškolske dobi. Pomoću figura dinosaura i ostalih pomagala pokušavaju rekonstruirati njihov nekadašnji život i okoliš u kojemu su živjeli. Polaznici svakog dana stječu nova iskustva i razvijaju vještina služenja geološkom opremom. Osobito im je velika radost kada pronađu zanimljivu stijenu ili fosilni uzorak koji oni sami mogu opisati i analizirati.

Četvrtog dana organiziramo radionicu modeliranja gline ili plastelina. Na samom početku djeca dobiju upute za rad i osnovne informacije o materijalu s kojim rade. Tematika je vezana za geologiju, paleontologiju i arheologiju. Tako nastaju prekrasni radovi koji su rezultat vrijednih malih ruku: fosili, skulpture dinosaura ili špiljskog medvjeda, prapovijesne zdjele i sl. Pritom dolazi do izražaja dječja kreativnost i njihove motoričke sposobnosti. Pri oblikovanju gline koriste se vodom, štapićima ili lopaticama. Zanimljivo je pratiti njihovu uživljenost i pokrete ruku kojima stvaraju svoje radove. Na kraju njihove radove sušimo, a nakon završetka geološke škole mogu ih ponijeti kući kao suvenir koji će ih podsjećati na posjet nalazištu krapinskog pračovjeka. U sklopu terenskog rada posjećujemo arheološke lokalitete na Starom gradu u Krapini i Josipovcu, te obližnje jezero Dolac, pri čemu se koristimo tamošnjim pristupnim izdancima. Pri tome učimo i o povijesti grada Krapine, te prepričavamo legende o Čehu, Lehu i Mehu.

Završni, peti dan geološke škole također počinje jednim od edukativnih zadataka, npr. rekonstrukcijom prapovijesne zdjele, rješavanjem križaljke s imenima dinosaura ili pak labirinta u kojemu pračovjek traži svoju kamenu sjekiru.

Organiziramo i posjet gradilištu našega novog Muzeja krapinskih neandertalaca, gdje djeca mogu vidjeti kako će izgledati novi muzej. Nakon toga slijedi igra i zabava u kostimima krapinskog pračovjeka. Djeca se kostimiraju i glume krapinske neandertalce. Pri tome obično osmislimo priču, a djeca glume u prirodnom ambijentu našeg nalazišta ili parka, uz skulpture životinja. Priče su vezane za pračovjekov lov, njegovo korištenje vatrom, prehranu, život u špilji i sl. Svaki polaznik nakon završene Ljetne geološke škole dobije mapu sa svojim radovima, diplomu i suvenir krapinskog pračovjeka koji će ga zasigurno potaknuti da ponovno dode iduće godine.

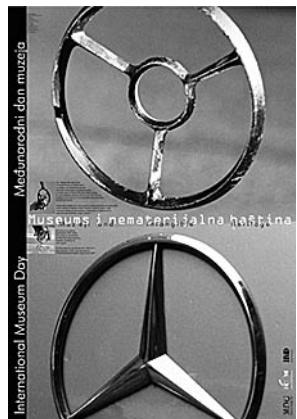
Primljeno: 17. ožujka 2005.

THE GEOLOGICAL SUMMER SCHOOL PROJECT

The Museum of Evolution and the site of the discovery of prehistoric man at Hušnjakovo in Krapina has been organizing and planning geological workshops since the year 2000, and these workshops have developed into a geological school in the true sense of the word. As a result of the great interest shown by children, the workshops have continuously been taking place every year. The Geological Summer School project became one of the most important educational programs of their museum.

The goal of the project is to promote geological and paleontological activities and is composed of an educational programme and field work. The children encounter museum exhibits, they fill out work sheets, they draw, make models, etc. and most of their time is spent in the field.

Work outside the museum consists of research, gathering rocks, minerals and fossils, their cleaning and preparation for keeping in the museum. In this way better communication is established between the museum and the children, and this assists in developing the awareness of the importance of preserving the cultural and natural heritage, especially among children.

Plakat Muzejskog dokumentacijskog centra na temu *Muzeji i nematerijalna baština*
Autor plakata: Boris Ljubičić

MEĐUNARODNI DAN MUZEJA, 18. SVIBNJA 2004.

TONČIKA CUKROV □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Tema obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2004. - *Museums and Intangible Heritage*, koju je preporučio Međunarodni savjet za muzeje (ICOM), u Hrvatskoj je prevedena pod naslovom *Muzeji i nematerijalna baština*. Akcija obilježavanja bila je usmjerena prema prezentaciji nematerijalne baštine i ulozi muzeja u njezinoj valorizaciji i zaštiti. Nematerijalna se baština zbog svoje specifičnosti tek u novije vrijeme definira u mujejskoj struci pa je stoga i okružnica koju je MDC kao inicijator akcije prema predviđenom programu poslao muzejima i galerijama Hrvatske sadržavala nekolicinu informacija koje ju određuju.

U smjernicama je preporučeno da se predstave raznovrsni izričaji nematerijalne baštine u Hrvatskoj, da se predstave različiti oblici čuvanja baštine (dokumentacije, priča, legenda...), te različiti načini istraživanja te prezentacije grade. Akcije su usmjerene i na predstavljanje nematerijalne baštine manjinskih grupa, na organizaciju susreta i rasprava o toj temi, na organiziranje edukativnih programa koji prezentiraju nematerijalnu baštinu te na uključivanje prezentacije te baštine u ponudu kulturnog turizma.

Osim toga, MDC je tiskao prigodni plakat koji je prvi put izabran na natječaju između prijedloga trojice pozvanih autora (žiri je bio sastavljen od sedam članova, među kojima su bile predsjednica HNK ICOM-a Željka Kolveshi i predsjednica HMD-a Dubravka Osrečki-Jakelić). Autor izabranog idejnog rješenja je Boris Ljubičić, koji je predložio dva slična kružna znaka - jedan od njih je alka kojom je simbolički predstavljena Sinjska alka, a drugi je maskota automobila "mercedesa". Na plakatu je napisan i kratki tekst (na hrvatskome i engleskome) koji objašnjava znakove: Sinjska alka je predstavljena kao viteški turnir koji se održava u Cetinskoj krajini već gotovo 300 godina (i jedan je od primjera nematerijalne baštine Hrvatske, nap. a.), a uz mercedesov znak je tekst koji govori o postanku tog znaka i usvajanju te trodimenzionalne maskote kao simbola vizualnog identiteta automobilske marke (koja u tom kontekstu simbolizira kvalitetu materijalne baštine, nap. a.).

Plakati su distribuirani muzejima i galerijama Hrvatske te na određen broj inozemnih adresa. Na MDC siteu prezentirani su i skupljeni podaci o organiziranim događanjima u muzejima i galerijama (prvi put je dana i kraća informacija objavljena i na ICOM-ovim stranicama). Stručnjaci koji su na različite načine bili uključeni u akciju ili se bave različitim aspektima nematerijalne baštine u Hrvatskoj na tiskovnoj konferenciji organiziranoj u povodu toga u prostorima MDC-a, predstavili su temu te brojna zbivanja priredena za tu priliku.

U obilježavanje Međunarodnog dana muzeja u Hrvatskoj bilo je uključeno 80 muzeja i galerija u Hrvatskoj.

Od toga je organizirano:

- 140 događanja (prezentacija, priredaba, promocija, predavanja, radionica, igraonica, koncerata, akcija, ekspertiza, izleta)
- 47 izložbi (19 edukativnih, 2 izložbe restaurirane grade, 1 akvizicija te 24 izložbe različitih tema)
- 3 performancea
- 5 novih izdanja (publikacija, CD-ROM-ova)
- 1 okrugli stol
- 13 promotivnih akcija
- 3 otvorenja mujejskih prostora (novih i restauriranih).

Među izuzetno važnim događajima koji su privukli i medijsku pozornost bila su dva otvorenja izložbi: u Muzejima i galerijama Konavala - izložba *Vlaho Bukovac* (18. svibnja 2004.), na kojoj je bilo izloženo 30-ak djela iz slikarove ostavštine. Uz otvorene izložbe nakon dugogodišnje obnove ponovno je za javnost otvoren mujejski prostor *Rodna kuća Vlahe Bukovca*. Posjetitelji su uz izložbu imali priliku razgledati Bukovčeve zidne slike koje su u završnoj fazi restauracije. Toj manifestaciji prisustvovao je ministar kulture RH mr. Božo Biškupić, njegova zamjenica mr. Branka Šulc i drugi uzvanici iz javnoga i kulturnog života.

Muzej Slavonije - izložba *Srednjovjekovni grad Ružica* (bilo je predstavljeno 600 izložaka podijeljenih u osnovne grupe i podgrupe - arhitektonska plastika, metal, keramika, staklo, kost, kamen i pečnjaci) - budući stalni postav mujejske zbirke u Orahovici. Uz izložbu su tiskani katalog, pozivnice i plakat. Izložbu je 18. svibnja 2004. otvorio predsjednik Republike Hrvatske gospodin Stjepan Mesić.

Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja u Rijeci predstavio se nizom događanja organiziranih i u sklopu akcije *Proljeće u muzeju*, u što je bio uključen i Muzej za umjetnost i obrt, koji je na sam Međunarodni dan muzeja zatvarao izložbu *Secesija u Hrvatskoj*. Taj je dan za MUO, ali i za muzeje u Hrvatskoj značajan jer je po prvi put jedan muzej radio do 24 sata, što je izazvalo ne samo medijsku pozornost već i publiku koja se s velikim oduševljenjem odazvala pozivu.

Među akcijama izdvajamo, u organizaciji Samoborskog muzeja, *Projekt prvog mujejskog autobusa*. Tom akcijom Muzej se promovirao u rubnim mjestima Županije, uz prigodni atraktivni promotivni program djelatnosti i aktivnosti ustanove.

U ilustriranju ovogodišnje teme većinom realiziranih projekata muzeji su predstavili različite primjere nematerijalne baštine Hrvatske. Među njima predstavljena je pentatonska ljestvica Istre (predavanje) i *Legenda o picokima* iz Đurđevca (izložba, priredba).

Muzeji su predstavili i različite načine čuvanja nematerijalne baštine tako da su organizirali izložbe objavljenih publikacija s tekstovima o legendama i drugim informacijama vezanim za baštinu. Osim toga, baština je predstavljena projekcijom videozapisa i slajdova različitih događanja. Objavljena su i dva rječnika dijalekata, jedan vodič po galeriji na lokalnom dijalektu te je izdan 1 CD-ROM sa zapisima lokalne baštine. Uz etnografsku i arheološku baštinu bila je predstavljena građanska kultura tako da je izdan reprint pravila i statuta građanskih društava i udruga iz 19. st., glazbena kultura sredine 20. st. te prikazan društveni status građana 19./20. st. Pokrenuta je i akcija sakupljanja građe o životu i kulturi Roma Lovara.

Znatan doprinos obilježavanju Međunarodnog dana muzeja i ove je godine dala Pedagoška sekcija HMD-a, koja je u edukativnoj nagradnoj igri *Odijelo*, namijenjenoj djeci mlađe dobi, realizirala niz izložbi, radionica i igraonica. Kako je bilo preporučeno da se veća pozornost prida edukativnim aktivnostima, temu odijela neki su muzeji uklonili u preporučenu temu. U organizaciji Pedagoške sekcije HMD-a, uz akciju *Odijelo* završna je manifestacija na Međunarodni dan muzeja bila organizirana u Muzeju Turopolja u Velikoj Gorici te u Hrvatskome muzeju arheoloških spomenika u Splitu.

Muzeji su taj dan tradicionalno imali "sirom otvorena vrata" i ulaz je bio bespalatan za sve posjetitelje.

PREGLED DOGAĐANJA ORGANIZIRANIH POVODOM MEĐUNARODNOG DANA MUZEJA, 18. SVIBNJA 2004.

TEMA: "MUZEJI I NEMATERIJALNA BAŠTINA"

BIOGRAD

Zavičajni muzej Biograd na moru

- Izložba: *Odjeca kroz stoljeća*. Sudjelovanje s predmetima iz fundusa na izložbi u Arheološkom muzeju u Zadru. Suradnja s Arheološkim muzejem u Zadru i Narodnim muzejem u Zadru (18. svibnja 2004. - 10. lipnja 2004.)

BJELOVAR

Gradski muzej Bjelovar

- Događanje /prezentacija: *Pravilnici i statuti građanskih društava i udruga Bjelovara u 19. stoljeću*. Medijska akcija upoznavanja javnosti s načinom života i donesenim pravilima uređenja grada Bjelovara.
- Izdavaštvo: *Pravila društva za prolještanje grada Bjelovara* - pretisak pravilnika iz 1894.

CAVTAT

Muzeji i galerije Konavala

- Izložba: *Vlaho Bukovac* (18. svibnja 2004.). Izloženo 30-ak djela iz slikareve ostavštine.
- Događanje /otvorenje mujejskog prostora: *Rodna kuća Vlahe Bukovca* - nakon dugogodišnje obnove ponovo se otvorila za javnost. Posjetitelji su uz izložbu imali priliku razgledati Bukovčeve zidne slike koje su u završnoj fazi restauracije.

CRES, VELI LOŠINJ, MALI LOŠINJ

Pučko otvoreno učilište / Creski muzej, Arheološka zbirka Osor / Mujejsko - galerijski prostor Kula, Veli Lošinj / Umjetnička zbirka Maloga Lošinja

- Izložba: *Vode* (Galerijski prostor u Kuli u Velom Lošinju)
- Događanje /prezentacija: *Tradicionalno nošenje i čuvanje vode* (izložba Etnografskog muzeja Istre), *Fauna hrvatskog područja na poštanskim markama RH* (HT muzej), *Animalistički motivi u djelima iz fundusa Lošinjskog muzeja, O bjeloglavom supu* (poster), *O Orlecu* (deplijan)
- Promotivne aktivnosti:
  - postavljene zastave s prigodnim tekstrom *Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2004.* (Palača Arsan u Cresu, Arheološka zbirka u Osoru, Umjetničke zbirke Maloga Lošinja)
  - na sve oglasne mujejske ormariće na otoku nalijepljene trake *Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja* te stavljene u izlog Gradske knjižnice u Cresu
  - postavljeni plakati u izdanju MDC-a za Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2004.
  - program proslave Međunarodnog dana muzeja proslijeden medijima (*Novom listu*, *Jutarnjem listu*, *Radio Lošinju*, *Radio Jadranima*)
- Događanje /priredba: središnja proslava održana 18. svibnja 2004. u prostorima Umjetničkih zbirki Maloga Lošinja

DUBROVNIK

Dubrovački muzeji

- Događanje /predavanje: Nada Grujić: *Knežev dvor*
- Događanje /prezentacija: *Vizuali identitet Kneževa dvora*
- Izložba: Marko Mrše / *Perspektive Dubrovnika* (Dom Marina Držića i Ribarnica "Peskarija")

ĐURĐEVAC

Galerija Stari grad Đurđevac

Legenda o Picokima - videoprojekcija u Galeriji Stari grad Đurđevac

GORNJA STUBICA

Muzej seljačkog buna / Muzeji Hrvatskog zagorja

- Događanje /radionica /igraonica: *Vitezovi i dvorske dame (viteški oklopi i renesansne haljine)* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (19. travnja - 17. svibnja 2004.). Uz sudjelovanje na svečanoj ceremoniji primanja plemića štitonoše u viteški red, učilo se rukovanje kopljem i mačem te plesanje renesansnih plesova dama uz darivanje rupčića odabranom vitezu.

Muzeji Hrvatskog zagorja / Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec

- Izložba (ekspozicija): *Odijelo čini ... / Modni salon Galerije Antuna Augustinčića* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Devet Augustinčićevih torza bilo je odjeveno u poznate modne marke. Cilj izložbe bio je kritičko sagledavanje odnosa kulturnih i potrošačkih vrijednosti, preispitivanje opasnosti od potencijalne rasprodaje umjetnosti pod krinkom njezina očuvanja i promicanja.
- Događanje /prezentacija: *Peljanje kroz Tončekovo Galerijo* - stručna vodstva po Muzeju organizirana na lokalnom dijalektu. Kao izvorna govornica, ulogu vodiča preuzeila je akademска slikarica grafičarka Maja Vukina.
- Izdavaštvo:
  - *Peljanje kroz Tončekovo Galerijo* - tekstualno vodstvo po Galeriji autorice Maje Vukine namijenjeno posjetiteljima.
  - Katalog izložbe *Odijelo čini ... / Modni salon Galerije Antuna Augustinčića*

Muzeji Hrvatskog zagorja / Muzej evolucije i nalazište pračovjeka Hušnjakovo, Krapina

- Događanje /radionica: *Koža i krvno - Odijelo pračovjeka*. - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.)
- Događanje /priredba: modna revija *Praart*, kolekcije autorice Maje Nikin Šimić
- Događanje /otvorenenje muzejskog prostora: *Nova muzejska suvenirnica* (12. svibnja 2004.) autora Nevena Šimića i Maje Nikin Šimić

Muzeji Hrvatskog zagorja / Muzej "Staro selo" Kumrovec

- Izložba (ekspozicija): *Od konoplje i lana do platna* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.).
- Događanje /radionice: *Od konoplje i lana do platna* - tkalo se domaće platno, krpala i štopala odjeća, glaćalo (peglalo), rohljalo na stari način valjkom, kamenom i koritom ili glaćalom na žar, izrađivalo se tradicijski vez kojim se ukrašavala narodna nošnja Hrvatskog zagorja.
- Izložba: *Iz albuma Sandora Erdodya* / gostovanje Muzeja Moslavine
- Događanje /radionice: *Iz albuma Sandora Erdodya* - izrađivala se narodna nošnja Hrvatskog zagorja od papira i plastike ali se pokušala i plastički oblikovati
- Događanje /prezentacija: *Muzealci kuhaju* - natjecanje muzealaca u kuhanju - tradicijsko kulinarstvo (17. svibnja 2004.)

GOSPIĆ

Muzej Like Gospić

- Izložba: *Keramički tanjuri* (18.-31. svibnja 2004.). Na izložbi su predstavljeni radovi umjetnika iz Hrvatske, Italije, Slovenije i Libanona, a otvorio ju je gradonačelnik Gospića.
- Izložba: *Kina - zemlja koju ne poznajemo* (21. svibnja 2004.). Organizirana je u suradnji s Koordinacijom hrvatskih prijatelja i Veleposlanstvom Republike Kine. Izložbu je otvorio veleposlanik Kine.

HVAR

Muzej hvarske baštine

- Događanje /radionice: *Kako smo se odjevali nekad i danas* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo*. Radionica je bila namijenjena djeci predškolske dobi (suradnja s Dječjim vrtićem Hvar). Izrađivana su odjela i crtana različita odjeća (tradicionalna, renesansna i suvremena).
- Izložba (edukativna): *Kako smo se odjevali nekad i sada* - predstavljeni su dječji radovi nastali na radionici (Gradska loža, Hvar).

ILOK

Muzej grada Iloka

- Događanje /priredba: *XI. festival glumca* (15.-24. svibnja 2004.) - predstave organizirane u Muzeju
- Izložba: *Iločka izdanja, 1992.-2004.* (14.-23. svibnja 2004.). Izložba je bila postavljena u cvjećarnici MDW u Iloku, a predstavljen je izbor izdavačke djelatnosti grada Iloka: knjige, katalozi, novine, plakati, pozivnice. Muzej grada Iloka tom je izložbom želio naglasiti važnost čuvanja nematerijalne kulturne baštine, a jedan od načina je publiciranje izdanja koja govore o materijalnoj baštini Iloka i iločkog kraja (Kulturni centar grada Iloka, Poglavarstvo grada Iloka, Franjevački samostan Ilok i Šarengrad, Ogranak Matice hrvatske Ilok, Matica slovačka Ilok, Slovačko kulturno-prosvjetno društvo "Ljudevit Štrub" Ilok, *Iločki list* Ilok, Osnovna škola Ilok, Srednja škola Ilok).
- Događanje /promocija: Bogdan Malešević, Za sjedinjenu krčansku Europu i 25. broj časopisa *Zlatno pero* (predstavljajući su bili mr. Bogdan Malešević i prof. Marko Francišković a fragmente iz knjige i časopisa čitao je Velimir Čopljat)

KARLOVAC

Gradski muzej Karlovac

- Događanje /radionica /igraonica: *Turska opasnost* - streličarski turnir (uključen Streličarski klub "Dubovec", Konjanički klub "Karlovac", Karlovački sokolari Erich Neuhold, Snježana Neuhold i Viktor Šegrt). Obuka u vještinama gađanja lukom i strijelom, jahanja i lova sokolovima održala se 15. svibnja 2004.

KAŠTEL LUKŠIĆ

Muzej grada Kaštela

- Događanje /igraonica: *Spojimo Miljenka i Dobrilu* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo*. Uz pomoć te romantične legende kaštelanskog kraja (iz vremena oko 1690.) osmišljena je igra kojoj je bio cilj oživjeti vrijeme kada su naslovni likovi živjeli. Za tu su prigodu rekonstruirani izgled kaštela, odjeća plemića i pučana, običaji...
- Događanje /radionica: *Spojimo Miljenka i Dobrilu*. Namijenjeno djeci predškolske dobi.

KNIN

Kninski muzej

- Izložba: *Zlatko Čular / Iskupitelj Isus Krist* (drovo, pastel, ulje i vitraj - prvi put u galerijskom prostoru Kninskog muzeja)
- Događanje /koncert: Daniele Sisgoreo Morsa (gitara)

KRIŽEVCI

Gradski muzej Križevci

- Događanje /prezentacija: *Stare igre Žabna i okolice*. Članovi KUD-a "Tomislav" iz Svetog Ivana Žabna prikazali su stare igre, među kojima i one u sklopu pojedinih običaja (svadbena gozba, ivanjski kriješ) te dječje igre (15. svibnja 2004. na glavnome gradskom trgu).
- Događanje /prezentacija: *Vezilački radovi* - Sekcija vezila OŠ "Sidonije Rubido Erdödy" iz Gornje Rijeke (15. svibnja 2004. na glavnome gradskom trgu)
- Promotivne aktivnosti:
  1. dijeljenje prigodnog materijala, prodaja muzejskog vodiča i sl., uz prezentaciju *Starih igara Žabna i okolice i Vezilačkih radova*
  2. suradnja s lokalnom radiopostajom na senzibiliziranju građana za muzejsku problematiku
  3. akcija: besplatan ulaz u Muzej tijekom svibnja svim posjetiteljima koji su kupili muzejski vodič na događanjima 15. svibnja 2004.

Spojimo Miljenka i Dobrilu, radionica namijenjena djeci predškolske dobi

Pozivnica za etnografsku izložbu *Dječje igre i igračke u Podravini*

KOPRIVNICA

Muzej grada Koprivnice

- Događanje /koncert: Šćukin berek & Miroslav Evačić : Čardaš blues. Predstavljeno je nekoliko glazbenih brojeva utemeljenih na tradicijskoj glazbi (blues, čardaš i cimbule).
- Izložba: *Dječje igre i igračke* (Muzej grada Koprivnice)
- Događanje /igraonice: *Tradicijske dječje igre* - namijenjeno djeci mlađe dobi, a akcije su održavane u Muzeju i na glavnim gradskim trgovima.
- Događanje /prezentacija: *Špancir građanskih nošnji iz 1832.* Na terasama koprivničkih kafića dijeljene su besplatne ulaznice za Muzej.
- Događanje /prezentacija: Govorenje poezije Frana Galovića (audio-vizualni zapisi govorenja pjesama na idiomu sela Peteranca - stihove govore stari Peterančani)
- Događanje /prezentacija: *Kultura građanskog stola iz 17. st.* (Vinoteka Koprivnica i suradnici)
- Događanje /predavanje /prezentacije: Sjednica Upravnog vijeća Muzeja (18. svibnja 2004.):
  1. Nematerijalna baština, Nada Matijaško (Muzej prehrane) - predavanje
  2. Vjetar u leđa, Draženka J. Ernečić (Muzej grada Koprivnice) - prezentacija novih aktivnosti
  3. prezentacija novih ulaznica u MGK
  4. prezentacija novoga korporativnog identiteta Muzeja grada Koprivnice
  5. prezentacija programa Muzeja

MAKARSKA

Gradski muzej Makarska

- Izložba (eduaktivna): *Vezena lirika* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo*
- Događanje /radionica: *Na glavi i oko vrata*. Na radionici su izrađivani likovni radovi inspirirani narodnom nošnjom Makarskog primorja.

NAŠICE

Zavičajni muzej Našice

- Događanje /prezentacija: *Predstavljanje Udruge "Vinkovački šokački rodovi"* - uz sudjelovanje Tamburaškog sastava KUD-a "Šumari" iz Vinkovaca (17. svibnja 2004.)
- Događanje /akcija: *Muzeju u goste* - tradicionalna akcija druženja s djelatnicima Komunalnog poduzeća Našički vodovod
- Događanje /promocija: *Divanimo po slavonski* - rječnik slavonskoga govora predstavio je autor Martin Jakšić te jezikoslovci dr. sc. Stjepan Damjanović i dr. sc. Ljiljana Koledić.

NOVA GRADIŠKA

Gradski muzej Nova Gradiška

- Izložba: *Nove akvizicije Etnološkog odjela 2001. - 2003.* - predstavljena je građa prikupljena u proteklom razdoblju (346 predmeta).
- Događanje /prezentacija: *Multimedijalni sadržaji* - 35-minutni film - prikazan je proces tkanja, predmeti iz Požeške kotline, Prekopakre kod Pakraca i Davore na Savi. Osim toga, prikazani su običaji i plesovi iz tog kraja (14. svibnja 2004.)
- Događanje /priredba: *HKUD Trenk, Nova Gradiška* - pjevačka skupina i svirači predstavili su autohtone i preslojene pjesme iz drugih krajeva od 19. st. do danas.

OSIJEK

Galerija likovnih umjetnosti

- Događanje /akcija: *Mladi i galerija* - edukativni program namijenjen učenicima i profesorima likovne kulture (17.-18. svibnja 2004.). Organizirana su stručna vodstva po izložbi slikara Kornelija Tomljenovića (1900.-1930.) i izložbi nje-mačkog umjetnika Wolsa (fotografije, akvareli i grafike), koja je organizirana u suradnji s Goethe institutom.
- Događanje /ekspertize: organizirane besplatne ekspertize umjetnina na Međunarodni dan muzeja 2004.
- Izložba: *Nevenka Arbans - grafike* (20.-26. svibnja 2004.)
- Događanje /radionice /predavanja /promocija: *Dani grafike u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku* - priredeno uz izložbu Nevenke Arbans - grafike

Muzej Slavonije

- Izložba: *Srednjovjekovni grad Ružica* (predstavljeno 600 izložaka podijeljenih u osnovne grupe i podgrupe - arhitektonska plastika, metal, keramika, staklo, kost, kamen i pečnjaci) - budući stalni postav muzejske zbirke u Orahovici. Uz izložbu su tiskani katalog, pozivnice i plakat. Izložbu je otvorio 18. 05. 2004. u 20 sati predsjednik

Republike Hrvatske gospodin Stjepan Mesić.

□ Događanje /prezentacija:

1. češljanje djevojačke kose u široku pletenicu - oko 100 pramenova kose (19. svibnja 2004.)
2. popravak konjske oglavine
3. postupak izrade niti i pletenja Brozgovca (mreža za ribolov)
4. priprema tjestenine zavezanca
5. videoprojekcija: a) savijanje oprane baranjske rubine; b) postupak spremanja narodne nošnje iz fundusa Muzeja; c) pokladni običaji; d) film HRT-a *Baranjske buše*, 1972.
6. projekcija slajdova
7. Izložba fotodokumentacije običaja i drugih načina očitovanja nematerijalne kulture (iz fototeke Etnografskog odjela)

□ Događanje /priredba:

- a) čitanje očeva pisma poslanoga s fronte - pismo je napisano 1915., a vojnik, glava obitelji, nikada se nije vratio
  - b) kazivanja i zapisi Mande Kovačev o običajima u Topolju
- Događanje /prezentacija: običaji uz rođenje djeteta - nošenje ponude (u izvedbi pjevačke skupine "Ižipkinje" i Udruge prijatelja baranjskih starina "Ižip" iz Topolja, uz pratnju Anite Tomoković na gajdama

PAZIN

Etnografski muzej Istre

- Događanje /radionice: *Tkati je lako - dodi i nauči kako!* - Muzej je bio uključen u mujejsko-edukativnu nagradnu igru *Odjelo*. Radionice su bile namijenjene djeci i odraslima. Mirjana Margetić vodila je tkanje na tkalačkim daščicama (10.-14. svibnja 2004.), a Ivan Vošćon tkanje na tkalačkom stanu (17.-21. svibnja 2004.).

POREČ

Zavičajni muzej Poreštine

- Izložba: *Porečki gradski muzej za umjetnost i povijest (1926. - 1945.) / druga razvojna faza porečke mujejske institucije*. Organizirano u povodu Međunarodnog dana muzeja i 12. godišnjice osnutka porečkog muzeja.
- Događanje /promocija: katalog izložbe *Porečki gradski muzej za umjetnost i povijest (1926. - 1945.) / druga razvojna faza porečke mujejske institucije*

PULA

Povjesni muzej Istre

- Izložba: *Trag u vremenu / Ostavština austrougarskog generala bojnika Josefa Szentgyörgyija* (18. svibnja - 15. lipnja 2004.)

RIJEKA

Društvo povjesničara umjetnosti

- Događanje /predavanja (28. svibnja 2004., Muzej Grada Rijeke):
1. *Disciplina misli: Standardizirana obrada umjetničke građe*, doc. dr. Žarka Vujić (Filozofski fakultet, Zagreb)
  2. *Mogućnosti usklađivanja domaćih propisa i međunarodnih standarda i smjernica za računalnu obradu mujejske građe*, mr. sc. Goran Zlodi (Filozofski fakultet, Zagreb)
  3. *Revizija i sređivanje građe i dokumentacije u skladu sa zakonom o muzejima i pratećim pravilnicima*, Vlatka Pavić, mujejska savjetnica u MDC-u
  4. *Redizajn Narodnog muzeja Labin*, Tullio Vorano, kustos voditelj u Narodnomu muzeju Labin
  5. *Susret muzealaca - San Francisco* (studenzi 2003.), mr. sc. Daina Glavočić, viša kustosica u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti Rijeka
  6. *Novi muzej - London - Rijeka - Beč*, mr. sc. Ervin Dubrović, ravnatelj Muzeja grada Rijeke

Muzej grada Rijeke

- Izložba: *Čarobna igla - predstavljena zborka gramofona MGR-a* (naglasak je bio na pločama - snimkama Jugotona koje su se slušale na Radio Rijeci)

Muzej moderne i suvremene umjetnosti

- Izložba: *Wunderkammer - Studio slobodne misli* (Mali salon, Korzo, 18. - 31. svibnja 2004.)
- Događanje /predavanja: *Antimuzej Vladimira Dodiga Trokuta*
- Događanje /promocija: promocija kataloga *Antimuzej Vladimira Dodiga Trokuta*

Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja

- Događanje /konferencija za tisak (6. svibnja 2004.); *Proljeće u muzeju* (najava događanja za *Proljeće u muzeju* i predstavljanje drugog izdanja knjige *Svjedočanstva jednog zdanja*)
- Događanje /predavanje (10. svibnja 2004.): *Proljetni običaji*, Mirjana Kos Nalis

sl.1. Izložba *Srednjovjekovni grad Ružica* u Muzeju Slavonije

sl.2. Članice Društva prijatelja baranjskih starina prikazale su običaj nošenja ponude

Izložba *Wunderkammer - Studio slobodne misli* (Mali salon, Korzo, 18. - 31. svibnja 2004.)

Pozivnica za predstavljanje Monografije
Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog
primorja

- Događanje /promocija (17. svibnja 2004.): *Monografije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja*
- Događanje /otvorenje novoga muzejskog prostora: *Otvorenje Galerije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka* (17. svibnja 2004.). Predstavljena su najvrednija djela Zbirke slika, grafika i skulptura, Kulturno-povijesnog odjela i Odjela za povijest pomorstva.
- Događanje /predavanje (25. svibnja 2004.): *Od čaše do muzeja - razvoj muzejske djelatnosti u Rijeci*, Denis Nepokoj
- Događanje /predavanje (1. lipnja 2004.): *Arheologija Rijeke*, Ranko Starac
- Događanje /predavanje (8. lipnja 2004.): *Riječko pitanje 1918. - 1924.*, Danijal Patafta
- Događanje /predavanje (15. lipnja 2004.): *Razvitak jedrenjaka sjevernog Jadrana*, Nikša Mendeš

SAMOBOR

Samoborski muzej

- Događanje /koncert: *Tri gracie* (16. svibnja 2004.)
- Projekt: *Prvi hrvatski muzejski autobus* - ideja je bila stalni postav muzeja približiti djeci koja pohađaju periferne škole samoborske okolice te je stoga napravljen autobus s privremenom izložbom predmeta iz Samoborskog muzeja. Na taj su način muzejski djelatnici upozorili na problem zaštite spomenika kulture, prije svega na nedopustivo stanje Staroga grada (projekt je realiziran u suradnji sa samoborskom Edukativnom kulturnom scenom, poduzećem Autoturist koje je doniralo autobus i prijateljima Muzeja).
- Performance (18. svibnja 2004.): *Izrada kulisa na muzejskom autobusu* - autobus je bio postavljen između Livadićeva dvorca i ruiniranoga Staroga grada i začeljem okrenut prema hotelu Lavica, koji je sastavni dio muzejskog parka.
- Događanja / Prezentacija / Koncerti (u autobusu):
  - predstavljanje zbirki Samoborskog muzeja s po jednim reprezentativnim predmetom
  - videoprojekcija stalnog postava, uz stručno vodstvo
  - izvođenje Livadićevih skladbi na svakoj postaji muzejskog autobra
  - performance *Pogledaj u nebo, muzej je zakon* (crteži i graffiti stalnog postava na stropu autobra)
  - recitali samoborske poezije na svakoj postaji muzejskog autobra
  - samoborski žongleri na postajama muzejskog autobra
  - Trebež - samoborsko smetlište - recitiranje ekološke poezije. Upozoravanje na tu najveću opasnost za okoliš. Autobus je stao u područnim školama Pavučnjak, Grdanjci i Celine. Na kraju vožnje autobus je stajao na glavnome samoborskom trgu, na kojemu su ponovno realizirani svi programi iz autobra.
- Događanje / Koncert: *Koncert "diksilend"* sastava - muzejski park

SENJ

Gradski muzej Senj

- Izložba: *Senjski karneval* - predstavljena bogata tradicija ljetnih, a posebno zimskih maškaranih balova i načini njegovanja i održavanja tradicionalnih pučkih vrednota.

Detalj pozivnice za izložbu Karnevalski običaji u Senju

SESVETE

Muzej Prigorja

- Izložba (eduaktivna): *Kad bi odjeću morao izraditi sam...* (22. travnja - 18. svibnja 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo*.
- Izložba (eduaktivna): *Dobivanje niti i platna od konoplje*
- Događanje /radionica: *Dobivanje niti i platna od konoplje*
- Događanje /promocija: *Kad bi odjeću morao izraditi sam...* - promocija CD-a i kataloga izložbe

SINJ

Muzej Cetinske krajine

- Događanje /radionica /igraonica: *Kabanica priča svoju priču* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Iz fundusa Etnografske zbirke izdvojena je kabanica, koju su posjetitelji ozivljavali uz priču i uz pomoć likovnih ilustracija. Djeca su se kreativno izražavala - različitim su tehnikama crtala i izrađivala kabanice.

SISAK

Gradski muzej Sisak

- Izložba (eduaktivna): *Od glave do pete* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo*.
- Događanje /radionica: *Oglavlja, pojasevi, torbice* - izrađivali su ih učenici Obrtničke škole Sisak.
- Događanje /priredba: *Modna revija - oglavlja, pojasevi, torbice*

SLAVONSKI BROD

Muzej Brodskog Posavlja

- Izložba: MBP, 1934. - 2004. / *Tragom starih postava, muzejskih zbirki i izdavačke djelatnosti* (18. svibnja 2004.). Organizirano u povodu 70 godišnjice Muzeja i Međunarodnog dana muzeja.

SPLIT /VIS

Arheološki muzej Split

- Događanje /igraonica: *Odjevanje u Antici* (1. studenog 2003. - 31. kolovoza 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Posjetitelji su unutar lapidarija istraživali odjevanje stanovnika Dalmacije - Delmata, Grka i Rimljana u antičkom razdoblju.
- Arheološka zbirka Issa - područna zbirka AMS-a
- Događanje /radionica: *I Issejke su pratile modu* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Učenicima je predstavljeno tkanje i tkalački stan te su izradivali odjeću issejskih žena.
- Događanje /priredba: *I Issejke su pratile modu - modna revija* (Prezentacija 18. svibnja 2004. na svečanosti obilježavanja Međunarodnog dana muzeja u Muzeju arheoloških spomenika u Splitu)

Split

I. Gimnazija Split

- Izložba: *moreMOREmore / seaSEAsea, Međunarodni dan muzeja 2004.* (Konzervatorski odjel Uprave za zaštitu kulturne baštine). Međunarodna izložba na kojoj su o temi mora bili izloženi radovi učenika nastali na radionicama I. gimnazije Split i Astor College for the Arts, Dover Great Britain.

Galerija umjetnina

- Događanje /radionica /igraonica: *Likovni motiv kao modni uzorak* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (29. i 30. travnja 2004.). Prema odabranim umjetninama iz fundusa Muzeja izrađen je uzorak za materijal te se od načinjenoga sašila odjeća.

Etnografski muzej Split

- Događanje /radionica: *Stoj do sloja pravog kroja* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.).

Fundacija Ivana Meštrovića / Galerija Ivana Meštrovića

- Događanje /radionica: *Re/kreacija* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.) - projektiranje i oblikovanje tekstila i odjeće prema predlošcima tradicijske nošnje drniškog kraja na Meštrovićevim likovima... U radionici su sudjelovali učenici Škole likovnih umjetnosti iz Splita, pod vodstvom prof. Suzane Budimir.
- Događanje /radionica: *Dotakni i vidi odjeću Meštrovićeva zavičaja*. U radionici su sudjelovali učenici grupe Baština - nama je stato I. gimnazije, Škola likovnih umjetnosti iz Splita, Umjetnička akademija iz Splita i Udruga slijepih Splitsko-dalmatinske županije pod vodstvom prof. Jasenke Splivalo. Cilj radionice bio je slabovidnim osobama omogućiti taktilnu spoznaju stvarne odjeće koja je u stiliziranoj varijanti predstavljena na Meštrovićevim skulpturama s temom ženskog lika.

Hrvatski pomorski muzej Split

- Događanje /igraonica: *Epolete ili naramenice kao znak za označavanje činova na odorama pomorskih časnika i jedrišta* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (3.-18. svibnja 2004.).

Prirodoslovni muzej i zoološki vrt

- Događanje /igraonica: *Odjeća po mjeri prirode* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Sudionici su upoznali različite prirodne materijale za izradu odjevnih predmeta te ukrase i uzorce za njihovo ukrašavanje i izradu.

Muzej grada Splita

- Događanje /radionice /igraonice: *Veštit čini čovika* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Odjeća je izrađivana na temelju originalnih izložaka (odjeće plemkinje Katarine Žuvić iz 16. st. i odjeće i nakita kontea Cavagnina iz 18. st.). Radionice su bile namijenjene obrazovnim ustanovama (vrtićima, osnovnim školama, srednjim školama).
- Izložba (ekspozicija): *Veštit čini čovika* - pokazana je odjeća nastala na istoimenim radionicama.
- Događanje /prezentacija: promocija vodiča Muzeja grada Splita i internetske stranice www.mgst.net

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

- Događanje /radionice: ... *Tanke niti odjeće dobrim zlatom protkane...* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu nagradnu igru *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Izrađivani su ukrsi po uzoru na izvorene tekstilne ostatke iz srednjovjekovnih grobova, učilo se o bodovima i vrstama tkanja te izrađivao nakit.

- Događanje /priredba: *Odijelo* - za muzeje iz dalmatinske regije organizirana je završna svečanost i izvlačenje nagrada na Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2004. u 11 sati.

ŠIBENIK

Muzej grada Šibenika

- Izložba (edukativna) / gostovanje u Hrvatskome školskome muzeju, Zagreb: *Baštionica* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*.
- Događanje /igraonica: *Baštionica* - edukativni projekt (Jadrana Kale) obuhvatio je:
  - igru pogadanja povijesnih nošnji i kostima u obliku natjecanja dviju skupina
  - igru slaganja prizora različitim licima kocki
  - igru tekstilne slagalice
  - igru slagalice povijesnih prikaza nošnji
  - strip.
- Događanje /koncert: *Večeri hrvatskih skladatelja* - izvedba učenika i profesora Glazbene škole "Ivan Lukačić" (13. svibnja 2004.)
- Događanje /izlet: *Obilazak arheoloških lokaliteta Šibensko-kninske županije*, uz stručno vodstvo (15. svibnja 2004.)
- Izložba: *Faust Vrančić* - znameniti šibenski humanist (18. svibnja 2004.)
- Izložba: *Gradski grb* (18. svibnja 2004.)
- Izložba: *Djelo Jurja Dalmatinca izvan Šibenika* (crkvica sv. Grgura, od 18. svibnja 2004.)

TRAKOŠČAN

Dvor Trakošćan

- Događanje /igraonica: *Oklop - metalno odijelo* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (19. travnja do 18. svibnja 2004.). Uz pomoć edukativnog listića razgledani su odabrani izlošci unutar novootvorene zbirke oružja.

TROGIR

Muzej grada Trogira

- Događanje /radionica: *Odjeća prve polovice 19. stoljeća* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Prema reprodukcijama iz modnih časopisa koji se čuvaju u Knjižnici Garagnin - Fanfgna djeca su crtala odjeću te šila muške i ženske odjevne predmete.

UMAG

Muzej grada Umaga

- Izložba: *17 + 1 / sedamnaest umjetnika i jedan muzej* (18. svibnja 2004.)

VARAŽDIN

Gradski muzej Varaždin

- Događanje /akcija: *Spasimo kulturnu baštinu*, započeto 2001. Cilj projekta bilo je traženje donatora među varaždinskim tvrtkama i sugrađanima kako bi se osigurala sredstva za zaštitu i restauriranje predmeta iz fundusa Muzeja te lokaliteta kulturne baštine.
- Izložba: *Spasimo kulturnu baštinu* (18. svibnja - 20. lipnja 2004.); na izložbi su bili predstavljeni odabrani izlošci iz fundusa Kulturno-povijesnoga, Povijesnog, Etnografskog odjela te Galerije starih majstora GMV-a. Arheološki odjel predstavio je rezultate prošlogodišnjih istraživanja i iskopavanja na lokalitetu Paka pokraj Novog Marofa te troškovnik i plan rada za iduću godinu.)

VARAŽDINSKE TOPLICE

Zavičajni muzej Varaždinske Toplice

- Izložba: *Varaždinske Toplice - pogled u prošlost / Slike Ivana Žerjavića* (17. svibnja 2004.)

VINKOVCI

Gradski muzej Vinkovci

- Događanje /koncert: *Vokalni ansambl GLAS* (Zagreb) i *Komorni pjevački zbor CIBALAE* (Vinkovci) - program je obuhvatio raznorodne domaće i inozemne skladbe (15. svibnja 2004.)
- Izložba: *Vatreno oružje Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci* (restaurirana i konzervirana grada od 2000.-2004.)

- Događanje /priredba: *Modna revija šokačkih kapa*, 14. svibnja 2004. (organizirano u suradnji s Hrvatskim sokolom Vinkovci)

VELIKA GORICA

Muzej Turopolja

- Izložba: *Tkeš si fletno, tiko tkeš* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (16. travnja - 30. lipnja 2004.). Predstavljena je tradicijska odjeća - razni tipovi muške, ženske i dječje narodne nošnje s područja Turopolja.
- Događanje /radionice: *Tkeš si fletno, tiko tkeš* - izrada nošnji i sl.
- Događanje /priredba: *Odijelo* - za muzeje iz sjevernog dijela Hrvatske organizirana je završna svečanost s bogatim glazbeno-zabavnim programom i izvlačenjem nagrada na Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2004. u 17 sati.

Glasbeno-zabavni program Muzeja Turopolja

VIROVITICA

Gradski muzej Virovitica

- Događanje /radionica: *Tradicijske dječje igre* (voditeljica Zrinka Studen)
- Izdavaštvo: *Mikeški rječnik* (izradu rječnika virovitičkoga govora - mikeškoga vodila je, prema starim tekstovima, Dubravka Sabolić, u suradnji sa školama)
- Događanje /okrugli stol:
  - *Legende* - sudjelovali su stručnjaci koji su govorili o arheologiji virovitičkog kraja, legendama na području Virovitičko-podravske županije i legendama iz virovitičke povijesti
  - *Problemi grafita na spomenicima kulture* - sudjelovali su sociolozi, pedagozi, psiholozi, nastavnici, profesori i učenici
- Događanje /izlet: izlet na lokalitet Gradinu u Špišić Bukovici (voditeljica Silvija Salajić), 23. svibnja 2004.

VUKOVAR

Gradski muzej Vukovar

- Izložba: *Grafike 1994. - 2003. / In memoriam Darko Ćurdo* (Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz , 18. svibnja 2004., u sklopu XI. festivala glumca i MDM-a). Na otvorenju su Goran Grgić, predsjednik Festivalskog odbora, i Dubravko Adamović, akademski slikar, govorili o Darku Ćurdi glumcu i umjetniku.
- Događanje /prezentacija: *Antun Branko Šimić u Vukovaru* - videoprojekcija (režija i gluma Darko Ćurdo)
- Događanje /priredba: *U noć* - izvedba Kazališne družine Kufer iz Zagreba (17. svibnja 2004.)

ZADAR

Arheološki muzej Zadar

- Izložba: *Odjeća kroz stoljeća*. Na izložbi su izloženi predmeti iz Arheološkog muzeja u Zadru, Narodnog muzeja Zadar i Zavičajnog muzeja Biograd na Moru (18. svibnja 2004. - 10. lipnja 2004.)

Narodni muzej - Etnološki odjel

- Izložba (edukativna): *Mala škola veza* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (gostovali su u Hrvatskome školskome muzeju).
- Događanje /radionica: *Vez i čipka sjeverne Dalmacije* - u radionicu je bilo uključeno šest djevojčica trećeg i četvrtog razreda osnovne škole. One su na temelju originalnih predmeta i ilustrativnog materijala te svladavanjem tehnikе upoznale vez karakterističan za sjevernu Dalmaciju.
- Izložba: *Odjeća kroz stoljeća*. Sudjelovanje s predmetima iz fundusa na izložbi u Arheološkome muzeju u Zadru. Suradnja s Arheološkim muzejom u Zadru i Zavičajnim muzejom Biograd na Moru (18. svibnja 2004.-10. lipnja 2004.)

ZAGREB

Arheološki muzej u Zagrebu

- Događanje /igraonica: *Fabula o fibuli* - Muzej je bio uključen muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (15. travnja - 15. svibnja 2004.). U stalnom postavu Muzeja, uz pomoć Arhimira, trebalo je pronaći odabrane fibule. Svaka od njih ima svoju priču, koja je otkrivena tijekom ispunjavanja edukativnih listića. Osim toga, radom na listiću omogućeno je upoznavanje razvoja fibula kroz vrijeme.
- Događanje /radionica: *Fabula o fibuli* - Pričalo se o fibulama na način da je opisan jedan povjesni događaj u koji je bila uključena fibula te se nastavljalo istom metodom razgovarati o kopčama koje su donijeli sudionici radionice.

Etnografski muzej

- Izložba (edukativna): *Zlato i srma / Gradske nošnje iz Bosne i Hercegovine* (svibanj 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*.
- Događanje /radionice: *Gradske nošnje iz Bosne i Hercegovine*

Fundacija Ivana Meštrovića, Atelijer Meštrović

- Izložba (edukativna): *Primjeri skulptura Ivana Meštrovića s elementima odjeće* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (28. travnja - 28. svibnja 2004.).
- Događanje /radionice: *Rukovanje s Meštrovićem* - U radionicama otvorenog tipa crtalo se, slikalo i modeliralo u glini.

Galerija Klovićevi dvori

- Izložba: *Ivan Vitez* - retrospektivna izložba priređena je u Gradecu, a na njoj su bile predstavljene dječje knjige, slikovnice i udžbenici.
- Događanje /radionica /igraonica: *Odijelo za klince i klinceze, prinčeve i princeze* - Muzej je bio uključen u muzej-sko-edukativnu akciju *Odijelo* (20. travnja - 16. svibnja 2004.). Na radionici se uz igru s puzzlama, igrom memory i rješavanjem pitalica izrađivala odjeća.
- Događanje /performance: *Performance Stručnog vijeća* - organiziran u povodu Međunarodnog dana muzeja i obnavljanja Galerije

Gliptoteka HAZU

- Događanje /igraonica: *Ne procjenjuj čovjeka po kaputu* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (20. travnja - 18. svibnja 2004.). Posjetitelji su imali detektivski zadatak pronaći osam označenih skulptura i odgovoriti na postavljena pitanja.

Hrvatski državni arhiv

- Događanje /radionica: *Odjeni knjigu* - Arhiv je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (15. travnja - 16. svibnja 2004.). Na radionici su izrađivani knjižni blokovi. U tome je polaznicima pomogao edukativni letak o povijesti i metodama uvezivanja knjiga.

Hrvatski muzej naivne umjetnosti

- Izložba (edukativna): *Rabuzinovi motivi na tekstilu... Odjenimo se u Rabuzinove motive* (21. travnja - 24. svibnja 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Izložene su tkanine, rupci i kišobrani s motivima klasične hrvatske naivne umjetnosti - Ivana Rabuzina.
- Događanje /radionice: oslikavanje svilenih rubaca i šalova (5., 6., 12. i 15. svibnja 2004.)

Hrvatski nacionalni komitet ICOM

- Događanje / Predavanje: Lidija Nikočević, *Nematerijalna baština i mogućnosti njezine muzeološke interpretacije i prezentacije na primjeru etnografskih muzeja* (21. svibnja 2004., Hrvatski školski muzej)

Hrvatski povjesni muzej

- Događanje /radionica /igraonica: *Odjeća minulih vremena* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Na radionici su izrađivani povjesni kostimi (studenti Tekstilno-tehnološkog fakulteta).
- Izložba (edukativna): *Odjeća minulih vremena*. Radovi na radionicama nastali su prema portretima vlasnika palače Vojković - Oršić - Kulmer - Rauch. Izloženi su kostimi, lepeze, vlasulje...
- Događanje /predavanje: *Umjetnički stilovi 18. i 19 st.*

Hrvatski prirodoslovni muzej

- Događanje /igraonica: *Ruko "po mjeri" životinja* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Unutar stalnog postava trebalo je pronaći označene životinje i upisati njihove brojove na edukativnom listiću načinjenom za tu prigodu.

Hrvatski školski muzeji

- Izložba (edukativna): *Odijelo ne čini učenika* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (Elizabeta Serdar - Školska odjeća na prijelazu stoljeća; Branka Ujaković - *Što se odijevalo za školu u drugoj polovici 20. stoljeća*).
- Događanje /izdavaštvo: *Odijelo ne čini učenika* - uz izložbu je napravljen edukativni katalog i igrica (crtež djevojčice kao modela i crteži različite odjeće za nju, koji su se izrezali te dalje kombinirali u igri).
- Izložba (edukativna) /gostovanje: Jadran Kale - *Baštionicica*, Muzej grada Šibenika (v. muzej grada Šibenika)
- Izložba (edukativna) /gostovanje: Marija Vrkić, Jasenka Lulić Štorić - *Mala škola veza*, Narodni muzej Zadar (v. Narodni muzej Zadar)

Hrvatski sportski muzej

- Izložba (edukativna): *Športska odjeća* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. U prostorijama *Turbo sporta* bila je izložena suvremena odjeća, rekviziti i oprema za desetak športskih grana.
- Događanje /igraonica: *Športska odjeća*

HT muzej

- Izložba (edukativna): *PTT odore nekad i danas* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (19. travnja - 10. svibnja 2004.). Unutar stalnog postava Muzeja organizirana je izložba službenih odijela PTT radnika.
- Događanje /igraonica /radionica: *PTT odore nekad i danas* - posjetitelji su tražili službena odijela PTT radnika. Ona su im bila inspiracija za crtanje izmišljene odore. Autori 30 najuspjelijih crteža dobili su nagrade koje su im predane

Hrvatski željeznički muzej

□ Izložba: *Kulturno stvaralaštvo željezničara* (18. svibnja - 11. lipnja 2004.) - predstavljeno je organizirano amatersko kulturno djelovanje hrvatskih željezničara prije 90 godina (folklorno stvaralaštvo, glazba, ples, običaji, slikanje, učenje esperanta). Danas se ono ostvaruje unutar 12 amaterskih udruga s područja Hrvatske, od kojih je 10 kulturno-umjetničkih društava (*Filip Dević* u Splitu, *Plavo svjetlo* - udruga slikara željezničara, Hrvatsko esperantsko društvo...). Izložba je bila postavljena u HŽ-ovo Galeriju u predvorju (Mihanovićeva 12).

Hrvatsko etnološko društvo

□ Izložba: *Domaćom riječju kroz običaje Gorskog kotara* (2. lipnja 2004.) Đ u sklopu godišnje skupštine HED-a u Nacionalnom parku Risnjak organizirana je izložba u povodu teme obilježavanja Međunarodnog dana muzeja.

Muzej Mimara

□ Događanje /igraonica: *Što skriva plašt?* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Posjetitelji su šetnjom kroz postav na umjetničkim djelima tražili likove s plaštovima i odgonetavati tko su likovi koji ga nose.

Muzej suvremene umjetnosti

□ Izložba (edukativna): *Elke Krystufek / Odijelo kao tijelo* (16.-25. travnja 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*.

□ Događanje /radionica: radionica je bila namijenjena mladim sudionicima u dobi od 13 do 25 godina, a vodila ju je autorica izložbe Elke Krystufek (16.-18. travnja 2004.).

□ Događanje /priredba: *Rasprodaja* (25. travnja 2004.)

Muzej grada Zagreba

□ Izložba (edukativna): *Odijelo - društveni status!?* (20. travnja - 18. svibnja 2004.) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Na toj su interaktivnoj izložbi pomoću fotografija predstavljene osobe koje su obilježile povijest grada Zagreba.

□ Događanje /radionice: *Odijelo - društveni status!?*

Muzej za umjetnost i obrt

□ Događanje /radionice: *Odijelo ne čini čovjeka, ali čini stil* (uz izložbu *Secesija u Hrvatskoj*) - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo* (18. travnja - 18. svibnja 2004.). Za grupne posjete bila su organizirana tematska vodstva po izložbi i radionice (subotom od 10 do 13 sati).

□ Izložba: *Secesija u Hrvatskoj - posljednji dan razgleda*. Izložba je bila otvorena od 10 do 24 sata.

□ Događanje /konferencija za tisk: *Izvješće - o izložbi Secesija u Hrvatskoj te o marketingu Muzejskog dućana MUO-a* (12 sati)

□ Događanje /prezentacija (od 13 do 16 sati):

1. radionice *Odijelo ne čini čovjeka, ali čini stil* održane su tijekom trajanja izložbe;
2. informativne *radionice replika i suvenira* koji su bili dio ponude dućana MUO-a tijekom trajanja izložbe (Tiffany Glass Studio Rijeka, Andrea Novak - keramički assortiman, Mario Nokaj - Zlatarski i trgovački obrt, Kristal Samobor).

□ Događanje /priredba: organiziran je svečani prijam za autore i uzvanike te suradnike na projektu *Secesija u Hrvatskoj*,

Tiflološki muzej

□ Događanje /radionice: *Odijelo muzeja* - Muzej je bio uključen u muzejsko-edukativnu akciju *Odijelo*. Provedena je edukacija i istraživanje osnovnoškolske populacije. Edukacija je trajala dva mjeseca, a tijekom trajanja akcije *Odijelo* razgledavani su pripremljeni projekti, nakon čega je provedena evaluacija - procjena "odijela" Muzeja.

Vojni muzej MORH-a

□ Izložba: *Iz zbirke Vojnog muzeja* - postavljena 28. svibnja 2004., organizirana je i u povodu Dana oružanih snaga na Jarunu.

ZELINA

Muzej Sveti Ivan Zelina

□ Događanje /akcija: *Tradicijska baština Zeline* - na sajmu održanome na glavnom gradskom trgu predstavljeni su tradicijski obrti s radionicama (lončarstvo, bačvarstvo, licitarstvo i dr.). Bila je postavljena i *zelinska hiža*, drvena kuća izrađena u tradicijskom stilu. U programu je sudjelovalo i Hrvatsko pjevačko društvo "Zelina", koje je izvelo tradicionalne pjesme i plesove zelinskog kraja.

Radionicu *Odijelo* u Muzeju suvremene umjetnosti vodila je umjetnica Elke Krystufek

BJELOVARSKI PRKOS - IZVORNI OBLIK NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

DUBRAVKO ADAMOVIĆ □ *Gradski muzej Bjelovar, Bjelovar*

O tome zašto se u razgovornom jeziku za stanovnike Bjelovara umjesto pravopisom propisanih etnika *Bjelovarka* i *Bjelovarac* redovito rabe lokalizmi *Bjelovarčanka*, odnosno *Bjelovarčan*, nema nikakva razložnoga objašnjenja. To je jednostavno tako, i to oduvijek. I u govoru i u pjesmi. Bjelovarska samovolja, hir, truc, kapric... Prkos propisima, zakonima i vlasti, star koliko i sama odluka carice Marije Terezije o gradnji novoga, snažnog vojnog središta koje se trebali zvati - Novi Varaždin! Gradnja toga novog pukovnijskog sjedišta otpoče 1756. godine, a habsburški general topništva i glavni graditelj Philipp Lewin barun von Beck zaprijeti krajiskim starosjediocima kako će kazniti svakoga tko novo naselje nazove imenom stare, omanje graničarske drvene utvrde - Bellovar. Kakav su konačni učinak postigle prijeteće represivne mjere, najrječitije govori obodni natpis na prvome poznatom žigu iz toga doba: INSIGEL DER K. K. MILITÄR COMUNITÄT BELLOVAR. Zašto je carica popustila? Je li poslušala svoje vojne stratege koji su, čitajući izvješća o žestini otpora i učestalosti kažnjavanja, zaključili kako će umjesto jakoga vojnog središta naposljetku dobiti malodušno, nostalgičarsko sjedište ili, još gore, trajno žarište novih pobuna (kakva je bila ona *Severinska*, netom ugašena)? Bilo kako bilo, bjelovarski toponimijski tezaurus nije se tada bitno povećao, a otpor caričinoj želji razvio se u postojani oblik bjelovarske nematerijalne kulturne baštine koji je iz sličnih razloga bio na kušnji i 1935. godine, kada je Uprava Savske banovine, tvrdeći kako je naziv grada madarskoga podrijetla, predložila njegovu promjenu u stariji oblik *Bjelovac*, što je, sumnjate li (?), Gradsko poglavarstvo jednoglasno odbilo i 23. studenoga iste godine potvrdilo naziv Bjelovar kao konačno i trajno rješenje.

Koliko je *bjelovarski prkos* pridonio, a koliko "kumovao" razvoju grada, gotovo svakodnevno "istražujemo" lamentirajući o "mudrosti" gradskih vijećnika koji su 1907. godine zaključili kako je budućnost grada u njegovoj plinofikaciji, a ne u, tada već i u manjim mjestima prihvaćenoj - elektrifikaciji, ili kada su 60-tih godina prošloga stoljeća odbili izgradnju Podravke i "drugarski" je prepustili susjednoj Koprivnici. No takvih je primjera, nasreću, malo.

Povijesne promjene s početka 20. st. donijele su izazove sasvim drukčijega predznaka. Najprije su 1919. bjelovarski gimnazijalci štrajkom tražili reformu školskoga sustava (zvuči poznato?) i uz kažnjavanje je i dobili, a zatim je 1922. godine, za ljubav "bratskoga" i svesokolskoga, točnije - jugoslavenskoga ujedinjenja, bjelovarski *Hrvatski sokol* zamalo ostao i bez prava javnoga djelovanja i bez svoje *Sokolane*, što se, dakako, zahvaljujući tvrdokornoći *bjelovarskog prkosa*, čija borbenost jača razmjerno veličini autoriteta koji ga izazove, nije dogodilo. Potvrdilo se to i za agresije na Hrvatsku, kada je grad postao talac svoje vojne prošlosti i kada mu je jugovojska prijetila iz mnogobrojnih vojarni. Poučeni prijašnjim iskustvima, Bjelovarčani se odlučiše u jednom dahu riješiti zla, te su, unatoč zabrani "s vrha", 29. rujna 1991. godine osvojili vojarne i njihove arsenale, naoružali svoje postrojbe i velik dio nenaoružane Hrvatske, a domoljubni ih naboj *bjelovarskog prkosa* odvede na teška i za mnoge od njih pogibeljna ratišta.

U riznicu *bjelovarskog prkosa* kriju se još mnogi zanimljivi događaji, međutim, nas je već i ovih nekoliko dovoljno nadahnulo za višedjelnu izložbu pod skupnim nazivom *Bjelovarske uspomene* (*Uvod, Sjećanje, Ožiljci i San*), kojom smo obilježili i Međunarodni dan muzeja i 130. obljetnicu proglašenja Bjelovara slobodnim i kraljevskim gradom. Iznimna posjećenost izložbe i ushićeni komentari najbolje govore o emocijama koje Bjelovarčani i danas, s nepromjenjenim intenzitetom, čute za svoj grad. Naime, među mnogobrojnim, grafički jednostavno oblikovanim propisima iz prijelomnoga razdoblja stvaranja i ustrojavanja civilnoga života (i u privatnome i u javnome životu usvajaju se europske građanske norme), svojim se jednostavnim i na prvi pogled kruto sročenim sadržajem izdvajaju *Pravila družtva za poljepšavanje grada Bjelovara* (1894.), u kojima prekaljeni, dugogodišnjim bojevima ogrubjeli *bjelovarski prkos* ispisuje svoju ljubavnu poruku: *Družtvu je svrha poljepšavati i ukrasiti ulice i šetališta grada Bjelovara*.

Belablata, Belawar, Beloblathe, Belowarcz, Belublathya, Belovarcz, Belouac, Belouax, Wellovar, Wellowar, Bellowar, Bellovar, Belower, Belovar - toponimske su inačice današnjega imena, od kojih prva datira još iz 1200. godine, kako se navodi u *Diplomatičkom zborniku Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (1904.), a ova današnja, posljednja - *Bjelovar*, iz 1892. godine, kako ju je u svojemu *Hrvatskom pravopisu*, u ijkavskome obliku, propisao dr. Ivan Broz. Međutim, unatoč takvom bogatstvu nazivlja i starosti njegova bilježenja, još uvjek nema etimološkoga pravorjeka te se njegovi korijenski morfemi posve različito tumače, nerijetko i na razini pučke etimologije.

VLADIMIR DODIG TROKUT / WUNDERKAMMER - STUDIO SLOBODNE MISLI

(izložba u povodu Međunarodnog dana muzeja, Mali salon, Korzo 24, Rijeka, 18.-31. svibnja 2004.)

BRANKO CEROVAC □ Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka

Wunderkammer - Studio slobodne misli kao specijalni, tročlanost strukturirani segment Antimuzeja ne egzistira samo u newtonovskom prostoru već je ukorijenjen, umrežen i većim dijelom rasprostranjen u duhovnom, višedimenzionalnom i ritualno "zakrivljenom" kontinuumu prostora - vrijeme, sukladno specifičnoj "nedodirljivoj" supstanciji sublimne NEMATERIJALNE BAŠTINE koju ambijentalno i sukcesivno izložene antimuzejske akvizicije iz čudesne i teško predočive zbirke hrvatskog postkonceptualističkog "šamana" Vladimira Dodiga Trokuta mistički prezentiraju te kao takve uvijek iznova upućuju posvećene inicijante na sveti ritual njezina ponovnog otkrivanja, upoznavanja, iščitanjima, istraživanja i tumačenja.

Antimuzej nije ni zgoljno skladište svačarske robe, ni obični antikvarijat, ni muzejski depo već STUDIO za slobodne mislite, neopterećene statičnom predodžbom muzeja. Sukladno naglasku na na višedimenzionalnoj prirodi SLOBODNE MISLI, postav izložbe konceptualno korespondira s izlaganjima predavača (V. D. Trokuta, kuratora Wunderkammer - Studija slobodne misli, te višeg kustosa MMSU-a Branka Cerovca) i podijeljen je u tri različite faze / ambijenta koji se sukcesivno smjenjuju za trajanja izložbe, korespondirajući s načelom "trojedinstva", "trokuta". Time je akcentuirana i TRANZITORNA dimenzija - nasuprot STATUTARNOJ - srodnna prirodi OBREDA, teatra, performansa, glazbe - čiji je "medij" upravo VRIJEME u kojemu se zbivaju, izvode i percipiraju. Predavači su istodobno meštari ceremonije u obrednoj inicijaciji publike u misterij nematerijalne baštine. Vrijeme je medij smjene epoha, stilova, mode, *modus vivendi* običaja (*O tempora, o mores, Honores mutant mores*), a izlošci su istodobno tragovi, hermetički psihotronkski paketi informacija i induktori ANAMNEZE, platoske spoznaje kao PONOVNOG SJEDANJA. Dokumenti vremena i vječnosti - čije je vrijeme "pokretna slika" za recipijente ograničene moći percepcije i spoznaje: "materija-u-gibanju".

Riječka je publiku prvi put vidjela neke dragocjene predmete iz Trokutove bogate etnografske zbirke. Brojni predmeti izvorno su izrađeni kao osebujni obredni, magijski i sakralni instrumenti - čija forma i materijal ezoterično svjedoče o određenoj tradiciji, epohi, baštini, dok samo upućenom "ezoteriku" poput Trokuta "govore" o vlastitoj okultnoj dimenziji, egzistenciji i uporabi onkraj epohalnih rezova i granica.

Autorski odabir i postav svih artefakata na izložbi potpisuje Vladimir Dodig Trokut, neosporno najveći autoritet za vlastitu kolekciju.

Razlog predstavljanja Trokutova Antimuzeja upravo u povodu ovogodišnjega Međunarodnog dana muzeja jest spoznaja da je tema nematerijalne baštine idealna prigoda za to. Naime, koji drugi suvremeni umjetnik u sebi ujedinjuje utemeljite (anti)muzeja, okultno konceptualnog kolezionara nematerijalne baštine, muzeološkog mistika, praktikanta šamanskih umijeća, arhivista "Crvenog peristila" i performer?

Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka sunakladnik je kataloga Antimuzej V.D. Trokuta (predgovor: Darko Schneider, Đuro Vandura) i seta razglednica s reprodukcijama odabranih antimuzejskih akvizicija / kreacija koje je fotografirao poznati umjetnik Fedor Vučemilović, član Grupe šestorice.

Trokutov Wunderkammer - Studio omogućuje publici da putem izložbe te predavanja s temom *Istina i laž, stvarno i nestvarno - u umjetnosti i muzeologiji*, te uz popratnu edukativnu radionicu intuiru temeljne sveze između drevnih i modernih ezoteričkih i filozofiskih doktrina, konceptualističke umjetnosti i suvremenih spoznaja o nematerijalnoj baštini

(Ibid, web stranice Muzeja: www.mgr.hr odnosno www.mmsu.hr, Izložbe, Trokut, Wunderkammer...).

sl.1-2. Wunderkammer - Studio slobodne misli
V.D. Trokuta, 2004.

Napomena

Vremensku nadgradnju / dopunu antimuzejskog Wunderkammer - Studija Trokut planira realizirati u suorganizaciji Udruge Antimuzej i MMC-a d.o.o. Rijeka u projektu koji je nazvao Galerija Na Trokut (na adresi u Kružnoj 6, Rijeka) tijekom srpnja, kolovoza i rujna ... kao specijalni segment Festivala Nove Umjetnosti NOVUM / FONA - II.,

OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNOG DANA MUZEJA 2004. GODINE U MUZEJU GRADA ILOKA

RUŽICA ČERNI □ Muzej grada Iloka, Ilok

sl.1-2. Pogled na izlog u kojem je postavljena izložba

Snimio: Mato Batorović

Da bi se pridružio obilježavanju Međunarodnog dana muzeja, Muzej grada Iloka organizirao je 18. svibnja 2004. godine izložbu *Iločka izdanja 1992-2004. godine* (izložba se mogla razgledati od 14. do 23. svibnja 2004.). Iz Zavičajne knjižnice Muzeja načinjen je izbor iz iločke izdavačke djelatnosti za navedeno razdoblje, 1992.-2004. To povjesno razdoblje značajno je za istočnu Hrvatsku, a posebno za Ilok.

Može se podijeliti na:

1. vrijeme progona i rata, 17. listopada 1991. - 1997. godine
2. vrijeme mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, svibanj 1997. - 1998. godina
3. vrijeme povratka u Ilok 1997./ 1998. godine i ponovno djelovanje u Iloku sve do danas, tj. do 2004. godine.

Tom smo izložbom željeli pokazati što je sve objavljeno od iločkih izdanja, za to smo se koristili kronološkim redom. U izdavačkoj djelatnosti sudjelovali su Muzej grada Iloka, Kulturni centar grada Iloka, Poglavarstvo grada Iloka, Franjevački samostan Ilok, Franjevački samostan Šarengrad, Ogranak Matice hrvatske Ilok, Matica slovačka Ilok, Slovačko kulturno i prosvjetno društvo "Ljudevit Štrur", *Iločki list*, Osnovna škola Ilok i Srednja škola Ilok, svi iz Iloka. Za vrijeme progona objavljeni su katalogi likovnih izložbi, zbornik i knjige.

Muzej grada Iloka nema izložbeni prostor, pa je zbog toga izložba postavljena u cvjećarnici MDW na Trgu Nikole Iločkog, u prostoru koji je vrlo frekventan, tako da su se prolaznici različite životne dobi zaustavljali i razgledavali izložene publikacije.

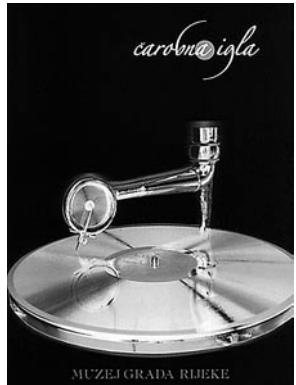
Izloženo je 39 kataloga likovnih i dokumentarnih izložbi, 7 knjiga, 2 vodiča, 2 zbornika, 5 primjeraka različitih novina, mapa i album razglednica sa motivima starog Iloka, 6 plakata, 2 povjesne karte, 1 reprodukcija umjetničke slike i nekoliko pozivnica.

Za izložbu je Muzej grada Iloka u vlastitoj nakladi izradio pozivnicu i plakat.

Osim čuvanja materijalne baštine Iloka, Muzej grada Iloka radi i na čuvanju nematerijalne kulturne baštine svoga kraja, tj. najistočnog dijela naše domovine.

ČAROBNA IGLA - ZBIRKA GRAMOFONA I RIJEČKA DISKOGRAFIJA

ERVIN DUBROVIĆ □ Muzej grada Rijeke, Rijeka

sl.1. Naslovница kataloga izložbe Čarobna igla

Naziv *Čarobna igla* odabran je zato što upravo igla, mala, isprva čelična, izmamljuje glas i budi život u neživotnom fonografskom valjku i gramofonskoj ploči te upravo ona povezuje dvije polovice nerazdvojne cjeline - "strojeve koji govore" s nosačem zvuka.

Izložba je otvorena na Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja 2004., a na njoj je predstavljena jedna od najatraktivnijih zbirki Muzeja grada Rijeke u kojoj se čuvaju i neki od najstarijih gramofona i ploča u Hrvatskoj.

Dvojnost koncepcije izložbe zasniva se na prepletanju tehničkoga i društvenog aspekta, a izabrana je da cijelovito prikaže tehnički razvoj fonografije na osnovi zbirke gramofona Muzeja i da upozori na fenomene diskografije, osobito na davne i zaboravljene uspjehе riječkih radijskih pjevača kao pojavu koja prethodi epohi televizije. Time je izložba dala svoj doprinos ovogodišnjoj temi obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2004., kojom se svratila pozornost na specifičan oblik nematerijalne baštine. Jedan "estradni" moment učinio je postav privlačnim široj publici, onoj koja se još sjeća pjevača iz sredine pedesetih godina, kao i onoj kojoj su stare diskografske teme pravo otkriće.

Uz stručni postav izložbe (autor koncepcije Ervin Dubrović, voditeljica glazbene zbirke Nada Sablić Butorac, stručni suradnik Željko Staklarević), velika je važnost pridana i atraktivnosti oblikovanja postava i svih publikacija (tri različita plakata, tri razglednice, deplijani - autor Klaudio Cetina), a vizualno statična i šutljiva građa izložbe dopunjena je tri-ma dinamičkim punktovima - ozvučenom projekcijom na velikom platnu, videoprojekcijom (na televizoru) i punktom s tri mjesta za slušanje izabranih pjesama "riječke diskografije" (šezdeset pjesama u rasponu od 1953. do 1969. u izvedbi Ive Robića, Bruna Petralija, Zvonimira Krkljuša, Dua sa Kvarnera, Trija Tividži, Beti Jurković i drugih).

LEGENDA O PICOKIMA KAO NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

EDITA JANKOVIĆ HAPAVEL □ Galerija Stari grad, Đurđevac

sl.1. Scenski prikaz *Legende o Picokima* izvodi se na otvorenoj pozornici ispred zapadne strane utvrde Stari grad.

Ovogodišnje obilježavanje Međunarodnog dana muzeja, uz preporučenu temu ICOM-a, Međunarodnog savjeta za muzeje i Muzejskoga dokumentacijskog centra kao tradicionalnog inicijatora, koordinatora i davatelja smjernica muzejima za obilježavanje teme, omogućilo je pristup zadanoj temi s različitih aspekata. S obzirom na to da se tema odnosi na nematerijalnu kulturnu baštinu, odnosno na dobra koja su definirana Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN,69/99), nastojali smo izložbom educirati školsku djecu i odrasle posjetitelje, te skrenuti pozornost na dio onoga što je time obuhvaćeno, a vezano je za razne oblike duhovnog stvaralaštva.

Ovaj put naš se izložbeni projekt temeljio na prikazu fotografija i videozapisa prethodno snimljenih na terenu. Jedan se dio odnosio na prikaz videozapisa tradicijskih obrta (bačvara, kovača, medičara i užara) snimljenih u okolnim selima Đurđevca. Drugi dio bio je fotoprikaz običaja koji ožive svake godine u sklopu kulturno-zabavne i sportske manifestacije *Legenda o Picokima*, kada se uz akciju *Podravina od leta do leta* već dulje od tri desetljeća okupljaju kulturno-umjetnička društva, organizirane skupine mještana pojedinih sela kako bi prezentirali određenu temu u povorci bogatoj folklorom.

Možda je najzanimljiviji dio izložbe, što se vidjelo prema reakciji posjetitelja, osobito najmlađih, bio scenski prikaz *Legende o Picokima*, koji se prezentirao također putem videa prilikom posjeta.

Iako se u prvi mah činilo da je djeci iz Đurđevca sadržaj *Legende* dobro poznat, ispostavilo se da je za neke ta legenda imala nešto drugačiji sadržaj. Uostalom, legende i jesu izmišljeni ili fantazijom obogaćeni određeni povjesni događaj.

Cilj takve koncepcije izložbe bio je da se posjetiteljima daju informacije o svemu što može činiti nematerijalnu kulturnu baštinu, ali i da se u njih, osobito u najmlađih, razvije svijest o potrebi očuvanja te baštine.

Dio nematerijalne kulturne baštine čine pučke predaje, a jedna je od njih upravo spomenuta *Legenda o Picokima*.

Isprrva se (od 1968. godine) prikazuje kao pučka igra za koju su, inspirirani dječjom igrom *Napad na Stari grad*, a na inicijativu đurđevačkoga prosvjetnog djelatnika Ante Perokovića, prof. Vlasta Tompak i Martin Mihaldinec napisali scenarij, a Pavle Mihajlović, amater redatelj, režirao spomenuto igru. Opstavši među narodom, priča o napadu na Stari grad postaje legenda. Zbog svoje originalnosti i zanimljivosti spomenuta je scenska igra postala središnja priredba istoimene trodnevne kulturno-zabavne i sportske manifestacije *Legenda o Picokima* koja se tradicionalno održava svake godine, posljednjeg vikenda u lipnju. Na taj način očuvanju tog oblika kulturne baštine pridonose i programi unutar turističkih ponuda, te se uz prezentaciju kulturnih raznolikosti i zanimljivosti podravskog kraja taj spoj kulture i turizma može učiniti obostrano korisnim.

Scenski prikaz *Legende o Picokima* izvodi se na otvorenoj pozornici ispred zapadne strane utvrde Stari grad, uz koji je i vezana svojim sadržajem. Srednjovjekovna utvrda Stari grad smještena je u ravnici, nekad je bila okružena močvarom, a pripada tipu *Wasserburga*. Fortifikacijski je sklop građen u fazama, najvjerojatnije s početkom gradnje u 14. stoljeću. U vrijeme turskih osvajanja, u 16. stoljeću, utvrda je imala osobitu geopolitičku važnost jer se nakon pada Virovitice 1552. godine našla kao najisturenijsa točka i prva utvrda uz tursku granicu.

Na taj je način branila u pozadini jače utvrde Koprivnicu, Križevce, Ivanić i Varaždin. Povijesni podaci govore kako su Turci više puta pokušali osvojiti utvrdu, ali bezuspješno. Utvrda je danas spomenik kulture I. kategorije.

Upravo je uz to vrijeme vezana pučka predaja koja govori kako su hrabri branitelji grada odvažnošću, ali i lukavstvom, nadmudrili neprijatelja.

Ulama-beg naumio je branitelje utvrde glaću prisili na predaju. Naime, unutar zidina utvrde i bedema uz branitelje grada, bila je i jedna starica čijim je lukavstvom utvrda spašena od Turaka. Naime, u utvrdi je ponestalo hrane. Ostao je samo jedan pijetao, *picok*. Starica se dosjetila kako bi bilo mudro zavarati Turke ispalivši pjetlića iz topa kako bi oni mislili da branitelji grada imaju hrane na pretek. I doista, nakon što su ga ispalili na Turke, Ulama beg i turska vojska, nasamareni, odustaju od opsade misleći kako će "nepotrebno gubiti vrijeme jer ti prokleti kauri imaju hrane i za bacanje".

Nadmudreni Turci odlaze na dalje pohode, a Đurđevčanima ostaje nadimak *Picoki* (u đurđevačkom govoru pijetao se naziva *picok*, *picek*, *pevec*).

Legenda se sve vrijeme od nastanka dopunjavalna i scenski usavršavala, što je najvećim dijelom ovisilo o inovacijama redatelja i materijalnim mogućnostima organizatora. Današnju legendu oblikovao je pokojni zagrebački glumac Drago Bahun, koji je režirao pet predstava. Legenda je, s manjim prekidima do danas izvedena 28 puta, a u njoj su uživo ili svojim glasom sudjelovali brojni profesionalni dramski umjetnici kojima su pripale glavne uloge. Sporedne uloge obično su povjeravane lokalnim glumcima amaterima, statistima, među kojima je bilo najviše osnovnoškolaca, srednjoškolaca, pripadnika Hrvatske vojske, kulturno-umjetničkih društava, izvidača i dr. U izvođenju legende sudjeluje 300-400 glumaca i statista, uz tehničko osoblje, konjanike i zapregu. S vremenom se *Legenda* obogaćivala tonskim, svjetlosnim i pirotehničkim efektima prema zamisli redatelja. Za izvođače se iznajmljuju posebni kostimi iz kazališnih kuća, ali se izraduju i vlastiti, kao i potrebni rekviziti i kulise.

Legenda o Picokima bila je inspiracija mnogim piscima, glazbenicima i likovnim umjetnicima. Na temu legende nastala su brojna likovna djela i ilustrirane slikovnice. Godine 2001. snimljen je CD s jednom od varijanti *Legende* u kojoj se govori originalnim đurđevačkim govorom, a 2004. *Legenda* se mogla pratiti preko Interneta. Taj način korištenja različitih medija u prezentaciji takvih sadržaja pridonosi boljoj turističkoj promidžbi.

S obzirom na navedeno, ta pučka predaja ima sve pretpostavke za uvrštanje u Register kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nematerijalno kulturno dobro, te se stavlja na Listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara (Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Klasa UP/I-612-08/02-01/19, Urbr.532-10-2/02-03-01, Zagreb, 23. lipnja 2003.).

Očuvanje nematerijalne kulturne baštine kontinuirani je proces, u kojem muzeji imaju važnu ulogu promicatelja i posrednika između onih koji su sudionici "stvaranja" takvih dobara i onih koji su njihovi "korisnici", konzumenti. Vodstva grupa, osobito djece vrtića i osnovnih škola, edukativno su osmišljena kad je riječ o posjetu Galeriji u Starom gradu, i svi u njima sudjeluju. Na kraju najuspješniji u prepričavanju legende i zamjećivanju pojedinih bitnih detalja za nagradu dobivaju suvenir - licitarskog pjetlića *picoka*, ili razglednicu utvrde sa scenskim prikazom *Legende*. Tako će nesvesno odškrnuti vrata i ući u svijet bogatstva nematerijalne kulturne baštine svoga kraja.

MUZEJSKA PRIČAONICA-IGRAONICA SPOJIMO MILJENKA I DOBRILU

MARIO KLAJĆ □ Muzej grada Kaštela (Dvorac Vitturi), Kaštel Lukšić

sl.1. Naslovica deplijana s pričom o Miljenku i Dobrili.

U sklopu ovogodišnje teme *Odjelo* Sekcije za muzejsku pedagogiju Hrvatskoga muzejskog društva i u povodu Međunarodnog dana muzeja s temom *Muzeji i nematerijalna baština*, prilagodili smo lokalnu legendu o Miljenku i Dobrili u obliku pričaonice-igraonice za djecu predškolske dobi.

Cilj nam je bio na primjeren način približiti djeci tu romantičnu legendu koja se zbila u dvorcu Vitturi, sadašnjoj zgradi Muzeja grada Kaštela.

Ideja vodilja bila je da se objedini živa legenda s autentičnim ambijentom, to više što je kaštelu vraćen onodobni izgled kakav je imao oko 1700. godine, kada je bio najreprezentativniji.

Budući da Muzej grada Kaštela još nema stalni muzejski postav, a obnova i restauracija dvorca-kaštela pri samom je kraju, činilo nam se najlogičnijim za ovogodišnji projekt odabrati spoj tih dviju zadanih tema.

Romantična ljubav između Miljenka i Dobrile, djece dviju uglednih i moćnih plemičkih obitelji Vitturi i Rosani, dogodila se u Kaštel Lukšiću u drugoj polovici 17. stoljeća. Ta je mladenačka ljubav bila zabranjena zbog svađe njihovih očeva, koji su se sporili zbog feudalnih prava nad seoskim težacima.

Zbog nepomirljivih stavova njihovih obitelji dramatična ljubavna veza s nizom potresnih obrata završava tragičnim raspletom - ubojstvom Miljenka, a nedugo zatim i smrću Dobrile.

Ta je legenda poslužila pripovjedaču Marku Kažotiću kao predložak za njegov najbolji i najpoznatiji roman *Miljenko i Dobrila*, koji je objavljen u Zadru 1833. godine na talijanskom jeziku.

Marko Kažotić (1804.-1842.) smatra se prvim našim piscem povijesnih romana na hrvatskoj obali u doba romantizma. Kažotićevom zaslugom legenda o kaštelskim zaručnicima prenesena je iz kolektivne memorije u lijepu književnost i tako je do danas nastavila živjeti dvostrukim životom.¹ Roman *Miljenko i Dobrila* svojim se izlaskom ponovno vratio u narodnu predaju stvarajući uvijek nove varijacije raznim prijevodima, kombinacijama prijevoda, dramatizacijama, skladanjem pjesama i, konačno, istomene opere. Radovi inspirirani tom legendom česti su i u likovnim umjetnostima.²

Nada Jerčić, odgojiteljica za djecu predškolske dobi i pjesnikinja, za potrebe ovog projekta legendu je preradila u *Priču o Miljenku i Dobrili*, prema navedenom romanu i lokalnoj tradiciji. Ta nježno i osjećajno prepričana priča, koja govori o ljubavi, prijateljstvu, sreći, nesreći, nepravdi, mržnji, ljepoti i pomirenju... nosi u sebi niz odgojnih i moralnih vrijednosti. Za razliku od tragičnog završetka zavičajne uspomene, naša priča ima difuzni magličasti kraj koji ostavlja djeci dodatnu mogućnost da sami zamisle ili kreiraju drugačiji završetak. Dakle, ta nam je prilagođena legenda poslužila kao osnova za približavanje izgleda kaštela - dvorca, odjeće plemića i plemkinja, pučana i običaja tog vremena najmladoj populaciji našega grada na nov i zanimljiv način.

Uobičajna narodna predaja koja se usmeno prepričavala i prenosila od baka, teta ili mama na djecu danas je sve oskudnija. Veliki demografski porast stanovništva te ubrzani ritam modernoga globalističkog života ostavljaju najmanje prostora za njegovanje nematerijalne baštine. Stoga smo odlučili projekt provesti u predškolskim ustanovama koje obuhvaćaju najmladu populaciju i tako institucionalizirati i distribuirati priču iz naše baštine.³ Osim toga, namjera nam je bila izraditi model prezentacije te legende koji bi se mogao aplicirati u neki drugi prostor ili na neku drugu priču.

U renesansno-baroknom zdanju dvorca Vitturi, najidealnijem ambijentu događanja radnje i radionice, uz baroknu glazbenu podlogu tog vremena, kostimirani naratori ispričali su djeci prerađenu legendu. Naratori su vodili djecu kroz dijalog, pa im je doživljaj bio ugodan i pun emocija.

U igri, putem iskustvenoga i intelektualnog učenja, sva su djeca slagala i složila za njih pripremljene puzzle s likovima Miljenka i Dobrile, za što su svi dobili nagradu - kartolinu *Priča o Miljenku i Dobrili* koju su ponijeli kući roditeljima.

Nagrada je djeci bilo i fotografiranje u za to pripremljenim kostimiranim kulisama likova postavljenim u atriju dvorca tako da je svako dijete samo odabralo svog Miljenka ili Dobrili.

Nakon sudjelovanja 20 pedagoških grupa, 400 djece i 60 odgojno-obrazovnih djelatnika u radionicama proveli smo evaluaciju projekta u vrtićima Kaštela. Prikupili smo dječje radove, izjave, dramatizacije priče na čakavštini koje su nastale nakon posjeta Muzeju, s namjerom da ih prikažemo javnosti na nekoj primjerenoj izložbi i u publikaciji. Tom prigodom prezentirat ćemo i rezultate anketnih listova koje je Muzej priredio za odgojitelje i sve sudionike muzejske pričaonice-igraonice.

Već sada možemo zaključiti da je projekt uspio i da je dobar putokaz kako osuvremeniti i prezentirati nematerijalnu baštinu.

sl.2. Radionica za djecu predškolske dobi, Muzej grada Kaštela

1. Kažotić, Marko. *Miljenko i Dobrila*, prijevod i pogovor Mate Zorić.// Književni krug Split, 2004.

2. Bućan, Neven. Dva stoljeća obrazovanja, školstva i kulture u Lukšiću i Kaštelima.// Roman Miljenko i Dobrila, Kaštel-Lukšić,

3. Klačić, Mario. Kaštelska baština i kako je prezentirati javnosti.// Hrvatsko muzejsko društvo, Vijesti muzealača i konzervatora 1-2, 2003.

sl.1. Pletenje ribarske mreže brozgovca i popravak konjske oglavine

NEMATERIJALNA BAŠTINA U MUZEJU SLAVONIJE

VLASTA ŠABIĆ □ Muzej Slavonije, Osijek

Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja s ovogodišnjom temom *Muzeji i nematerijalna baština održano* je u Muzeju Slavonije u Osijeku, 19. svibnja 2004. godine. Ta zahvalna tema omogućila nam je predstavljanje i naglašavanje teže uočljivoga, često neuvhvatljivog dijela baštine, koji je također obuhvaćen muzejskim radom. Pokušali smo tu problematiku približiti u različitim oblicima - od dijalekta, preko predaje i običaja do tradicijskih umijeća, kao i iz više kutova - različitim načinima dokumentiranja te prezentiranjem putem živih prenositelja s kojima tjesno surađujemo. Naišli smo na odličan odaziv i uključivanje publike u akciju u poslijepodnevnim satima.

Tijekom dana posjetitelji su mogli razgledati izložbu fotodokumentacije običaja i drugih načina očitovanja nematerijalne baštine iz fototeke Etnografskog odjela, te projekciju video snimki i dijapozitiva. Izložena fotodokumentacija raspoređena je u pet cjelina, a obuhvatila je terenske snimke od 1995. do 2003. godine. To su cjeline: *Obrti, rukotvorstvo, tradicijska umijeća; Znanja o narodnoj nošnji; Godišnji običaji; Prehrana; Životni i radni običaji*.

sl.2. Priprema zavezanca ...

sl.3. Pletenje pletenice

sl.4. Pletenica i uređenje djevojačkog oglavlja

sl.5. Čitanje pisma posланог с fronte

sl.6. Prikaz običaja uz rođenje djeteta, nošenje ponude

▫ Videoprojekcija

- Snimka savijanja oprane baranjske rubine (ručno slaganje nabora bez glaćanja) iz 2002.
- Snimka postupka spremanja u nošnje iz fundusa Etnografskog odjela Muzeja Slavonije (podravska Baranja - Šumarna, Baranjsko Petrovo Selo, Luč, podunavska Baranja - Gajić, te Slavonija - Brodanci, Gorjani, Levanjska Varoš i Sikirevići) iz 2002.
- Dokumentarni film HRT-a *Baranjske buše* iz 1972.
- Snimka HRT-a s duhovskim ophodom *ljeđa* u Gorjanima 1964.

▫ Projekcija slajdova (terenske snimke pokladnih običaja)

- Pokladni utorak u Duboševici, Topolju i Baranjskom Selu, 1999.
- Pokladni ophodi kod Čeha u Končanici kod Daruvara, 2003.

U poslijepodnevnim satima u Lapidariju Muzeja Slavonije bila su predstavljena različita tradicijska umijeća, sastavni dio nematerijalne baštine. Ključnu ulogu u predočivanju navedenih vrijednosti odigrali su predstavnici Topolja, šokačkog sela u Baranji, odnosno članovi Društva prijatelja baranjskih starina "Ižip" i ženska pjevačka skupina "Ižipkinje" iz Topolja.

▫ Prikaz pletenja pletenice (Manda Jakšić i Eva Drventić)

- Dugotrajni postupak pletenja pletenice od približno sto pramenova kose rezultirao je izradom tradicijske djevojačke frizure. Članice Društva prijatelja baranjskih starina "Ižip" obnovile su to umijeće jer je ono u selu gotovo zaboravljeno. U interakciji s našim posjetiteljima ispletten je dio takve pletenice i jednoj maloj posjetiteljici.
- Prikaz dijela postupka izrade i pripreme kudjeljne niti: *predenje* na kolovratu (Manda Kovačev) i *prisukivanje* (Jela Topalov); *motanje* na rašak (Klara Topalov); *izmatanje* (Eva Županić)
- Prikaz pletenja brozgovca (mreže za ribolov) (Ivica Iliškov); u pletenju brozgovca pomoću *iglice* i *daščice* okušali su se i pojedini posjetitelji.
- Prikaz popravka konjske oglavine (Vinko Kovačev)
- Prikaz pripreme domaće tjestenine zavezanca (Kata Iliškov i Nada Đurić)

Tjestenina je u Baranji bila jedan od važnih i nezaobilaznih kulinarskih sastojaka. Tijekom cijelog poslijepodneva prikazivan je način pripreme i kuhanja zavezanca, a u degustaciji su mogli sudjelovati svi zainteresirani.

U večernjim satima, s početkom u 19 h, u Lapidariju Muzeja Slavonije bila je predstavljena usmena tradicija govornom i pisanim riječi, ponovno u izvedbi pjevačke skupine "Ižipkinje" i Udruge prijatelja baranjskih starina "Ižip" iz Topolja, te uz pratnju Anite Tomoković iz Osijeka na gajdama.

▫ Usmena tradicija - govorna i pisana riječ

- Čitanje pisma poslanog s fronte 1915.
- Dijalekt, specifičnosti govora, rjeđe nalazimo zabilježene u pisanim oblicima, a jedan je od njih je korespondencija. Pismo koje se sačuvalo u obiteljskom naslijeđu poslao je 1915. s fronte Adam Matijević iz Topolja, djed Mande Kovačev. U povodu Dana muzeja pročitao ga je njegov praučnik Vinko Kovačev, i to na inscenaciji obiteljskog okupljanja uz večeru.
- Kazivanja i zapisi Mande Kovačev o običajima u Topolju: crkveni god, *kermenc*; zavjeti Topolja; druženja mlađih i zbljžavanje uz *pudarinu*; kazivanje o postupku što ga je mladi par prolazio prije vjenčanja - prosidba, zaruke, nošenje *jabuke* i nakon toga svadba.

Jedan od načina bilježenja i očuvanja dijalekta, kao i nematerijalne baštine u usmenoj predaji jesu zapisi, a primjer koji smo predstavili uz Međunarodni dan muzeja bili su zapisi Mande Kovačev, kazivačice i suradnice na terenu. Kada sam prije četiri upoznala baku Mandu Kovačev, ona i skupina zaljubljenika u tradicijske vrijednosti Topolja bila je zaokupljena pripremom izložbe najčešćim dijelom obiteljskoga etnografskog naslijeđa. Nastojeći pomoći savjetom, predložila sam da uz predmete napišu legende, tj. nazive ili objašnjenja o kakvom je predmetu riječ. Baki sam predložila da u zimskim danima zapiše i nešto više, neka svoja sjećanja. U našem se muzeju, primjerice, iz ranijih godina čuvaju vrijedni rukopisi suradnika s terena. Govor, usmenu tradiciju i predaju, kao i neka svoja sjećanja, pretočila je u pisani oblik i Manda Kovačev, s tim da su njezini zapisi djelomično i u stihovima.

Tako su nastali i zapisi o crkvenom godu, zavjetima i pudarini. Njih je baka Manda pročitala publici. Iz njih je vidljivo da je nekad vjera prožimala svakodnevnicu i uobličavala duhovnu kulturu. Topolje je imalo svojih pet zavjeta na koje se selo obvezalo: Sv. Fabijana i Sebastijana, Sv. Valentina, Sv. Pavla, Sv. Jakoba i Sv. Roka. Osim tih zavjeta, svoje zavjete petkom su imale i pojedine obitelji u Topolju. Ukratkom zapisu Manda Kovačev spominje se i *pudarina*, naknada za čuvanje vinograda u vrijeme dozrijevanja grožđa.

▫ Prikaz životnog običaja uz rođenje djeteta: nošenje ponude

U završnom dijelu članice Društva prijatelja baranjskih starina prikazale su običaj *nošenja ponude*. Riječ je o donošenju hrane roditelji, što je bilo popraćeno brojnim detaljima u komunikaciji, postupcima i simbolima koji otkrivaju bogatstvo običaja i vjerovanja, dakle duhovne kulture, odnosno nematerijalne baštine. Nakon prikaza publiku se mogla poslužiti hranom iz *ponude*.

OBILJEŽEN MEĐUNARODNI DAN MUZEJA U SAMOBORU

MIROSLAV MILONJIĆ □ Samoborski muzej, Samobor

sl.1. Prvi hrvatski mujejski autobus, Samoborski muzej, 2004.

Samoborski muzej je "Prvim hrvatskim mujejskim autobusom" obilježio 18. svibnja, Međunarodni dan muzeja. Autobus je izvana i iznutra preuređen. S vanjske lijeve strane napravljena je kulisa Starog samoborskog grada kao ruine, s desne strane Samoborskog muzeja, dok je sa stražnje strane, bila napravljena kulisa Hotela "Lavica". Autori kulisa su Igor Vandekar i Darko Kupres. Iznutra su samoborski grafiteri Pavle Pavlović - Ploc i Marko Balaban - Balki nacrtali reprezentativne uzorke stalnog postava muzeja. Ovako uređen autobus obišao je dvije područne škole u samoborskoj okolici, Celine i Farkaševec.

"S obzirom da djeca iz okolnih mesta tako rijetko dolaze u muzej, ovo je jedinstvena prilika da se upoznaju sa stalnim postavom muzeja", rekao je Miroslav Milonjić, ravnatelj Samoborskog muzeja. U autobusu je bila instalirana i video projekcija stalnog postava muzeja o kojem je govorila viša kustosica mr. Lela Ročenović. Nakon obilaska, autobus je predan samoborskom gradonačelniku na Trgu kralja Tomislava u Samoboru.

Muzej je otvorio svoja vrata posjetiteljima na cijeli dan, a navečer su bendovi uljepšali događanje. Svirali su country bend Pik zibner i dva odlična tamburaška sastava.

INTERNATIONAL MUSEUM DAY, MAY 18th 2004.

The theme featured on the International Museum Day in 2004 - Museums and the Intangible Heritage, which was recommended by the International Council for Museums (ICOM), was also implemented in Croatia. The feature was directed towards presenting the intangible heritage and the role of museums in its valuation and protection.

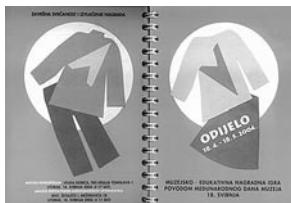
The guidelines recommended a presentation of a variety of expressions of the intangible heritage in Croatia, and a presentation of different forms of preservation (documentation, stories, legends...), methods of research and presentation of the material.

They also focused on presenting the intangible heritage of minority groups, at organized meetings and discussions of this topic, on organizing educational programmes that present the intangible heritage, including presentations of that heritage, as well as including these presentations as a part of cultural programmes for tourists.

MDC joined the marking of the International Museum Day by printing suitable posters designed by Boris Ljubičić. The printed posters were distributed in museums and galleries in Croatia and at a couple of addresses abroad. The collected data on the organized events at museums and galleries were presented at the MDC website (and for the first time short briefs were published on the ICOM web pages).

Around 80 museums and galleries were included in marking International Museum Day in Croatia. Thereby the following was organized: 140 events (presentations, shows, promotions, lectures, workshops, play rooms, concerts, drives, expert assessments, field trips); 47 exhibitions (19 educational, 2 of restored materials, 1 of acquisitions with 24 different topics); 3 performances, 5 new editions (publications, CD-ROMs), 1 round table; 13 promotional drives, 3 newly opened museum rooms (new restaurants and rooms). On this day the museums had the traditional "open house" and entrance was free for all visitors.

The text provides an overview of all the events at the museums and galleries in Croatia that joined the celebration of the International Museum Day.

sl.1. Naslovica knjižice *Odijelo* u kojoj je 43 muzeja pripremilo sadržaj svojih programa.

MUZEJSKO-EDUKATIVNA I NAGRADNA IGRA "ODIJELO"

MARGARETA BIŠKUPIĆ □ Muzej Turopolja / voditeljica i koordinatorica projekta "Odijelo", Velika Gorica

Muzejsko-edukativnu i nagradnu igru u povodu Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja organizira Sekcija za muzejsku pedagogiju Hrvatskoga muzejskog društva, a svake je godine jedan muzej koordinator igre. Igra traje cijeli mjesec prije samog dana muzeja.

Igru *Odijelo* vodio je Muzej Turopolja iz Velike Gorice, u kojem je održana i završna svečanost te dodijeljene nagrade na sam Međunarodni dan muzeja. Voditeljica projekta bila je Margareta Biškupić (ravnateljica Muzeja Turopolja), a suradnice Lada Laura (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split), Andreja Smetko (Hrvatski povijesni muzej) i Branka Ujaković (Hrvatski školski muzeji).

Igra je počela kao zajednički projekt muzejâ grada Zagreba 1996. godine. Tijekom godina priključivali su joj se najprije muzeji Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije, te grada Siska, a ove se godine proširila i na muzeje Splitsko-dalmatinske županije, te gradova Zadra, Šibenika i Pazina. Ove je godine u igri sudjelovao rekordan broj muzeja, galerija i arhiva s navedenih područja - čak 43!

I ove, već devete godine zaredom, muzejski su se pedagozi i kustosi potrudili približiti muzeje i njihov fundus djeci predškolske i školske dobi, te široj javnosti, koristeći se mnogobrojnim edukativnim mogućnostima muzeja. Muzeji otvoreni mjesec dana, koliko je trajala akcija, i stručno prezentirani programi (radionice, igraonice, izložbe, tribine, predavanja...) pridonijeli su educiranju i odgoju buduće stalne publike.

Tema muzejsko-edukativne i nagradne igre 2004. godine bilo je odijevanje, a zajednički joj je naziv *Odijelo*. Četrdeset i tri muzeja sudionika pripremilo je svoje edukativne programe koji su predstavljeni u zajedničkoj knjižici, uz osnovne podatke o svakome muzeju, pa knjižica može poslužiti kao koristan vodič po muzejima i nakon završetka igre.

Koncepcija nagradne igre u kojoj djeca kupnjom knjižice u jednome muzeju za 10 kuna ostvaruju pravo obilaska svih ostalih muzeja uključenih u akciju, te mogućnost osvajanja nagrade na završenoj svečanosti ako obidu deset muzeja, ostala je ista kao i proteklih godina. Povećan broj muzeja sudionika i širenje akcije na različite dijelove Hrvatske pokazali su potrebu promjene koncepcije *igre* odnosno njezine prilagodbe novoj situaciji.

Brojni pokazatelji uspješnosti takve akcije potiču mujejske pedagoge da nastave s radom i sljedećih godina te da *igru* prošire po cijeloj Hrvatskoj. Možda je najbolji pokazatelj uspješnosti rada stalni porast interesa kolega i muzeja za sudjelovanjem u akciji i sve veći broj posjetitelja koji obilaze muzeje za vrijeme trajanja akcije, ali i mimo nje. Iskustva nam pokazuju da velik broj djece i roditelja prati *igru* više godina zaredom, što je i bio osnovni cilj muzejsko-edukativnih programa. Naime, razvijanje navike posjeta muzejima u budućnosti znači stalnog posjetitelja, korisnika muzeja.

Svake godine sve je veći i interes medija za tu akciju tako da ni ove godine nije bio problem pronaći medijske pokrovitelje, pa čak ni sponzore nagrada. Medijski pokrovitelji ovogodišnje igre bili su Radio Velika Gorica, Televizija Velike Gorice, Rado Kaj te RVG Reporter. U vrijeme trajanja muzejsko-edukativne i nagradne igre muzeji sudionici bili su predstavljeni sa svojim programima na radiju, a snimljeni su i prilozi za više televizijskih emisija.

Za potrebe igre tiskano je 3 000 knjižica, 250 plakata i 500 pozivnica s programom završne svečanosti.

Izložbe, radionice i ostala događanja posjetilo je više od 10 000 osoba.

Na završnoj svečanosti dodijeljeno je 55 nagrada sponzora (glavne nagrade osigurali su Mercator-H i HT mobile) i muzeja sudionika, koji su svojim prilozima potpomogli igru.

U programu završne svečanosti sudjelovali su Ogranak seljačke slove Buševec, Folklorni ansambl Turopolje i Škola suvremenog plesa Ane Maletić, a koncepcija završnog događanja također je imala naglasak na odijevanju, pa je uz vrlo raznolike i maštovite kostime koji su pratili plesne izvedbe bila priređena i revija narodnih nošnji iz cijele Hrvatske.

THE EDUCATIONAL MUSEUM GAME "THE SUIT"

On the occasion of International Museum Day on May 18th the Department for Museum Education of the Croatian Museum Society has for the ninth year in a row organised an educational museum game and competition. The coordinator of this joint manifestation is a different museum each year. There were 43 museums involved in the game. The theme of educational museum game in 2004 was clothing.

MUZEJSKO-EDUKATIVNA I NAGRADNA IGRA "KAD BI ODJEĆU MORAO IZRADITI SAM"

DUBRAVKA HABUŠ SKENDŽIĆ □ Muzej Prigorja, Sesvete

IM 35 (3-4) 2004.
POGLEDI, DOGABAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

s.1-2. Izložba *Kad bi odjeću morao izraditi sam*, Muzej Prigorja, Sesvete, 2004,
Fototeka: Muzej Prigorja, Sesvete

U zajedničkoj akciji muzejskih pedagoga 2004. godine, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana muzeja, Muzej Prigorja - Sesvete pridružio se ovogodišnjoj temi *Odjelo izložbom o tehnološkom procesu izrade niti i platna na tkalačkom stanu, Kad bi odjeću morao izraditi sam.*

U zajedničkoj inicijativi muzealaca i lokalnog stanovništva razrađeni su programi kako prenijeti već gotovo zaboravljena znanja na mlađe naraštaje. U ovo vrijeme globalizacije nematerijalna je kulturna baština u mnogo većoj opasnosti od nestajanja nego materijalna, te stoga muzeji imaju vrlo važnu ulogu u pronaalaženju načina kako je sačuvati. Intencija je pedagoških programa i aktivnosti bila da se izložbom, snimanjem filma i izradom CD-ROM-a prosljedi znanje o stariim vještinama mlađima te time nastavi tradiciju.

Putem edukativnih radionica, individualnih i grupnih prezentacija pokušali smo u mlađih, ali i u starijih posjetitelja razviti senzibilitet za vještinu tkanja i upozoriti na vrijednosti tradicionalnog načina života prigorske zajednice.

Tekstilno rukotvorstvo kao bitan segment tradičiskog života u Sesvetskom Prigorju svjedoči o bogatoj materijalnoj i duhovnoj kulturi. Manje-više svi seljaci poznavali su različite rukotvorske vještine, a ta su umijeća živjela u obitelji prenošenjem znanja s roditelja, baka i djedova na djecu i unuke. Dok su žene suvereno vladale tekstilnim vještinama, muškarci su se bavili obradom drva, proizvodeći predmete za kućnu uporabu, od posuda i sitnog kućnog inventara, gospodarskog oruđa, rukotvorskih pomagala do namještaja i kuća.

Iako su predmeti koje su izradivali bili namijenjeni svakidašnjoj uporabi, često su pomno oblikovani i bogato ukrašavani. Različitim rukotvorskim vještinama žene i muškarci očitovali su svoju maštovitost i kreativnost, pa i osebujni likovni izraz.

Međutim, život stanovnika Sesvetskog Prigorja posljednjih se desetljeća toliko promijenio da je teško zamisliti kako su sela koja su danas gotovo integrirana u tkivo grada Zagreba ne tako davno, još početkom prošlog stoljeća, bila izolirana i živjela seoskim životom, sa svim tradicionalnim obilježjima.

Još u prvoj polovici 20. stoljeća gotovo sve svoje potrebe za tekstilnim proizvodima seoska su domaćinstva zadovoljavala vlastitom proizvodnjom. Većina ih je posjedovala sprave potrebne za obradu konoplje te tkalački stan.

Kako su sredinom prošlog stoljeća industrijski proizvedeni tekstilni predmeti postali dostupniji, bilo je sve manje potrebe za izradom domaćeg platna. Narodna nošnja u to vrijeme sve više gubi ulogu svakodnevne odjeće, a muškarci i žene slijede modu gradanskog odijevanja. Dnevne migracije grad - selo i zapošljavanje u gradovima stvorilo je novi društveni sloj radnika - seljaka, što je pridonijelo brzom napuštanju tradicionalnog načina života, pa s vremenom nestaju gotovo svi oblici rukotvornih vještinu koji su nekada bili vrlo važna znanja potrebna za svakidašnji život sela.

Danas se na selu još uvijek mogu naći sprave za obradu i preradu sirovina, rastavljeni i uglavnom nepotpuni tkalački stanovi, ali vještina tkanja blijedi u sjećanjima čak i najstarijih ljudi.

Kako bi se ta prastara vještina sačuvala od zaborava, izložbom i snimljenim filmom željeli smo rekonstruirati postupak izrade vlnkna i platna.

U vrijeme pripreme izložbe pronašli smo mali broj žena koje su još znale tkati, iako je to bila vještina koju su nekada morale znati sve žene. Pripremu tkanja - snovanje - nekada u prošlosti poznavale su samo posebno vještice i rijetke žene. Utoliko je teže danas bilo naći dvije žene koje su poznavale cijeli tehnološki proces. Gospođa Milka Kovačević, rod. Zenko, i gospođa Barica Genzić, kao dobre poznavateljice tekstilnog rukotvorstva, sudjelovale su u snimanju filma i pripremi izložbe, te im dugujemo zahvalnost jer bez njihove pomoći taj projekt ne bi bilo moguće ostvariti.

Posebno je vrijedna prikupljena grada utemeljena na njihovim iskazima (različiti običaji, crtice iz života Prigoraca u prošlom stoljeću itd.), više od sedam sati snimljenog filma i preko tisuću fotografija koje ovom prilikom nisu korištene. Te bitne informacije pohranjene su u dokumentaciji, te će biti korištene u dalnjim istraživanjima.

Prezentacija tehnološkog procesa i rada na spravama zbog specifičnosti teme bila je vrlo zahtjevna, te smo se radi bolje razumljivosti i kvalitetnijeg bilježenja poslužili novim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama.

U koncepciji izložbe stoga razlikujemo dvije razine prikaza. Jedan od njih je galerijski, tradicionalni. Na izložbi je prezentiran niz sprava redoslijedom kojim su korištene u tehnološkom procesu dobivanja prede, te u izradi platna na tkalačkom stanu.

Druga multimedijska razina - korištenje videofilma, slike, tona i objašnjenja predočuje rad na svakoj od tih sprava (stupanje, stepanje, mikanje, predenje, snovanje, tkanje). Multimedija pridonosi boljem razumijevanju teme izložbe, a posebno izloženih predmeta, čiju funkciju nije moguće prikazati tradicionalnim načinom izlaganja jer su pri takvom izlaganju sprave statični predmeti koji daju ograničenu informaciju (naziv, podrijetlo itd.).

U izradi filma i CD-ROM-a posebna je pozornost pridana lokalnom govoru, koji je kao važan dio nematerijalne kulturne baštine zabilježen tijekom tumačenja procesa. Zabilježeni su postupci, lokalno nazivlje, objašnjenja i opisi.

Spremanjem cijelokupnog procesa na CD-ROM posjetitelju i nakon završetka izložbe ostaje na raspolaganju informacija kao pokretna slika s popratnim tekstom.

U prvom se dijelu uz sličice pojedinih sprava čita tekst na književnom jeziku, kojim se objašnjava funkcija, naziv sprave, a pokretanjem kratkog filma upoznaje se način rada na spravi. U drugom dijelu filma, u trajanju od petnaestak minuta, prikazuje se cijeli proces rada na spravama, uz objašnjenja dviju starijih Prigorki na lokalnom govoru.

Vjerujem da će tako koncipirana izložba ponuditi jasnije odgovore na pitanja na koji se način nekada u domaćinstvima proizvodilo platno, te time ujedno obogatiti muzejsko iskustvo naših posjetitelja.

Primljeno. . . lipnja

THE EDUCATIONAL MUSEUM GAME “IF I HAD TO MAKE MY OWN CLOTHES”

In the joint drive by museum educators in 2004 to mark International Museum Day, the Prigorje Museum in Sesvete joined this year's theme *Suit* with an exhibition to show the technological process of making threads and cloth on a loom titled *If I had to make my own clothes.*

The joint initiative of museum professionals and the local population involved developing programmes (exhibition, film, CD-ROM) in order to raise awareness of almost forgotten skills among the younger generation.

DOMAĆOM RIJEČJU KROZ OBIČAJE GORSKOG KOTARA

IM 35 (3-4) 2004.
POGLEDI, DOGADAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

DUNJA MAJNARIĆ RADOŠEVIĆ □ HT muzej, Zagreb

Ovogodišnja godišnja skupština Hrvatskoga etnološkog društva održala se manjim dijelomu Zagrebu, a većim dijelom u hotelu "Risnjak" u Nacionalnom parku Risnjak od 2. do 4. lipnja 2004.

Tom prigodom, u hotelu je postavljena i izložba *Domaćom riječju kroz običaje Gorskog kotara*.

U sastavu Hrvatskoga etnološkog društva već četvrtu godinu djeluje Etnološka škola koja se svake godine održava u drugome mjestu, i to poslijednjeg tjedna u kolovozu. Osnovna je koncepcija Škole da u svojih polaznika potakne svijest o vrijednosti tradicijske kulture područja na kojem se Škola održava.

2003. godine ljetna Etnološka škola održana je na području Gorskog kotara, a sjedište joj je bilo u Delnicama. Među polaznicima ovogodišnje, treće po redu Etnološke škole bio je i apsolvent prava, honorarni novinar Radija Delnice g. Davor Grgurić. On već dulje vrijeme za svoju emisiju Žerjavku intervjuirao stanovnike raznih mjesta u Gorskem kotaru koji mu svojim lokalnim govorima pričaju o običajima svoga kraja. Često svoje sugovornike i fotografira.

Voditeljica Etnološke škole Dunja Majnarić Radošević u tome je uočila mogućnost postavljanja izložbe. U rad na izložbi bili su uključeni prošlogodišnji polaznici Etnološke škole: profesorica povijesti iz OŠ "Ravna Gora" s muzealskim sklonostima gdica Mihaela Majnarić, nastavnica hrvatskog jezika iz OŠ "Lokve" gda Mirjana Pleše, koja je napisala tekstove o govorima Gorskog kotara (čakavštini, kajkavštini i štokavštini), a autor izuzetne emisije Žerjavka g. Davor Gregurić od svojih je tekstova s radija izabrao one koji su se odnosili na običaje, i to na tri karakteristična govora. Tako su automatski predstavljena i tri područja Gorskog kotara, a među sugovornicima izabrao je razgovor sa starijim, pa onda i s mlađim sugovornikom iz istog sela. Time je bilo moguće uočiti transformaciju govora istog sela tijekom vremena.

Za tu je izložbu o temi *nematerijalne kulture* (za 2004. godinu temu je uz Međunarodni dan muzeja predložio ICOM) idejnu koncepciju i likovno rješenje dala Dunja Majnarić Radošević.

Na četiri panoa postavljene su fotografije koje prikazuju svaku pojedino selo u svom specifičnom pejsažu. Za to su poslužile fotografije Davora Grgurića i Zavoda za zaštitu spomenika kulture Republike Hrvatske (ljubaznošću prof. Manje Horvat). Uvodni kratki stručni tekstovi gde Mirjane Pleše predstavili su karakteristike svakoga pojedinog govora. Uz svaku fotografiju sugovornika (autora D. Grgurića) bio je i dijalektalno isписан početni dio intervjua. Fotografija svakog od devet sugovornika bila je tankom crvenom trakom vizualno povezana s pripadajućim walkmanom na kojemu se mogla slušati instalirana kaseta s cijelim razgovorom vođenim s tim sugovornikom. Isti je intervju bio u potpunosti isписан i stavljen ispod walkmana.

Kako su se tijekom održavanja treće Etnološke škole u Delnicama (kolovoz 2003.) s gradonačelnikom g. Marijanom Plešecom vodili razgovori o potrebi osnivanja Muzeja Gorskog kotara u Delnicama, ta je izložba zamišljena i kao poticaj osnivanju tog Muzeja. Na izložbi prikazana okvirna podjela tog područja prema jezičnim obilježjima, mogla bi postati osnova oko koje bi se s jednakom specifičnim različitim materijalima gradile zbirke etnološkog odjela budućeg Muzeja. Nakon završetka Skupa izložba je darovana gradu Delnice.

Na godišnjoj skupštini Hrvatskoga etnološkog društva na izložbi je pokazan i dio rezultata postignutih djelovanjem Etnološke škole HED-a.

sl.1. S otvorenja izložbe *Domaćom riječju kroz običaje Gorskog kotara*, 2004.

LOCAL SPEECH AND THE TRADITIONS OF THE GORSKI KOTAR REGION

The annual conference of the Croatian Ethnological Society was held partly in Zagreb, and for the most part at the Risnjak National Park between June 2nd and June 4th 2004.

On this occasion the exhibition *Local speech and the traditions of the Gorski Kotar region* was presented. The exhibition involved people taking part in the Ethnological School that has been active for four years within the Society. The basic concept of the school is to nurture the awareness of the value of traditional culture of the region where the course is organised.

Izdavač: Denis Nepokoj (ur.)
Pomorski i povijesni muzej
Hrvatskog primorja Rijeka
Godina izdanja:
ISBN 953-96915-9-1

MONOGRAFIJA: POMORSKI I POVIJESNI MUZEJ HRVATSKOG PRIMORJA RIJEKA

DENIS NEPOKOJ □ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka

Godina 2003. u Pomorskom je i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja bila u znaku obilježavanja 110. obljetnice kontinuirane muzejske djelatnosti u Rijeci.

Tako se Međunarodni dan muzeja ove 2004. pokazao kao idealna prigoda da predstavljanjem Monografije Muzeja zaokružimo godinu u kojoj su sva naša nastojanja bila usmjerena na predstavljanje ustanove što nastavlja put započet prije više od jednog stoljeća.

Višegodišnji je rad na proučavanju muzejske prošlosti, na koju kao da se preslikala složenost povijesnih okolnosti u kojima se razvijao i sâm Grad, pretočen u reprezentativno dvojezično, hrvatsko-englesko izdanje. Na gotovo četiri se stotine stranica koncipiranih u dva dijela prikazuje sto desetogodišnja muzejska povijest.

Prvi dio Monografije započinje **Proslovom i Pohvalom muzeju**.

Proslov autorice i urednice Denis Nepokoj daje odgovor na moguće pitanje *zašto obilježavamo 110., a nismo, kao što je uobičajeno, obilježili 100. obljetnicu*, ali i upoznaje s projektima koji su obilježili obljetničarsku 2003. godinu.

Pohvala muzeju esej je koji kao svoje razmišljanje o ulozi muzeja u suvremenoj Hrvatskoj potpisuje Slobodan Prosperov Novak. Ističući razliku između muzejâ nekoć koji su *uz pomoć estetskih ili melodramatičnih relikata pokazivali moć aktualnih ideologija i vlasti* i muzejâ danas koji *proslavljaju tajnu sadašnjosti*, Novak ističe ideju o modernom muzeju - muzeju bez vremena, muzeju vječite sadašnjosti, o prostoru u kojem vrijeme govori iz one samo sada i ovdje vidljive egzistencije.

Dio Monografije u kojem progovaramo o prošlosti započinje s *Pričom o čaši: iz povijesne bilješke o dvojici careva, jednom hrabrom generalu i jednoj samo naizgled običnoj čaši koja, čuvana u obitelji generalovih nasljednika kao mila uspomena, potiče osnivanje muzeja* čitamo o počecima muzejske djelatnosti u Rijeci. Iscrpno o tome doznajemo u tekstu *Od čaše do muzeja* autorice Denis Nepokoj.

Zahvaljujući noticama dnevnoga lista *La Bilancia* te njegovu vlasniku Emidiu Mohovichu koji svakodnevno potiče građane na prikupljanje predmeta da *bi se i na Rijeci mogao obrazovati muzej*¹ i objavljuje imena darovatelja, slažemo priču o razvoju ustanove čiji je sljednik i Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja.

Kronologija autorica Marice Balabanić Fačini i Denis Nepokoj prikaz je svih događaja važnih za razvoj muzejske djelatnosti u Gradu od 1775. i tajna posjeta cara Josipa II. do kraja 2003. godine, ali i okolnosti koje 1893. dovode do osnivanja *Musea Civica*, 1933. Gradskega muzeja Sušak, a 1961., nakon niza organizacijskih promjena, i Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.

U drugom dijelu Monografije iz prošlosti prelazimo u vrijeme sadašnje. Tekstom i slikom predstavljeno je četrdesetak zbirki predmeta koji su danas u fundusu Arheološkog, Etnografskog, Kulturnopovijesnog odjela te Odjela za povijest pomerstva, Enografske zbirke otoka Krka u Dobrinju i Muzejske zbirke Kastavštine.

O **Arheološkom odjelu**, koji sadrži građu pribavljenu kupnjom, darivanjima, hidroarheološkim istraživanjima te, u novije vrijeme, arheološkim iskopavanjima i istraživanjima, piše Željka Cetinić. Formiranje Arheološke zbirke - prвotno u sklopu Kulturnopovijesnog odjela Narodnog muzeja, a potom kao dijela Povijesnog odjela tada već Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja - 1962. godine rezultira ustanovljenjem Arheološkog odjela Muzeja, unutar kojeg su danas Prapovijesna, Antička i Srednjovjekovna zbirka, Hidroarheološka i Numizmatička zbirka te Zbirka kamenih spomenika.

Etnografski odjel predstavlja Mirjana Kos Nalis. Formiran 1956. radi sakupljanja i predstavljanja građe etnografskog karaktera s prostora Hrvatskoga primorja s pripadajućim otocima (Krka, Cres, Unije, Susak, Ilovik, Rab) i Gorskoga kotara, Odjel danas okuplja šest zbirki predmeta. U četiri su zbirke predmeti uključeni s obzirom na materijal od kojeg su izrađeni - Zbirka keramike, Zbirka tekstila, Zbirka predmeta od drva i metala, Zbirka predmeta od kamena - dok Zbirka *Varia* sadrži materializirane elemente duhovne i društvene kulture te predmete kod kojih ni jedan materijal izrade nije dominantan u odnosu na funkciju predmeta. Godine 1974. kao jedna je od zbirki Etnografskog odjela Muzeja otvorena Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju.

Dvadeset i tri zbirke **Kulturnopovijesnog odjela** predstavljaju Margita Cvijetinović Starac, Marica Balabanić Fačini, Goroslav Oštrić i Denis Nepokoj. Najstariji i najveći odjel Muzeja objedinjuje raznovrsnu pisano građu i predmete koji govore o povijesnom razvoju, načinu života i kulturnim postignućima žitelja Grada i šireg područja koje svojom djelatnošću pokriva Muzej.

Margita Cvijetinović Starac prikazuje povijesni razvoj Odjela te okolnosti koje dovode do osmišljena prikupljanja građe kulturnopovijesnog značenja. Od 1875. godine, kad započinje prikupljanje predmeta za muzej, do kraja Drugoga svjetskog rata građa se prikuplja uglavnom zahvaljujući otkupima, da bi nakon integracije riječkog i

sušačkog muzeja započelo sustavno prikupljanje donacija i otkupima te muzeološka obrada predmeta koji danas čine građu Zbirke slika, Zbirke *Venucci*, Grafičke zbirke, Zbirke skulptura te Zbirke *Varia*. Prikaz tih zbirki daje Margita Cvijetinović Starac.

Čak jedanaest raznorodnih zbirki predmeta Kulturnopovijesnog odjela predstavlja Marica Balabanić Fačini. Zbirka *Kresnik*, Zbirka namještaja, Zbirka satova, Zbirka keramike, Zbirka stakla, Zbirka brava, ključeva i okova, uz koju se vezuje i Zbirka kovina, Zbirka egzotike, Zbirka razglednica, Zbirka fotografija, Zbirka mode i pratećih detalja te Sakralna zbirka svjedočanstva su o načinu življenja, ekonomskom stanju i ukusu naručitelja te o civiliziranosti sredine u kojoj je živio i radio. Ta je građa od posebnog značenja za kulturnu povijest Primorsko-goranske županije i prvorazredni materijalni dokument, tim više što je veliki dio predmeta s ovog područja otudem ili uništen.

Bogatstvo Heraldičke zbirke, Zbirke oružja i Zbirke arhivalija predstavlja Goroslav Oštrić, dok o Kazališnoj zbirci piše Denis Nepokoj.

Odjel povijesti pomorstva, čija je djelatnost usmjerena na istraživanje hrvatskih tradicijskih vrijednosti i očuvanje pomorske baštine Rijeke i Hrvatskog primorja, predstavlja Nikša Mendeš. Zbirka litografija, crteža i nacrta, Zbirka maketa i modela jedrenjaka i parobroda, Zbirka pomorskih i zemljopisnih karata i atlasa, Zbirka brodskih dnevnika i brodskih isprava, Zbirka navigacijskih instrumenata i brodske opreme, Zbirka fotografija i razglednica te Zbirke *Luppis* i *Sinčić* predstavljaju bogatstvo materijalne kulture vezane uz tisućletnu pomorsku tradiciju ovoga prostora.

Muzejska zbirka Kastavštine izdvojena je zbirka Pomorskog i povjesnog muzeja otvorena 6. lipnja 1981. u Kastvu, a tekstom je predstavlja Margita Cvijetinović Starac.

Još davne 1966. godine, sljedeći ideju skupine riječkih intelektualaca koji ističu da *cilj muzeja nije samo zadovoljiti znatiželju publike već i odgajati*², osnovan je **Pedagoški odjel** Muzeja, o kojem piše Denis Nepokoj, dok **Biblioteku i Zbirku negativa i dijapositiva** predstavlja Melanija Štokov.

Uz opsežnu **Bibliografiju** koju je priredila Smiljka Fajdetić nalazi se i **Kazalo osobnih imena** s devet stotina i trideset imena koja se pojavljuju u tekstu.

Paralelno s hrvatskim tekstom i engleski je prijevod koji potpisuje Snježana Bokulić, a grafička je urednica Vesna Rožman. Tekst je bogato ilustriran s više od četiri stotine fotografija čiji su autori Željko Stojanović, Srećko Ulrich i Egon Hreljanović.

Monografija Pomorskog i povjesnog muzeja Hrvatskog primorja prvi je cijelovit prikaz razvoja muzeja i muzejske djelatnosti u Rijeci, i to od začetaka takvih aktivnosti do danas. Put do osnutka muzeja nije bio ni jednostavan ni lak, ali muzealci su, unatoč ponekad i nepovoljnim okolnostima i nerazumijevanju - pa i absurdima poput onog kad se u gradu intenzivne izgradnje godinama ne pronalazi primjereno prostor za smještaj muzeja - uspjeli pokazati koliko je važno za nove naraštaje sačuvati ona dobra koja se mogu zaboraviti, a potječe od naših uvaženih dјedova, kako još 1887. piše *La Bilancia*. Na tom se putu prikupljanja, čuvanja, proučavanja i izlaganja ponekad i malih, ali uvjek neprocjenjivo vrijednih dokaza vlastita identiteta temelji i danas djelatnost Pomorskog i povjesnog muzeja Hrvatskog primorja.

MEĐUNARODNI PROJEKT CALIMERA U HRVATSKOJ

SANJICA FALETAR □ Filozofski fakultet u Osijeku

CALIMERA (*Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access*) je međunarodni projekt (tzv. koordinirajuća akcija) koji potiče suradnju mjesnih kulturnih ustanova te primjenu i razvoj inovativnih tehnologija i strategija u knjižnicama, muzejima, arhivima kako bi se europska baština učinila što dostupnijom širokom krugu krajnjih korisnika.

Projekt CALIMERA, kojemu je predviđeno trajanje 18 mjeseci, započeo je 1. prosinca 2003. godine. Financira ga Europska Komisija unutar IST FP6 (*Information Society Technologies Framework Programme 6*), a nastavlja se na rad i postignuća PubliCA, PULMAN i PULMAN XT projekata za razvijanje mreže izvrsnosti, koji su postavili temelje za promicanje najbolje prakse među baštinskim ustanovama širom Europe. Osim zemalja članica Europske Unije, u projektu sudjeluju i zemlje kandidati EU, te one koje se to tek pripremaju postati, što ukupno čini 48 partnera iz 37 europskih zemalja. Partneri koji sačinjavaju CALIMERA konzorcij mjesni su stručnjaci iz arhiva, knjižnica i muzeja, nacionalne vlade i/ili agencije odgovorne za kulturnu strategiju, znanstveno-istraživačke ustanove te predstavnici industrije odnosno dobavljači inovativnih rješenja i tehnologija¹.

Strateški ciljevi Projekta su: aktivno pridonositi osvještavanju donositelja odluka na lokalnim i nacionalnim razinama o važnosti kulturnih ustanova, diseminirati primjere najbolje prakse, pomoći uspostavi stabilne sve-Europske infrastrukture distribuiranih repozitorija digitalnih sadržaja i lokalne baštine u sljedećih 5 do 10 godina te, možda u ovom trenutku za Hrvatsku izuzetno zanimljivo, pripremiti lokalne kulturne ustanove za sudjelovanje u novim programima Europske Unije.

Projekt CALIMERA posebice će pratiti tehnički razvoj i inovativna rješenja što dolaze iz IST zajednice, nacionalnih istraživanja i industrije koja zadovoljavaju potrebe mjesnih kulturnih ustanova. Očekuju se rješenja / tehnologija koja će istovremeno omogućavati očuvanje i dostupnost digitalne kulturne građe, promicati interaktivnost, višejezičnost i multikulturalnost te u potpunosti biti prilagodena krajnjim korisnicima.

U sklopu projekta, nadalje, organizirat će se brojni sastanci i stručne radionice² o ključnim temama te izraditi višejezični web portal (<http://www.calimera.org>) putem kojeg će se osigurati pristup vrijednim mrežnim izvorima i vlastitim uradcima.

Sanjica Faletar je zamjenica koordinatora projekta CALIMERA za Hrvatsku. sfaletar@pedos.hr

¹ Članovi hrvatske radne skupine su Dragutin Katalenac (Gradsko i sveučilišna knjižnica u Osijeku), Sanjica Faletar (Filozofski fakultet u Osijeku), Markita Franulić (Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb), Vlatka Lemić (Hrvatski državni arhiv, Zagreb) i Ivica Matotek (CARNet).

Dana . i . lipnja . . . . .
održana je u Gradskoj knjižnici u Zadru prva od dvije regionalne radionice u okviru projekta CALIMERA na kojoj je prisustvovalo 27 predavača i sudionika iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Danske, Grčke, Hrvatske, Makedonije, Sjedinjenih Američkih Država, Slovenije, Srbije i Crne Gore i Velike Britanije.

BIBLIOGRAFIJA INFORMATICA MUSEOLOGICA 1994.-2003.

IM 35 (3-4) 2004.
POSEBAN PRILOG / SPECIAL SECTION

AUTORICA BIBLIOGRAFIJE: SNJEŽANA RADOVANLIJA MILEUSNIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

---

25 (posebno izdanje) 1994.

TEMA BROJA: BIBLIOGRAFIJA INFORMATICA MUSEOLOGICA (1970.-1994.)

Impresum:

glavna urednica: Branka Šulc

urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

□ Radovanlija, Snježana. Informatica Museologica: bibliografija 1970.-1994. - Str. 5-53.

Autorsko kazalo: str. 41-50. - Prilog: Sadržaj Biltena Informatica Museologica od broja 1-10 /70.-71.

26 (1/4) 1995.

TEMA BROJA: ZAŠTITA U MUZEJU

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga

urednica: Lada Dražin-Trbuljak

suradnik na temi broja: Želimir Laszlo

Sadržaj:

□ Belobrajić, Đurđa. Sprinkleri u muzejima i galerijama. - Str. 20-21.

Summary.

□ Beroš, Nada. PR - moćnik u sjeni. - Str. 79-81.

Summary.

□ Brnetić, Damir. Kriminalistički muzej Policijske akademije, Zagreb. - Str. 36-37.

Summary.

□ Buzinkay, Geza. Sizif u domu muza: uvodeći rukovođenje u Budipeštanski povijesni muzej. - Str. 46-48.

Prijevod Nikola Albaneže. - Referat pročitan na II. svjetskom simpoziju gradskih muzeja, održanom u Barceloni od 26. do 28. travnja 1995.

□ Cukrov, Tončika. Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja (18. svibnja 1995.). - Str. 91-93.

Summary.

□ Čeplak Mencin, Ralf. Hermanov brlog - prvi slovenski dječji muzej. - Str. 74-76.

Prijevod sa slovenskog Mirjana Hećimović. - Bilješke. - Summary.

□ Dokumentirajmo naciju: nacionalna baza podataka jedan je od informatičkih projekata škotskih muzeja.

Str. 56-57.

Preuzeto iz: Museums Journal, studeni, 1994.

□ Fruk, Marinka. Obljetnice muzeja Hrvatske. - Str. 88-90.

Summary.

□ Galjer, Jasna. Hrvatski muzej arhitekture: od projekta do realizacije. - Str. 30-31.

Literatura. - Summary.

□ Gotička umjetnost u Sloveniji: izložba u Narodnoj galeriji, Ljubljana, Slovenija, 24. svibnja - 1. listopada 1995.

Str. 113.

Preveo s engleskog Tomislav Pisk

□ Grant, Alice; Lees, Diane. Iz ormara. - Str. 49-50.

Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Museum journal, studeni, 1994.

□ Guillet, Philippe. Instrument u službi muzeja. - Str. 108-109.

Prijevod s francuskog Melita Wolf. - Preuzeto iz: Musee, br. 200, ožujak 1995. - Summary.

□ Ivanuš, Rhea. Izložbena djelatnost Hrvatskoga povjesnog muzeja i prezentacija fotografске zbirke domovinskog rata. - Str. 83-87.

Summary.

- Jajčević, Zdenko. Hrvatski sportski muzej: tendencije suvremene športske muzeologije. - Str. 33-35.
Summary.
- Keene, Suzanne. Dinamična odgovornost. - Str. 55-56.
Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Museums journal, studeni, 1994.
- Keene, Suzanne. Manje je više. - Str. 53-55.
Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Museums Journal, studeni, 1994. - Literatura.
- Kolveshi, Željka. II. Međunarodni simpozij o gradskim muzejima: Museu d'Historia de la Ciutat Barcelona, travanj, 1995. - Str. 97-99.
Bilješke. - Summary.
- Kolveshi, Željka. Novi gradski muzej za 21. stoljeće: Musee d'histoire de la Ville de Luxembourg. - Str. 57-59.
Bilješke. - Literatura. - Summary.
- Križić-Roban, Sandra. Natrag u muzej!. - Str. 60-61.
Summary.
- Laszlo, Želimir. Problemi zaštite mujejskih predmeta i programi Mujejskoga dokumentacijskog centra. - Str. 5-9.
Summary.
- Lopez, Susana. Kulturna politika Europske zajednice i njezin utjecaj na muzeje. - Str. 38-43.
Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Museum management and curatorship 12, (1993), Str. 143-157. Literatura.
- Maroević, Ivo. Museum object - document: stručni izvještaj o sudjelovanju u radu znanstvenog skupa ICOM/ ICOFOM 1994., Peking, 11. - 20.9. 1994. - Str. 96.
Summary.
- Maroević, Ivo. Novi pogled na razvitak i ulogu muzeja: uz knjigu Eilen Hooper-Greenhill "Museums and the shaping of knowledge", Routledge, 1992. - Str. 104-107.
- Maroević, Ivo. Potreba za zajedničkom čuvaonicom i restauratorskim centrom zagrebačkih muzeja. - Str. 11-14.
Bilješke. - Summary.
- Maroević, Ivo. Zaštita mujejskih zbirki u studiju muzeologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. - Str. 22-23.
Summary.
- Mataušić, Nataša. Fond fotografija domovinskog rata u Hrvatskome povijesnomu muzeju. - Str. 68-69.
Bilješke. - Summary.
- Mataušić, Nataša. Projekt transformacije Memorijanog muzeja Vis u Zavičajni muzej otoka Visa. - Str. 70-73.
Bilješke. - Summary.
- Milinović, Ante. Program ustroja prvoga Hrvatskog bankovnog muzeja, Zagreb. - Str. 31-33.
Summary.
- Mordžin, Stanka. Izbor iz hemeroteke MDC-a. - Str. 116-119.
- Mujejska otvorenja. - Str. 109-112.
Prijevod Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Apollo, The International magazine of the arts, prosinac, 1994.
- Očuvanje fizičkog i intelektualnog integriteta mujejskih zbirki. - Str. 44-46.
Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Maintaining the physical and intellectual integrity of museum collections (Museum management and curatorship, 1994., 13).
- Orna, Elisabeth. U tijeku zbivanja. - Str. 51-53.
Prijevod Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Museums journal, studeni, 1994. - Literatura. - Bilješka o autoru.
- Pavičić, Snježana. Božićne jaslice: izložba u Etnografskom muzeju Zagreb. - Str. 82-83.
Summary.
- Perčinić-Kavur, Bianka. Zaštita mujejskih fundusa od krađe. - Str. 18-19.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Izbor naslova publikacija pohranjenih u knjižnici MDC-a na temu Zaštita mujejskih predmeta. - Str. 24-29.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručne radnje za zvanje kustosa - 1995. - Str. 93-95.
- Rat, progonstvo, svakodnevica: Zagreb, 30. ožujka do 2. travnja 1995. / Institut za etnologiju i folkloristiku. Str. 114.
- Sokol, Vjekoslava. Zbirka namještaja u stalnom postavu Muzeja grada Splita. - Str. 64-67.
Literatura. - Summary.

- Šercer, Marija. In memoriam - dr. Gisela Cenner Wilhelmb. - Str. 114-115.
- Šulc, Branka. Nagrada grada Zagreba Muzeju za umjetnost i obrt za izložbu "Od svagdana do blagdana - barok u Hrvatskoj". - Str. 112.
- Šulc, Branka. Novi časopis muzealaca i galerista Istre. - Str. 113.
- Vinterhalter, Jadranka. Muzeji i Internet: redefinicija muzeja. - Str. 101-103.
Summary.
- Vokić, Denis. Mišljenje o zaštiti od mikroklimatskih (i drugih nenamjernih) uzroka oštećenja u muzejima. - Str. 9-10.
Summary.
- Vokić, Denis. Restauracija nije alternativa preventivnoj zaštiti. - Str. 15-17.
Bilješke. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Novi postav Zbirke stakla u Victoria & Albert muzeju u Londonu. - Str. 61-64.
Summary.
- Zgaga, Višnja. Svjetski kongres o muzejima i kulturnoj baštini. - Str. 99-101.
Summary.
- Župan, Ivica. Konstruktivizam i kinetička umjetnost iz zbirke Galerije suvremene umjetnosti, Zagreb: Dom hrvatskih likovnih umjetnika i Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb, od 27. travnja do 18. lipnja 1995. - Str. 77-79.
Summary.

27 (1/2) 1996.

TEMA BROJA: SKUPLJANJE

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga

urednice: Lada Dražin-Trbuljak, Jozefina Dautbegović

Sadržaj:

- Bašić, Krešimir. Pisana izjava: politika skupljanja. - Str. 14-15.
Summary.
- Batorović, Mato. Sabiranje grade za Muzej grada Iloka u progonstvu. - Str. 32-33.
Summary.
- Biškupić-Bašić, Iris. Od ideje do realizacije izložbe "Tradicionalni obrti Hrvatskog zagorja" u Muzeju seljačkih buna, Gornja Stubica. - Str. 86-87
Ilustr. - Summary.
- Cukrov, Tončka. Museum für Volkskultur, Spittal na Dravi, Austria. - Str. 77.
Summary.
- Čukman, Iva. Restauratorska radionica za tekstil Muzeja za umjetnost i obrt. - Str. 105-107.
Ilustr. - Summary.
- Čukman, Iva; Srša, Antonina. Restauriranje tapiserije "Carcel de amor". - Str. 113-118.
Ilustr. - Summary.
- Dražin-Trbuljak, Lada. SIME: 5. međunarodni salon muzeja i izložaba, Venecija, 22. - 24.4. 1996. - Str. 97-98.
Ilustr. - Summary.
- Fenz, Werner. Umjetnost devedesetih: nova zbirka Nove galerije u Grazu. - Str. 18-20.
Ilustr.
- Fraser, Jemim. Škotski muzejski savjet: inicijativa za muzejsku izobrazbu 1992. - 1995. - Str. 74-75.
Prijevod s engleskog Tomislav Pisk. - Literatura.
- Fulanović, Davor; Bašić, Krešimir. Značenje tematske (prigodne) izložbe u skupljanju i obradi muzejske grade tehničke baštine. - Str. 28-29
Ilustr. - Summary.
- Gattin, Marjia. Uz izložbu "Akvizicije Muzeja suvremene umjetnosti 1991. - 1996." - Str. 25.
Ilustr.
- Glavočić, Daina. Skupljanje umjetnina otkupima i poklonima za zbirke Moderne galerije Rijeka. - Str. 21
Summary.
- Halić, Drago. Mali plastični depoi. - Str. 127.
Ilustr.

- Hoić, Melita. Studij restauracije tekstila na Institutu za umjetnost i restauraciju Palazzo Spinelli u Firenci. Str. 99-101.
Ilustr. - Summary.
- Ivančević-Španiček, Lidija. Predmeti iz ostavštine Milke Trnine u Gradskom muzeju Požege. - Str. 78-80.
Ilustr. - Bilješke. - Literatura. - Summary.
- Jelavić, Željka; Brezinčak, Renata. Posjet zagrebačkim kustosa pedagoga Zavičajnom muzeju Našice. Str. 75-76.
Summary.
- Jurišić-Polšak, Zlata. Osrt na članak Milana Heraka (Muzeji, 1956. - 1957.): "Osnovni principi rada u našim geološko-paleontološkim muzejima". - Str. 122-125.
Literatura.
- Kolveshi, Željka. Povijest povjesnog predmeta. - Str. 11-13.
Ilustr. - Bilješke.
- Kovačić, Goranka. Propadanje baštine - između papira i stvarnosti: uz izložbu "Barokna skulptura iz Kapele sv. Jakova na Očuri", Dvorac Oršić, Gornja Stubica (13. prosinca 1996. - 28. veljače 1997.). - Str. 83-84.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Kušan, Dora. Konzervatorsko-restauratorski radovi na tekstu: iz etnografske zbirke Gradskog muzeja Karlovac pohranjene u Kamenskom. - Str. 111-112.
Ilustr. - Literatura. - Bilješke. - Summary.
- Laszlo, Želimir. O poljima muzealne određenosti i neodređenosti. - Str. 72-73.
Bilješke. - Summary.
- Laszlo, Želimir. Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 1996. - Str. 89-90.
- Lovrić-Plantić, Vesna. Lions grand prix za slikarstvo - jedan od mogućih načina popune mujejskih fundusa. - Str. 34.
Summary.
- Majnarić-Radošević, Dunja. Pedeset godina od jedne moderne PTT i radio izložbe. - Str. 85.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Mataušić, Nataša. Stalna izložba Muzeja novejše zgodovine iz Ljubljane: "Slovenci u 20. stoljeću". - Str. 58-62.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Mihalić, Jana. Zbrinjavanje ratom oštećenih predmeta etnografske zbirke Gradskog muzeja Karlovac: (iz depoa u Kamenskom). - Str. 110.
- Pavić, Vladimira. Novopostavljene zbirke Muzeja Medimurja Čakovec. - Str. 48-49.
- Pavić, Vladimira. Informacija o popisu ratnih šteta na muzejima i galerijama u Hrvatskoj. - Str. 126.
- Pavičić, Snježana. O stanju i čuvanju tekstilnih predmeta Hrvatskoga povjesnog muzeja u Zagrebu: (s posebnim osvrtom na Sakralnu zbirku). - Str. 108-109.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Pavičić, Snježana. Gradska muzej Varaždin, Galerija starih i novih majstora, stalni postav starih majstora. Str. 49-52.
Ilustr. - Summary.
- Peić-Čaldarović, Dubravka. Muzealni aspekti heraldičke grade: (na primjeru Heraldničke zbirke Hrvatskog povjesnog muzeja). - Str. 66-69.
Ilustr. - Bilješke. - Literatura. - Summary.
- Pejković, Božidar. Simpozij "Muzeji u Hrvatskoj danas i sutra", Klanjec, 23. i 24. svibnja 1996. - Str. 91.
- Perišin, Stane. Program obnove i prezentacije objekata Zbirke Baltazara Bogišića HAZU u Cavatu. - Str. 40-45.
Tekst sadrži: Popis važnijih rukopisnih inventara Bogišićeve ostavštine. - Literatura. - Summary.
- Pintarić, Snježana. Otkup spomeničke grade za zagrebačke muzeje u 1996. godini. - Str. 15-18.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Pirc, Pavica. Od arheološkog društva "Siscia" do Muzeja Sisak. - Str. 53-57.
Ilustr. - Summary.
- Prister, Lada. Zbirka Zovko u Hrvatskome povjesnome muzeju u Zagrebu. - Str. 70-71.
Ilustr. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stanje hrvatskih mujejsko-galerijskih knjižnica u 1996. godini: analiza upitnika. Str. 92-95.
Ilustr. - Summary.

- Ramljak Purgar, Mirela. Tekstil i zaštita spomenika u Bavarskoj: šavovi pod pogledom kamenih bogova. Str. 101-104.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Reichert, Ulrike. Rukovanje tekstilnim predmetima u muzeju. - Str. 119-120.
Prijevod s njemačkog Srećana Pintarić. - Bilješke.
- Starac, Alka. Prikupljanje muzejske građe u antičkom odjelu Arheološkog muzeja Istre u razdoblju 1990. - 1996. Str. 22-24.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Sveštarov Šimat, Margarita. Poligon muzeoloških kušnji i dometa MGC - Muzejski prostor 1982. - 1996. Str. 35-39.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Šabić, Vlasta. Etnografska zbirka Šokaca Srijema i Bačke u Muzeju Slavonije u Osijeku. - Str. 26-27.
Ilustr. - Summary.
- Šercer, Marija. Mađarski muzeji, jesen 1995./1. - Str. 120-121.
- Šperanda, Mirjana. Stare požeške brijačnice. - Str. 81-82.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Špoljar, Marijan. Krenulo je! uz 1. sajam suvremene umjetnosti u Koprivnici. - Str. 88.
Summary.
- Vujić, Žarka. Izlučiti ili ne izlučiti predmete iz zbirke?. - Str. 5-11.
Bilješke. - Summary.
- Zebec, Vladimir; Šoufek, Marin. Uz izložbu "Stoljeće otkupa mineraloške muzejske građe": (Hrvatski prirodoslovni muzej, travanj-svibanj 1996.). - Str. 30-32.
Literatura. - Summary. - Ilustr.
- Zgaga, Višnja. Lapidarij Muzeja Medimurja u Čakovcu: otvorenje 17. veljače 1996. godine. - Str. 46-47.
Ilustr.
- Zoričić, Helena. SIME, Convegno turismo culturale, Venezia, 20. - 25. travnja 1996. - Str. 95-96.
Summary.
- Zoričić, Helena. Obnovljen stalni postav slikarstva Muzeja Mimara. - Str. 63-66.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.

27 (3/4) 1996.

TEMA BROJA: MARKETING U MUZEJIMA

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović

Sadržaj:

- Antoš, Zvjezdana. Etnografski film Milovana Gavazzija za vrijeme rada u Etnografskome muzeju u Zagrebu. Str. 73-75.
Bilješke. - Summary.
- Babin, Ankica. Galerija Studin: generator kulture u Kaštelima. - Str. 36-40.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Babin, Ankica. Muzej u Kaštelu Vitturi. - Str. 40-43.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Benyovsky, Lucija. Držislav Švob u povodu 90. godišnjice rođenja (1907. - 1945.). - Str. 85-88.
Ilustr. - Bilješke.
- Bernardi, Ulderico. Eko-turizam u funkciji prihvatljivog razvijta. - Str. 62-64.
Preveo s talijanskog Tullio Vorano. - Bilješke.
- Bijelić, Borislav. Zbornik Muzeja Đakovštine br. 4. - Str. 92.
- Biškupić-Bašić, Iris. Prikaz izložbe "Mladenka u hrvatskim svadbenim tradicijama". - Str. 97-98.
Ilustr.
- Blume, Hilary. Prikupljanje novca za vaš muzej. - Str. 9-11.

- Cega, Fani. 30. godina djelovanja Muzeja grada Trogira, 1966. - 1996. - Str. 27-30.
Ilustr. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Eileen Hooper-Greenhill - Muzeji i njihovi posjetitelji: (Museums and their visitors), Routledge, London & New York, 1996. - Str. 99-100.
- Dražin-Trbuljak, Lada. O projektu Muzeji Hrvatske na Internetu. - Str. 64-66.
Tekst je skraćena verzija stručnog rada za zvanje kustosa (Zagreb, 1996.).
- Đilas, Milica. Marketing izložbe Arhitektura secesije u Rijeci 1900. - 1925.: (Moderna galerija Rijeka, 11.12. 1997. - 28.2. 1998.), - Str. 19-22.
Ilustr. - Summary.
- Franulić, Markita. Osobna iskaznica umjetničkog predmeta: Object ID. - Str. 112.
Ilustr.
- Franulić, Markita; Zvizdić, Edin. Umjetnine Hrvatske na Internetu. - Str. 83.
- Gareljić, Tatjana. Grbovi i rodoslovi Makarske i Makarskog Primorja. - Str. 90-91.
Ilustr.
- Ivanuš, Rhea. Izdavačka djelatnost Hrvatskoga povjesnog muzeja: osvrt na kataloge zbirk i izložaba od 1995. do 1997. godine. - Str. 100-104.
Ilustr. - Bilješka.
- Jurić-Bulatović, Vesna. Marketing u kulturi i muzeju: marketing projekta "Bidermajer u Hrvatskoj". - Str. 5-8.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Kolveshi, Željka. Godišnja konferencija ICMAH-ICOM: Međunarodni komitet za muzeje arheologije i povijesti, Thessaloniki, 16. do 21. rujna 1997. - Str. 79-82.
Ilustr. - Bilješka.
- Krklec, Vlasta. Uz izložbu "Dragutin Gorjanović Kramberger, spoznaje prošlosti". - Str. 93-94.
Ilustr.
- Laszlo, Želimir. Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 1997. - Str. 75-77.
- Majnarić-Radošević, Dunja. Prva hrvatska filatelistička izložba 1907. godine. - Str. 105-106.
Ilustr.
- Maroević, Ivo. Još o muzealnosti. - Str. 60-61.
Summary.
- Maroević, Ivo. Uloga muzealnosti u zaštiti memorije. - Str. 56-59.
Bilješke.
- Mataušić, Nataša. Neka razmišljanja o idejnoj koncepciji stalnog postava Hrvatskog povjesnog muzeja. - Str. 72-73.
Bilješke.
- Oliver, Sarah. O muzejskim prodavaonicama: (seminar Varaždin, 17. - 20. listopada 1996.). - Str. 12-18.
Ilustr.
- Pavičić, Snježana. Donacija Silvane Seissel "Josip Seissel, nadrealistički period 1920. - 1986.": Muzej suvremene umjetnosti, 18. travnja - 17. svibnja 1997. - Str. 94-96.
Ilustr. - Bilješke.
- Pavičić, Snježana; Bregovac Pisk, Marina. Kuća povijesti, Bonn: Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland: stalna muzejska izložba. - Str. 52-56.
Ilustr. - Summary.
- Pirnat - Spahić, Nina. Plodovi zla u fotografiji Damira Fabijanića. - Str. 88-89.
Ilustr.
- Počivavšek, Marija; Gologranc-Zakonjšek, Bronica. Slovenska zubarska zbirka. - Str. 70-72.
Ilustr. - Summary.
- Radić, Danka. Izložba pergamenta zbirke obitelji Garagnin-Fanfogna papinske bule: Muzej grada Trogira, 7. - 16. studenoga 1997. - Str. 107.
- Radić, Danka. Radovan društvo za zaštitu kulturnih dobara Trogira. - Str. 30-35.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radić, Danka. Trogirska slikarska baština od XV. do XX. stoljeća. - Str. 108-109.
Ilustr.

- Radovanlija Mileusnić, Snježana. CIDOC Annual Meeting 1997.: Quality and Documentation, Nuernberg, 7. do 12. rujna 1997. - Str. 77-79.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Interliber 1995. i 1996.: 14. i 15. izložba izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija. - Str. 69-70.
Ilustr.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanje kustosa - 1996. - Str. 67-68.
- Safred, Laura. Berlin - Povijesni muzej i Židovski muzej: primjer arhitekture za tešku vezu. - Str. 46-51.
Prijevod s talijanskog Markita Franulić. - Ilustr. - Bilješke.
- Spadoni, Vedrana. Iz perspektive Agencije za marketing. - Str. 23.
- Staničić, Stanko. In Memoriam prof. Olga Klobučar 1914. - 1996. - Str. 84-85.
Ilustr. - Bibliografija.
- Šercer, Marija. Mađarski muzeji 1996/1, 2, 3, 4. - Str. 109-111.
- Zgaga, Višnja. 150 godina Narodnog muzeja u Zagrebu. - Str. 43-46.
Ilustr. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Iskustva iz varaždinske radionice. - Str. 24-26.
Ilustr. - Summary.

28 (1/4) 1997.

TEMA BROJA: EDUKACIJA U MUZEJIMA

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović
urednica teme broja: Tončika Cukrov

Sadržaj:

- Baras, Jelka. I ribe se (?) pitaju što se nalazi u muzejima i galerijama Splita: projekt za popularizaciju kulture. Str. 45-46.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Beroš, Nada. Vrući zemljovidi: Igraonice i radionice uz međunarodnu izložbu "Kartografi - geognostičke projekcije za 21. stoljeće", Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 8.6. - 27.7. 1997. - Str. 26-33.
Ilustr. - Summary.
- Borošak-Marijanović, Jelena. Slava Saboru: izložba o povijesti hrvatskoga parlamenta kroz sedam stoljeća. Str. 102-105.
Ilustr.
- Brezinščak, Renata. Igrom kroz geologiju. - Str. 68-70.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Novo lice muzeja u budućnosti - korak u novo tisućljeće. - Str. 5-13.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Đilas, Milica. Aktivno oko: Međunarodni simpozij o umjetničkom obrazovanju i vizualnoj pismenosti, Muzej Boijmans Van Beuningen Rotterdam, 19. - 20. rujna 1997. - Str. 98-100.
Ilustr.
- Đilas, Milica. Edukativni program uz izložbu "Arhitektura secesije u Rijeci". - Str. 64-67.
Ilustr.
- Elenbroek, Frans J. M. Tabui i humor u muzejima. - Str. 110-111.
Prevela s francuskog Nevena Tudor. - Bilješke.
- Gesche-Koning, Nicole. Odbor za naobrazbu i kulturnu djelatnost (CECA) pri Međunarodnom mujejskom savjetu (ICOM). - Str. 112-114.
Preveo s engleskog Tomislav Pisk. - Bilješke.
- Gologranc-Zakonjšek, Bronica. Mujejske radionice - obrazovanje i za mujejske djelatnike?. - Str. 49-51.
Ilustr.
- Kos-Paliska, Vera. Likovna pedagogija u Arheološkom muzeju Istre: predškolsko dijete otkriva život u Arheološkom muzeju Istre. - Str. 43-44.
Ilustr.

- Kušan, Dora; Ramljak-Purgar, Mirela. Dvjesto pohranjenih primjera misnog ruha Dijecezanskog muzeja Zagrebačke nadbiskupije. - Str. 83-85.
Ilustr. - Summary.
- Laszlo, Želimir. O muzealnosti još jedanput. - Str. 86-88.
Bilješke.
- Laszlo, Želimir. Što je u muzeju oduševilo Baltazara?. - Str. 22-25.
Ilustr. - Summary.
- Majnarić-Radošević, Dunja. Muzej pošte i telegrafa srednje Europe u Trstu. - Str. 118-120.
Ilustr.
- Marković, Ksenija. Međunarodna konferencija o konzervaciji i revitalizaciji vernakularne arhitekture i godišnja skupština ICOMOS-CIAV: Tajland, Bangkok, 13. - 18. svibnja 1997. - Str. 100-101.
- Maroević, Ivo. Kazalište predmeta u Assenu: (edukacijski koncept Drents Museuma, Assen, Nizozemska). Str. 106-107.
- Nemeth-Erlich, Dorica; Kušan, Dora. In memoriam Pavo Vojvoda (1953. - 1997.). - Str. 122-123.
Ilustr.
- Radić, Danka. Edukacija u Muzeju grada Trogira. - Str. 60-63.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radić, Danka. Gradska jezgra Trogira - svjetska baština UNESCO-a. - Str. 114-117.
Ilustr. - Summary.
- Radić, Danka. Restauracija portreta obitelji Andreis. - Str. 79-82.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Interliber: 1997. - kako smo se predstavili. - Str. 107-109.
Ilustr.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Odabrani naslovi iz teorije i prakse mujejske pedagogije iz knjižnice MDC-a. Str. 127-135
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanje kustosa - 1997. - Str. 123-127.
- Ribičić-Županić, Anica. Odrastati na rimske cesti. - Str. 47-48.
Summary.
- Rovšnik, Borut. Istraživanje mujejske publike. - Str. 14-17.
Literatura. - Summary.
- Šestanj-Perić, Anita. Neka iskustva vezana uz suradnju Gradskog muzeja Varaždin sa školama. - Str. 54-59.
U prilogu reprodukcije Radnih listića. - Ilustr. - Summary.
- Širec, Ljubica. Rad s najmlađima u Arheološkome muzeju Istre u Puli. - Str. 41-42.
Ilustr.
- Škarić, Mila. Edukativni projekt "Cvijet". - Str. 35-38.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Škarić, Mila. Projekt "Arhimir" pedagoškog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu. - Str. 39-40.
Ilustr. - Summary.
- Šojat-Bikić, Maja. Izvješće godišnje konferencije CIDOC-a 1997.: Kvaliteta i dokumentacija Nürnberg, 7. - 11. rujna 1997. - Str. 88-98.
- Šola, Tomislav. Od publike do korisnika: pojedinosti iz suvremene teorije baštine - I. dio. - Str. 18-21.
Bilješke. - Summary.
- Trampuž, Ljerka. Tko sam, komunikator ili pedagog?. - Str. 52-53.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Vinterhalter, Jadranka. Kustoska radionica u Zagrebu, Ljubljani i Bratislavi. - Str. 120-121.
- Worch, Maria Theresia. Povijesni tekstil - upute za transport, izlaganje i čuvanje. - Str. 75-79.
Prevela s njemačkog Mirela Ramljak Purgar. - Ilustr. - Literatura. - Bilješke.
- Zgaga, Višnja. Muzej radništva u Kopenhagenu. - Str. 72-74.
Ilustr. - Summary.
- Zuccon Martić, Malina. Šalabahter u Muzeju za umjetnost i obrt. - Str. 71.

29 (1/2) 1998.

TEMA BROJA: MUZEJSKE KNJIŽNICE

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović
urednica teme broja: Snježana Radovanlija Mileusnić

Sadržaj:

- Andersen, Josephine. Skrivenе mogućnosti muzejske knjižnice. - Str. 17-20.
Prijevod Tomislav Pisk. - Ilustr. - Bibliografija.
- Batinić, Štefka. Nabavna politika i uređenje fonda Pedagoške knjižnice Davorina Trstenjaka. - Str. 23-26.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Brlek, Ana. Zaštita na radu: jedna od temeljnih zakonitosti i u muzejskim ustanovama. - Str. 126-127.
- Cega, Fani. Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira. - Str. 52-59.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Pokretni muzeji - profitni centri - za vašu muzejsku komunikaciju?. - Str. 115-116.
Bilješka.
- Cukrov, Tončika. Simpozij: Učenje u muzejima: Nationalmuseum, Stockholm, 11. - 12. lipnja 1998. - Str. 132.
- Čaleta, Darija. Iz povijesti knjižnice Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. - Str. 45-49.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Juraj Julije Klović: Julius Clovius Croatus (1498. - 1578.): obilježavanje 500. obljetnice rođenja. - Str. 103-104.
Ilustr.
- Dular, Anja. Knjižnica Narodnog muzeja Slovenije. - Str. 76-77.
Bilješke.
- Elgaard, Berit. Muzejski knjižničar: svačiji partner. - Str. 117-119.
Prijevod s engleskog Tomislav Pisk. - Tekst preuzet iz: Museum International, XLV, 4(180), 1993., str. 48-51.
Bilješka.
- Franulić, Markita. Živi muzej zapadnog Melbournea = The Living Museum of the west in Melbourne. - Str. 94-97.
Ilustr.
- Galić, Andelka. Knjižnica Muzeja za umjetnost i obrt: iz 19. u 21. stoljeće. - Str. 42-45.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Georgijević-Šavar, Andrea. Biblioteka Muzejsko-galerijskog centra - Muzeja Mimara. - Str. 26-29.
Bilješka. - Summary.
- Hrvatin, Dianora. Knjižnica Giovanni Antonia Martinuzzi. - Str. 72-73.
Ilustr. - Summary.
- Ifko, Sonja. Arhitekturna baština industrijalizacije: mogućnost ponovne uporabe. - Str. 89-93.
Ilustr. - Literatura.
- Jašić, Ivana. Knjižnica Doma Marina Držića. - Str. 50-51.
Ilustr. - Summary.
- Kolbas, Irena. Sadržajna obrada građe u knjižnici Etnografskog muzeja. - Str. 21-23.
Literatura. - Bilješke. - Summary.
- Kovačić, Goranka. Regija se predstavlja: razmjena izložaba između Muzeja Hrvatskog zagorja, Hrvatska i Frankische-Schweiz muzeja iz Bavarske, Njemačka. - Str. 105-106.
Ilustr.
- Lalević, Olga; Dautović, Andrea. Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine do 1897. godine. - Str. 73-75.
Ilustr. - Bilješke.
- Lamot, Vladimira. Muzej azijske civilizacije - Singapore = Asian Civilization Museum - Singapore. - Str. 98-100.
Ilustr.
- Laszlo, Želimir. Medunarodni dan muzeja 18. svibnja 1998. godine. - Str. 129-131.
- Laszlo, Želimir. Tečajevi preventivne zaštite muzejskih zbirki. - Str. 113-115.
Summary.

- Malinari, Danielle. Kuća Victora Hugoa: ("Voljeti znači djelovati"). - Str. 123-125.
- Prijevod s francuskog Nevena Tudor. - Preneseno iz: Musees et collections publiques de France, br. 1(218), 1998., str. 30-40.
- Mardešić, Jagoda. Preuređenje Arheološkog muzeja u Splitu. - Str. 104-107.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Marković, Ksenija. Tradicijsko graditeljstvo otoka Hvara: naselja i arhitektura središnjeg dijela otoka (Epoha Šćitaroci d.o.o., Zagreb, 1997.). - Str. 111.
Bilješke.
- Marović, Metka. Knjižnica Arheološkog muzeja u Zagrebu: preseljenje i revizija. - Str. 35-41.
Ilustr. - Bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Mršić, Vjekoslav. Stručna knjižnica Hrvatskoga sljepačkog muzeja: (još jedan od dokaza više od stoljeća dugog početka, trajanja i kontinuiteta Tiflološkog muzeja). - Str. 68-71.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Picelj, Zdenko. Arheološka istraživanja Kapiteljska njiva Novo Mesto. - Str. 100-102.
Prijevod sa slovenskog Maja de Graaf. - Ilustr.
- Puig, Nuria. Peta obljetnica Olimpijskog muzeja u Lausannei 23. lipnja 1993. - 23. lipnja 1998. - Str. 112-113.
Prijevod s engleskog Tomislav Pisk. - Ilustr.
- Radić, Danka. Knjižnica Antuna Lubina u Muzeju grada Trogira. - Str. 59-62.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Osnove i primjena suvremenog mujejskog knjižničarstva u Hrvatskoj. - Str. 5-17.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Seminar: Arhivi - knjižnice - muzeji: Rovinj, 1997. - Str. 116-117.
Ilustr.
- Stergar, Branka. O zbirci starih knjiga u Zavičajnom muzeju Ozalj. - Str. 30-35.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Šutalo, Kata. Uz 45. obljetnicu HPT muzeja - Muzej otvoren za javnost: kratka povijest muzeja ili zašto PTT muzej nije bio otvoren za javnost. - Str. 83-89.
Ilustr. - Summary.
- Tarrete, Odile. Skriveno blago: mujejske knjižnice i dokumentacijski centri. - Str. 120-123.
Prijevod s engleskog Tomislav Pisk. - Preneseno iz: Museum International, 49, 3(159) 1997., str. 43-48. - Bilješke.
- Trampuž, Ljerka. Skejteri, pankeri, frajeri i obični smrtnici u muzeju. - Str. 107-108.
Ilustr. - Literatura.
- Vinaj, Marina. Hemeroteka Muzeja Slavonije. - Str. 62-68.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Vinterhalter, Jadranka. Novi prostor za knjižnicu i čitaonicu Instituta za suvremenu umjetnost. - Str. 127-128.
- Zoričić, Helena. Nemirni genij renesanse: Lorenzo Lotto. - Str. 109-110.
Ilustr.
- Židov, Nena. Knjižnica Slovenskoga etnografskog muzeja: od priručne do moderne specijalne knjižnice. - Str. 78-82.
Ilustr. - Bilješke. - Literatura.

29 (3/4) 1998.

TEMA BROJA: ZNANSTVENI RAD I ISTRAŽIVANJA U MUJEJSKIM I GALERIJSKIM USTANOVAMA

Impresum:

glavna urednica: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović
urednica teme broja: Višnja Zgaga

Sadržaj:

- Albaneže, Nikola. Izazovi Karasova opusa. - Str. 40-42.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Albaneže, Nikola. Kolekcioniranje kao specifična ljudska odlika: (esej u sklopu kolegija Filozofska antropologija, prof. H. Burger). - Str. 90-92.
Bilješke.

- Arko-Pijevac, Milvana. Istraživački rad u Prirodoslovnom muzeju Rijeka. - Str. 23-31.
Ilustr. - Izvori. - Summary.
- Balabanić, Josip; Ćaleta, Darija; Vuković, Marijana. Prirodoslovni muzeji i znanstveni rad. - Str. 47-54.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Bonačić Mandinić, Maja. Ad Basilicas Pictas. - Str. 125-127.
Ilustr. - Summary.
- Brlek, Ana. Lex Specialis - Zakon o muzejima. - Str. 141-144.
Cega, Fani. Istraživanje arhivske građe u muzejskim i privatnim zbirkama. - Str. 43-46.
Ilustr. - Literatura. - Bilješke. - Summary.
- Cega, Fani. Radovi na zaštiti muzejske građe u Muzeju grada Trogira. - Str. 108-110.
Ilustr. - Bilješke.
- Cukrov, Tončika. Nove pedagoške publikacije. - Str. 128
- Cukrov, Tončika. Zbirka Kavurić: trajna pohrana u Hrvatskome muzeju arhitekture HAZU. - Str. 137.
Ilustr.
- Cvjetnić, Sanja. Znanstveni rad u Galeriji starih majstora ili orientacijski maraton s preponama. - Str. 9-14.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Mađarski državni arhiv: arhiv za treće tisućljeće. - Str. 140-141.
Ilustr.
- Dragojević, Sanjin. Osamostaljenje i privatizacija nacionalnih muzeja u Nizozemskoj. - Str. 68-78.
Bilješke. - Summary.
- Franulić, Markita. CEICOM (Central European Group of ICOM) ICOM-ova grupa za srednju Europu: (sastanak Grupe za informatizaciju, München, 3. - 6. prosinca 1998.). - Str. 120-121.
- Glavočić, Daina. Metodologija istraživačko-znanstvenog timskog rada na izložbenom projektu Moderne galerije "Urbanizam i arhitektura Rijeke 1845.-1945.": (historicizam - secesija - moderna). - Str. 15-22.
Ilustr. - Summary.
- Kale, Jadran. Gospodo, trebam Vašu tetovažu za muzejski fundus. - Str. 62-64.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Kolveshi, Željka. Melbourne Museum - svijet razumijevanja: otvorenje 2000. godine. - Str. 122-124.
Ilustr. - Bilješke.
- Lalević, Olga; Dautović, Andrea. Istraživački rad o počecima djelatnosti biblioteke Zemaljskog muzeja u Sarajevu. - Str. 65-67.
Ilustr. - Bilješke.
- Laszlo, Želimir. Registar muzeja i zbirk i vlasništvu vjerskih zajednica. - Str. 93-97.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Mataušić, Nataša. Što se krive iza zatvorenih vrata?. - Str. 98-103.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Paša, Natko. Kako zamišljam suvremenu preparatorsku radionicu. - Str. 114.
- Pavičić, Snježana. Pokušaji znanstvenog rada u muzejima: (osobna iskustva). - Str. 35-39.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Radić, Danka. 20. obljetnica stalne izložbe slika u Muzeju grada Trogira - Galerije Cate Dujšin Ribar: (1978. - 1998.). - Str. 111-113.
Ilustr. - Bilješke.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. 17. izložba izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija. - Str. 138-139.
Ilustr.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Muzejski časopisi i godišnjaci: izbor za 1998. godinu. - Str. 131-133.
Ilustr.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanje kustosa - 1998. - Str. 134-136.
- Ribičić-Županić, Anica. Sudbina znanstveno-istraživačkog rada u muzeju. - Str. 55-61.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Šola, Tomislav. Od publike do korisnika: pojedinosti iz suvremene teorije baštine: (drugi dio). - Str. 86-90.
Prvi dio objavljen u IM, 28 (1/4), 1997. - Bilješke. - Summary.

- Waidacher, Friedrich. Muzeologija kao znanstvena disciplina i njezina primjena u svakodnevnom muzejskom radu. - Str. 79-85.
- Tekst predavanja održanog u Zagrebu u okviru suradnje Katedre za muzeologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskog školskog muzeja, Nacionalnog komiteta ICOM-a i HMD-a. - Bilješke.
- Zgaga, Višnja. Novi oblici muzejskog izdavaštva. - Str. 129-130.
Summary.
- Zgaga, Višnja. O sudjelovanju na 18. generalnoj konferenciji i 19. generalnoj skupštini Međunarodnog savjeta za muzeje Melbourne. - Str. 115-119.
Ilustr. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Znanstveni rad u muzeju - recepcija i valorizacija. - Str. 5-8.
Bilješke. - Summary.
- Zoričić, Helena. Znanstveno pitanje: Radionica Lorenza di Credija ili?. - Str. 32-34.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.

30 (1/4) 1999.

TEMA BROJA: NOVI STALNI POSTAVI U MUZEJIMA I GALERIJAMA POSLIJE DOMOVINSKOG RATA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović

Sadržaj:

- Cukrov, Tončika. Baština i turizam u "globalnom selu". - Str. 97-98.
Bilješke.
- Cukrov, Tončika. Muzeji i turizam: (uz edukativnu igru "Od... do"). - Str. 69.
- Cvetnić, Sanja. Novi postav antičke grčke zbirke u Metropolitan Museum of Art u New Yorku. - Str. 53-55.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Cvetnić, Sanja. Vukovi i vučice s Ontarija. - Str. 85-87.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Koncepcija novog stalnog postava Muzeja Kraljeve Sutjeske. - Str. 70-74.
Ilustr. - Literatura. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. O dvije studije i katalogu "Nebeska roža i človečki kip". - Str. 95-96.
Ilustr.
- Dautbegović, Jozefina; Pavić, Vladimira. Novi stalni postavi poslije Domovinskog rata. - Str. 5-6.
Summary.
- Diminić, Josip. Muzej suvremene skulpture na otvorenome. - Str. 15-19.
Ilustr. - Summary.
- Frajtag, Zdenka. Novi stalni postav Muzeja Belišće. - Str. 28.
Ilustr.
- Franceschi, Branko. Ars Aevi - sarajevski muzej suvremene umjetnosti. - Str. 36-39.
Ilustr. - Summary.
- Franić, Jasmina. Dubrovačka kustoska radionica. - Str. 43.
Ilustr.
- Franić, Jasmina. Galerija Richter. - Str. 101-103.
Ilustr. - Summary.
- Himbele, Željka. Projekt nove zgrade Muzeja suvremene umjetnosti i novi vizualni identitet. - Str. 40-42.
Ilustr.
- Ivanuš, Rhea. O izložbi i katalogu "Iz riznice Nacionalnog muzeja 1818. - 1998." u Pragu. - Str. 56-63.
Ilustr. - Summary.
- Kovacić, Goranka. Muzejska akreditacija: izvješće s godišnje konferencije ICOM-ova Komiteta za regionalne muzeje, Grčka, listopad 1999. - Str. 82-83.
Ilustr.
- Laszlo, Želimir. Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 1999. - Str. 77-81.
Ilustr.

- Pavić, Vladimira; Dautbegović, Jozefina. Od izložbe do novog postava Zavičajnog muzeja otoka Visa. - Str. 23-27.
Ilustr. - Summary.
- Prister, Lada. Nišani: muslimanski nadgrobni spomenici iz Zbirke Kavurić u Hrvatskom povijesnom muzeju. - Str. 75-76. - Ilustr.
- Radanović-Gužvica, Biserka; Gužvica, Goran. Sistematski prikupljena i znanstveno obradena grada na fakultetima: potencijalne mujejske zbirke. - Str. 64-65.
Ilustr. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. 18. izložba izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija, Zagreb 1999. Str. 99-100. - Ilustr.
- Radovčić, Jakov; Kovačić, Željko. Muzej krapinskih neandertalaca. - Str. 7-14.
Ilustr. - Summary.
- Šarić, Dunja. Zašto još jedan stalni postav?. - Str. 29-30.
Ilustr.
- Šeper, Buno; Laszlo, Želimir. Izložba Zbrda-zdola. - Str. 91-94.
Ilustr.
- Šimunić, Ljerka. Hrvatski muzeji u Europskome mujejskom forumu. - Str. 66-68.
Ilustr. - Summary.
- Šimunić, Ljerka. Svijet kukaca Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin. - Str. 20-22.
Ilustr. - Summary.
- Šimunović, Ružica. Postavi u londonskoj Nacionalnoj galeriji. - Str. 44-52.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Vinterhalter, Jadranka. Novi mujejski postavi u programu kustoske radionice: Muzeji i galerije suvremene umjetnosti poslije rata. - Str. 31-35.
Ilustr. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Taizi Harada muzej naivne umjetnosti u Japanu. - Str. 90.
Ilustr.
- Zvizdić, Edin. Seminar Informacijske tehnologije i novinarstvo: Dubrovnik, 26. - 29. svibnja 1999. - Str. 88-89.

31 (1/2) 2000.

TEMA BROJA: NOVE TEHNOLOGIJE U MUZEJIMA I GALERIJAMA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Jozefina Dautbegović
urednik teme broja: Edin Zvizdić

Sadržaj:

- Antoš, Zvjezdana. Povelja grada Zagreba dodijeljena Etnografskome muzeju u Zagrebu za izložbu "Pokućstvo u Hrvatskoj". - Str. 77-78.
- Antoš, Zvjezdana. Udomaćena svjetlost. - Str. 122-123.
Ilustr.
- Antoš, Zvjezdana. Uporaba multimedije i hypermedije u muzejima. - Str. 32-35.
Bilješke. - Summary.
- Bahurinska, Jana. Zaštita kulturne baštine u Republici Slovačkoj na temelju kompjutorizirane dokumentacije. Str. 62-63.
Prevela s engleskog Marijana Javornik.
- Braica, Silvio. Primjena novih tehnologija u Etnografskom muzeju Split. - Str. 36-39.
Literatura. - Bilješke. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Osmišljeno predstavljanje rada mujejskih pedagoga Slovenije. - Str. 128.
- Cvetnić, Sanja. Mir i dobro: izložba Umjetničko i kulturno naslijeđe hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda. - Str. 116-117.
Ilustr.
- Dević, Ana. Seminar u New Yorku. - Str. 114-115.

- Dević, Ana; Marciuš, Željko. Stalni postav Moderne galerije: Umjetnost od 1850. - 1950. - Str. 87-93.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Dražin Trbuljak, Lada. Web site iz cyberspacea u muzej?. - Str. 101-103.
Literatura.
- Fabricius-Ivšić, Ljiljana. Bukovčeva studija za portret cara Franje Josipa. - Str. 94-96.
Ilustr.
- Franulić, Markita. Dublin Core u muzejskoj zajednici. - Str. 16-24.
Ilustr. - Bilješke.
- Franulić, Markita. Uloga MDC-a u informatizaciji muzejske djelatnosti u Hrvatskoj. - Str. 40-46.
Tekst izlaganja na stručnom seminaru Arhivi, knjižnice muzej, održanom u Poreču od 16. do 18. studenoga 1998.
Summary.
- Gattin, Marija. Prepoznajete li se?. - Str. 47-48.
Summary.
- Gligorević, Ljubica. Obogaćivanje fundusa, međumuzejska suradnja i priprema za stalni novi postav Etnološkog odjela Gradskega muzeja Vinkovci. - Str. 79-83.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Ivanković, Grgur-Marko. Izložba "Blago Muzeja Slavonije". - Str. 118-119.
Ivanuš, Rhea. Muzeji njemačke pokrajine Kulmbach. - Str. 104-107.
Ilustr. - Summary.
- Jelavić, Željka. Od ordenja do simbola identiteta: priča o istarskom suveniru. - Str. 120-121.
Ilustr.
- Kamenov, Krunoslav. Izložba "Historicizam u Hrvatskoj". - Str. 84-86.
- Maroević, Ivo. Informacije i dokumentacija u muzejima. - Str. 13-15.
Tekst referata održanog na sastanku CEICOM-a u Zagrebu, od 15. do 17. listopada 1999. god. - Literatura. - Summary.
- Mataušić, Nataša. O koncentracionom logoru Jasenovac. - Str. 108-112.
Ilustr. - Bilješke. - Summary.
- Pojmovnik: metapodaci koji se koriste pri rukovanju i uporabi informatičkim resursima. - Str. 67-70.
Prevela s engleskog Marijana Javornik. - Preuzeto s Interneta.
- Prelog, Nenad. O pravnim aspektima proizvodnje i održavanja multimedijiskih i mrežnih proizvoda. - Str. 11-12.
Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. CD-ROM-ovi u hrvatskom muzejskom izdavaštvu. - Str. 54-57.
Bilješke. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanje kustosa u 1999. godini. - Str. 124-127.
Schindler, Margot. Predstavljanje Raphaelovog projekta "Virtual European Textile Heritage Sites Inineraries" Vethsi.
Str. 64-66
Prijevod s njemačkog Venco Vlahov. - Bilješke.
- Šabić, Vlasta. Kako zaštiti etnografsko nasljeđe?. - Str. 129-130.
Ilustr.
- Šojat-Bikić, Maja. Stanje informatizacije hrvatskih ustanova u kulturi. - Str. 49-53.
Ilustr. - Summary.
- Ujaković, Branka. Muzej kao alternativna pedagoška ideja. - Str. 113.
Ilustr.
- Vitez, Zorica. O izložbi "Hrvatska etnografska baština". - Str. 71-76.
Ilustr. - Summary.
- Vujić, Žarka. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama: iskustva zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija.
Str. 25-31.
Bilješke. - Summary.
- Wunenburger, Jean Jacques. Obećanja i rizici novih medija. - Str. 58-61.
Prijevod s francuskog Alma Ganza. - Bilješke.
- Zvizdić, Edin. Informatičarski lament. - Str. 5-9.
Summary.

□ Žaja Vrbica, Sanja. Fundus Umjetničke galerije Dubrovnik. - Str. 97-100.
Ilustr. - Bilješke.

31 (3/4) 2000.

TEMA BROJA: O FOTOGRAFIJI U MUZEJIMA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Antoš, Zvjezdana. Mogućnosti korištenja digitalne fotografije. - Str. 52-54.
Bilješke. - Literatura. - Summary.
- Baričević, Zvonimir. Fotografija u Hrvatskom državnom arhivu. - Str. 61-67.
Summary.
- Bauer, Antun. Galerija umjetničke fotografije: revitalizacija ideje za osnivanje galerije u Zagrebu. - Str. 150-151.
- Bidin-Brezovečki, Iva. Fotografija - autorska prava i muzeji. - Str. 55-57.
Bilješke. - Summary.
- Bosnar-Salihagić, Željka. Tiflološki muzej i njegovo općedefektološko opredjeljenje. - Str. 95-97.
Bilješke. - Summary.
- Cvetnić, Sanja. Sirene, hip-hop i tatoo: dinamika popularne kulture, seminar o popularnoj kulturi, Tropenmuseum, Koninklijk Instituut voor de Tropen i Amsterdam. Maastricht Summer University, Amsterdam, 30.8.-2.9.2000.
Str. 103-106. - Summary.
- Čulig, Igor. Lipanj 2000. u Karlovcu: o industrijskom nasljeđu Hrvatske. - Str. 118-119.
Summary.
- Dabac, Petar. Osnovna pravila za arhiviranje i konzervaciju fotografije. - Str. 132-137.
- Delić-Gozze, Vesna. Fotografija kao muzejski predmet ili kao muzejska dokumentacija. - Str. 17-18.
Summary.
- Dražin-Trbuljak, Lada. O fotografiji u našim muzejima. - Str. 7-12.
Literatura. - Summary.
- Dražin-Trbuljak, Lada. Preuzeto s weba. - Str. 172-174.
- Dufek, Antonin. Zbirka fotografije Moravske galerie u Brnu. - Str. 90.
Prijevod s engleskog Marijana Javornik.
- Ebner, Florian. Fotografska zbirka u Muzeju Folkwang u Essenu. - Str. 78-83.
Prijevod s njemačkog Vesna Ivančević Ježek. - Dozvolom autora, tekst preuzet iz časopisa "Internationale Zeitschrift für Photographie und Medienkunst", 18/20 (1996.). - Bilješke. - Summary.
- Franulić, Markita. Katalogizacija kulturne baštine: primjer Talijanskog središnjeg Instituta za katalogizaciju i dokumentaciju. - Str. 57-60.
Bilješke. - Summary.
- Fulanović, Davor. Novi mediji za novo tisućljeće: godišnja konferencija CIMUSET-a u Parizu 2000. - Str. 120-123.
Bilješke. - Summary.
- Glavočić, Daina. Uloga umjetničke makro fotografije u muzejsko-izložbenom projektu "Urbanizam i arhitektura Rijeke: 1868.-1945. (historicism, secesija, moderna)". - Str. 45-46.
Summary.
- Grčević, Mladen. Muzeološki tretman jednog do sada nepoznatog fotografskog opusa kao cjeline. - Str. 68-69.
Summary.
- Gržinić, Marina. Slovenska fotografija - tendencije 1990.-99. - Str. 101-102.
Prijevod sa slovenskog Jagna Pogačnik. - Tekst preuzet iz kataloga izložbe "Slovenska fotografija - tendence 1990.-99", Mala galerija Maribor, 1999.-2000.
- Hlevnjak, Branka. Đuro Griesbach i muzeji. - Str. 47-49.
Bilješke. - Summary.
- Ivanuš, Rhea. Zbirke fotografija i fototeke u zagrebačkim muzejima. - Str. 21-26.
Podaci preuzeti iz neobjavljenog magistarskog rada autorice "Fotografske zbirke u zagrebačkim muzejima" (Varaždin, 1996.). - Bilješke. - Summary.

- Ivanuša, Dolores. Slika "Oroslavlje" Vlahe Bukovca i njena kopija. - Str. 93-94.
Bilješke. - Summary.
- Jalšić Ernečić, Draženka. Stara fotografija iz obiteljskog albuma kao predmet muzeografske i muzeološke obrade na primjeru obiteljskog albuma Mixich-Krueger iz posjeda Muzeja grada Koprivnice. - Str. 39-44.
Izvori i literatura. - Kataloški popis fotografija iz fotografskog albuma obitelji Mixich-Krueger. - Summary.
- Jergović, Antonija. Izložba "Telefonski imenici od knjige do CD-ROM-a". - Str. 109-111.
Summary.
- Kolveshi, Željka. Muzej grada Zagreba u nominaciji za EMYA 2000. (European Museum of the Year Award 2000.). Str. 129-131. - Summary.
- Koščević, Želimir. Sabiranje fotografije: amaterski ili profesionalni problem. - Str. 18-20.
Summary.
- Kovacić, Goranka. Muzej kao globalno selo: Međunarodni simpozij, Lindau, 18.-21. svibnja 2000. - Str. 127-128.
Summary.
- Križić-Vrklijan, Nada. In memoriam dr. Antunu Baueru. - Str. 170-171.
- Laszlo, Želimir. Međunarodni dan muzeja - 18. svibnja 2000. - Str. 112-117.
Summary.
- Laszlo, Želimir. Zašto su muzeji dosadni?: rasprava o izložbama. - Str. 98-100.
Bilješke. - Summary.
- Lelanović, Marina. Danski Nacionalni muzej fotografije. - Str. 91-92.
Summary.
- Ložić, Vladko. Zbirka hrvatske fotografije pri Fotoklubu Zagreb. - Str. 70-72.
Summary.
- Maroević, Ivo. Fotografija kao muzejski predmet. - Str. 13-16.
Summary.
- Mataušić, Nataša. Fond filmske građe u Zbirci fotografija, filmova i negativa Hrvatskoga povjesnog muzeja. Str. 27-35.
Bilješke. - Summary.
- Naef, Weston. Važne akvizicije fotografija 1985.-1990. - Str. 88-89.
Prijevod s engleskog Marijana Javornik. - Dozvolom autora, tekst preuzet iz "History of Photography", 15, 4 (1991.).
- Nakamura, Hiromi. Tokijski muzej fotografije (Tokyo Metropolitan Museum of Photography). - Str. 86-87.
Prijevod s engleskog Marijana Javornik.
- Osrećki-Jakelić, Dubravka. Mjesto na kojem sam bila. - Str. 35-38.
Bilješke. - Summary.
- Pintarić, Snježana. S putovanja po Americi. - Str. 124-126.
Summary.
- Prema boljim muzejima i galerijama. - Str. 175.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Prilozi za proučavanje fotografije u muzejima. - Str. 151-167.
Summary.
- Rihter, Andreja. Stakleni Fotografski atelje Josipa Pelikana u Celju. - Str. 73-75.
Prijevod sa slovenskog Jagna Pogačnik. - Summary.
- Seferović, Abdulah. Prvi hrvatski prikazi rane fotografске tehnologije. - Str. 50-51.
Bilješke. - Summary.
- Smokvina, Miljenko. Od dagerotipije do digitalne fotografije. - Str. 137-149.
Literatura.
- Stahel, Urs. Fotomuseum Winterthur. - Str. 83-85.
Prijevod s engleskog Marijana Javornik.
- Stepinac, Sanda. Izložba "Iz starih albuma - karlovački fotografi (1850-1940) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac". - Str. 108.
Summary.
- Šojat-Bikić, Maja. CD-ROM "Vladimir Guteša - prvi fotograf Muzeja grada Zagreba". - Str. 106-107.
Summary.

- Visser, Hripsime. Što muzeji rade s fotografijom?. - Str. 76-78.
Prijevod s engleskog Marijana Javornik. - Dozvolom autorice, tekst preuzet iz knjige "Veronica's Revenge" (1998.). Bilješke.
- Višer, Sergej. In memoriam dr. Antunu Bauera. - Str. 172.
Zgaga, Višnja. In memoriam: Život i rad prof. dr. Antuna Bauera. - Str. 169-170.

32 (1/2) 2001.

TEMA BROJA: ŽENE U MUZEJIMA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Benyovsky, Lucija. Marija Kumičić (1863.-1945.). - Str. 60-64.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Beroš, Nada. Umjetnost u krilu korporacija: razgovor sa Sabinom Bretwieser, direktoricom Generali Foundation, Beč. - Str. 68-72.
Ilustr. - Summary.
- Byszewski, Janusz; Paczewska, Maria. Laboratorij kreativne edukacije Centra suvremene umjetnosti Ujazdowsky u Varšavi: razgovor s Marijom Parczewskom i Janusom Byszewskim vodila Małgorzata Muszanska. - Str. 82-88
Prijevod s poljskog jezika Barbara Kryzan-Stanojević. - Originalni tekst primljen od Janusza Byszewskieg. - Ilustr.
- Cvjetnić, Sanja. Portret znanstvene, muzejske i nastavne ustanove: Clark Art Institute, Williamstown, Massachusetts. - Str. 166-167.
Ilustr. - Summary.
- Čepič, Taja. Žene i muzeji: (muzej i ja). - Str. 23-25.
Prevela sa slovenskog Jagna Pogačnik. - Summary.
- Čukman Nikolić, Ivana; Japundžić, Milica. Dva askosa iz Muzeja Mimara. - Str. 123-126.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Između dva postava: (od starog novog stalnog postava iz 1965. do budućeg novog postava Muzeja grada Ilaka). - Str. 161-164.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Summary.
- Desvallees, Andre. Muzeji na kraju drugog tisućljeća i budućnost muzeja. - Str. 95-103.
Prijevod s francuskog jezika Darija Jurčić. - Bibliograf. bilješke ispod teksta.
- Dražin-Trbuljak, Lada. Preuzeto s Weba. - Str. 172.
- Dražin-Trbuljak, Lada. U potrazi za različitim. - Str. 78-81.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Eckhel, Nerina. Prof. Marijana Gušić i dr. Jelka Radauš Ribarić: ravnateljice Etnografskog muzeja u Zagrebu. Str. 37-42.
Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Franulić, Markita. Muzealci u brojkama: (zastupljenost prema spolu u Hrvatskoj). - Str. 18-22.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Grafikoni. - Summary.
- Glavočić, Daina. Razmišljanja o budućnosti riječke Moderne galerije: Generalna skupština CIMAM-a 2000. (Budimpešta, 21.-26. rujna 2000.). - Str. 130-132.
Ilustr. - Summary.
- Grab, Titus. Ženski poslovi su muški poslovi: rodne uloge u njemačkim muzejima. - Str. 75-77.
Prijevod s engleskog Antonija Primorac. - Prijevod teksta preuzetog iz časopisa "Museum", 171 (1991.). - Bibliograf. bilješke ispod teksta.
- Jelavić, Željka. Pitam se, pitam, može li drugačije?. - Str. 65-67.
Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Kovačić, Goranka. Duh Europe: radionica Europskog mujejskog foruma, Bertinoro, listopad 2000. godine. Str. 135-136.
Ilustr. - Summary.

- Kovačić, Marcelo. Studijske zbirke prirodoslovnih muzeja i njihov smisao na primjeru jedne zbirke Prirodoslovnog muzeja u Rijeci. - Str. 118-120.
Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Landerberg, Lana. Kako Nordiska Museet čini muzej dostupnima ljudima oštećenog vida. - Str. 89-94.
Prevela s engleskog Marijana Javornik Čubrić. - Ilustr.
- Laszlo, Želimir. Novi dokumenti o preventivnoj zaštiti. - Str. 145.
- Lazarević, Sanja. Neeuropska kulturna baština u Etnografskome muzeju u Zagrebu. - Str. 115-117.
Ilustr. - Summary.
- Lučevnjak, Silvija. Dorina baština i Zavičajni muzej Našice. - Str. 58-59.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Magaš, Lovorka; Bach, Bruna. Izložba "Bakropisi i bakrorezi starih majstora stare zbirke Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti": Kabinet grafike HAZU, Zagreb, 23.11. 2000. - 15.1. 2001. - Str. 172.
Ilustr. - Summary.
- Maleković, Vladimir. Restauratorica Alma Orlić. - Str. 49-52.
Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Marković, Ksenija. Kultura je važno sredstvo ruralnog razvoja. - Str. 139-144.
Izlaganje održano u Krapju, 23. rujna 2000. u okviru obilježavanja Dana europske baštine. - Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Mataušić, Nataša. A gdje je spomenik banu?. - Str. 127-129.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Mihalić, Veljko. Muzeji i arhivi: razlike, sličnosti i suradnja na primjeru donacija umjetničkih zbirki gradu Zagrebu. Str. 108-111.
- Tekst seminarског rada za kolegij Teorija arhivske grade na Poslijediplomском studiju informacijskih znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. - Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Nitulescu, Virgil Stefan. Pohranjivanje priča: podaci iznad predmeta. - Str. 104-107.
Prijevod s engleskog jezika Marijana Javornik-Čubrić. - Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Novi stalni postav u Muzeju novije povijesti Celje: Živjeti u Celju / Andreja Rihter, Marija Počivavšek, Tanja Roženberger Šega, Iris Zakošek, Tone Kregar. - Str. 112-114.
Prijevod sa slovenskog jezika Jana Pogačnik. - Ilustr. - Summary.
- Osrećki-Jakelić, Dubravka. To ne može jedno čeljade, pa još ženska glava!. - Str. 26-30.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Peić-Čaldašović, Dubravka. Glavni aspekti feminizacije profesije kustosa. - Str. 12-17.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Bibliografija.
- Perović, Slaven. Profesor dr. Giulio Bora kao gost Muzeja Mimara. - Str. 173.
Prema Europskoj strategiji preventivne konzervacije: usvojeno na sastanku u Vantaa održanom 21.-22. listopada 2000. godine. - Str. 146-149.
Prijevod s engleskog jezika Zdenka Ungar.
- Prister, Lada. Muzealac u kulturnom prostoru grada Rijeke: dr. Radmila Matejčić (1922.-1990.). - Str. 43-44.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Radanović-Gužvica, Biserka. Mijo Kišpatić: izuzetan muzealac i znanstvenik. - Str. 121-122.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Radovanlja Mileusnić, Snježana. Pogled unatrag uoči 20. obljetnice: uz MDC-ovu izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja. - Str. 167-170.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Summary.
- Radovanlja Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanje kustosa u 2000. godini. - Str. 157-161.
- Ribičić-Županić, Anica. Poljubac mira. - Str. 170-171.
Ilustr.
- Sandahl, Jette. Izricanje prešućenog u Danskoj. - Str. 73-74.
Prijevod s engleskog Antonija Primorac. - Prijevod iz časopisa: Museum, 171 (1991.).
- Smokvina, Miljenko. Fotografija na sastanku AVICOMA 2000 u Budimpešti. - Str. 133-134.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.

- Soprano, Ferdinand. Internet kiosk u Muzeju za umjetnost i obrt. - Str. 165-166.
Ilustr. - Summary.
- Staničić, Stanko. Zdenka Munk: mjesto i uloga u hrvatskoj muzeologiji. - Str. 31-36.
Ilustr. - Summary.
- Škiljan, Maja. Moja direktorica, Lelja Dobronić. - Str. 45-48.
Ilustr. - Summary.
- Vokić, Denis; Laszlo, Želimir; Maroević, Ivo. Prijedlog smjernica za zaštitu muzejske građe. - Str. 150-156.
- Vujić, Žarka. Žene i sabiranje: Duša nema spola (Kristina Švedska), pa ipak... - Str. 6-11.
Bibliograf. Bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Zaključci radionice Europskog muzejskog foruma. - Str. 137-138.
Prevela s engleskog jezika Goranka Kovačić.
- Zgaga, Višnja. Novi muzej ženskog slikarstva. - Str. 53-57.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.

32 (3/4) 2001.

TEMA BROJA: MUZEJSKA PUBLIKACIJA I NOVI MEDIJI (I. DIO)

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Antoš, Zvjezdana. Multimedijiska muzejska izdanja. - Str. 99-103.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12. - 13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Balabanić, Josip; Čaleta, Darija; Vuković, Marija. Časopis "Natura Croatica" i njegova uloga u promicanju muzejske djelatnosti. - Str. 57-59.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12. - 13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Bunjevac, Helena. Značaj i muzeološka vrijednost tehničke grade Muzeja Belišće i Spomen-područja Jasenovac. Str. 119-121.
Ilustr. - Summary.
- Cannon-Brookes, Peter. Dugoročna odgovornost muzejskih publikacija. - Str. 6-9.
Prevela s engleskog Darija Jurčić. - Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. - Ilustr.
Summary.
- Cega, Fani Celio. Izdavačka djelatnost Muzeja grada Trogira. - Str. 33-36.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Nagrada plakatu "Volim kvadrat i krug". - Str. 184.
- Dražin Trbuljak, Lada. Trideset godina poslije... gdje smo danas?. - Str. 48-51.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Ernečić, Dražen. Povijest, sadašnjost i budućnost "Podravskog zbornika". - Str. 63-64
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Franulić, Markita. Izvješća zagrebačkih muzeja i Izvješća hrvatskih muzeja: tiskano i elektroničko izdanje. - Str. 95-98.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Fulanović, Davor; Škulj, Božica. Izdavačka djelatnost u procesu obrazovne funkcije Tehničkog muzeja. - Str. 76-79.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Godišnja konferencija Komiteta za regionalne muzeje ICOM-a, Hrvatska, 23. rujna - 28. rujna 2002. - Str. 184-185.
- Goenczi, Ambrus. Mađarska muzeologija i časopis "Magyar Muzeumok". - Str. 42-43.

- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Summary.
- Horvat, Jasna. Argo: časopis slovenskih muzeja. - Str. 44-47.
- Prevela sa slovenskog Jasna Pogačnik. - Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Informatički alat kustosa ili CD-ROM Strossmayerove galerije (projekt) / Đuro Vandura, Indira Cvek Flaschar, Ljerka Dulibić, Ivan Lukinac, Borivoj Popovčak. - Str. 114-116.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Jurčec Kos, Koraljka; Tomljanović, Dubravka. Elektronička publikacija najava izložbe i prezentacija izložbe "Marija Braut - retrospektiva", CD-ROM. - Str. 107-108.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. - Ilustr. - Summary.
- Kukuljica, Mato. Zaštita filmskog i drugog audiovizualnog gradiva: (analiza, mjere i prijedlozi). - Str. 127-138. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Laszlo, Želimir. Međunarodni dan muzeja 2001. godine. - Str. 169-181. Ilustr. - Summary.
- Laszlo, Želimir. Muzeji, zbirke i riznice u vlasništvu vjerskih zajednica. - Str. 139-168. Summary.
- Laszlo, Želimir. O "Vijestima muzealaca i konzervatora". - Str. 65-67.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Summary.
- Lovrić-Plantić, Vesna. Značenje vizualnog identiteta Muzeja za umjetnost i obrt. - Str. 86-88.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Summary.
- Maroević, Igor. Muzej Turopolja - novi vizualni identitet i kućni stil. - Str. 84-85.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Maroević, Ivo. Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije. - Str. 10-13.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Literatura. - Summary.
- Morris, Jane. Uloga muzejskih publikacija: uloga časopisa "Museums journal" u Velikoj Britaniji. - Str. 37-41.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Summary.
- Pavić, Vladimira. Povrat građe otuđen iz Spomen-područja Jasenovac. - Str. 184.
- Pavić, Vladimira. Povrat građe vukovarskog muzeja. - Str. 184. Ilustr.
- Pušara, Helena; Piplica, Luka. CD-ROM "Srednjovjekovna topografija Konavala". - Str. 109.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12. - 13. studeni 2001. - Ilustr. - Summary.
- Radanović-Gužvica, Biserka. O nužnosti osnivanja zbirke znanstveno obrađenih uzoraka minerala i stijena u Hrvatskome prirodoslovnome muzeju. - Str. 117-118. Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Radić, Danka. Trogirska muzejsko-galerijska izdavačka djelatnost. - Str. 81-83.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12. - 13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Radovanija Mileusnić, Snježana. Pregled tipologija, formalnih i sadržajnih obilježja muzejskih publikacija: rezultati istraživanja hrvatskog muzejskog izdavaštva. - Str. 14-18.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Grafikon. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Rendić-Miočević, Ante. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. - Str. 53-56.
- Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.

- Ribičić-Županić, Anica. Tehnika toplinskog napuhavanja: nove mogućnosti izrade publikacija za slike osobe. Str. 72.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Summary.
- Ružić, Ivan. Klasično objetničko glasilo Muzeja grada Zagreba i moguće transformacije klasičnoga tiskanog medija. - Str. 61-62.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Summary.
- Sertić, Irena. Interaktivna multimedjiska izložba "Muzej koji se sakrio". - Str. 182-183.
Ilustr. - Summary.
- Sušić, Željka. Potrebe i mogućnosti komuniciranja sa slijepim i slabovidnim osobama u muzeju. - Str. 68-71.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12. - 13. studeni 2001. - Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Škarić, Mila. Uloga muzejskih publikacija u edukaciji djece. - Str. 73-75.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Škiljan, Maja. Izdavačka djelatnost Hrvatskog povijesnog muzeja. - Str. 23-25.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Šojat-Bikić, Maja. Izvješće s godišnje konferencije CIDOC-a 2001. - Str. 122-126.
Summary.
- Šojat-Bikić, Maja. Male kućne publikacije Muzeja grada Zagreba. - Str. 104-106.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Vandura, Đuro. Muzejsko-galerijska publikacija kao zaštita spomenika kulture. - Str. 30-32.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Summary.
- Vinterhalter, Jadranka. Suvremena umjetnost u publikacija i na CD-ROM-ovima. - Str. 27-29.
Izlaganje s Medunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Izdavačka djelatnost Muzejskog dokumentacijskog centra. - Str. 19-22.
Izlaganje s Medunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Summary.
- Ziherl, Jerica. Program Galerije na Internetu: www.galerija-rigo.hr. - Str. 110-113
Izlaganje s Medunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Živković, Daniela. Elektronička knjiga i muzeji. - Str. 89-94.
Izlaganje s Medunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001. Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.

33 (1/2) 2002.

TEMA BROJA: MUZEJSKO UPRAVLJANJE; MUZEJSKA PUBLIKACIJA I NOVI MEDIJI (II. DIO)

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak
urednica teme broja "Muzejsko upravljanje": Žarka Vujić

Sadržaj:

- Belušić, Andreja. Nizozemska metoda edukacije djece u muzeju. - Str. 110-112.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Ilustr.
- Brenko, Aida; Randić, Mirjana. Kako se stvarala izložba "Narodna medicina". - Str. 94-97.
Summary. - Ilustr.

- Brlek, Ana. Kulturna dobra od interesa su za Republiku Hrvatsku i uživaju njezinu osobitu zaštitu (Članak 2.).
Str. 134-136.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Dječji muzeji. - Str. 98-100.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Ilustr.
- Dautbegović, Jozefina. Novi projekt MDC-a "Personalni arhiv". - Str. 124-126.
Summary. - Ilustr.
- Dragojević, Sanjin. Proces decentralizacije i muzeji u Hrvatskoj: kratke naznake. - Str. 27-29
Summary. .
- Dulibić, Ljerka. Slike iz Strossmayerove galerije na izložbi u Italiji. - Str. 129-130.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Ilustr.
- Emerson, Richard. Što učiniti u slučaju kiše?. Str. 104-109.
Prijevod s engleskog Zdenka Ungar. - Ilustr.
- Faletar, Sanjica. Volonteri u muzejima. - Str. 52-56.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Fazinić, Alena. Časopis Gradskog muzeja u Korčuli "Godišnjak grada Korčule". - Str. 70-72.
Izlaganje s Međunarodnog skupa "Muzejske publikacije i novi mediji", Muzej Mimara, Zagreb, 12.-13. studeni 2001.
Ilustr. - Bibliograf. bilješke. - Bibliografija. - Summary.
- Franulić, Markita. Čestitamol!. - Str. 127-128.
Prijevod Zdenka Ungar. - Ilustr.
- Franulić, Markita. Registracija/akreditacija muzeja: pomoć u upravljanju i mjerilo za njegovo vrednovanje.
Str. 30-35.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Bibliografija.
- Gantzert-Castrillo, Erich. Arhiv tehnika i materijala suvremenih umjetnika. - Str. 121-123.
Prijevod Zdenka Ungar. - Uz dopuštenje autora preuzeto iz: From Mortality Immortality? The legacy of 20th-century
art. / ed. Miguel Angel Corzo. Los Angeles; Getty Conservation Institute, 1999. Str. 127-130. - Bibliograf. bilješke uz
tekst. - Ilustr.
- Hummelen, Ysbrand. Konzervacija suvremene umjetnosti: nove metode i strategije?. - Str. 113-115.
Prijevod Zdenka Ungar. - Uz dopuštenje autora tekst preuzet iz: From Mortality Immortality? The legacy of 20th-
century art. / ed. Miguel Angel Corzo. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 1999. Str. 171-174. - Bibliograf.
bilješke uz tekst.
- Jergović, Antonija. Muzej u brand-u. - Str. 67-69.
Izlaganje na međunarodnom skupu "Muzejska publikacija i novi mediji" (Zagreb, Muzej Mimara, 2001.). - Summary.
Ilustr.
- Katunarić, Tea. Palagruža - otok među zvjezdama - Diomedov otok. - Str. 131-133. - Summary. - Ilustr.
- Laszlo, Želimir. Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 2002. - Str. 137-148.
Ilustr. - Summary.
- Maroević, Ivo. Upravljanje promjenama: novi teoretski pristup muzejskoj praksi. - Str. 73-77.
Tekst uvodnog izlaganja na zajedničkom sastanku ICOFOOM-a, ICTOP-a i INTERCOM-a u okviru Generalne
konferencije ICOM-a (Barcelona, srpanj 2001.). - Summary. - Bibliografija.
- Moore, Kevin. Upravljanje muzejima u nerazumno doba. - Str. 18-21.
Prijevod Zdenka Ungar. - Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Bibliografija.
- Moore, Kevin. Uvod: muzejsko upravljanje. - Str. 8-17.
Prijevod Zdenka Ungar. - Tekst preuzet (uz odobrenje autora) iz: Moore, Kevin. Introduction: museum management.
// Museum management / edited by Kevin Moore. London ; New York: Routledge, 1994. Str. 1-21. - Bibliograf.
bilješke uz tekst. - Bibliografija: str. 16-17.
- Perry, Roy A. Sadašnjost i budućnost: održavanje djela suvremene umjetnosti u Galeriji Tate. - Str. 117-119.
Prevela Zdenka Ungar. - Preuzeto uz dopuštenje autora iz: From Mortality Immortality? The legacy of 20th-century
art. / ed. Miguel Angel Corzo. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 1999. Str. 41-44.
- Premerl, Nada. Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodin: donacija gradu Zagrebu. - Str. 85-87.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Ilustr.
- Šercer, Marija. Izložba "Balkanske i orijentalne puške s priborom" u Hrvatskome povijesnom muzeju s osvrtom na
skupinu "dalmatinskih pušaka". - Str. 88-93.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary. - Bibliografija. - Ilustr.

- Šiftar, Davor. Fotografija u muzeju: vrste, informacijska i komunikacijska uloga. - Str. 101-103.
Summary. - Bibliografija. - Ilustr.
- Šola, Tomislav. Marketing i muzejsko izdavaštvo. - Str. 61-66.
Izlaganje na međunarodnom skupu "Muzejska publikacija i novi mediji" (Zagreb, Muzej Mimara, 2001.). - Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary.
- Šterk, Slavko. Memorija Miroslav i Bela Krleža: (mali vodič). - Str. 78-84.
Summary. - Ilustr.
- Thackeray, Valerie. Što je to projekt?. - Str. 57-60.
Prijevod Zdenka Ungar. - Preuzeto iz: Thackeray, Valerie. Managing project. // Museum practice. 5,3 (2000.), str. 34-37. - Bibliografija.
- Vinaj, Marina. In memoriam mr. sc. Vesna Burić (1943.-2002.). - Str. 152.
Ilustr.
- Vovk-Čepić, Taja. Projekt muzejskog upravljanja "Matra" u Sloveniji (1998.-2001.). - Str. 41-43.
Prevela sa slovenskog jezika Jagna Pogačnik. - Summary.
- Vujić, Žarka. Muzejsko upravno vijeće: najpoželjniji ili posve nepotrebnii oblik upravljanja. - Str. 36-40.
Ilustr. - Summary. - Bibliografija.
- Vujić, Žarka. Pet pitanja za gospodu Suzanne Taverne, bivšu upraviteljicu British Museuma. - Str. 44-46.
Ilustr. - Summary.
- Vujić, Žarka. Uvodna riječ gošće urednice teme broja "Muzejsko upravljanje". - Str. 6-7.
Ilustr.
- Zgaga, Višnja. Nacrt strategije kulturnog razvijanja Hrvatske u 21. stoljeću: muzeji. - Str. 22-26.
Tekst je integralna verzija rađena za dokument: Strategija kulturnog razvijanja Hrvatska u 21. stoljeću: nacrt. Zagreb: Ministarstvo kulture RH, 2001. - Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Nema budućnosti bez memorije ugrađene u viziju: razgovor s Vladimirom Malekovićem, ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt. - Str. 47-51.
Ilustr. - Summary.
- Županić, Tatjana. Muzejsko-edukativna i nagradna igra "Kuća". - Str. 149-151.
Summary. - Ilustr.

33 (3/4) 2002.

TEMA BROJA: NOVA HRVATSKA MUZEJSKA ARHITEKTURA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Bogner, Dieter. Plod slučajnosti ili planska raznolikost?: koncept Museums Quartiera. - Str. 46-52.
Prevela s engleskog Zdenka Ungar. - Uz odobrenje autora preuzeto iz: Bogner, Dieter. Zufallsergebnis oder geplante Viefalt? // Architektur aktuell, 6/2001. - Ilustr.
- Borošak-Marijanović, Jelena; Srša, Antonina; Ukrainčik, Tamara. Čehovska zastava "Sv. Florijan" iz fundusa Muzeja Đakovštine, Đakovo. - Str. 138-140.
Ilustr. - Summary.
- Butković, Lidija. O izložbi "Hrvatske slikarice plemkinje". - Str. 172.
Summary.
- Cukrov, Toinčika; Franulić, Markita; Laszlo, Želimir; Radovanlija Mileusnić, Snježana. Analiza izvješća o radu hrvatskih muzeja za 2001. - Str. 144-162.
Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Slika s vlastitom sjenom ili sjećanje na jedini susret s Vjenceslavom Richterom: in memoriam. - Str. 175-176.
Ilustr.
- Dražin-Trbuljak, Lada; Riley, Terence. Najveći izazov kustosu - muzej u digitalnome svijetu. - Str. 62-63.
Ilustr.
- Franulić, Markita. Htio sam da Muzej izgleda kao vinograd... - Str. 21-22.
Ilustr. - Summary.

- Franulić, Markita. Pregled muzejskih zgrada u Hrvatskoj. - Str. 74-79.
Izvori. - Summary.
- Glavočić, Daina. Razgovor sa Sašom Randićem i Idisom Turatom, arhitektima novog riječkog Muzeja moderne i suvremene umjetnosti. - Str. 14-16.
Ilustr. - Summary.
- Grbac, Irena. Želite li stvarnost ili mit?: priča o bjeloglavom supu. - Str. 112-114.
Ilustr. - Summary.
- Hafner, Asja. Piano, piano do Muzeja savremene umjetnosti, ARS AEVI, Sarajevo. - Str. 64-66.
Ilustr. - Summary.
- Harrison, Stephen. Kultura, turizam i lokalna zajednica: baštinski identitet otoka Mana. - Str. 127-130.
Prijevod Ana Babić. - Tekst izlaganja na Godišnjoj konferenciji ICOM/ICR-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002. - Ilustr.
- Hinz, Hans-Martin. Muzejski krajolik Berlina nakon ujedinjenja Njemačke. - Str. 53-56.
Prevela s engleskog Zdenka Ungar. - Tekst objavljen uz odobrenje autora. - Ilustr.
- Hrust, Nikolina. Božena Kličinović: "Ivan Lozica 1910. - 1943.", Zagreb, 2002. - Str. 173.
Summary.
- Ivanuš, Martina. Kako je izabran arhitekt Muzeja moderne umjetnosti u New Yorku. - Str. 57-61.
Ilustr. - Summary.
- Jamičić, Željko. Muzej policije u osnutku. - Str. 109-111.
Bibliografija. - Ilustr. - Summary.
- Kovacić, Goranka. Kvaliteta i standardi u muzejskoj praksi: godišnja konferencija Komiteta za regionalne muzeje ICR/ICOM-a, Hrvatska, 23.9. - 28.9. 2002. - Str. 115-118.
Ilustr. - Summary.
- Legget, Jane. Polaganje računa za kvalitetu: kako se muzeji nose s tim?: Muzeji, upravljanje kolekcijama i procjena učinkovitosti: perspektive Novog Zelanda. - Str. 119-122.
Prijevod Ana Babić. - Tekst izlaganja na Godišnjoj konferenciji ICOM/ICR-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002. - Ilustr.
Summary.
- Marin, Emilio. Narona: projekt uređenja arheološkog lokaliteta s muzejskim paviljonom. - Str. 31-38.
Ilustr. - Summary.
- Maroević, Ivo. Elementi za projektni program izgradnje muzeja. - Str. 67-73.
Bibliografija. - Ilustr. - Summary.
- Mehus, Harald. Poboljšanje muzejske kvalitete u Norveškoj pomoću programa samoprocjene. - Str. 123-126.
Prijevod Zdenka Ungar. - Tekst izlaganja na Godišnjoj konferenciji ICOM/ICR-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002. - Ilustr. - Summary.
- Mesić, Hrvoje. Molimo posjetitelje da ne diraju izloške. - Str. 163-164.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Pavičić, Snježana. Post Festum: reagiranja na radni seminar "Primjena pravilnika o muzejskoj dokumentaciji", 18. veljače 2003., Muzej Mimara, organizator MDC. - Str. 174
Bibliograf. bilješke uz tekst.
- Pavić, Mirta. Restauratorsko-konzervatorski seminar u Muzeju Andyja Warholu u Pittsburghu. - Str. 141-143.
Ilustr. - Summary.
- Peić-Čalderović, Dubravka. Evropski muzej 2002. godine: the Chester Beatty Library, Dublin, Irska. - Str. 96-101.
Ilustr. - Summary.
- Radovčić, Jakov; Kovačić, Željko. Kako u Hrvatskoj graditi novi muzej. - Str. 39-41.
Ilustr. - Summary.
- S putovanja po Nizozemskoj i Belgiji / Snježana Ivčić (et al.). - Str. 166-171.
Ilustr. - Summary.
- Smokvina, Miljenko. Industrijska baština Tvornice torpeda u Rijeci: u povodu 150. obljetnice riječke Tvornice torpeda i procesa muzealizacije torpedne lansirne rampe. - Str. 80-87.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Škiljan, Maja. Što prikuplja Hrvatski povijesni muzej?: (razmišljanje jedne kustosice). - Str. 88-95.
Ilustr. - Summary.
- Todorović, Jolanda. Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka. - Str. 17-20.
Ilustr. - Summary.

- Velkovski, Ljiljana. Bakrops u dječjim rukama. - Str. 165.
Ilustr. - Summary.
- Vinterhalter, Jadranka. Prošlost i budućnost Muzeja suvremene umjetnosti: na razmeđu stoljeća. - Str. 6-13.
Bibliografija. - Ilustr. - Summary.
- Vlajo, Koraljka. Počeci industrijskog dizajna u Hrvatskoj: usporedba industrijskog dizajna keramičkog posuđa 1950-ih u Hrvatskoj i Finskoj. - Str. 102-108.
Bibliografija. - Ilustr. - Summary.
- Vovk-Čepić, Taja. Uspostavljanje novih standarda rada u Gradskome muzeju Ljubljane. - Str. 131-134.
Prijevod Jagna Pogačnik. - Tekst izlaganja na Godišnjoj konferenciji ICOM/ICR-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002.
Ilustr. - Summary.
- Vujić, Žarka. Kvaliteta i politika sabiranja. - Str. 135-137.
Tekst izlaganja na Godišnjoj koferenci ICOM/ICR-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002.. - Ilustr. - Summary.
- Weibel, Peter. Muzeji u postindustrijskom potrošačkom društvu: argument za fiziku masa i protiv metafizike prisutnosti. - Str. 42-45.
Prevela s engleskog Ana Babić. - Uz odobrenje autora preuzeto iz: Weibel, Peter. Museums in the Post-industrial Mass Society.
- Zgaga, Višnja. Muzej Narona: muzeološki program. - Str. 23-30.
Bibliografija. - Ilustr. - Summary.

34 (1/2) 2003.

TEMA BROJA: IZAZOV ZA MUZEALCE: MUZEOLOŠKO ŠKOLOVANJE I STRUČNO USAVRŠAVANJE

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Babin, Ankica. Resnik: hidroarheološka istraživanja. - Str. 124-125.
Ilustr. - Summary.
- Beitl, Matthias. Istra: različiti pogledi. - Str. 126-127.
Ilustr. - Summary.
- Cukrov, Tončika. Međunarodni dan muzeja 18. svibnja 2003. - Str. 133-150.
Ilustr. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Iz personalnog arhiva MDC-a: dr. Vera Kružić Uchytil. - Str. 106-114.
Ilustr.
- Dautbegović, Jozefina. Osvijetljeno polje krajnjeg efekta: novi stalni postav Memorijalnog muzeja Ivana Gorana Kovačića u Lukovdolu. - Str. 50-54.
Ilustr. - Summary.
- Delić-Gozze, Vesna. ICOM/GLASS 2002: češki diskurs o staklu u češkom okviru. - Str. 78-81.
Ilustr. - Summary.
- Dražin-Trbuljak, Lada. Art and Artifact: The Museum as Medium. - Str. 158.
Ilustr.
- Dražin Trbuljak, Lada. Kalendar događanja on-line: vijesti MDC-a (www.mdc.hr). - Str. 118-119.
Ilustr. - Summary.
- Franulić, Markita. Čestitamo! - Str. 120-121.
Summary.
- Franulić, Markita. Kodne oznake muzeja. - Str. 99-105.
Summary.
- Franulić, Markita. Neki aspekti muzejske djelatnosti u Hrvatskoj 2003.: pregled na temelju podataka iz Registra muzeja, galerija i zbirki RH. - Str. 92-98.
Bibliograf. bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Habuš-Skendžić, Dubravka. Izvješće muzejsko-edukativne i nagradne igre "U slast!" povodom Međunarodnog dana muzeja, 2003. - Str. 151.
Ilustr. - Summary.

- Hrust, Nikolina. Zbirka kopija fresaka i starih majstora u zagrebačkoj Gliptoteci HAZU. - Str. 61-65.
Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- ICOM-ov vodič kroz program stručnog usavršavanja muzealaca. - Str. 31-35.
Preuzeto s URL:<http://museumstudies.si.edu/ICOM-ICTOP/index.htm>.
- Kočević, Sanda. Dvije najstarije fotografije u fundusu Gradskog muzeja Karlovac. - Str. 66-69.
Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Kolveshi, Željka. Emja: nagrada za Europski muzej godine. - Str. 154-156.
Ilustr. - Summary.
- Kovacić, Goranka. Prvo natjecanje muzealaca u kuhanju. - Str. 152-153.
Ilustr. - Summary.
- Majstorović, Božo. Galerija umjetnina nije luksuz već namirenje jedne nacionalne, kulturne i socijalne potrebe, Ivo Tartaglia, 1931. godine. - Str. 44-49.
Ilustr. - Summary.
- Maroević, Ivo. Muzeološko školovanje u Hrvatskoj - važnost, razvitak i posljedice: (Trebala je trećina stoljeća da se od poslijediplomskog dođe do široke skale muzeoloških obrazovnih programa). - Str. 6-11.
Tekst je pročitan na Godišnjoj konferenciji ICTOP-a u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, 11. rujna 2003. godine.
Bibliografija. - Summary.
- Novina, Ariana; Vrhovec-Škalamera, Tajana. Izložba "Iz arhiva ALU - rane godine; Dušan Branković, student prve generacije". - Str. 128-130.
Ilustr. - Summary.
- Osrečki-Jakelić, Dubravka. Iz starih albuma: karlovački fotografi (1850.-1940.) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac. - Str. 157.
Ilustr.
- Osrečki-Jakelić, Dubravka. Stanje svijesti (ni)je bitno: u povodu članka Snježane Pavičić: Post festum.
Str. 159-160
- Pavić, Vladimira. Seminar o primjeni pravilnika o muzejskoj dokumentaciji. - Str. 86-88.
Ilustr. - Summary.
- Pejković, Božidar. Simpozij "Skulptura na otvorenom". - Str. 89-91.
Ilustr. - Summary.
- Pintarić, Snježana. ICOM/AVICOM F@IMP 2002.: dodjela godišnjih nagrada za audiovizualne projekte u muzejima, Sao Paolo, Brazil. - Str. 73-74
Ilustr. - Summary.
- Pleško, Tina. Izložba "Vitez" u Povijesnom muzeju Pfalza, Speyer. - Str. 131-132.
Ilustr. - Summary.
- Prister, Lada. Muzej Izraela, Jeruzalem, Izrael: (The Israel Museum, Jerusalem, Israel). - Str. 122-123.
Ilustr. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Prinove knjižnice MDC-a on-line (<http://www.mdc.hr/prinove>): bibliografski izvori podataka o muzejskoj djelatnosti. - Str. 115-117.
Ilustr. - Summary.
- Smokvina, Miljenko. 1. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini: u povodu 150. obljetnice riječke tvornice torpeda i 1. međunarodne konferencije o riječkoj industrijskoj baštini. - Str. 82-85.
Bibliografske bilješke ispod teksta. - Ilustr. - Summary.
- Stransky, Zbynek Z. Nova katedra: katedra ekomuzeologije. - Str. 21-22.
Prevele sa slovačkog Jasna Božić, Sandra Tretinjak. - Preuzeto iz: Stransky, Zbynek Z. Nova katedra: Katedra ekomuzeologije FPV UMB // Museologica, 2000., str. 145-148. - Prijevod preuzet iz diplomske radnje studentica Jasne Božić i Sandre Tretinjak (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske znanosti, 2002.).
- Stransky, Zbynek Z. Trebamo li eko-muzeologiju?. - Str. 17-20.
Prevele sa slovačkog Jasna Božić, Sandra Tretinjak. - Preuzeto iz: Stransky, Z. Zbynek. Potrebujemo eko-muzeologiju? // Muzeum, 1999., 2:18-20. - Prijevod je preuzet iz diplomske radnje studentica Jasne Božić i Sandre Tretinjak (Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti, Zagreb, 2002.). - Bibliografija. - Summary.
- Šojat-Bikić, Maja. ICOM/CIDOC 2002: očuvanje kultura - dokumentiranje nematerijalne baštine, Porto Alegre, Brazil. - Str. 75-77.
Summary.

- Šojat-Bikić, Maja. Muzej grada Zagreba: jedan pristup digitalnom katalogu povezivanjem podataka o materijalnoj i nematerijalnoj baštini. - Str. 70-72.
Tekst je skraćena verzija predavanja ICOM-CIDOC, Porto Alegre, 2002. - Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Šulc, Branka. In memoriam Vladimir Maleković (1936.-2003.). - Str. 161.
Tekst je pročitan na komemoraciji u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, 5. lipnja 2003. - Ilustr.
- Šutalo, Kata. Povijesni prilozi osnivanju PTT muzeja u Zagrebu: u povodu obilježavanja 50. obljetnice PTT muzeja u Zagrebu. - Str. 55-60.
Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Teather, Lynne; Mensch, Peter van; Faulkner-Fayle, Sarah. Planiranje globalnih pomaka na području rada u muzejima: međunarodni eksperiment u planiranju karijere i stvaranju mujejske učeničke zajednice: kanadska i nizozemska iskustva. - Str. 23-30.
Prijevod s engleskog Ana Babić. - Tekst predavanja održanog na godišnjem sastanku ICTTOP-a u Londonu (1.-7. srpnja 1999.) preuzet s URL:<http://www.city.ac.uk/ictop/teather-1999.html>. - Bibliografija.
- Villa Bryk, Nancy. Pretjerivanja: preispitivanje zadatka kustosa. - Str. 36-40.
Prijevod s engleskog Ana Babić. - Preuzeto iz: Museum news, ožujak-travanj 2001.
- Vujičić, Davorin. Idealni kustos u maloj sredini. - Str. 41-43.
Tekst je pismeni dio stručnog ispita za mujejsko zvanje kustosa položenog u Zagrebu 1996. godine.
- Vujić, Žarka. Akademsko obrazovanje za mujejsku profesiju u Hrvatskoj danas: između potpore akademске zajednice i jačanja krhkog odnosa prema onoj mujejskoj. - Str. 13-16.
Summary.

34 (3/4) 2003.

TEMA BROJA: MUJEJSKA IZLOŽBA

Impresum:

za izdavača: Višnja Zgaga
urednica: Lada Dražin-Trbuljak

Sadržaj:

- Albanež, Nikola. Od stvarne prolaznosti do muzealne trajnosti: efemerida kao čuvan pamćenja i računalna tehnologija kao muzeografsko pomagalo: osvrt na izložbu "Zvonimir Faist, Diktati vremena", održanu u Muzeju grada Zagreba, 2003. - Str. 19-21.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Assuncao, Ana Paula. (Ne)vidljivost žena u muzeologiji: uzburkavanje mirnih voda. - Str. 70-73.
Prijevod s engleskog Ana Babić. - Bibliograf. bilješke uz tekst. - Bibliografija.
- Benyovsky, Lucija. Nove akvizicije u dokumentarnoj zbirci II. Hrvatskoga povijesnog muzeja: Izbori 2003. godine. Str. 96-102.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Bošnjaković, Renata. Stalni postav i izložba Knjižnica Pejačević u Našicama. Str. 88-91.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Dautbegović, Jozefina. Iz Personalnog arhiva MDC-a: dr. Vlado Horvat. - Str. 115-123.
Ilustr.
- Dražin-Trbuljak, Lada; Galin, Krešimir. Zvuk je dio života...: razgovor s mr. sc. Krešimiroom Galinom kolezionarom narodnih glazbala. - Str. 51-60.
Ilustr. - Summary.
- Dražin-Trbuljak, Lada; Jelavić-Mitrović, Nikolina. Izložba je poruka...: razgovor s Nikolinom Jelavić-Mitrović. Str. 26-29.
Bilješke. - Ilustr. - Summary.
- Dubrović, Ervin. Čarobna igla: Zbirka gramofona i riječke diskografije u Muzeju grada Rijeke, 18. svibnja - 31. listopada 2004. - Str. 46-50.
Ilustr. - Summary.
- Glavočić, Daina. Arhiviranje avangarde: dokumentiranje i čuvanje raznorodne medijske umjetnosti. Godišnja skupština ICOM/CIMAM-a, San Francisco. - Str. 107-111.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Summary.

- Godišnja konferencija CIDOC "Dokumentacija i korisnici", 24. - 27. svibnja 2005., Zagreb, Hrvatska. - Str. 136-139. Poziv sudionicima i najava konferencija. - Tekst usporedno na hrv. i engl. jez. - Ilustr.
- Hržić, Oleg; Rašić, Ante. Vizija sakralnog svemira: o likovnom postavu izložbe "Universum Sacrum", Kiparska djela iz Sakralne zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja, Zagreb (4. prosinca 2003. - 28. ožujka 2004. godine). - Str. 22-25. Ilustr. - Summary.
- Jurčec-Kos, Koraljka; Tomljanović, Dubravka. Od ideje do realizacije: elektroničke publikacije Galerije Klovićevi dvori. - Str. 134-135.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Kovačić, Željko. Centralna ideja. - Str. 30-35.
Ilustr. - Summary.
- Kovačić, Željko. Oslobođeni prostor za novu umjetnost: izložba "Secesija u Hrvatskoj" u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb, 14. prosinca 2003. - 18. svibnja 2004. - Str. 36-39.
Ilustr. - Summary.
- Letilović, Iva; Vlahović, Morana; Petercol, Goran. Pogled kroz prozor: o likovnom postavu retrospektivne izložbe Marino Tartaglia, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2004. - Str. 40-41.
Ilustr. - Summary.
- Maković, Zvonko. In memoriam: Marijan Susovski (Zagreb, 1. veljače 1943. - Zagreb, 19. listopada 2003.). Str. 141.
Ilustr.
- Maroević, Ivo. Muzejska izložba - muzeološki izazov. - Str. 13-18.
Tekst izlaganja sa savjetovanja muzejskih pedagoga, Berlin, jesen 2001. - Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Mataušić, Nataša. 299 stepenica do Josipa Broza Tita. - Str. 92-95.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Mensch, Peter van. Obilježja izložbi. - Str. 6-12.
Prijevod s engleskog Ana Babić. - Preuzeto iz: Mensch, Peter van. The characteristics of exhibitions. // Museum aktuel, svibanj-lipanj 2003. - Bibliografija.
- Nikočević, Lidija. Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima: pogled etnologa. - Str. 61-69.
Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Papuga, Daniel Winfree. Očuvanje nematerijalnoga: tko, što, gdje. - Str. 42-45.
Prijevod s engleskog Ana Babić. - Preuzeto s URL:<http://museumsnett.no/icme/icme2003/papuga.html>. - Tekst izlaganja na konferenciji ICOM-ICME, Sibiu, Rumunjska, rujan 2003. - Ilustr. - Bibliografija.
- Pavičić, Snježana. Stanje duha: (u povodu članka Dubravke Osrečki-Jakelić "Stanje svijesti (ni)je bitno"). - Str. 140.
- Pšajd, Jelka. Projekt obrtničke radionice i kućne radnosti u Pokrajinskom muzeju Murske Sobote. - Str. 131-133.
Prevela sa slovenskog Jagna Pogačnik. - Ilustr. - Summary.
- Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stručni radovi za zvanja u muzejskoj struci u 2003. godini. - Str. 124-127.
Sadržava i popis stručnih radova kandidata u 2001. i 2002. godini.
- Sušić, Željka. Idejni projekt prostora Tiflološkog muzeja u Zagrebu. - Str. 84-87.
Ilustr. - Bibliografija. - Summary.
- Šarić, Dunja. Pedeset godina opstojnosti Muzeja Staro selo u Kumrovcu. - Str. 128-130.
- Ilustr. - Summary.
- Šercer, Marija. Ulomak nadgrobne ploče Franje Berislavića Grabarskog. - Str. 103-106.
Bibliograf. bilješke uz tekst. - Ilustr. - Summary.
- Šola, Tomislav. Kako sagraditi uspješan muzej, ili pledoaje za zajedništvo. - Str. 74-80.
Ilustr. - Summary.
- Vorano, Tullio. Redizajn Narodnog muzeja Labin. - Str. 81-83.
Ilustr. - Summary.
- Zgaga, Višnja. Elektroničke mogućnosti muzeja: napredak i ograničenja, dostignuća i problemi: trideseta međunarodna konferencija CIDOC/ADIT-a, Petrograd, 2003. - Str. 112-114.
Ilustr. - Summary.